

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

Наукові записки

Серія: педагогіка

3'2013

Тернопіль

ББК 74
Н 34

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 3. – 176 с.

Засновник: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Свідоцтво про реєстрацію КВ №15881-4353р видане Міністерством юстиції України 26.10.09.

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
від 22 жовтня 2013 року (протокол № 3)

Головний редактор *Григорій Терещук* — доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України

Заступник головного редактора *Володимир Чайка* — доктор педагогічних наук, професор

Редакційна колегія:

Ірина Задорожна — доктор педагогічних наук

Володимир Кравець — доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України

Лілія Морська — доктор педагогічних наук, професор

Віра Поліщук — доктор педагогічних наук, професор

Галина Мешко — доктор педагогічних наук

Бердн Меєр — доктор, професор (Німеччина)

Богуслав П'єструлевич — доктор педагогічних наук, професор (Польща)

Мирослав Фрейман — доктор педагогічних наук, професор (Польща)

Станіслава Фрейман — доктор педагогічних наук, професор (Польща)

Олександра Янкович — доктор педагогічних наук, професор

Микола Слюсаревський — кандидат психологічних наук, член-кореспондент НАПН України

Літературний редактор: кандидат історичних наук, доцент **Петро Гуцал**

Комп'ютерна верстка: **Світлана Григорчук**

ББК 74
Н 34

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ

УДК 004+316.3:37

Т. Ф. АЛЕКСЕЄНКО

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАН І ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА

Визначено основні чинники і ризики впливу інформаційних технологій на підростаючу особистість. Показано розвиток комп'ютерних адикцій у підлітків та педагогічні умови їх профілактики. З'ясовано педагогічний ефект і можливості використання соціальної реклами у захисті права дитини на сім'ю.

Ключові слова: інформаційна безпека, соціальна реклама, комп'ютерні адикції, вплив і педагогічний зміст інформаційних технологій.

Т. Ф. АЛЕКСЕЄНКО

ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА СОСТОЯНИЕ И РЕШЕНИЕ АКТУАЛЬНЫХ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ОБЩЕСТВА

Определены основные факторы и риски влияния информационных технологий на подрастающую личность. Освещено развитие компьютерных адикций подростков и педагогические условия их профилактики. Указаны педагогический эффект и возможности использования социальной рекламы в защите прав ребенка на семью.

Ключевые слова: информационная безопасность, социальная реклама, компьютерные адикции, влияние и педагогическое содержание информационных технологий.

T. F. ALEKSEENKO

AN IMPACT OF INFORMATIONAL TECHNOLOGIES ON THE STATE AND SOLUTION OF THE ACTUAL SOCIO-PEDAGOGICAL PROBLEMS OF SOCIETY

The article defines the main factors and risks caused by modern information technologies on personality of youth, and on development of their computer addiction. Also the conditions of the prophylaxis are discussed especially the use of social advertising. The paper also raises the question about the right of child to family.

Keywords: informational safety, social advertising, computer addiction, influence and pedagogical essence of information technologies.

Засоби масової інформації, соціальні мережі як вид інформаційних ресурсів охоплюють дедалі більшу аудиторію – від дошкільників до людей похилого віку і справляють великий вплив на їх соціальне становлення шляхом формування смаків, уподобань, стилю життя, світосприйняття. Завдяки їм забезпечується широка поінформованість суспільства з різних питань, створюються потенційні умови для актуалізації соціальних, у тому числі соціально-педагогічних, проблем і шляхів їх вирішення. Разом з тим нові інформаційні технології, зокрема комп'ютерні та різні види реклами, нав'язують філософію безпечного і безтурботного життя, а також товари і послуги, які потребують просування заради комерційної вигоди виробників, а не споживачів, внаслідок чого відбувається підміна ціннісних смислів і орієнтирів. Рекламовані безпечність і безтурботність гарантують легкість прийняття потрібного рішення щодо певних моделей поведінки чи здійснення покупки, а не осмислення того, що пропонується і з якою метою. І в цьому полягає один з основних соціальних ризиків, які пов'язані із впливом соціальних мереж на свідомість, поведінку і вчинкову діяльність

споживачів. Особливо актуально це усвідомлювати стосовно дітей і молоді. Саме такий аналіз у контексті позитивного і негативного впливу, їх взаємозв'язку та можливостей використання соціальних мереж і соціальної реклами у захисті прав дітей є актуальною соціально-педагогічною проблемою і **метою статті**.

Особливості впливу комп'ютера на особистість здебільшого розглядаються в різних аспектах у працях дослідників: як технологічні залежності (М. Гриффітс); як види «втєчі» від реальності (Н. Пезешкіан); як засоби зміни емоційного стану (Х. Шиффер); у контексті «патологічного використання комп'ютера» (М. Шоттон). Вивченню сучасних комп'ютерних ігор та їх впливу на підлітків присвячені праці І. Болонова, І. Бурлакова, О. Войскунського, А. Гордєєвої, Г. Петрусь, С. Шапкіна та ін. Роль реклами у суспільстві та її вплив на формування особистості, взаємозв'язок між потребами суспільства та комплексом маркетингу як філософії управління досліджували І. Акуліч, М. Бейкер, Ф. Котлер, психологічні механізми впливу рекламної інформації на людину – В. Зазикін, А. Лебедев-Любимов, К. Мозер та ін.

Однак практично поза увагою дослідників залишились проблема педагогічного змісту засобів соціальної реклами, право дитини на безпечну інформацію. На подолання такої суперечності в лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України під безпосереднім науковим керівництвом автора цієї публікації були виконані дисертаційні дослідження проблеми профілактики комп'ютерних адикцій підлітків [5], зумовленої інтенсивним розвитком нових комп'ютерних технологій та Інтернету, які є відносно сильними сучасними засобами зміни емоційного стану; реалізації різних форм адиктивної поведінки осіб, що «патологічно використовують комп'ютер», та захисту права дитини на сім'ю засобами соціальної реклами [6], актуалізованого потребою використання її потенційних можливостей в активізації суспільства у захисті права дитини.

Нами було доведено, що характерною ознакою технологій, які використовуються соціальними мережами, є вплив їх на свідомість особистості, навіть всупереч її волі. Ризик формування комп'ютерної адикції як прояву соціальної дезадаптації зростає саме у підлітковому віці, оскільки для нього характерні підвищена навіюваність, цікавість до нового, бажання отримати нові враження, відчуття. При цьому найбільш ризикованим є період, коли підліток переживає кризу розвитку і кризу ідентичності. У цей час йому притаманні незрілі моральні переконання, підвищений егоцентризм, прояв впертості, протесту, боротьби проти виховних авторитетів, прагнення до незалежності, самостійності, невідомого, ризикованого, а також схильність перебільшувати ступінь складності проблеми, переважання пасивних форм подолання стресових ситуацій, що можуть слугувати передумовами формування адиктивної поведінки і комп'ютерної адикції у підлітків. Цьому також сприяють особливості будови комп'ютерних ігор та закладений у них механізм занурення у гру, який створює ефект участі гравця у віртуальній реальності [1; 2; 3].

В основу всіх класифікацій комп'ютерних ігор покладено поділ на рольові (в яких ролі комп'ютерних героїв приймаються гравцями) та нерольові (аркади, головоломки, ігри на швидкість реакції, традиційно азартні ігри). У ході експерименту з'ясовано, що рольові комп'ютерні ігри значно сильніше впливають на підлітків, спричиняють дезадаптацію та особистісні порушення, які виявляються у зміщенні «Я-реального» і «Я-віртуального». Внаслідок ідентифікації гравця з головним героєм гри і подальшою потребою перебування у віртуальному світі рольові ігри здатні викликати залежність.

Розвиток «феномена уявного друга» (Г. Старшенбаум) відволікає від виконання певних соціальних обов'язків у реальному житті. Руйнівний характер комп'ютерної адикції виявляється у втраті значення і цінності емоційних стосунків із людьми, загостренні міжособистісних конфліктів. Ці ризики зумовлюють необхідність профілактичної роботи з підлітками.

Специфіка маніпуляції полягає в тому, що вона є не тільки латентною, а й зливається у свідомості і самосвідомості з власними інтересами, почуттями, думками людини і диктує їй певні форми мислення та діяльності, що в принципі може розцінюватись як імітація суб'єктності індивідів.

Основою для маніпуляцій є властивість людської особистості бути відкритою світу, довіряти публічній інформації (яка у різних рекламних продуктах та Інтернет-технологіях є не тільки великою, а й різновекторною та часто взаємовиключною), в результаті чого губитися в

тому, що для неї справді необхідне, а що нав'язане.

Загалом маніпуляція є видом психологічного впливу, за якого відбувається стимуляція намірів, котрі часто не збігаються з актуальними бажаннями.

Технології, що використовуються в соціальних мережах, продукують у людей суб'єктивну структуру, яка може стати заміником її істинної індивідуальності. Це особливо чітко простежується на прикладі занурення в комп'ютерні ігри, коли реальне життя підмінюється віртуальністю. Маніпулювання приховано уражає найважливіше досягнення достоїнства людини – її самість, певною мірою позбавляючи особистісних смислів, і спрямовує її на шлях «бути як супергерой» (наприклад, з комп'ютерної гри) або «як усі», «любити тільки те, що люблять інші», «робити так, як пропонує інший» тощо.

Проблема полягає також у масовизації впливів – як позитивних, так і негативних. Окрім того, негативні впливи можуть відкривати шлях і до масових неврозів, що було зафіксовано нами спеціальними методами дослідження підлітків до, у ході і після гри у рольові комп'ютерні ігри. Експериментальні дані засвідчили значне підвищення рівня агресивності підлітків після тривалої гри, а також їх гуртування у малі групи (що значно підсилювало рівень агресії) з метою пошуку об'єктів і ситуацій для її зняття.

Разом з тим можна відзначити і те, що механізм маніпулювання викликає до життя процеси соціального загартування – сприяє розвитку таких особистісних проявів, як вибірковість, стійкість і терпимість. Однак це малопомітно на прикладі підлітків і більшою мірою простежується у вікових групах осіб, які вже є достатньо сформованими особистостями і мають власну позицію щодо різних соціальних явищ і впливів, уміють чинити їм опір.

Комп'ютерну адикцію диференціюють на два види: Інтернет-адикцію (Я. Кімберлі, А. Голдберг, Дж. Сулер, К. Янг) та ігрову адикцію (С. Проценко). Ми проаналізували їх особливості і можемо стверджувати, що вони мають як спільні, так і відмітні риси. Спільним є відхід від реальності, що відбувається у вигляді своєрідної «втєчі», коли замість гармонійної взаємодії з усіма аспектами дійсності спостерігається активізація діяльності в якому-небудь одному напрямку. Важливу роль при цьому відіграє віртуальна реальність, яка потужно активізує зоровий, слуховий та кінетичний аналізатори і, отже, є конкуруючою для істинної реальності. Небезпечним є те, що межа між такими реальностями розмита внаслідок дій, спрямованих на комп'ютер і навколишні об'єкти. Крім того, робота за комп'ютером пов'язана з додатковим емоційним напруженням. Є всі підстави розглядати психологічні аспекти комп'ютерної адикції за аналогією з наркотичною, алкогольною чи іншими видами залежностей.

На основі праць О. Єгорова, В. Менделевича та Г. Старшенбаума нами були визначені такі етапи формування комп'ютерної адикції у підлітків:

– *емоційне захоплення* (підліток розуміє, що існують доступні засоби швидко і без особливих зусиль змінити свій настрій, самопочуття; група ризику – підлітки з низькою адаптивною здатністю, самотні, нестійкі до стресів, з явними проявами незадоволеності собою, життям, оточенням);

– *спроба заміни* (чим частіше використовують комп'ютер, тим більше міжособистісні стосунки відходять на другий план; при цьому повторне звернення до Інтернету, гри провокує будь-які події, що викликають відчуття дискомфорту, незадоволення, тривоги в реальному житті);

– *заміна* (звернення до комп'ютера стає звичним методом реагування на негаразди в житті; мотивація штучної зміни свого стану стає дедалі інтенсивнішою і ставлення до близьких втрачає свою значущість);

– *криза* (спостерігається повне домінування адиктивної поведінки, для якої характерні занурення в адиктивний процес, відчуження від спілкування з іншими людьми; гра на комп'ютері може не давати такого задоволення, як раніше, тому можливий апатичний стан адикта).

За результатами дослідження з'ясовано, що для комп'ютерної адикції підлітків характерним є відхід від реальності у вигляді своєрідної «втєчі», коли замість гармонійної взаємодії з усіма аспектами дійсності відбуваються активізація у вузькоспрямованій сфері діяльності, недооцінка та ігнорування всіх інших сфер соціального життя. Основними передумовами втєчі визначено:

- бажання долучитися до «світу дорослих» за відсутності сформованості навичок контролювання своїх вчинків і прогнозування їх наслідків;
- погіршення психологічного клімату в сім'ї, конфлікти, сварки, непорозуміння; відсутність чіткої мети і позитивних ідеалів;
- потреба у самоствердженні себе «як сильного, лідера, героя, переможця»;
- недостатня поінформованість про негативний вплив комп'ютера на фізичний і психічний стан організму;
- широка та налагоджена мережа комп'ютерних клубів, неконтрольований доступ до комп'ютерних ігор та постійне захоплення і продумування процесу гри;
- збільшення часу, проведеного за комп'ютером, втрата контролю за часом (нездатність вчасно припинити гру);
- витіснення інших інтересів;
- стан дискомфорту поза грою;
- прагнення до ризику.

Тому зміст, форми і методи профілактики розроблялися з урахуванням зазначених передумов.

Предметом нашого цільового дослідження була також *реклама*, оскільки вона відіграє важливу роль у соціальних процесах, є медіатором, провідником позитивного і негативного, формує і транслює свідомість та актуальну культуру. Завдяки їй до широких верств населення доводяться різні політичні ідеї і лозунги, бажання політиків, які досить часто не є конструктивними, а спрямовані на демонстрацію конфлікту інтересів.

Довіра дітей до реклами є просто непорушною і беззастережною: вони вірять усьому, що чують і бачать на рекламній продукції – білбордах, плакатах, буклетах, відеороликах тощо; хочуть мати те, що ця продукція рекламує (вважаючи саме його найкращим); цитують дослівно її тексти і слогани. Однак така дія не обмежується тільки конкретними бажаннями «мати щось точно таке». Вона має пролонгований ефект, який виявляється у переконаності, що:

- 1) «насправді жити – це споживати»;
- 2) «ні в чому не потрібно собі відмовляти».

Ці настанови сприяють негативній трансформації свідомості, формуванню споживацьких, утилітарних мотивів та інтересів. Реклама також сприяє формуванню у дітей певних модних образів, престижних героїв, з якими вони себе ідентифікують.

Лонгітюдні спостереження переконують, що інтерес до реклами діти починають виявляти ще з раннього віку. Мама підтверджують, що вже з трьох місяців у дітей, які часто перебувають у кімнаті, де працює телевізор, визначається «улюблена реклама»: під час її трансляції вони перестають плакати, повертають голівку в бік екрана і фіксують свій погляд на картинках, що змінюють одна одну. Діти «впізнають» свою улюблену рекламу з перших секунд і до її кінця зберігають тишу і спокій. Які технології впливу на свідомість та емоції закладають у рекламу її розробники? Чи можна їх вважати безпечними для психічного здоров'я дітей? Ці запитання залишаються відкритими.

Дошкільники й молодші школярі здебільшого сприймають відео (теле) рекламу як один із видів мультфільмів. Їх приваблюють короткий і зрозумілий (простий) сюжет, гучні звуки, яскраві кольори, епатажні герої, екстравагантність поведінки останніх. Однак проблема полягає в тому, що вони звикають до яскравих, динамічних, екстравагантних образів, яких не бачать у реальному житті, а тому втрачають інтерес до повсякденного життя, до живого спілкування. Окрім того, простежується негативний вплив на розвиток пізнавальної сфери дітей, їхнє звикання до пасивного сприйняття інформації, яку несе реклама: там є конкретні поради, тому не потрібно самим шукати відповіді на проблемні питання. Реклама також може формувати у дітей штучні, зайві, шкідливі потреби. Вони створюють передумови для розвитку розбещеності, жадібності, девіантної поведінки.

Реклама виконує роль механізму переконання і впливає на формування ціннісних орієнтацій, закладає певні стереотипи поведінки людей. Особливо показовою у цьому контексті є реклама алкогольної і тютюнової продукції, героями якої є красиві і чутливо-еротичні дівчата, сильні, впевнені й самодостатні чоловіки. Саме на них, з чаркою чи цигаркою, «хочеться бути схожими, щоб бути такими ж успішними у житті», – так відповідають діти. І так вони й роблять – палять цигарки, вживають алкоголь, ходять з пляшками пива. Через таку рекламу

відбувається підміна ціннісних смислів і орієнтирів. Отже, реклама може істотно впливати на загальну поведінку дитини та її ставлення до світу, які далеко не завжди збігаються з тими перспективами й цілями, що їх визначає виховання.

Реклама – вправний маніпулятор свідомістю і поведінкою споживачів рекламного продукту. Вона націлює на реалізацію первинних вітальних цінностей, пов'язаних із задоволенням потреб, або прагненням до соціального престижу через придбання рекламованої продукції, тим самим стверджує повагу до матеріального продукту як повноцінного заміника духовного. Така ситуація актуалізує проблему педагогічної експертизи соціальної реклами та визначення умов її доцільності.

У контексті дослідження захисту права дитини на сім'ю засобами соціальної реклами нами вирішувалось актуальне завдання соціальної педагогіки – влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у сприятливе сімейне середовище. З цією метою розгорталась активна, педагогічно доцільна рекламна кампанія, спрямована на формування гуманістичної свідомості, ціннісного ставлення до дитини, батьків і сім'ї загалом, відповідального батьківства та розвиток мотивації до надання необхідної допомоги обездоленим дітям, забезпечення захисту їх прав, передусім на люблячу сім'ю і сімейне виховання.

Нами було визначено педагогічний ефект соціальної реклами, під яким сукупно розуміються прогнозовані під час планування рекламної кампанії зміни у свідомості та поведінці людини, а саме:

- усвідомлення значення тих чи інших суспільно бажаних цінностей;
- механізми запам'ятовування інформації про ті чи інші соціальні проблеми;
- емоційні ставлення до рекламованих проблем, усвідомлення їх особистісної значущості;
- виникнення соціальної комунікації з приводу інформації, що була подана в соціальній рекламній продукції;
- відмова від реклами неприйнятних, з погляду суспільної моралі, моделей поведінки, їх зміна та ін.

Засобами педагогічного впливу соціальної реклами визначено соціально-ціннісну інформацію та символи; комунікативні механізми – слово, слоган і текстовий блок; емоційні подразники – ілюстрацію, колір, голос і музику; мотиваційні спонуки – актуальні потреби, ціннісні настанови, інтереси цільової аудиторії. Педагогічний вплив забезпечувався у взаємозв'язку 4 компонентів і засобів соціальної реклами, ґрунтувався на закономірностях процесу опрацювання інформації людиною (шляхом активізації сенсорних систем, концентрації уваги, інтерпретації і осмислення, актуалізації, прийняття, запам'ятовування) і формування позитивного рекламного образу.

Отже, нами представлено результати наукових досліджень лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України щодо безпеки дітей у соціальних мережах та можливостей використання їх потенцій у захисті прав дитини. На нашу думку, такі дослідження слід продовжувати з метою поглиблення знання про механізми впливу соціальних мереж на особистість і соціальні групи, а також пошуку конструктивних шляхів їх застосування у вирішенні складних соціально-педагогічних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко Т. Ф. Особливості інформаційного оточення сучасної сім'ї в Україні / Актуальні проблеми виховання дітей у закладах інтернатного типу : зб. наук. праць. – К., 2002. – С. 124–134.
2. Алексеєнко Т. Ф. Мас-медіа індустрії дозвілля як соціально-культурний феномен / Т. Ф. Алексеєнко // Педагогічні та реакційні технології в сучасній індустрії дозвілля : матеріали міжнар. конф. – К., 2004. – С. 38–45
3. Алексеєнко Т. Ф. Роль засобів масової інформації у забезпеченні прав дитини. Соціальна реклама Державна тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2008 року «Реалізація права дитини на виховання в сім'ї»; Центр дослідження дитинства. [Електронний ресурс] / Т. Ф. Алексеєнко // – сайт Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини. – С. 129–140. – Режим доступу: www.ditu.gov.ua.
4. Соціальна педагогіка: словник-довідник / Т. Ф. Алексеєнко, Ю. М. Жданович, І. Д. Зверева, О. Л. Кононко та ін. ; за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. – Вінниця, ООО «Планер», 2009. – 548 с.
5. Сергєєва Н. В. Соціально-педагогічні умови профілактики комп'ютерної адикції підлітків: автореф. дис. канд. пед. наук / Н. В. Сергєєва. – К., 2010. – 19 с.

6. Сватенков О. В. Педагогічні умови захисту права дитини на сім'ю засобами соціальної реклами: автореф. дис. канд. пед. наук / О. В. Сватенков. – К., – 2010. – 20 с.

УДК 070:37 «312»

О. А. БОНДАРЕНКО

ТЕХНОЛОГІЇ МЕДІАОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена проблемам активізації масової медіаосвіти в сучасній школі. Розкрито процес формування медіа- та інформаційної грамотності учня і вчителя з використанням технологій медіаосвіти. Вказано напрямки розробки та застосування технологій медіаосвіти в школі.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаграмотність, інформаційна грамотність, учні, вчителі, медіакультура, технології медіаосвіти.

Е. А. БОНДАРЕНКО

ТЕХНОЛОГИИ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Статья посвящена проблемам активизации массового медиаобразования в современной школе. Освещен процесс формирования медиа- и информационной грамотности ученика и учителя с использованием технологии медиаобразования. Указаны направления разработки и применения технологий медиаобразования в школе.

Ключевые слова: медиаобразование, медиаграмотность, информационная грамотность, учащиеся, учителя, медиакультура, технологии медиаобразования.

O. A. BONDARENKO

MEDIA EDUCATION TECHNOLOGIES IN MODERN SCHOOL

The article is devoted to the problems of activation of media education in modern schools, formation of students' and teachers' media and information literacy through media education technologies.

Keywords: media education, media literacy, information literacy, students, teachers, media culture, media education technologies.

Термин «медиаобразование» до сих пор является областью дискуссий. Для профессионалов масс-медиа – это в первую очередь профессионализация, раннее обучение профессиональному мастерству будущих журналистов, режиссеров, операторов и др. С появлением компьютерных мультимедиа в среде непрофессионалов утвердилось мнение, что это использование информационных технологий в образовании. Учитывая, что термин родился в педагогической среде, приходится признать, что оба толкования неточны. Для педагогов медиаобразование – это в первую очередь использование СМИ как материала для анализа на уроках и освоение предметного содержания через создание собственных сообщений-медиа-текстов. На первый план выходит развивающая и формирующая функции медиаобразования, оно одновременно является и средством для постижения предмета, и средством для формирования информационной культуры ученика – критического мышления, умений работать с информацией.

Технологии медиаобразования, с одной стороны, являются прикладными, с другой – помогают объединить изучение предметов и отдельных учебных курсов в единый процесс образования, поскольку основная задача медиаобразования – формирование общих информационных умений, культуры работы с информацией, этики и эстетики общения в мире массовых коммуникаций.

Специфика медиаобразования, с точки зрения педагогики, состоит в следующем:

- медиаобразование возникает как педагогическая необходимость там, где есть свобода восприятия и интерпретации информации (т. е. в мире свободных СМИ);
- медиаобразование подразумевает смену педагогической парадигмы – педагог и ученик равноправны перед получаемой информацией, педагог не учит, но помогает постигать мир, предлагая анализировать полученную информацию на различных уровнях осмысления;

- медиаобразование предполагает, что в учителя должна быть сформирована высокая культура использования современных средств обучения, в т. ч. и мультимедийных, потому что только высочайшая культура предъявления информации может стать основой формирования комплекса информационных умений;
- ученик может опережать учителя в знании технических аспектов современных масс-медиа, что педагог также обязан уметь использовать в интересах оптимизации и повышения эффективности обучения.

Одним из наиболее важных факторов, определяющих изменения в современном образовании, становится растущее влияние внешней медиасреды. Среди наиболее значимых слагаемых информационной среды образования сегодня находится медиакоммуникация (массовая печать, радио, кинематограф, телевидение, видео, компьютерные мультимедиа технологии).

В жизни современного школьника медиакоммуникация является не только источником информации, имеющей образовательное значение, но и поводом для формирования системы взглядов на мир. Это происходит и при пассивном восприятии различных медиатекстов, и в первую очередь при попытке создать собственные тексты, используя язык массовой коммуникации.

Школьник сталкивается с медиатекстами ежедневно. Их восприятие, понимание, создание собственных текстов подразумевают наличие информационной культуры. Однако формирование информационной культуры возможно только в процессе целенаправленной работы учителя и ученика.

Современные процессы информатизации общества приводят к видимому изменению личностной коммуникации, а также к структурным сдвигам во всей системе культуры. Это заставляет некоторых исследователей говорить о кризисе культуры или даже о ее гибели. Однако отметим, что это кризис классической культуры, стержнем которой была позитивная оценка научно-технического прогресса. В центре этой культуры стоял Разум, и классической ее формулой была триада «Разум — Логика — Просвещение». Основную роль в преемственности такой культуры играло образование, где главное место занимало изучение наук, что и определяло малую роль других способов познания в учебном процессе. Но картина мира меняется стремительно. В современную школу не входят – вторгаются информационные технологии, проектная деятельность, дистанционные формы получения знаний, электронные искусства. Современный мир – мир массовой коммуникации. Получение знания о мире, формирование эстетических представлений, усвоение норм этики и морали часто происходят не на основании собственного опыта, а на материалах СМИ. Современный ученик колеблется в выборе основного источника информации между телевидением и Интернетом; учитель же, по мнению многих ученых, должен был бы перейти на позицию тьютора и консультанта. Однако не стоит забывать о том, что немалую часть представлений о мире (в том числе мирозерцание и мировоззрение) ребенок и подросток формируют на основе неявной информации, которую можно передать только при личном общении. Учитель должен остаться учителем – изменив личностную позицию, поскольку он теперь не единственный и главный источник информации, но человек, благодаря опыту которого ребенок адаптируется к ситуации информационного стресса и учится гармонизировать свое внутреннее бытие, получает основы социального бытия в современном социокультурном пространстве.

Именно поэтому одним из вариантов разрешения проблемы представляется целенаправленное формирование медиакультуры учащихся.

Цель статьи: формирование медиа- и информационной грамотности ученика и учителя через технологии медиаобразования.

Область медиакультуры вызывает большой интерес у всех, кто занимается проблемами новых технологий, информационного пространства, преобразования современной культуры. К настоящему времени существует множество определений медиакультуры. Так, по мнению Н. Б. Кирилловой, «медиакультуру можно определить как совокупность информационно-коммуникативных средств, материальных и интеллектуальных ценностей, выработанных человечеством в процессе культурно-исторического развития, способствующих формированию общественного сознания и социализации личности» [7, с. 92]. Область данного определения традиционна для культуры вообще, однако не вполне конкретна именно для области массовой

коммуникации.

Еще в 1995 г. автором этих строк было предложено определение медиакультуры как «культуры диалога в медиапространстве» [3, с. 14]. В настоящее время можно уточнить: это культура полилога (многостороннего диалога) в информационном пространстве массовых коммуникаций [4]. Понятие культуры включает и материальную сторону (получение знаний), и духовную (воспитание), и операциональную – освоение процесса (методик, технологий), итогом которого будут саморазвитие и самовоспитание, самореализация учащихся через творчество и рефлексию, на основе которой должно происходить постоянное самообновление, развитие личности. С этих позиций и следует рассматривать процесс формирования медиакультуры.

Невзирая на сложность формулировок, сам процесс прост. Ребенок с той минуты как научился включать телевизор или компьютер (что теперь происходит раньше, чем он научился читать), попадает под влияние массовых коммуникаций, выходит в медиапространство. И научиться «жить в виртуальных мирах», не теряя связи с реальностью, – вот одна из задач, которую и ставит жизнь перед современной школой.

Необходимость разработки новых учебных технологий в настоящее время является одной из наиболее острых проблем современной педагогики. На наш взгляд, учебные технологии, применяемые в сфере формирования медиакультуры учащихся, должны внести свой вклад в развитие и формирование таких социальных и мировоззренческих качеств, которые необходимы на данном этапе развития общества.

Рассматривая формирование культуры подростков в области восприятия, понимания, интерпретации информации, поступающей по каналам массовой коммуникации, основ критического мышления, рефлексии и умения создавать собственные сообщения на языке медиа, мы получаем сферу формирования медиакультуры.

По мнению А. А. Калмыкова [3, с. 5], сегодня появляются необходимость и возможность говорить о медиавсеобуче, то есть о массовом медиаобразовании. Его предпосылкой является развитие новых технологий, прежде всего – компьютерных.

Отметим, что применение новых технологий в учебном процессе оказывает влияние на образовательную среду. Расширяются возможности приобщения к новым знаниям, но одновременно растут требования к восприятию, способности критически анализировать полученную информацию, обрабатывать и преобразовывать ее. А обращение к искусству через электронные технологии грозит потерей эстетического художественного восприятия и подменой его опосредованным восприятием «медиапродукций», которые лишены эмоционального воздействия и настраивают восприятие учащихся на логический лад. Задайте в классе вопрос «кто видел картины Леонардо да Винчи?», и Вам придется долго «подводить» детей к мысли о том, что существует разница между картиной и картинкой в Интернете (или иллюстрацией в журнале). Произведение искусства стало более доступным, но при этом утратило свою уникальность и часто становится поводом для внехудожественной деятельности (изображение упомянутой выше картины в разное время использовали для рекламы вентиляторов и шоколада). Вне процесса образования, вне целенаправленной педагогической работы процесс эстетического восприятия учащихся так и останется неполноценным, с годами рискуя превратиться в потребление медийных стереотипов.

Выполняя творческие задания (работая над мультимедийными проектами и т. п.), аудитория осваивает важнейшие понятия медиаязыка, комплексно, неразрывно объединяя теорию и практику. На базе практической деятельности постигаются азы построения медиатекстов, развиваются творческие способности, фантазия, воображение.

Эксперты по медиакультуре отмечают рост количества источников информации, резкое повышение плотности информационных потоков и рост агрессивности медиасреды, которая оказывает сильнейшее воздействие на неокрепшую психику подрастающего поколения, зачастую приводя к неконтролируемым и разрушительным последствиям для сознания молодежи. Реклама, средства массовой информации, Интернет, современная кинопродукция – все это активно формирует ценности, стереотипы поведения и установки молодых людей, воздействует на основы их мировоззрения и идентичности. Попытки правового регулирования медиаполя с целью оградить молодежь от влияния так называемой «параллельной школы» – телевизионной рекламы, СМИ, Интернета на сегодня не приносят желаемых результатов: невозможно ограничить доступ подростка к той информации, которая находится в свободном обращении. Современный подросток должен сам уметь ориентироваться в медиасреде,

отслеживать ее влияния на себя и сопротивляться этим влияниям. Он также должен уметь оценивать качество и достоверность получаемых им информационных сообщений.

Именно с этой целью предполагается включение детей в процесс создания собственных медиасред с тем, чтобы они «изнутри» познакомились с их устройством и принципами функционирования. С другой стороны, учащиеся должны уметь грамотно читать и анализировать медиасообщения (медиатексты) – визуальные и аудиоряды, структуру образов, выявлять скрытые подтексты. Для реализации этого направления требуется другая необходимая составляющая – это овладение основами медиакультуры самими педагогами, которые должны стать авторитетными посредниками в диалоге между медиасредой и учащимися.

Отсюда необходимость разработки и применения широкого спектра технологий медиаобразования в современном учебном процессе.

В постиндустриальном обществе информационная культура становится не столько набором прикладных знаний, позволяющих ориентироваться в библиотеках, медиатеках, компьютерных сетях, сколько определенным критерием развития личности, характеризующим диалогичность восприятия, вариативность, открытость системы знаний. Наличие информационной культуры предполагает также степень овладения личностью навыками поиска, передачи, обработки и анализа информации, особыми – наиболее общими – методами и технологиями [8, с. 117].

Медиаобразование является здесь педагогической системой, позволяющей использовать в процессе образования современные методики и технологии на основе формирования мировоззренческих позиций (развитие критического мышления, выработкой собственных концепций на базе сопоставления медиатекстов и информационных потоков, передаваемых по различным каналам связи).

Сам термин «медиакультура» отражает особенности используемого подхода – изучение средств массовой информации и каналы массовой коммуникации взяты с точки зрения приобщения человека к культуре, рассмотрения образовательного процесса как элемента «присвоения культуры» (термин В. С. Библера) [1; 2], что помогает найти истинное место и наиболее эффективные способы использования средств массовой информации в процессе образования.

Разработка и использование технологий медиаобразования в школе могут осуществляться по следующим направлениям:

- формирование критического мышления на основе наглядного использования медиатекстов в преподавании отдельных предметов с целью интеграции медиаобразования и данного предмета (интегрированное медиаобразование) [5];
- изучение практики современных медиа – работа над школьными печатными изданиями, изучение основ видеосъемки и монтажа в школьных кино- и телестудиях на основе выполнения мультимедиапроектов, что способствует как формированию собственной позиции по отношению к медиаинформации через реализацию художественно-творческого потенциала личности, так и формированию медиаграмотности, необходимой для гражданина будущего общества (специальное или социокультурное медиаобразование) [4].

Объединение этих направлений представляет собой *комплексное медиаобразование*, т. е. использование всего комплекса возможностей медиатехнологий для активизации процесса образования в целом [3, с. 14].

Рассмотрим подробнее формирование универсальных учебных умений и критического мышления обучающихся в процессе интегрированного медиаобразования.

При использовании материалов современных медиа в учебном процессе помимо умений собирать и проверять информацию необходимо развитие критического мышления – умения анализировать, выделять типическое в данных ошибках и делать выводы, вырабатывать индивидуальную степень доверия к информации, работать со скрытым смыслом (смыслами) информационного сообщения. Это определяет роль деятельностного подхода в процессе развития критического мышления учащихся.

Например, синтетический характер экранного образа предоставляет неограниченные возможности для интеграции различных типов информации непосредственно на уроках или учебных занятиях. Здесь мы имеем непосредственный выход на реализацию основной цели медиаобразования – информационной подготовки школьников к жизни в современном

обществе, что и является смыслом медиаобразования по концепции Л. С. Зазнобиной (2000).

С точки зрения дидактики образовательного процесса, применение технологий медиаобразования – гибкий и универсальный процесс, дающий широкие возможности для развития критического мышления и реализации творческого потенциала личности. Однако следует учесть, что содержание педагогической деятельности при этом существенно отличается от традиционного образовательного процесса.

Во-первых, значительно усложняется деятельность преподавателя. Он должен не только иметь специальную подготовку в области освоения мультимедийных технологий, но и активно применять те приемы педагогики, которые связаны с культурой использования технических средств обучения, со стимулированием самостоятельного творчества учащихся.

Во-вторых, часть процесса обучения и воспитания переносится на самих учащихся, напрямую зависит от их активности, что способствует формированию индивидуальных образовательных траекторий. В этих условиях объяснение учебного материала требует гораздо более активных и интенсивных взаимодействий между учителем и учеником. Значительно усложняется и сама технология проведения занятий – преподаватель должен одновременно излагать материал, контролировать применение мультимедийных средств обучения и чутко реагировать на любое изменение состояния аудитории для организации эффективной обратной связи.

Развитие умений работать с информацией не должно носить эпизодический характер, хотя и может иметь разные формы по отношению к различным областям знания; следует добавить, что первичные навыки диалога с медиа наиболее важны в начальной и средней школе, когда закладывается система восприятия, обработки, соотношения информации. Для старшего школьного возраста более существенно именно развитие критического мышления – мир предстает перед старшими школьниками во всем многообразии своих информационных связей. Умения сопоставлять, анализировать, отбрасывать несущественное и концентрироваться на необходимом, убедительно аргументировать свою точку зрения и понимать, что могут существовать несколько правомерных позиций по одной и той же проблеме, помогают как социальной адаптации старшеклассников, так и их профессиональной ориентации.

Формирование критического мышления непосредственно связано с проблемой анализа медиатекста. В настоящее время есть попытки рассматривать множество локальных методик анализа медиатекста – герменевтический, семиотический, этический и т.п. [9, с. 47], однако на практике анализ всегда является комплексным – многоаспектность информации предполагает необходимость многостороннего подхода к рассмотрению текста, изложенного языком массовой коммуникации и погруженного в контекст современного восприятия масс-медиа. Анализ итогов восприятия приводит учеников к пониманию медиатекста, выработке собственной концепции.

Отметим, что для полноценного формирования информационной культуры необходимы специальные занятия или виды деятельности, которые помогали бы формированию системы восприятия и анализа информации и на уроке, и вне урока, такие как изучение языка и выразительных средств СМИ (спецкурсы по основам экранной культуры, детской журналистике, в том числе и телевизионной), как проектная деятельность – выполнение творческого проекта ставит подростков перед необходимостью освоения различных видов информационных умений: от отбора, накопления, переработки информации и изложения ее в другой форме до умений чисто технологических (видеомонтаж или компьютерная верстка). И здесь без навыков критического мышления – анализа и отбора информации, умения оценить степень ее важности, выразить свое мнение – не обойтись.

Это приводит нас к необходимости обратить особое внимание и на сферу детской журналистики. Здесь подросток получает шанс не только копировать ту систему средств массовой информации, которую он видит, но создать нечто свое, сформировать свой взгляд на мир. Детская журналистика в области телевидения становится одной из важнейших точек интеграции комплекса ценностных ориентаций, информационных умений, знаний об окружающем мире и выбора будущей профессии.

Возможности экранного образа и перспективы его развития чрезвычайно расширяются, если рассмотреть развитие мультимедийных технологий. Однако пока это самая малоисследованная область творчества учащихся, возможно, потому, что в этом творчестве велика доля репродуктивной деятельности (можно взять чужие картинки, чужой текст и смонтировать «свой» медиатекст, где очень трудно без специальных знаний обозначить грань

между заимствованным, подражательным и самостоятельным, творческим).

Рассматривая аспекты стимулирования аудиовизуального творчества учащихся в области медиакультуры, отметим, что здесь чрезвычайно важна точность постановки образовательных и воспитательных целей. Для наших условий можно выделить следующие основные цели воспитательной деятельности:

- борьба с дидактическими стрессами, формирование условий для внедрения здоровьесберегающих педагогических воспитательных технологий;
- ориентация на индивидуальный подход, реализация творческого потенциала учащихся;
- активизация практической художественно-творческой деятельности учащихся;
- освоение педагогических технологий, позволяющих повысить степень социальной адаптации учащихся, ускорить их социализацию;
- формирование активной нравственной позиции, патриотического духа, гражданского самосознания учащихся.

Таким образом, технологии медиаобразования становятся логичным фрагментом современной образовательной среды. И формирование критического мышления, и реализация художественно-творческого потенциала личности находятся в русле базовых преобразований современной школы. Однако педагогические концепции медиаобразования шире узкопрофессиональных – это направление педагогики не ограничивается поисками эффективного использования всех возможностей мультимедиа или телекоммуникаций. Это, по меткому выражению А. А. Журина, «идеология педагогической деятельности» [5, с. 96], наиболее общая стратегия формирования базовых информационных умений на материалах СМИ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Библер В. С. От наукоучения — к логике культуры: Два философских введения в XXI век / В. С. Библер. – М., 1991. – 413 с.
2. Библер В. С. Мышление как творчество / В. С. Библер. – М. : Мысль, 2005.
3. Бондаренко Е. А. Медиакультура (учебная программа) / Е. А. Бондаренко // Экранная культура. Медиакультура. – М. : МИОО, 1995. – 70 с.
4. Бондаренко Е. А. Формирование медиакультуры подростков / Е. А. Бондаренко. – Режим доступа : [http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/\[Электронный ресурс\]](http://ipk.admin.tstu.ru/sputnik/index/[Электронный ресурс]) str/elektron_bibliot.files/Jornal/Vio_130/cd_site/Articles/art_1_5.htm, обращение 15.02.2013
5. Журилин А. А. Интегрированное медиаобразование в средней школе / А. А. Журилин. // М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2012. – 405 с.
6. Калмыков А. А. E learning как инструмент медиаобразования / А. А. Калмыков. — Высшее образование в России. – 2009. – № 10. – С. 29–34.
7. Кириллова Н. Б. Медиакультура: от модерна к постмодерну / Н. Б. Кириллова. – М., 2005. – 260 с.
8. Маклюэн М. Понимание медиа: внешнее расширение человека / М. Маклюэн. – М., 2003. – 340 с.
9. Федоров А. В. Медиаобразование: вчера и сегодня / А. В. Федоров. – М. Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2009. – 234 с.

УДК 659+571.1:373.3

О. В. ВАРЕЦЬКА

КРИТИЧНЕ СТАВЛЕННЯ ДО РЕКЛАМНОГО МЕДІАПРОДУКТУ ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Обґрунтовано актуальність критичного ставлення до інформації, рекламного медіапродукту. Розглянуто погляди науковців на сутність поняття «критичне ставлення», досліджено можливості післядипломної освіти для розвитку критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової соціальної компетентності вчителя початкової школи. З'ясовано, що критичне ставлення до інформації виходить з досліджень критичного мислення, є складовою інформаційної компетентності, пов'язане з медіакомпетентністю. Висвітлено шляхи вирішення проблеми: медіаосвітні курси, інтеграція медіаосвітніх елементів у зміст курсової перепідготовки, участь у медіафестивалях, наукових форумах.

Ключові слова: соціальна компетентність особистості, післядипломна педагогічна освіта, критичне ставлення, медіаосвіта, рекламний медіапродукт, соціальна компетентність вчителя початкової школи.

Е. В. ВАРЕЦКАЯ

КРИТИЧЕСКОЕ ОТНОШЕНИЕ К РЕКЛАМНОМУ МЕДИАПРОДУКТУ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Обоснована актуальность критического отношения к информации, рекламного медиапродукта. Рассмотрены взгляды ученых на сущность понятия «критическое отношение», исследованы возможности последипломного образования для развития критического отношения к рекламному медиапродукту как составной социальной компетентности учителя начальной школы. Показано, что критическое отношение к информации выходит из исследований критического мышления, является составной информационной компетентности, связано с медиакомпетентностью. Освещены пути решения проблемы: медиаобразовательные курсы, интеграция медиаобразовательных элементов в содержание курсовой переподготовки, участие в медиафестивалях, научных форумах.

Ключевые слова: социальная компетентность личности, последипломное педагогическое образование, критическое отношение, медиаобразование, рекламный медиапродукт, социальная компетентность учителя начальной школы.

O. V. VARETSKA

CRITICAL ATTITUDE TO THE ADVERTISING MEDIA AS THE COMPONENT OF SOCIAL COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHER

The article demonstrates the actuality of the critical attitude to information given in the media-advertisements. The paper examines the different scientific perspectives on the nature of «critical attitude» and uncovers the possibility of Postgraduate Education for development of critical attitude toward media-advertisements. This kind of critical attitude is considered as the component of social competence of primary school teacher. It was found that a critical attitude to information is grounded on the scientific studies on critical thinking, and it is an component of information-processing competence. The paper also shows the ways to solve the number of problems in media-education: development of courses, integration of media-elements in curricula, participation in media festivals, scientific conferences.

Keywords: social competence of personality, postgraduate teacher education, critical attitude, media education, advertising mediaproduct, social competence of elementary school teacher.

Проникнення медіа у всі сфери діяльності дає людині нові можливості для міжкультурної взаємодії, розвитку соціальної компетентності. Проте захопленість ЗМІ сенсаційністю, жорстокістю, агресією, синдромом «пожовтіння» сприяє занепаду духовної культури, формуванню маргінальних моделей поведінки та ін. Ефір перенасичений рекламою, яка стає могутнім засобом маніпуляцій людиною. Найбільш незахищеною медіааудиторією є діти, які не можуть адекватно оцінювати зміст інформації. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є запровадження медіаосвіти як окремого шкільного предмета і як інтеграційних курсів та, відповідно, медіапідготовки вчителів початкової школи, розвиток у них критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової соціальної компетентності.

Питання формування критичного ставлення до інформації виходить з наукових досліджень критичного мислення особистості. Це простежується у працях К. Арсенєва, Л. Кіреєвої, Л. Мастермана, І. Мороченкової, Р. У. Поля, У. Г. Самнера, Л. Тодорова, Д. Халперн, О. Федотовської та ін. Зокрема, Д. Халперн акцентує увагу на тому, що «критичне мислення є протиотрутою проти того самого контролю над думками», допомагає кожному розпізнати пропаганду і тим самим не стати її жертвою, проаналізувати помилкові підстави в аргументації, побачити відвертий обман, визначити надійність того чи іншого джерела інформації і правильно обдумати кожне завдання або прийняте рішення» [14, с. 25].

Критичне ставлення до інформації як складової інформаційної компетентності розглядається у працях Н. Баловсяка, І. Белан, Н. Гендіної, Л. Петухової, Г. Халаж та ін., в американських кваліфікаційних стандартах для вищої освіти щодо інформаційної грамотності [2].

На нерозривний зв'язок медіакомпетентності й розвитку критичного творчого мислення стосовно системи медіа загалом і медіатекстів зокрема знаходимо у С. Берена, С. Гуділіної, Е. Енрайт Елісейри, Г. Онкович, А. Сільверблатта, О. Федорова, І. Челішевої, О. Шарікова та ін. Важливою є поява вітчизняних і зарубіжних досліджень, які стосуються: посилення елемента критичності (Л. Чистякова); захисту від негативних інформаційних впливів (К. Арсен'єв, Т. Харламп'єва) у професійній діяльності вчителя; певних аспектів розробки, критичного аналізу особливостей медіатексту у різних сферах (О. Андрєєва, Ю. Булик, Н. Губенко, Л. Конюхова, В. Корольова, Л. Масімова, О. Скрипник, О. Столбнікова, Л. Топчій, О. Тупиця, Ю. Федоренко та ін.); різноманітної реклами і соціальної інформації (О. Баришполець, Л. Вежель, Т. Ворначова, О. Козловський, М. Рожило Л. Федотова, Н. Фурманкевич та ін.); ролі реклами у формуванні сучасного способу життя міського населення України (Н. Удріс), в управлінні поведінкою споживачів (А. Стрелковська, Л. Капінус, Л. Найд'юнова, О. Щерба); соціалізації дітей (Е. Огар, С. Семчук, І. Пенчук); критичного ставлення дитини до медіанасильства (О. Дорошевич); формування критичного оцінювання та ставлення до інформації (К. Арсен'єв, О. Белан, В. Гвоздев, Ю. Казаков, Л. Кіресва, О. Мінбалєєв); сталої критичної позиції в соціумі (О. Марченко).

Поза увагою залишається питання розвитку критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової соціальної компетентності вчителя, зокрема початкової школи, в умовах післядипломної освіти.

Мета статті – дослідити сутність поняття «критичне ставлення», можливості післядипломної педагогічної освіти для розвитку критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової соціальної компетентності вчителя початкової школи.

В умовах ринкових відносин більшість засобів масової інформації та комунікації в Україні стали приватними, їх господарча діяльність не підконтрольна суспільству. Водночас багато ЗМІ залежать від державних дотацій, перебувають під контролем виконавчої влади, політичних угруповань. Поділяємо думку О. Короченського стосовно того, що ЗМІ, залежні від політичних та економічних спонсорів значно більшою мірою, ніж від аудиторії, втрачають характеристики суспільного форуму, фактично відмовляючись від висвітлення всієї різноманітності суспільних поглядів, ідей, позицій, від заохочення більш активної участі громадян у соціальному управлінні [7]. Спостерігаємо викривлений інформаційний ринок, перенасичений агресією, насиллям, вбивствами, бандитським натуралізмом, сенсацією, бездушністю, рекламою.

З одного боку, реклама, зокрема соціальна, залучає людей до актуальних соціальних питань, а комерційна – допомагає орієнтуватись на ринку товарів та послуг, з другого – стимулює зміни в політиці, економіці, культурі, побуті, у різноманітне соціальну реальність. Вона сприяє стереотипізації мислення, поведінки, нав'язуванню моделей та стандартів життя, створенню штучних потреб і поширенню небездоганих естетичних смаків, формуванню комплексу меншовартості, асоціальної поведінки. Реклама маніпулює свідомістю людей. Психологи, педагоги зазначають про появу нового виду залежності – *рекламозалежності*. Люди оцінюють себе та інших залежно від того, чим вони володіють, а не від їхніх особистих якостей. Формуються системи цінностей, орієнтовані виключно на споживання.

Варто зазначити, що досить високий відсоток споживачів рекламної інформації – це люди, становлення яких відбувалося в період Радянського Союзу. Вони звикли стовідсотково довіряти інформації ЗМІ і не піддавати її критичному осмисленню, що спричинило і далі призводить до спричинення різноманітних негативних ситуацій, зокрема, до втрати накопичених грошей, купівлі непотрібних і некорисних товарів, розчарування у політичному виборі, депресій тощо.

Виросло покоління, свідомість якого від народження формували ЗМІ. Діти проводять перед екраном телевізора, за комп'ютером значну кількість свого часу (часто за відсутності дорослих). За даними групи експертів Американської психологічної асоціації, діти до 8 років не відрізняють телерекламу від інших передач і не можуть відмовитися від її перегляду. Не маючи достатнього досвіду, вони не можуть критично ставитися до медіапродукту, довіряють телевізійній рекламі, хочуть придбати товар, що рекламується, і вимагають цього від дорослих. Як зазначають деякі західні дослідники, діти сьогодні визначають близько половини всіх сімейних покупок. Доросла людина також не завжди може захистити себе від агресивного впливу медіа, результатом якого можуть стати розлади емоційно-вольової сфери, порушення

самопочуття, розумового розвитку, соціальних контактів, неадекватні, деструктивні вияви поведінки та ін. Про це свідчать дослідження таких науковців, як А. Бандура, Л. Берковитц, П. Вінтерхофф-Шпурк, Р. Пацлаф, О. Захаров, О. Петрунько, М. Прихожан, К. Тарасов, О. Федоров, М. Жабський та ін.

Крім того, діяльність більш як 70 % населення світу пов'язана з отриманням, переробкою, передаванням медіапродукту, а понад 90 % є активними споживачами масової інформації (О. Федоров). Сьогодні сучасна освіта також неможлива без залучення ЗМІ та засобів масової комунікації, що орієнтує як на оновлення змісту реалізації зусиль, так і передусім на якісно нові результати, у тому числі на розвиток критичного ставлення до інформації, рекламного медіапродукту. Однак поняття «реклама» і, відповідно, критичне ставлення до неї є специфічними і не розглядаються у процесі курсової перепідготовки вчителів початкової школи. Тільки проблемні курси «Початки економіки» дають таку можливість, проте підготовку на них проходить обмежена кількість вчителів, адже предмет «Початки економіки» є варіативним для початкової школи. Деякі з предметів базового навчального плану початкової школи, зокрема «Технології», «Мистецтво» та ін., торкаються питання реклами, але не приділяють увагу розвитку критичного ставлення до її сутності. Саме тому необхідна медіаосвіта вчителів, яка за своїм змістом зорієнтована на людину (Г. Онкович). Її поява в освітньому просторі є інноваційним освітнім процесом, що зумовлений суспільною потребою [10].

Серед головних завдань медіаосвіти у світлі Концепції впровадження медіаосвіти в Україні є сприяння формуванню медіаімунітету, рефлексії та критичного мислення, адекватного, різнобічного, повноцінного і критичного тлумачення інформації, запобігання вразливості людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширення медіазалежностей [6]. Розпочинати цю роботу треба якомога раніше – з дошкільної, початкової освіти і, звісно, підготувати до цього вчителя. Медіакомпетентний педагог може обирати необхідну інформацію для себе й учнів, ефективно використовувати медіатехнології в навчально-виховному процесі, сформувати у школярів критичне ставлення до медіапродукту, зокрема рекламного. Це також буде сприяти оптимізації відносин людини з соціумом, адаптації до ефективного виконання соціальних ролей, розвитку соціальної компетентності.

Варто зазначити, що праці давньогрецьких філософів (Аристотель, Геракліт, Демокрит, Сократ) містять описи, що характеризують діяльність критичної особистості. Так, органон Аристотеля (пізніше – «логіка») в античній діалогічній практиці ґрунтувався на техніці критичного філософствування, а метод досягнення істини шляхом бесіди, діалогу, в ході яких послідовними запитаннями виявлялися суперечності в промові опонента (Сократ), сприяв розвитку критичного ставлення до догматичних тверджень. На ставлення людини до предмета і процесу пізнання звертали увагу філософи Нового часу (Т. Гоббс, Р. Декарт, Дж. Локк, Л. Фейєрбах).

Впадає в око, що, визначаючи зміст поняття «критичне мислення», Е. Глейзер (1941) серед здатностей, необхідних для такого мислення, називав здатності розпізнавати проблеми, збирати й вибудовувати необхідну інформацію, розпізнавати неявні припущення і цінності, розуміти і використовувати мову точно, ясно, інтерпретувати дані, оцінюючи докази й аргументи, виявляти існуючу або неіснуючу логічну спорідненість між твердженнями, змальовувати виправдані укладення та узагальнення, здійснювати їх тестування, перебудовувати моделі переконань на основі більш широкого досвіду, сприймати точні рішення у повсякденному житті [4]. Можна стверджувати, що йдеться і про вміння критично сприймати інформацію, що, у свою чергу, сприяє розвитку соціальної компетентності.

Відповідно, Г. Гарднер серед п'яти типів компетенцій для майбутнього другою визначив компетенцію синтезу, тобто здатність вибирати критичну інформацію із значного обсягу існуючої, систематизувати її так, щоб вона мала сенс для особистості й для інших [9].

Дж. Дьюї стверджував, що першочергове значення в сучасній освіті має розвиток тих навичок мислення, які дадуть змогу адекватно оцінити нові обставини і розробити стратегію розв'язування проблем, які у них приховані [5].

Критичне мислення як стрижневий компонент освіти США та Канади розвивається вже понад півстоліття, а виховання покоління, здатного мислити критично, вважають пріоритетним завданням у соціальному та економічному аспектах. Адже громадяни, здатні до критичного аналізу, беруть більш активну участь у різних демократичних процедурах, а творчі особистості

– «людський фактор» – «гнучкі працівники, що легко адаптуються» (С. Еренхальт), суттєво впливають на здатність держави витримувати конкуренцію (Т. Джонсон). Однак, зазначає Стернберг, навички критичного мислення, які намагаються прищепити у школі, здебільшого не відповідають реальним життєвим вимогам, не мають перспективи. Це, зокрема, стосується поведінки, проблеми вибору в певних ситуаціях на роботі, у побуті, у ставленні до політичних лідерів, подій, дій місцевих, регіональних урядових установ, ЗМІ. Таким чином, можна стверджувати про важливість критичного ставлення до інформації, ЗМІ для розвитку соціальної компетентності особистості та необхідність упровадження медіаосвіти, збагачення програм підготовки школярів, вчителів соціальною компонентою.

Л. Мастерман – консультант ЮНЕСКО та Ради Європи з проблем навчання мови ЗМІ – зазначає, що освіта в цій галузі має бути спрямована на розвиток в учнів розуміння (з акцентом науковця на розвитку критичного мислення стосовно ЗМІ) особливостей функціонування ЗМІ, використання ними виразних засобів, механізму створення «реальності» та її усвідомлення аудиторією [8].

Близькою до цієї є думка про визначення «критичної автономії» особистості стосовно медіатекстів як первинної мети медіаграмотності в трактуванні А. Сільверблатта і Е. М. Енрайта Елісейрі, що полягає в «уміннях, які дають можливість школярам / студентам бути усвідомлено незалежними від одноманітних переваг медіатекстів. Педагоги заохочують учнів задавати питання про медіа, застосовуючи підходи, які допомагають систематично ідентифікувати повідомлення і їх цілі» [9, с. 40].

О. Федоров з огляду на зміст тези Л. Мастермана й методичку У. Еко, виокремив такі значущі для аналізу медіатекстів позиції, як: авторська ідеологія; умови ринку, які визначили задум, процес створення медіатексту і його сприйняття аудиторією; прийоми розповіді. Науковець підкреслює, що такий підхід цілком співвідноситься з методикою аналізу медіатекстів за К. Безелгет [12, с. 24]. Слід зазначити, що серед моделей медіаосвіти школярів, розроблених у Росії, О. Федоров та І. Челішева виокремлюють модель розвивального навчання (розвиток сприймання, уяви, критичного мислення щодо медіатекстів та ін.) [13, с. 57].

В. Брюшинкін розглядає рівні критичного мислення, для кожного з яких пропонує свій вид аргументації, котрий характеризується різними співвідношеннями логічної та когнітивної компонент. Це: 1) емпіричний рівень – критична перевірка фактів; 2) теоретичний рівень – критична перевірка теорій; 3) метатеоретичний рівень – критична перевірка норм і цінностей [3].

Близьку до попередньої думку висловлює К. Арсен'єв, називаючи дослідження будь-яких відомостей, які надходять із зовні, щодо їх авторитетності, логічності та етичної коректності критичним ставленням до інформації [2]. Воно відбувається у разі, коли «індивід, стикаючись з незнайомими даними, виконує три послідовні дії: визначає «авторитетність» джерела інформації (за виробленими критеріями авторитетності); аналізує «тіло» інформаційного повідомлення (інформація може бути фактологічною, оцінною, нормативною та ін.), визначає «програму дій», закладену в тексті (до яких вчинків спонукає інформація і як ці дії співвідносяться із законами етики)». Поняття «критичне ставлення до інформації» як позначення першого етапу формування «критичного мислення» в роботі з молодіжною аудиторією К. Арсен'єв співвідносить з поняттям «критичне сприйняття інформації» [1]. Цілком слушно науковець вважає найважливішим компонентом в аналізі електронних інформаційних джерел на предмет їх авторитетності, змісту і закладеної програми дій критичні підходи до нових відомостей та об'єктивне їх сприйняття, визначення закладеної в різних типах тексту «послать» або «мотивів». Адже в кінцевому підсумку критичне сприйняття інформації покликане захистити людину від девіантної поведінки, що, як відомо, програмується в ній у процесі комунікації і прийняття певних асоціальних цінностей. В ідеалі особистість, що володіє сформованим етичним кодексом, вже володіє необхідним рівнем критичного сприйняття дійсності, оскільки така людина будь-які нові дані буде співвідносити зі своєю системою життєвих цінностей [1].

Як бачимо, критичне ставлення до інформації, зокрема, до рекламного медіапродукту, сприятиме виробленню медіаімунітету, розвитку соціальної компетентності особистості.

Ми спробували з'ясувати можливості післядипломної освіти для розвитку критичного ставлення вчителя початкової школи до рекламного медіапродукту, адже важлива роль у формуванні основ медіапедагогіки та аудіовізуальної грамотності учнівської та студентської молоді відводиться обласним інститутам післядипломної педагогічної освіти.

Слід зазначити, що, відповідно до наказу МОНмолодьспорту України від 27.07.2011 № 886 щодо проекту «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів», до списку 87 базових загальноосвітніх закладів України було включено і загальноосвітні навчальні заклади Запорізької області, а також Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (ЗОІППО). Саме тому першим кроком стало проведення низки спеціальних семінарів для вчителів експериментальних шкіл з проблем медіаосвіти. Співпраця кафедри інноваційних освітніх технологій ЗОІППО (С. Іванов) сприяла налагодженню роботи з вивчення теоретичної бази питання та забезпечення вільного доступу педагогів до необхідної інформаційної бази, ознайомленню з досвідом медіаосвіти в сучасному освітньому просторі, підготовці та проведенню установчих шкільних конференцій «Медіаосвіта – вимога часу», педагогічних читань за працями О. Федорова, спеціальних семінарів з проблем медіаосвіти, організації роботи шкільних теоретичних семінарів та ін.

Учителі й учні базових шкіл Запорізької області взяли участь у міжнародному медіафестивалі для школярів «Москва–Запоріжжя 2011–2012». Медіафестиваль тривав понад три місяці. За цей час для його учасників в Інтернеті було проведено майстер-класи, після яких вони приступили до розробки власних медіапроектів. Представлений у номінації «Аудіовізуальний твір» соціальний рекламний ролик антиалкогольної спрямованості, створений дітьми різного віку під керівництвом дорослих Запорізького колегіуму № 98, було визнано одним з актуальних і професійних (<http://www.youtube.com/watch?v=10ctLjg9z6I>). Яскравим завершенням фестивалю став телеміст, на якому школярі двох країн поділилися своїми баченнями щодо медіапроектів, проблем сучасної молоді та ін., разом спробували знайти єдину позицію стосовно можливих перспектив розвитку юних громадян своєї країни.

У межах III Міжнародного освітнього форуму «Особистість в єдиному освітньому просторі» (Запоріжжя, 26–29 квітня 2012 р.) на одній із секцій було обговорено питання щодо медіаосвіти, у тому числі критичного ставлення до інформації та розвитку соціальної компетентності засобами медіаосвіти, предмета «Початки економіки».

Викладачами кафедри інноваційних освітніх технологій було розроблено та впроваджено програму 2-тижневих курсів «Основи медіаосвіти», навчання на яких пройшли вчителі базових експериментальних шкіл, у тому числі і вчителі початкових класів. Серед тем лекційних і практичних занять були такі, що стосувалися критичного ставлення до інформації («Психологічні аспекти медіа сприйняття», «Особливості сприйняття аудіовізуальної інформації», «Теорія впливу медіа. Маніпулятивні можливості медіа», «Розвиток критичного мислення в медіаосвіті», «Профілактика сучасних маніпулятивних технологій масмедіа»), а також розвитку соціальної компетентності учнів та вчителя («Адаптація учнівської молоді до соціально-економічних умов суспільства»).

Крім того, в оглядових лекціях щодо інноваційних освітніх технологій обов'язково приділяється увага питанням медіаосвіти, соціальної компетентності. Для вчителів початкової школи у темі «Соціальна компетентність педагога як умова впровадження інноваційних освітніх технологій», на курсах «Початки економіки», на заняттях постійно діючого обласного семінару «Розвиток соціальної компетентності педагога і школяра» на базі Запорізького колегіуму № 98 відбувається ознайомлення з правилами створення рекламних медіатекстів, вимогами, законодавчою базою щодо реклами, обговорення питання критичного ставлення до рекламних текстів. На практичних заняттях педагоги мають можливість не тільки аналізувати рекламні ролики, а й підбирати в Інтернеті або створювати власні ролики антиреклами, що сприяє розвитку їхнього критичного ставлення до рекламного медіапродукту й медіа та соціальної компетентності.

Практичний етап дав можливість вчителям реалізувати здобуті знання на практиці. Вони вели конспекти та проводили інтегровані уроки, диспути, позакласні заходи, години спілкування, підготували методичні рекомендації, матеріал для занять з елементами тренінгу, доповіді тощо.

Результати вхідного та вихідного діагностування підтвердили суттєве зростання рівня медіа, соціальної компетентності вчителів, а також розвитку критичного ставлення до інформації, зокрема до рекламного медіапродукту.

Отже, післядипломна педагогічна освіта має широкі можливості для розвитку критичного ставлення до рекламного медіапродукту як складової соціальної компетентності вчителя

початкової школи.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні ролі соціальної реклами у розвитку соціальної компетентності вчителів початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсеньев К. С. Социальные сервисы вики как образовательная среда для формирования критического отношения к информации (II конф. «Гуманитарные науки в современном обществе : педагогика, психология и социология», 2011 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/9038>
2. Арсеньев К. С. Социальный wiki-проект как средство развития у студентов вуза критического отношения к информации / К. С. Арсеньев // The Emissia.Offline Letters (Электронное научное издание (научно-педагогический интернет-журнал). – 2011. – Сент. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.emissia.org/offline/2011/1639.htm>
3. Брюшинкин В. Н. Критическое мышление и аргументация / В. Н. Брюшинкин // Критическое мышление, логика, аргументация ; под ред. В. Н. Брюшинкина, В. И. Маркина. – Калининград : Изд-во Калинингр. гос. ун-та, 2003.
4. Defining Critical Thinking// The critical thinking community. Information Literacy Competency Standards for Higher Education [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>
5. The Cambridge dictionary of philosophy / Robert Audi (General Ed.) – Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 1998. – 200 p.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні: Схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
7. Короченский А. П. Медиакритика в теории и практике журналистики : дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.10 / А. П. Короченский. – СПб., 2003. – 467 с.
8. Мастерман Л. Навчання мови засобів масової інформації / Л. Мастерман // Фахівець. – 1993. – № 4. – С. 23.
9. Multiply Intelligences. The Theory in Practice. Howard Gardner. – Basic Books, 1993.
10. Онкович Г. В. Технології медіаосвіти / Г. В. Онкович // Новітні засоби навчання: проблеми впровадження та стандартизації. [Електронний ресурс] – Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/mdo/lit/03/128.doc>
11. Silverblatt A. and Enright Eliceiri E. M. Dictionary of Media Literacy. Westport, Connecticut / A. Silverblatt, E. M. Enright Eliceiri. – London: Greenwood Press, 1997. – 234 p. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://psyfactor.org/lib/fedorov14.htm>(p.40)
12. Федоров А. В. Критический анализ медиатекста, содержащего сцены насилия, на медиаобразовательных занятиях в студенческой аудитории (на примере фильма «Груз 200») / А. В. Федоров // Медиаобразование. – 2007. – 814. – С. 24.
13. Федоров А. Медиаобразование в современной России: Основные модели / А. Федоров, И. Чельшева // Высшее образование в России. – 2004. – № 8. – С. 34–39.
14. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.

УДК 070.001+37.017.92

Г. П. ВАСЯНОВИЧ

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ СМИСЛ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІА У ВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Розкрито сутність і зміст духовно-морального смислу використання мультимедіа у навчально-виховному процесі. Показано, що застосування мультимедіа під час занять залежить від інформаційної і загальної культури викладача, інформаційного простору. Важливим аспектом використання мультимедіа визначено аналіз ставлення учнів, студентів до отримання інформації.

Ключові слова: мультимедіа, інформаційно-комунікативні технології, ставлення до інформації.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ СМЫСЛ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Раскрыты сущность и содержание духовно-морального смысла использования мультимедиа в учебно-воспитательном процессе. Показано, что применение мультимедиа во время занятий зависит от информационной и общей культуры преподавателя, информационного пространства. Важным аспектом использования мультимедиа определен анализ отношения учеников, студентов к получению информации.

Ключевые слова: мультимедиа, информационно-коммуникативные технологии, отношение к информации.

H. P. VASYANOVYCH

SPIRITUAL AND MORAL SENSE OF MULTIMEDIA USAGE IN EDUCATIONAL PROCESS

The article uncovers the essence and the content of spiritual and moral sense of multimedia usage in the educational process. The author proves that multimedia usage at the lesson depends on both informational and general culture of teacher and informational environment. The important aspect of multimedia usage is the analysis of students' attitude to information processing.

Keywords: multimedia, informational-communication technologies, attitude to information.

Світ існує в людині, людина існує у світі. Але людина не просто існує у навколишньому світі – вона його пізнає або ж уникає пізнання, прикрашає, естетизує, «окультурює» або спотворює, дегуманізує. У цьому виявляється амбівалентність людини, суперечність, іноді непередбачуваність її дій і вчинків. Втім, справжня людина завжди шукає смисл буття: свій власний та інших. Видатний теоретик психології особистості В. Франкл наголошував, що життя людини не може бути позбавлене смислу за будь-яких обставин; сенс життя завжди можна знайти [10, с. 40–41]. Цю ідею вчений пов'язував з іншою, а саме: «людина – це більше, ніж психіка, – це дух» [12, с. 63]. Отже, людина шукає духовного, морального смислу буття, своєї самореалізації. Неможливість самореалізації призводить до фрустрації, психічних зривів і навіть до суїциду.

В. Франкл, який працював у 129 університетах світу, наводить сумну статистику смертності студентів. За достовірними даними, серед причин смертності в американських студентів друге місце за частотою після ДТП посідають самогубства. При цьому кількість спроб самогубства (які не закінчилися трагічно) у 15 разів більша. Опитування 60 студентів університету штату Айдахо після подібних спроб засвідчило, що 85% із них не бачили жодного сенсу життя, при цьому 93% із них були фізично і психічно здоровими [10, с. 26]. Стає очевидним, що явище смисловтрат дедалі більше поширюється, чому часто-густо сприяють мас-медіа, бомбардуючи нас бездуховністю, аморальністю, жорстокістю і насиллям. Людині, особливо молодій, важко не розгубитися, встояти, не втратити смислу життя.

Дослідження сутності і змісту медіаосвіти активно здійснюють сучасні вітчизняні і зарубіжні вчені: Є. Бондаренко, Н. Габор, Н. Кирилова, У. Мазепа, Є. Машбиць, А. Новікова, В. Робак, Р. Собко, О. Федоров, С. Шумаєва та ін. Обґрунтуванню провідних ідей інформаційно-комунікативних технологій навчання присвятили свої праці В. Биков, Р. Гуревич, І. Зязюн, М. Кадемія, А. Коломієць, В. Кремень, А. Литвин, П. Стефаненко та ін. Стан і розвиток інформаційної культури науково-педагогічного працівника вивчають Л. Вінарис, Н. Волкова, М. Воробйов, Є. Данильчук, Л. Макаренко, О. Новіков, О. Романишина, Н. Сащак, Л. Філіпова, І. Хангельдієва, Н. Ходякова, Є. Чорнобай та ін.; вплив мультимедіа досліджують М. Зверева, О. Малюк, О. Невмержицька, О. Осін, Д. Попова, С. Шандрук та ін.

Метою статті є з'ясування наявності духовно-морального смислу у процесі використання мультимедіа у навчально-виховному процесі.

Теоретико-методологічний аналіз окресленої проблеми вимагає бодай короткого викладу й визначення її ключових понять: «смисл», «смисл життя», «духовно-моральний смисл», «навчально-виховний процес», «мультимедіа», «інформаційна культура особистості» тощо.

Словник С. Ожегова слово «смысл» тлумачить як зміст, значення чого-небудь, що пізнаються розумом; мета, розумна підстава чогось; дія на основі здорового глузду [7, с. 735].

«Філософська енциклопедія» термін «смысл» трактує з позиції науки логіки, логічної семантики і науки про мову як синонім «значення». У деяких теоріях значення (Г. Фреге, А. Черч) поняття «смысл» слугує для характеристики мисленнєвого змісту, тієї інформації, яка взаємопов'язана з цим мовленнєвим виразом, який є власним (хоча й описовим) іменем, на противагу «значення» (предмета), що називається виразом [9, с. 38].

Смысл життя як філософська категорія окреслює проблему значення людської присутності у світі з огляду на її скінченність. В історії європейської філософії проблема смислу життя розглядається по-різному – залежно від розуміння людини і світу. Для Сократа смисл життя полягає у безупинному пізнанні й самопізнанні. У філософії Платона смисл життя трактується як осягнення своєї справжньої ідеальної природи, прорив від світу тлінних речей до світу безсмертних ідей.

Середньовічна християнська філософія трактує смисл життя людини як подолання її гріховної природи. Для філософії Відродження і Нового часу смисл життя – у творчості, що дає безсмертя у творах і теоретичному пізнанні. В сучасній *метаантропології* смисл життя – у можливості пройти шлях від *буденного життя* до *метатегоричного*.

Духовно-моральний смисл життя людини, вважав К. Ясперс, припадає на VIII–II ст. до н. е. Саме в цей період формується сучасний антропологічний тип у духовному, а не біологічному смислі; людина перетворюється на вільну особистість на основі самосутнісної екзистенції [11].

Як духовно-моральну самосутність людського існування обґрунтовували М. Бердяєв, Г. Гегель, В. Зеньківський, І. Ільїн, І. Кант, Г. Сковорода, В. Соловйов, П. Флоренський, П. Юркевич та інші філософи. Сенс людського існування, наголошував І. Ільїн, стає справжнім тоді, коли людина невимушено, а вільно, природно-інстинктивно випромінює духовність і душевність, добро і любов, совість і справедливість, дотримується у всьому вимог морального обов'язку і відповідальності, честі і гідності [2]. Отже, духовність передбачає пробудження душі до набуття й реалізації духовного досвіду. З педагогічної позиції, духовність у виховній діяльності – це внутрішній потенціал особистості, а моральність – вияв духовності у всіх сферах і аспектах діяльності. *Духовно-моральний смисл використання мультимедіа полягає в спеціально організованому, керованому й контрольованому процесі спільної творчості, особистісно значущої діяльності вихователів і вихованців, що має за мету досягнення ними Абсолютного ідеалу*. Він вирішує такі завдання: залучення вихованців до духовно-моральних цінностей (віра, любов, свобода, вдячність, милосердя); пробудження і розвиток моральних почуттів (сорому, співчуття, душевності, толерантності); становлення моральної волі (здатності служіння добру і протистояння злу, готовності до подолання життєвих випробувань і протистояння спокусам, прагнення до духовного самовдосконалення); спонукання до моральної поведінки (послух, емпатія, служіння ближньому, родині і Батьківщині).

Мультимедіа використовуються безпосередньо у навчально-виховному процесі і поза ним. Нас цікавить у конкретному випадку *навчально-виховний процес* як система організації діяльності, в основі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння, спрямована на досягнення цілей навчання й виховання.

Під сутністю поняття «*мультимедіа*» ми розуміємо комп'ютерні системи з інтегрованою підтримкою звуко- і відеозаписів [3, с. 129]. Незаперечним є те, що використання мультимедіа у навчально-виховному процесі залежить від суб'єктів навчання, передусім *від інформаційної культури особистості педагога*. Остання є не лише складовою культури викладача, а й сукупністю інформаційного світобачення, системи знань і вмінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність з оптимальним задоволенням особистих інформаційних потреб та потреб учнів, студентів. Інформаційна культура викладача може бути продуктивною, якщо вона знаходиться у тісному взаємозв'язку із культурою загальною. Це не лише значно розширює технологічно-інструментальні можливості навчання, а й гармонізує внутрішній світ особистості учня, студента. До найважливіших її складових українські науковці В. Вержиковський, М. Жалдак, Ю. Рамський, Н. Морзе, М. Близнюк та ін. відносять: *світоглядну*, що передбачає усвідомлення вчителем впливу ІКТ на розвиток суспільства і систему освіти; *загальноосвітню*, що спрямована на оволодіння прийомами роботи з

інформаційно-комунікативними технологіями (ІКТ); *професійну*, що передбачає накопичення досвіду використання ІКТ в педагогічній діяльності. Інформаційна культура викладача – це не просто вміння та навички з пошуку інформації, її диференціації і фільтрації, це ще й знаходження, вироблення критеріїв оцінювання інформації, усвідомлення того, як ця інформація позначиться на духовно-моральному стані вихованця. Отже, проблема формування інформаційної культури педагога, як зазначає професор А. Коломієць, актуалізується сьогодні як ніколи. Вчена ґрунтовно розробила компоненти інформаційної культури, модель та умови її формування, а також чітко визначила основні напрями експериментальних пошуків у підготовці майбутнього вчителя [4].

На основі аналізу значної кількості наукових праць і реальної педагогічної практики відзначається той тривожний факт, що значний відсоток учителів не турбується не тільки про свою інформаційну, а й про загальну культуру, що призводить до професійної деформації. Ознаками такої деформації є:

- авторитарність, яка виявляється в централізації всього навчально-виховного процесу, використанні нав'язливого педантичного стилю педагогічного спілкування;
- демонстративність як прагнення педагога постійно бути на виду, навіть на шкоду взаємодії з учнями;
- педагогічний консерватизм і догматизм, які розвиваються в результаті частого повтору одних і тих самих професійно-педагогічних засад;
- педагогічна індиферентність, яка характеризується емоційною сухістю і байдужістю до учнів;
- експансіонізм, який виявляється у перебільшенні значущості предмета, що викладається;
- поведінковий трансфер, який реалізується у вияві рис роліової поведінки, притаманних вихованцям [8, с. 202–207].

Викладене наводить на думку, що байдужий, zdeформований викладач навіть за використання найсучасніших мультимедіа не розкриє вихованцю духовно-моральний смисл буття, а здатний хіба що спотворити його.

Педагог, грамотно використовуючи мультимедіа у навчально-виховному процесі, має моральний обов'язок і відповідальність формувати *інформаційно-світоглядну, духовно-моральну культуру особистості учня, студента*.

Світоглядна культура, крім інформаційної, виконує ще й функцію аксіологічну. Ціннісне усвідомлення всотує в себе ставлення особистості до процесів, що відбуваються, формує моральні, естетичні та інші ідеали. Мірою світогляду є справи і вчинки людини. Справжній педагог, викладаючи будь-який предмет з використанням мультимедіа, знайде можливість показати вихованцю високу цінність морального вчинку тієї чи іншої особистості. Наприклад, при викладанні курсу історії філософії є можливість засвідчити вчинкову діяльність Сократа, Г. Сковороди, І. Ільїна, О. Лосєва та багатьох інших філософів, які готові були піти на смерть, аби не втратити смислу буття. Викладаючи курс літератури, можна на прикладі життя Гомера, Данте, Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, В. Стуса та інших поетів і письменників довести вияв їх надлюдської витримки перед лицем катувань, життєвих негараздів, але вистояти і не втратити людської гідності. Викладаючи курси фізики, математики, хімії, біології та інших наук, можна розкрити науковий подвиг Архімеда, Піфагора, М. Коперніка, Дж. Бруно, Г. Галілея, Д. Менделєєва, М. Вавилова, В. Вернадського, С. Корольова та багатьох інших. Врешті, у викладанні курсу педагогіки цінними для студентів є оповіді про творення нових педагогічних ідей видатними подвижниками цієї науки, якими були Я. Коменський, Я. Корчак, М. Монтень, Й. Песталоцці, А. Дістервег, М. Пирогов, К. Ушинський, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та ін. Втім, використовуючи мультимедійні засоби, варто, на нашу думку, показати, за яких умов (об'єктивних чи суб'єктивних) людина втрачає здібності, талант, а разом з тим і духовно-моральний смисл життя. Ідеалізація життєвих ситуацій у навчально-виховному процесі не є продуктивною і може дати зворотний процес. Формуванню інформаційного світогляду сприяють такі дидактичні достоїнства, як збільшення інформаційного обсягу змісту навчання; оволодіння учнями, студентами новим стилем мислення; засвоєння тексту на електронних носіях; позитивна мотивація до предмета, що вивчається; використання мультимедіа у навчальному процесі.

Компетентне використання мультимедіа у навчально-виховному процесі з метою

формування духовно-морального смислу життя потребує аналізу ставлення учнів і студентів до отриманої інформації. Цілком природно, що інформація, яка надається учневі, студентові, викликає потребу в її пізнанні, запам'ятовуванні, осмисленні. В уявленні про дійсність переважають емпіричні, почуттєві і навіть інтуїтивні дані, на основі яких у свідомості вихованця формується певна картина світу, у тому числі світ добра і зла, любові й ненависті, честі, гідності і безчестя, справедливості й несправедливості тощо. Ця картина може бути як цілісною, так і фрагментарною залежно від якості отриманої інформації. Прагнення цілісного розуміння духовно-моральних процесів і явищ зумовлює велику кількість питань, що розкривають їх під різним кутом зору. З одного боку, педагог має бути компетентним у сфері культури, науки етики й естетики, мистецтва, щоб дати змістовну відповідь на поставлені запитання, може викликати певні аберації картин духовного світу, які виявлятимуться в порушеннях причинно-наслідкових, зовнішньо-внутрішніх зв'язків. З другого боку, характеристикою як учнів, так і студентів є творчість, яка спонукає приймати нестандартні рішення, апробувати різні варіанти поведінки.

Творчий цілісний погляд на світ духовності, моральності спонукає вихованця до освоєння його різними способами, і не лише під час навчально-виховного процесу, а й самостійно у вільний час. Адже він володіє комп'ютером, мобільним телефоном та іншими технічними пристроями, готовий до освоєння новітніх технологій, нових джерел інформації, одним із яких є комп'ютерні ігри. Вони певною мірою вирішують проблему розвитку допитливості і виховання позитивного ставлення до інформації, яка педагогічно оброблена й структурована відповідно до цілей навчання. Сучасні інформаційні технології включають усі канали сприймання через графічні (як статичні, так і динамічні) образи, колір і звук. Крім виконання функції ознайомлення учня, студента з інформацією, вони дають змогу досягти й емоційної належності, цілісного переживання змісту комп'ютерної гри. У цій ситуації відбувається активне розширення смислових полів тих понять, які введені в гру, оскільки між ними встановлюються певні зв'язки, залежності, розглядаються їх нові властивості. Важливо, на нашу думку, дотримувати міри застосування як комп'ютерних ігор, так і мультимедіа загалом.

Способів сприйняття, кодування й декодування інформації, ставлення до неї безліч. Втім, у сучасній педагогічній літературі акцент робиться на таких найбільш загальних: негативне ставлення до будь-якої нової інформації; вибіркоче ставлення, зумовлене інтересами, цінностями і смислами вихованця; довірливе, потребове ставлення до інформації; критичне ставлення; ціннісно-орієнтоване ставлення [5, с. 46–47].

Негативне ставлення до будь-якої нової інформації може бути викликане різними причинами, наприклад, налаштованістю вихованця піддавати все сумніву (за Р. Декартом). Такий суб'єкт з недовірою ставиться до безкорисливих вчинків людей. Недостатність знань, компетентності для того, щоб правильно оцінити те чи інше духовне явище. Наприклад, дуже незначна кількість учнів, студентів розуміють мистецтво опери, балету, скульптури чи архітектури, в яких втілені людська краса і розум. Для них справжній смисл духовних творінь є незрозумілим, отже, стає «відсутнім», оскільки бракує необхідних знань із цієї царини людського духу.

Вибіркове ставлення, зумовлене інтересами, цінностями і смислами вихованця. Залежно від того, якими життєвими смислами керується учень, студент, яким цінностям віддає перевагу, відбувається вибір інформації. Дитина, смислом якої є добро, любов, милосердя, буде цікавитись цими духовно-моральними феноменами. І навпаки, соціально й духовно запущена дитина буде шукати в інформації потворне, негідне.

Довірливе, потребове ставлення до інформації. Значною мірою це залежить від джерела інформації. Педагог має постаратися, щоб суб'єкти навчання з довірою ставилися до тих чи інших духовно-моральних подій, розвивали в собі потребу в отриманні корисної інформації, яка стає справжнім знанням про духовний світ людини і суспільства. Важливо, щоб здобуті знання перетворювалися на переконання і відповідні дії, вчинки. «Мертве знання» нічого не варте: можна знати, що таке добро в моральному сенсі, і не чинити добра; можна знати, що таке справедливість, і чинити несправедливо.

Критичне ставлення. Воно є необхідною умовою виховання довіри до інформації. Лише завдяки розумній критиці формуються позитивні, негативні або нейтральні оцінки явищ світу. Причому таке ставлення виробляється завдяки певним нормам, правилам, цінностям, стандартам та еталонам. Здатність критичного ставлення до інформації є надзвичайно

важливою в інформаційному суспільстві.

Ціннісноорієнтоване ставлення розуміють як осмислення значущості інформації для власного життя. Унікальність кожної дитини, її життєва позиція визначаються унікальністю ціннісних орієнтацій. Результати дослідження, здійсненого О. Невмержицькою, засвідчують такі уподобання і ціннісні орієнтації підлітків щодо розважальних програм телебачення: найбільшу популярність мають музичні (52,7% опитаних), спортивні (30, 86%) програми, телевізійні ігри (27,7%), ток-шоу (25%). Менш популярними є реальне телебачення (18,36%) і телевізійні конкурси (10,2%) [6, с. 98].

Ще одним, на нашу думку, важливим аспектом окресленої проблеми є удосконалення *інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ)*, які сьогодні є складовою навчально-виховного процесу. В освіті ІКТ, як правило, застосовуються у двох напрямках. Прибічники першого намагаються використовувати сучасні інформаційні і телекомунікаційні технології для включення в систему дистанційної освіти тих осіб, для яких інший спосіб навчання є взагалі недоступним. Така форма навчання поширена у багатьох розвинених країнах світу, але вона заперечується тими вченими, освітянами, які вважають, що майбутні студенти можуть бути позбавлені багатьох умов, які є необхідними для отримання якісної освіти, тобто роботи в лабораторіях, наукових бібліотеках, спілкування з викладачами і студентами на семінарах і в неофіційній обстановці.

Представники другого напрямку намагаються використати інформаційні технології для уточнення і зміни того, *чого* навчати і *як* навчати. Мається на увазі *освоєння змісту навчального матеріалу й оволодіння способами навчання в рамках традиційного денного навчання*. Але при цьому виникає одна важлива проблема, пов'язана з тим, що впровадження нових технологій часто-густо створює додаткові переваги тим, хто добре навчається, активним і здібним студентам, але не впливає на рівень підготовки більшості тих, хто навчається. Інакше кажучи, використання інформаційних технологій, безумовно, сприяє доступності здобуття освіти, підвищує її якість.

Ми дотримуємося другого напрямку, оскільки вважаємо, що *зміст навчального матеріалу має бути визначальним*. На жаль, ще й досі у змісті предмета переважають старі підходи, ідеї, положення. Особливо це небезпечно для соціально-гуманітарних дисциплін, які мають дуже швидко реагувати на процеси, пов'язані з розвитком особистості і суспільства. До прикладу, використання мультимедіа, ІКТ у навчальному процесі значно підвищило б духовно-моральний смисл буття особистості, як подоби Божої, через зміст предмета «Християнська етика». Україна більше 20 років є незалежною, певні здобутки у цьому напрямі є, але вони все ще залишаються фрагментарними і не відповідають тим духовним змінам, які сталися і в суспільстві, і в особистості. Отже, ще раз наголошуємо, що використання мультимедіа у навчально-виховному процесі має сприяти утвердженню моральності, людського Духу.

... Щоб дух повітрям став і хлібом

Людського, гідного життя,
І ти не був у ньому свідок,
А жив, боровсь без каяття.

Щоб силу Божої любові
У собі й людях пізнавав
І все осягнене Христові
І людям щиро віддавав.

Молочні ріки вб'є посуха,
Суєтне зникне, наче дим.
Лиш те життя, що прагне Духа,
Стає і вічним, і святим! [1, с. 61]

На основі викладеного можна зробити такі висновки:

1. Використання мультимедіа у навчально-виховному процесі має спрямовуватися не лише на те, щоб суб'єкти навчання вміли оволодівати інформацією, а передусім на набуття духовності, моральності, культури.
2. Грамотне застосування мультимедіа під час занять залежить від інформації і загальної культури педагога, якісного опанування ним сучасних ІКТ.

3. Важливою складовою процесу використання мультимедіа є аналіз ставлення учнів, студентів до отриманої інформації.

Проблемами, які потребують подальшого дослідження, ми вважаємо: стан інформаційного забезпечення методичної підготовки студентів педагогічних навчальних закладів; удосконалення системи тестування учнів і студентів при використанні мультимедіа у навчально-виховному процесі; якість навчання і вдосконалення ІКТ тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васянович Г. П. Біблійні мотиви: поезія / Г. П. Васянович. — Л., 2012. — 120 с.
2. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. — М. : Республика, 1993. — 431 с.
3. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання : термінол. словник / Майя Юхимівна Кадемія. — Л. : Сполом, 2009. — 260 с.
4. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія / Алла Миколаївна Коломієць. — Вінниця : Діло, 2008. — 379 с.
5. Куликовская И. Э. Воспитание отношения к информации в системе дошкольного образования / И. Э. Куликовская, А. Е. Куликовский // Педагогика. — 2009. — № 9. — С. 44—51.
6. Невмержицька О. В. Розважальні програми центральних каналів телебачення України як чинник морального виховання підлітків : дис... канд. пед. наук зі спец. 13.00.07 : / Олена Василівна Невмержицька. — Дрогобич, 2006. — 248 с.
7. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 70 000 слов / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. — 22-е изд., стер. — М. : Рус. яз., 1990. — С. 735.
8. Сыманюк Э. Э. Профессионально обусловленные деструкции педагогов / Э. Э. Сыманюк // Мир психологии. — 2004. — № 3. — С. 202—207.
9. Философская энциклопедия : в 5-т. / гл. ред. Ф. В. Константинов. — Т. 5. Сигнальные системы — Яшты. — М. : Сов. энциклопедия, 1970. — С. 38.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник : пер. с англ. и нем. / В. Франкл ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева. — М. : Прогресс, 1990. — 368 с.
11. Ясперс К. Смысл и назначение истории : пер. с нем. / Карл Ясперс. — М. : Политиздат, 1991. — 527 с.
12. Frankl V. E. Psychotherapy and existentialism / V. E. Frankl. — N. Y. : Simon and Schuster, 1967. — P. 63.

УДК 378+7:070

В. О. КРАВЧУК

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ПЕРІОДИКИ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ ВИЩІВ

Розглянуто медіаосвітній потенціал періодичних видань про образотворче мистецтво. Проаналізовано затребуваність знань про функціонування ЗМІ для випускників творчих вищів. Вказано на варіанти запровадження періодичних видань з мистецтвознавства. Запропоновано ввести для майбутніх фахівців спеціалізовані заняття й курс з медіаосвіти із використанням спеціалізованої преси.

Ключові слова: медіаосвіта, періодичні видання про мистецтво, вища освіта.

В. А. КРАВЧУК

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВОВЕДЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКИ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ТВОРЧЕСКИХ ВУЗОВ

Рассмотрен медиаобразовательный потенциал периодических изданий об изобразительном искусстве. Проанализирована востребованность знаний о функционировании СМИ для выпускников творческих вузов. Указаны варианты внедрения медиаобразовательной науки с помощью периодических изданий по искусствоведению. Предложено ввести специализированные занятия и курс по медиаобразованию с использованием специализированной прессы.

Ключевые слова: медиаобразование, периодические издания об искусстве, высшее образование.

THE PERSPECTIVES OF THE USE OF THE PERIODICALS ON THE STUDIES OF ART FOR EDUCATION OF STUDENTS OF THE ARTS UNIVERSITIES

The paper analyses the educational potential of the periodicals on the studies of art. The article uncovers the demand for knowledge on mass-media and their functions for the students of the art universities. The author proposes an introductory course on media-education, which uses also the specialized press on the art studies.

Keywords: *media education, periodicals on fine art, high education.*

Медіаосвіта як «процес творення й розвитку особистості за допомогою і на матеріалах засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь інтерпретації, аналізу й оцінки медіатексту...» [8, с. 208] стає невід'ємним складником будь-якого нежурналістського фаху. Доведеною є потреба в медіаосвіті для студентів технічних спеціальностей (І. Сахневич [2]), документознавців (О. Янишин [5]), учителів (Ю. Козаков [1]) тощо. Вважаємо видання про мистецтво важливим доповненням професійної художньої, мистецтвознавчої, культурологічної освіти. Адже за їх допомогою реалізується аспект медіаосвіти, що відповідає за передавання інформації, а головне – професійних знань студентам за допомогою медіа. Тому перелічені вміння необхідні і для студентів творчих ВНЗ.

Мета статті: довести доцільність запровадження спеціалізованого курсу з медіаосвіти для студентів творчих вишів або інтегрування медіаосвітніх практик в існуючі загальноосвітні курси (культурологія, історія мистецтва тощо).

Часописи про образотворче мистецтво можна вважати своєрідними медіапосібниками з мистецтвознавства. На відміну від підручників, де подаються ази будь-якої науки, структуровані знання, необхідні в рамках програми факти, повідомлення у ЗМІ не можна структурувати відповідно до певного курсу, який викладають у вищій школі. Але оскільки вища освіта покликана виховувати фахівців-практиків, студенти після отримання диплома мають володіти певними практичними навичками, а не тільки добре орієнтуватися в підручниках (що, безперечно, є перевагою, але недостатньою для успішної діяльності надалі), мати уявлення про той світ, у якому їм доведеться працювати. Тому навчання на матеріалі живої преси дає можливість зробити навчальний процес і цікавішим, і кориснішим.

Медіатексти дають можливість відстежувати сучасні тенденції в мистецтві, вивчати нові течії і напрями. Для критиків вони дають приклади аналізу творів, різних підходів до оцінки їхньої якості й цінності. На сторінках таких журналів фіксуються усі знакові події мистецького життя країни та світу. Представники творчих спеціальностей мають можливість познайомитися зі своїми колегами, поглибити світогляд, розширюючи тим самим поле для творчого пошуку, для визначення вузької спеціалізації (скажімо, сучасне мистецтво, музейна, аукціонна справа тощо).

Російський практик медіаосвіти І. Мурюкіна, яка пропагує формування медіакультури студентів і школярів на матеріалі популярної кінопреси, пише, що у професійних виданнях, якими є також ЗМІ про мистецтво для студентів художніх ВНЗ, усі медіатексти мають конкретних авторів. Проблемні питання, поширені у статтях, часто обговорюються на сторінках видання (у наступних номерах) [7, с. 34]. Найактивніші мають змогу написати у видання самостійно, виступити в полеміці, ознайомити інших зі своїм баченням питання. Дослідниця також зазначає, що у професійних виданнях медіатексти мають складну теоретичну будову, що розрахована на компетентного цільового читача. Аудиторія видання має володіти не тільки загальними, а й професійними знаннями. Саме рівень розвитку таких знань й умінь впливає на ступінь розуміння медіатексту, у тому числі закладених автором контекстів [7, с. 34–35]. Вважаємо, що ця необхідність бути підготовленим до сприйняття професійних текстів стимулює студентів до кращого вивчення теорії і практики мистецтва, зацікавлює, заохочує до навчання. Адже, розуміючи такі тексти і вмюючи їх аналізувати, студент може вважати себе обізнаним у тому чи іншому питанні. Крім того, критичний аналіз текстів з теми, що зацікавила, спонукає людину одночасно фіксувати для себе й медійну складову тексту: значущість авторської думки, контекст епохи (наприклад, як про Рембрандта говорили за його життя і як прийнято тепер розповідати про сучасників). Оглядаючи публікації періодичних видань, студент-мистецтвознавець чи художник виокремлює для себе вподобаних авторів, окремі видання чи рубрики в них. А все це в комплексі і становить медійну грамотність людини.

Особливу вагу має означена спеціалізована преса для мистецтвознавців, музичних і театральних критиків, культурологів, тобто для людей, які хоч і вивчають теорію мистецтва, але працюють переважно у ЗМІ як журналісти-критики. Тому для них вивчення медіа, закономірностей творення медіатекстів, навички об'єктивного аналізу й критичного ставлення до ЗМІ є необхідними.

Не можемо також не погодитися із твердженням, що в професійних виданнях вимоги до медіатекстів значно вищі, ніж в інших видах преси. Якщо в багатьох популярних виданнях один з головних критеріїв — масовий інтерес, то в професійних серед основних критеріїв можна виокремити науковість, теоретичну й практичну значущість тощо [7, с. 35]. Зазначимо, що не всі періодичні видання про мистецтво в Україні можна вважати повною мірою науково професійними. Наприклад, такі як «Art Ukraine» та «Fine Art» прагнуть до задоволення попиту більш широкої аудиторії, ніж, скажімо, академічне «Образотворче мистецтво» чи «Музейний провулок». Але масовим продуктом їх теж не назвеш. Так, редакція журналу «Музейний провулок» прагне трохи розважити аудиторію, полегшити сприйняття складних текстів віршами менш науковими публікаціями. Баланс науковості й популярності гарантує таким виданням широку аудиторію.

Звісно, видавнича діяльність є частиною ринку і підпорядковується його законам. Сьогодні мало проєктів створюється винятково заради освіти громадян, головним фактором є прибуток. Це не може не позначатися на тематичному наповненні преси, на обсягу розміщеної там реклами, на тенденційності подання тих чи інших фактів. Але, звертаючи увагу не лише на самі публікації, а й на цей «надтекст» (рекламні оголошення, позначки «на правах реклами», згадування певних упізнаваних імен і назв у тексті), людина вчиться критично мислити, аналізувати, виробляти власну думку з того чи іншого приводу. Проблема маніпулювання свідомістю людей через рекламу, порушена прихильниками протекціоністської теорії або теорії громадянського захисту медіаосвіти, нині є надзвичайно актуальною. І серед інших завдань медіаосвіта має за мету розкрити ці механізми впливу.

Популярним способом вкладання грошей останні 5–10 років є купівля антикваріату, творів сучасного мистецтва, колекціонування предметів, які можуть становити мистецький інтерес. Тому більшість мистецтвознавчих журналів виходить під егідою антикварних салонів, магазинів, виставкових центрів, що продають твори мистецтва. Для них журнал – це рекламний майданчик, який (в ідеалі – ненав'язливо, а на ділі – по-різному) пропонує зацікавленій публіці придбати твори мистецтва. Оскільки просто рекламний проспект чи каталог купуватиме значно менша аудиторія (ті, хто вже напевне вирішив купувати твори мистецтва), то друковану площу видання відводять для інформації (новини, огляд відомих колекцій, музеї світу, історія мистецтва тощо), а решту використовують з метою заохочення покупців.

Вважаємо, що потреба в медіаосвіті для мистецьких критиків закладена в основу спеціальності, проте чомусь досі не інтегрована у навчальні плани. Скажімо, на сайті Національної академії мистецтв та архітектури (НАОМА) України про факультет теорії та історії мистецтва зазначено, що він готує мистецтвознавців широкого профілю, які можуть працювати в різних закладах культури і мистецтва, науково-дослідних установах, видавництвах та редакціях, навчальних закладах, комерційних структурах [4]. Тобто справді задалегідь визначено, що майбутні мистецтвознавці працюватимуть журналістами, редакторами, засновниками спеціалізованих видань. А в такому разі знання основних законів діяльності ЗМІ (масмо на увазі не стільки юридичний бік питання, хоча знання основних законів у видавничій справі необхідне), відмінностей між жанрами, видами літератури тощо є важливою потребою цього фаху. НАОМА не єдиний навчальний заклад, що заявляє про можливість своїх випускників працювати в медійному середовищі. Одеський національний політехнічний університет, наприклад, пропонує своїм випускникам спеціальності «Культурологія» серед основних посад, на яких можна працювати після закінчення вишу, посаду аналітика, критика та прогнозиста в адміністративних установах і ЗМІ [3]. Основними місцями роботи його випускників названо радіо, телебачення та інші ЗМІ, а до списку основних завдань, які зможе вирішувати випускник у майбутньому, входять арт-критика, культурологічний аналіз і прогнозування в адміністративних установах, ЗМІ тощо [3]. Роботі в мас-медіа відведено місце, а в навчальних планах таких спеціальностей, як культурологія, історія та теорія мистецтва, бракує курсів, у рамках яких студентів навчали б компетентного використання ЗМІ і ЗМК.

На нашу думку, не варто розглядати мистецтвознавчу періодику засобом освіти

винятково студентів-мистецтвознавців. Періодика – унікальний навчальний посібник, оскільки інформація в ньому постійно оновлюється, завжди відповідає актуальним запитам. Тому її мають вивчати всі, чия діяльність якимось чином дотична до мистецтва. Майбутні художники, архітектори, скульптори теж повинні вміти розрізняти істинну й викривлену інформацію, орієнтуватися у спеціалізованих ЗМІ про мистецтво, адже як майбутні творці вони мають знати, де і як у нашій державі порушуються питання актуальності, художньої цінності творів. Отже і представників творчих спеціальностей, на наше переконання, варто ознайомлювати з основами медіа грамотності у виші.

Оцінювати набуті студентами вміння можна, на нашу думку, за запропонованими О. Федоровим показниками [9, с. 4], а саме за відповідністю базовим завданням медіаосвіти, що визначені ЮНЕСКО [10]. Тобто доцільно визначати здібності студентів до оцінки і критичного осмислення ними медіатекстів, навчати їх творення власних видань, а також визначати тематичні видання (щодо мистецьких закладів освіти – дослідити асортимент періодичної преси з мистецтвознавства), передавати вміння вирізняти якісні видання, а також ознайомити з усіма можливими каналами доступу до медіатекстів.

Окремо зазначимо про спеціальності, безпосередньо пов'язані з аналізом та створенням власних медіатекстів, тобто про мистецтвознавчі, культурологічні курси, і про тих студентів, що займаються мистецтвом практично, – художників, скульпторів, дизайнерів та ін.

Ми пропонуємо два варіанти запровадження медіаосвітньої науки за допомогою періодичних видань із мистецтвознавства в навчально-виховному процесі студентів творчих вишів: окремий курс тривалістю 1–2 семестри або спеціалізовані заняття у рамках уже існуючих курсів з теорії та історії образотворчого мистецтва.

Для тих студентів, кому в майбутньому доведеться так чи інакше мати справу зі ЗМІ (якщо не писати, то читати й відстежувати певну інформацію), вважаємо за доцільне ввести окремий курс із медіаосвіти. Це дасть їм змогу здобувати більше знань про медіа, виробляти практичні навички роботи зі ЗМІ. Зрозуміло, студентам таких теоретичних спеціальностей необхідно прищепити інтерес до подібних практичних курсів.

Для ефективного підвищення рівня медіакультури й медіаграмотності спеціалізований медіаосвітній курс слід наповнити різноманітним матеріалом. З одного боку, це має бути загальна теорія медіа: види медійних жанрів, специфіка роботи з кожним, на елементарному рівні – законодавство у сфері ЗМІ і професійна журналістська етика, особливості роботи з різними носіями медіатекстів (журнали й газети, радіо і телебачення, Інтернет). Доцільно також приділити увагу практичній роботі, адже саме при виконанні тих чи інших практичних завдань у людини виробляються професійні навички.

Завдання для практичної роботи мають бути різноманітними і поступово заглиблювати студентів у світ медіа. Так, на початку роботи з групою можна запропонувати знайти по одному прикладу спеціалізованого видання про мистецтво, дізнатися про нього якомога більше й розповісти про це групі. За результатами заняття група може вибрати найкраще, на її думку, видання. Далі можна пропонувати для більш глибокого аналізу окремі публікації з мистецтвознавства за жанрами чи за тематикою. Неодмінно треба дати можливість студентам створити власний медіатекст, потенційно придатний до опублікування у фаховому виданні. Для того щоб згуртувати членів групи у виконанні спільного завдання, варто запропонувати їм створити номер власного періодичного видання про мистецтво, де б були представлені різні жанри і який би мав (чи не мав, але з аргументацією такого вибору) наскрізну тему, щоб були висвітлені актуальні події.

Групове завдання є важливим і з психологічного погляду. Так, І. Мурюкіна, пропонуючи групові завдання для старшокласників, підкреслює: «Дані, отримані останніми роками, говорять про те, що формування мислення можна стимулювати груповими видами інтелектуальної роботи. Колективна діяльність з вирішення завдань сприяє посиленню пізнавальних функцій людей, зокрема поліпшенню їх сприймання та пам'яті. Аналогічні пошуки у психології мислення привели вчених до висновку про те, що у деяких випадках, за винятком, можливо, складної, індивідуальної творчої роботи, групова мисленнева робота може сприяти розвитку індивідуального інтелекту» [6, с. 79].

Таким, що відповідає сучасним потребам, є також завдання створити тематичний сайт про мистецтво (маємо на увазі не технічний аспект питання, а розробку концепції, призначення тощо). Це може бути освітній портал, презентація антикварного салону, художнього музею тощо.

Щодо медіаосвіти майбутніх художників, скульпторів, дизайнерів та інших представників подібних творчих спеціальностей, то вважаємо, що окремий курс з медіаосвіти може не викликати у них відповідного інтересу, адже творчі люди мають специфічну психологію і більше зосереджені в собі, концентрують увагу передусім на тому, що їм необхідно створити (намалювати, виліпити, збудувати тощо), а не як це представити громадськості чи як це оцінить суспільство. Однак у кінцевому підсумку вони також повинні вміти орієнтуватись у світі фахових видань, аналізувати критичні зауваги до своєї творчості, знати, чим займаються колеги. Тому вважаємо найраціональнішим інтегрування деяких прийомів, спрямованих на зосередження уваги на роботі зі ЗМІ, в загальний курс історії чи теорії мистецтва. Таким ненав'язливим способом можна звернути увагу студента-художника на факт існування спеціалізованої мистецтвознавчої преси і за допомогою декількох завдань протягом курсу актуалізувати інтерес до подібних медіа.

У вивченні історії мистецтва студентами-практиками можна запропонувати їм знайти на сторінках ЗМІ матеріали про улюблених митців досліджуваної епохи і висловити щодо них свою думку. Можна також пов'язати теоретичні знання, наприклад, про композицію загалом, і практичне завдання – проаналізувати композиційну організацію спеціалізованого видання.

Студентам, мабуть, було б цікаво з'ясувати, якою вони вважають ідеальну публікацію про свою творчість: у якому виданні хотіли б бачити матеріал про себе, в якій рубриці (скажімо, новину про відкриття виставки чи інтерв'ю, критичний розгляд одного твору тощо), які б із своїх творів надали для ілюстрування біографічної публікації. Тобто таким способом можна привернути увагу людей до значення ЗМІ в їхньому житті й того, як можна використовувати медіа. Складність реалізації такого завдання полягає в тому, що зі студентами має працювати викладач-мистецтвознавець, обізнаний із роботою медіа.

Запровадивши медіаосвітній курс у програмі навчання студентів творчих ВНЗ, ми вирішуємо одразу два завдання: вводимо майбутніх фахівців галузі мистецтва в коло тих людей, які працюють у цій сфері, – через аналіз публікацій і видань загалом знайомимо з персоналіями (як митцями, про яких пишуть, так і критиками, що створюють медіатексти), стимулюємо відвідування мистецьких заходів (наприклад, пропонуємо написати про подію), додатково вивчаємо зі студентами теорію та історію мистецтва (такі публікації є майже в усіх журналах). З іншого боку, вчимо громадян вільного спілкування з медійними засобами, сприяємо формуванню медіаграмотності. Люди починають інтуїтивно й об'єктивно добирати кращі ЗМІ із запропонованих, тобто стають медіакультурними громадянами.

Отже, періодика мистецтвознавчого спрямування має бути складовою базової фахової освіти. Як і будь-яка інша, «тематична» медіаосвіта має доповнювати «спеціальні» знання. Тому не варто розглядати медіаосвіту винятково як засіб навчання того, як користуватися ЗМІ, обирати й аналізувати їх, як творити власні медіатексти. Усе це, безперечно, входить у це поняття, але не вичерпує його. Говорячи про медіаосвіту й медіакультуру, не можна не враховувати того, що самі засоби масової інформації подають відомості з тієї чи іншої галузі знань, і їх необхідно досліджувати. Такі ЗМІ слід відносити до медіаосвітніх засобів з певного фаху, актуалізуючи знання студентів та одночасно виховуючи в них медіаграмотність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юрій Миколайович Казаков ; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – 22 с.
2. Сахневич І. Н. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців нафтогазового профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Інна Андріївна Сахневич ; Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України. – К., 2012. – 22 с.
3. Спеціальність: «Культурологія» [Електронний ресурс] ; Одес. нац. політехн. ун-т : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://ac.opu.ua/kulturologiya.htm>.
4. Факультет історії та теорії мистецтва; Нац. акад. образотв. мистец. і архіт. : офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.naoma.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=125&lang=ua.
5. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ольга Каролівна Янишин ; Ін-т вищої освіти Нац. акад. пед. наук України. – К., 2012. – 22 с.

6. Мурюкина Е. В. Медиаобразование старшеклассников на материале кинопрессы / Е. В. Мурюкина. – Таганрог : Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2006. – 200 с.
7. Мурюкина Е. В. Основные виды печатных изданий, применяемые на медиаобразовательных занятиях со студентами / Е. В. Мурюкина // Медиаобразование. – 2009. – № 1. – С. 25–44.
8. Федоров А. В. Медиаобразование в России: краткая история развития / А. В. Федоров, И. В. Челышева. – Таганрог : Познание, 2002. – 208 с.
9. Федоров А. В. Критерии и способы оценивания эффективности научно-образовательных центров в области медиапедагогике / А. В. Федоров // Дистанционное и виртуальное обучение. – М. : Изд-во СГУ, 2010. – № 11. – С. 4–16.
10. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO // Education for the Media and the Digital Age. – Vienna : UNESCO. – 1999. – P. 272–276.

УУДК 378:070

А. В. ЛИТВИН, В. Є. РОБАК

ЗАВДАННЯ МЕДІАОСВІТИ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ

Окреслено зміст, мету і завдання медіаосвіти як складової інформаційної підготовки майбутніх фахівців. Аналізуються умови, що сприяють забезпеченню високого рівня сформованості медіакомпетентності в процесі професійної підготовки. Визначено особливості й етапи медіаосвіти у професійно-технічному навчальному закладі (ПТНЗ).

Ключові слова: медіаосвіта, медіатехнології, медіакомпетентність.

А. В. ЛИТВИН, В. Е. РОБАК

ЗАДАЧИ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ ПРИ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ

Обозначены содержание, цель и задачи медиаобразования как составляющей информационной подготовки будущих специалистов. Анализируются условия, способствующие обеспечению высокого уровня сформированности медиакомпетентности в процессе профессиональной подготовки. Определены особенности и этапы медиаобразования в профессионально-техническом учебном заведении.

Ключевые слова: медиаобразование, медиатехнологии, медиакомпетентность.

A. V. LITVIN, V. YE ROBAK

THE TASKS OF MEDIA EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING

The essence, goal and tasks of media education as a component of future specialists' informational training are defined. The conditions which facilitate the development of a high level of media competence in the process of vocational training are analyzed.

Keywords: media education, media technologies, media competence.

Сучасне інформаційне суспільство неможливе без медіа, які набули виняткового значення практично в усіх галузях людської життєдіяльності та фактично задають йому стандарти існування. Рівень розвитку сучасних засобів масової комунікації та специфіка їх впливу на особистість доводять, що медіа – глобальний феномен, явище, яке має потужний вплив на освітнє середовище [2, с. 11]. За допомогою ЗМІ виник глобальний феномен соціальних комунікацій, що суттєво змінює цінності, які домінують у світовому соціумі. Вони потужно й суперечливо впливають на думки, почуття та свідомість людей, перетворившись на головне джерело неформальної освіти громадян, вагомий чинник соціалізації молодого покоління, його стихійного соціального навчання [1]. Водночас виникла суперечність між усвідомленням переважною більшістю освітян виняткового значення медіа і недостатнім розумінням того, що сприймати, аналізувати й використовувати медіа треба вчитись, причому не лише в загальноосвітніх школах, а й у закладах професійної освіти, адже мас-медіа суттєво впливають як на пізнання світу загалом, різних понять і категорій, з якими стикається особистість, так і на її професійну адаптацію.

На початку ХХ ст. Інтернет активно конкурує з телебаченням, нарощуючи аудиторію. Проте аналіз впливу цих потужних ЗМІ виявив невідповідність багатьох користувачів до сприйняття як змісту інформації, так і технічних прийомів, засобів і способів її опрацювання. Однак, структуру пропонованої мас-медіа інформації визначають закони комерції. Якщо деформація дійсності дає змогу затримати увагу глядача, виробник, не вагаючись, вдається до цього. Незалежно від того, для якої вікової категорії призначено комерційне медіаповідомлення, в ньому, як правило, переважають споживацькі цінності.

На думку соціологів, під впливом аудіовізуальних і мультимедійних програм у молоді формується мислення, істотною ознакою якого є гедоністичне і бездумне сприйняття медіаповідомлень. По суті, це перебування у власному світі, обмеженому улюбленими телепередачами, відео та комп'ютерними іграми, а тому загрозою, яку несуть медіа, є проблема масового ескапізму. Систематичне занурення у віртуальну реальність шкідливо впливає на розвиток особистості, особливо дітей і підлітків, які ще не мають необхідного життєвого досвіду.

Однак і в загальній освіті, і в професійній підготовці більшості фахівців в Україні досі не проводилася цілеспрямована навчальна діяльність щодо опанування правил роботи із засобами масової комунікації, законів творення масової інформації, способів її доведення до широких верств населення і розуміння діяльності ЗМІ як інституції загалом. Молоді люди не вчилися бути активними, медіаграмотними споживачами інформації, в них не формувалися вміння критично мислити, читати й розпізнавати прихований зміст медіаповідомлень, виокремлювати гендерні, етнічні, національні стереотипи, вирізняти соціальні кліше, поняття факту і судження, ставлення, пропаганди, реклами, усвідомлювати наслідки впливу мас-медіа на людину.

Необхідність підвищення рівня медіакультури населення, усвідомлення потреби впровадження медіаосвіти як складової загальної підготовки зумовили розроблення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, згідно з якою «медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [7].

Зарубіжні науково-педагогічні дослідження в галузі медіаосвітніх технологій ґрунтуються на концепціях, які запропонували К. Базелгет, Б. Бахмайер, Ж. Гоне, Л. Мастерман, К. Тайнер та ін. Проблеми впливу мас-медіа на особистість і суспільство відображені в роботах Д. Бакінгема, К. Ворснопа, І. Дзялошинського, Дж. Лалла, Л. Селлерса, Е. Харта. Моделі та методи медіаосвіти вивчали Д. Бааке, Л. Зазнобіна, Д. Консідайн, О. Новікова, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шаріков, Р. Хоббс та ін. Використання ЗМІ в навчальному процесі дослідили Н. Кирилов, А. Короченьський, С. Міллер, Г. Онкович, Б. Потятиник, Н. Саєнко, О. Сербенська, В. Усата, І. Чемирис та ін. Психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти розглядали Ш. Ауфенангер, Л. Баженова, О. Бондаренко, Н. Габор, Ю. Казаков, Р. Куїн, О. Спічкін, Х. Тойнер, Н. Череповська, Б. Шорб. За загальною думкою, медіаосвіта – це навчання на матеріалі та за допомогою ЗМІ, кінцева мета якого – медіаграмотність, здатність до критичного сприйняття медіаповідомлень. «Основним завданням медіаосвіти є підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття й розуміння різної інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку тощо» [4, с. 203].

Важливість медіаосвіти не раз підкреслювалася в резолюціях і рекомендаціях ЮНЕСКО (конференції в Грюнвальді, 1982; Тулузі, 1990; Парижі, 1997, 2007; Відні, 1999; Севільї, 2002), Ради Європи (2002, 2008) та Європарламенту (2008). Медіаосвіта ставить за мету якнайповніше використання освітнього і технічно-комунікаційного потенціалу сучасних засобів масової комунікації і є, за визначенням ЮНЕСКО, окремим напрямом освіти, який допомагає людині усвідомити способи використання масової комунікації в суспільстві, аналізувати медіатексти та критично оцінювати запропоновані в них цінності, політичні, соціальні, комерційні та культурні інтереси, а також створювати і поширювати через мас-медіа власні медіаповідомлення.

В «Енциклопедії освіти» Н. Задорожна і Т. Кузнецова дають таке визначення медіа освіти: це «технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, розповсюдження, сприйняття інформації та обмін її між суб'єктом (автором медіатексту) і

об'єктом (масовою аудиторією), а саме: друк, фотографія, радіо, кінематограф, телебачення, відео, мультимедійні комп'ютерні системи, включаючи Інтернет» [6, с. 481]. Погоджуємося з І. Гуріненко, котра зауважує, що зведення завдань медіаосвіти до вивчення технічних особливостей ЗМІ не дає всебічного бачення предмета медіазнавства [5]. На нашу думку, завданням медіаосвіти є формування критично мислячої, соціально активної комунікативної особистості, яка вільно й осмислено орієнтується в медіапросторі.

Найбільш важливими аспектами медіаосвіти, на думку А. Хуторського, є: пошук потрібної інформації в різних джерелах; установлення зв'язків між різними інформаційними джерелами; виділення головного в інформаційному повідомленні; добування з інформації необхідних даних, їх систематизація; розуміння спрямованості інформаційного потоку, мети комунікації; виявлення помилок, які спотворюють одержану інформацію; сприйняття й розуміння різних поглядів на одне повідомлення; створення власних аргументованих висловлювань стосовно повідомлення; складання рецензій на інформаційні повідомлення; перетворення одного виду інформації на інший (вербальну на візуальну); перетворення інформації залежно від особливостей аудиторії; визначення форми викладу інформації, адекватної її змісту, оволодіння найпростішим інструментарієм роботи з інформацією [12].

Мета статті: обґрунтувати завдання медіаосвіти як складової підготовки майбутніх фахівців.

Як об'єкт уваги дослідників медіаосвіти постала ще в першій половині минулого століття у зв'язку з швидким розвитком і поширенням засобів масової комунікації. Першу навчальну програму з медіаосвіти розробив канадський учений М. Маклюен у 1959 р. Активне застосування медіаосвіти в навчально-виховному процесі розпочалося в 60-х роках ХХ ст. у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції. Відтоді в розвинених країнах сформувався специфічний напрям освітньо-просвітної, культурологічної діяльності, що має за мету допомогти школярам і студентам зорієнтуватися у всеосяжному полікультурному потоці сучасної інформації, сформувати вміння аналізувати і розуміти медіповідомлення. Виробилося та закріпилося розуміння медіаосвіти як багатоформатної довготривалої суспільно-просвітницької діяльності, орієнтованої на дітей і дорослих. Завдання медіаосвіти в цілому зводиться до однієї мети – сформувати інформаційну культуру та підготувати до життя в інформаційному суспільстві [5, с. 182]. Відповідаючи на запити суспільства, Рада Європи у 1989 р. схвалила «Резолюцію з медіаосвіти і нових технологій», в якій зазначено, що медіаосвіта має тривати протягом усього періоду навчання в школі, післяшкільному (професійному) закладі та в університеті.

У США розроблено методичну концепцію медіаосвіти – «навчання із захопленням». Завдяки акценту на практичному підході медіаосвіта в цій країні інтенсивно розвивається: 48 із 50 штатів включили медіаосвіту в програми середньої і вищої школи. Розвиток мислення учнів, студентів передбачає ознайомлення з основними цілями маніпулятивного впливу на матеріалі медіа; вияв соціально-психологічних механізмів, методів і прийомів, які використовуються з цією метою; з'ясування логіки мислення, вияв та оцінювання авторської концепції медіаповідомлення тощо [14, с. 58–64]. Серед шляхів використання аудіовізуальних медіа К. Тайнер пропонує: аналіз медіапродукції (розвиток критичного мислення), який може мати міждисциплінарний та інтерактивний характер; участь у створенні навчальної медіапродукції, що передбачає спільний вибір теми, змісту, концепції, шляхів практичної реалізації проекту; розроблення критеріїв оцінювання, яке здійснюють спільно вчителі й учні, тощо [8, с. 87–88, 91].

Питаннями медіаосвіти займаються і французькі науковці, які акцентують увагу на розвитку вміння критично сприймати ЗМІ незалежно від носія. Мета такого навчання полягає у полегшенні самодистанціювання через розуміння способу функціонування ЗМІ, їх змісту, а також систем, у яких вони розвиваються [5, с. 183]. Головним завданням є вивчення понять, пов'язаних з інформацією та засобами спілкування, зв'язку між ними, природи цих явищ, їх практичного виявлення, а також різних наукових підходів до них; вивчення процесів виробництва та функціонування ЗМІ, з одного боку, і процесів сприйняття та спілкування – з другого; вивчення інформації, її змісту, властивостей, впливу та способів подання; аналіз інформаційних систем і систем доступу до інформації; вивчення різних аспектів ЗМІ як засобів спілкування [3, с. 56–57].

У Німеччині медіаосвіта набула настільки широкого розмаху, що окремі науково-дослідні інститути виконують дослідження у цій царині, працює видавництво, яке друкує

літературу з медіапедагогіки, видаються спеціалізовані періодичні видання. До прикладу, щоквартальник «Медіа в практиці» подає інформацію про нові фільми, літературу та медіаджерела, наукові симпозиуми, науково-популярні статті, медіаярмарки тощо [10, с. 72]. На думку німецьких педагогів, медіаосвіта має найкращі перспективи у позаурочній роботі. Відомі фахівці в цій галузі Ш. Ауфенангер і Х. Тойнер вважають, що медіапедагогіка як наукова галузь є комплексною наукою, що містить відомості з багатьох дисциплін (загальної психології, філософії, освітніх технологій, психології розвитку та ін.). Б. Шорб пропонує разом із курсами з інформаційно-комунікаційних технологій широко впроваджувати в навчальних закладах медіапедагогічні та медіапсихологічні курси.

На початку XXI ст. авторитетні міжнародні організації зокрема ЮНЕСКО та Рада Європи вкотре наполягають на необхідності запровадження медіаосвіти, оскільки роль мас-медіа у житті суспільства зростає, як і їх освітньо-виховний потенціал. Учасники конференції Ради Європи «Медіаграмотність і права людини» (2007 р.) наголосили на важливості розвитку медіаграмотності та медіакомпетентності для підтримання демократії в суспільстві й рекомендували запровадити медіаосвіту у вищій школі як обов'язковий компонент [9]. Зарубіжний досвід у цій галузі сьогодні активно використовує Російська Федерація, де існує спеціалізація «медіаосвіта» в межах спеціальності «соціальна педагогіка». Тут готують медіапедагогів для загальноосвітньої школи, видають навчальні посібники, роблять спроби включити медіаосвіту в навчальні програми. У Таганрозі під керівництвом О. В. Федорова діє наукова школа медіаграмотності та медіакомпетентності, видається журнал «Медиаобразование», функціонують відповідні сайти на російському загальноосвітньому порталі.

Отже, медіаосвіта, спрямована на виявлення, аналіз та вирішення низки дидактичних і соціально-педагогічних проблем, досягла за кордоном значного рівня розвитку. В Україні вона лише починає розвиватись як освітня галузь, що має забезпечити соціальне виховання, освіту та різнобічний розвиток особистості сучасними комунікаційними засобами. Проблема медіаосвіти в нас почали перейматися лише з середини 90-х років XX ст., адже в радянські часи влада була зацікавлена в тому, щоб масова аудиторія якомога менше замислювалася стосовно прихованих цілей і завдань певного медіаповідомлення [11, с. 12]. Необхідність медіаосвіти, навчання сприймати медіаінформацію та працювати з нею не розуміли не тільки освітяни, а й науковці-педагоги. Дослідники виокремлюють такі основні проблеми вітчизняної медіаосвіти: нерозвиненість масової медіаосвіти у навчальних закладах; нерозробленість програм медіаосвіти для дорослих; брак належної уваги до питань підготовки кадрів для медіаосвіти; надмірна відокремленість різних рівнів освіти і різних тематичних освітніх програм, що не відповідає сучасним вимогам відкритості й гнучкості освіти; слабкість партнерських відносин між освітньою сферою, медіабізнесом та іншими зацікавленими сторонами; брак організованих форм масової самоосвіти [9, с. 91–92].

Дослідження сучасних підходів до медіаосвіти, її видів і завдань, аналіз теоретичного матеріалу і педагогічного досвіду в цій галузі дають підстави стверджувати, що медіаосвіта – це не лише певний компонент шкільного чи професійного навчання, а довготривала суспільно-просвітницька діяльність, що охоплює молодь і дорослих. Вона спрямована на вироблення психологічного «імунітету» до патогенного впливу медіа, який пов'язують із надміром реклами, пропагандою і фальсифікацією, екранним насильством і порнографією. Отже, медіаосвіта – це, з одного боку, оволодіння сучасними комунікативними технологіями, а з другого – формування більш відповідального ставлення до використання цих технологій. Медіаосвіта розглядається також як постійний розвиток і самовдосконалення особистості в суспільстві. У цьому аспекті центральним поняттям медіаосвіти є медіакомпетентність, яка характеризується такими критеріями: розуміння видів впливу медіа на людину і суспільство, вміння уникати маніпуляцій, здійснити правильний вибір медіа, користуватися різними медіатехнологіями, вести пошук необхідної інформації, уміння самому створювати медіапродукти [10, с. 86]. Медіакомпетентність тісно пов'язана з медіазнавством, але включає й інші складові (медіакритика, медіаорганізація, медіаспоживання).

Медіакомпетентність особистості – це готовність використовувати сукупність знань, умінь, навичок, які сприяють добору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню й передачі медіаповідомлень у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі. Медіакомпетентність включає передусім здатність до

критичного мислення, вміння складати власні незалежні судження і приймати компетентні рішення у відповідь на інформацію, передану каналами масової комунікації.

Щоб учні навчилися відрізняти реальність від тієї інформації, яка подається телебаченням та іншими мас-медіа, педагоги мають використовувати засоби комунікації в навчальному процесі в дидактично доцільних, диференційованих співвідношеннях з об'єктами предметного світу (матеріальними засобами навчання), «віртуальною наочністю» й іншими дидактичними засобами, вмонтовуючи нові технології в традиційні дидактичні прийоми і технічні засоби навчання. Для формування медіакомпетентності доцільно використовувати спеціально розроблені медіапроекти, метою яких є, зокрема, навчання учнів розпізнавати і правильно сприймати рекламу, донести до їх свідомості гіперболізовані її ознаки та пояснити мету її демонстрування. Покликання викладача – навчати учнів (студентів) самостійного опрацювання, диференціації, оцінювання й систематизації інформації.

Оскільки мас-медіа активно втручаються в освіту, змінюючи зміст і технології навчально-виховного процесу, викладачі зобов'язані мати розвинені методичні навички роботи з мультимедіа. Завдання педагога полягає в тому, щоб організувати для учнів середовище, яке б сприяло спільному пізнанню нових можливостей. У зв'язку з безперервним оновленням і зміною технологій, особливо в галузі програмних засобів, він має опанувати ці мультимедійні технології.

У XXI ст. зміст і мета медіаосвіти дещо трансформувалися стосовно наближення до загальної теорії комунікацій, що дає змогу опанувати цілісну картину засобів створення, принципів роботи і впливу медіа. Сучасний етап медіаосвіти характеризується розвитком засобів подання інформації, створенням сучасних бібліотек, баз даних, модифікацією форм навчання, способів комунікації, впровадженням інноваційних технологій професійної підготовки тощо. Пропонується така послідовність етапів медіаосвіти:

- опанування нових технічних засобів;
- навчання сприймати інформацію з екрана;
- навчання оцінювати якість інформації;
- формування критичного мислення учня;
- навчання емоційного сприйняття творів сучасної медіакультури;
- розкриття технології створення та інтерпретації інформації;
- творчість за допомогою засобів нових медіа.

Не зупиняючись детально на професійно орієнтованій медіаосвіті (розрахованій на технічний персонал телебачення і радіостанцій, фахівців у галузі реклами, дизайну, мистецтва, теле- та радіожурналістів, коментаторів тощо), розкриємо завдання медіаосвіти у професійній підготовці, а також її можливості в підвищенні якості навчання. Передусім медіаосвіта орієнтована на розвиток загального інтелектуального рівня майбутнього фахівця. Робота з телекомунікаціями дає змогу розвинути комунікаційні навички, аналіз мультимедійної інформації сприяє формуванню критичного мислення і навчанню грамотно оцінювати якість і вірогідність інформації, художній аналіз відеопродукції, обговорення творів екранного мистецтва підвищують загальнокультурний розвиток особистості.

Медіатехнології як основний елемент електронних освітніх ресурсів сьогодні ефективно інтегруються практично в усі навчальні дисципліни. Дидактично доцільне використання медіа в навчанні одночасно дає змогу досягти мети медіаосвіти та підвищити рівень вивчення конкретного предмета. Нові медіа сприяють використанню наочності (анімація, комп'ютерна графіка, моделювання), розширюють можливості зворотного зв'язку та індивідуальної роботи (технології віртуальної реальності), дають доступ до різноманітної інформації (телекомунікації). Педагог при цьому має досліджувати і використовувати можливості конкретних медіа для свого предмета. Оскільки молодь так чи інакше проводить багато часу в контакті з медіа, метою медіаосвіти є використання цього феномена для розвитку процесу пізнання та особистості загалом. Сучасна медіаосвіта тісно пов'язана з інформатизацією навчального процесу, тому методологічні й методичні проблеми їх упровадження мають вирішуватися комплексно.

Розвиток телекомунікацій дає змогу створити в навчальному закладі освітнє середовище, яке забезпечує самостійну пізнавальну діяльність суб'єктів навчання, котра прямо не регулюється педагогом. За допомогою внутрішньої мережі в автономній чи спільній діяльності

здійснюються пошук, накопичення інформації, набуваються нові вміння і навички та розвиваються особистісні якості. Попередньо створену, або онлайн, мультимедійну освітню інформацію можна отримувати з віддалених джерел. При цьому відомості про існування навчальних ресурсів мають бути доступними для всіх, для кого вони можуть становити інтерес, у тому числі для представників інших закладів. Спільна розробка спеціалізованих ресурсів викладачами і науковцями різних навчальних закладів ефективніше забезпечує потреби всіх зацікавлених сторін.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і системи мас-медіа потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. На жаль, залишається невирішеним питання, хто саме має займатися і відповідати за формування програм медіаосвіти, які готуватимуть аудиторію до життя в інформаційному суспільстві, навчатимуть передбачати наслідки негативного впливу масової комунікації на людину, а також нейтралізувати їх. За прикладом лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, яка розвиває ідею шкільної медіаосвіти, що має впроваджуватися у форматі системного навчання [13], вважаємо доцільним розробити систему медіаосвіти у ПТНЗ. Шкільна медіаосвіта спрямована на виховання свідомого, компетентного споживача медіа та має стимулювати розвиток спеціальних знань, умінь, навичок у сфері медіа, розвивати ресурсні можливості особистості. Медіаосвіта у ПТНЗ, окрім того, має сформувати у майбутніх фахівців уміння:

- орієнтуватися в сучасному медіапросторі, розуміти основні принципи функціонування різних видів ЗМІ;
- розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість, аналізувати та оцінювати медіаповідомлення;
- розшифровувати та використовувати закодовану в медіаповідомленнях інформацію;
- знати правила культури спілкування в інформаційному суспільстві та методи захисту від можливих негативних впливів у процесі масової комунікації;
- розрізняти та застосовувати методи організації професійної діяльності з використанням технологій мультимедіа;
- збирати, обробляти, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності;
- самостійно створювати медіаповідомлення в галузі професійної діяльності.

Медіаосвітнє навчання учнів ПТНЗ, спрямоване на підвищення їхньої медіакомпетентності, має здійснюватися в різних формах: спецкурсу, факультативних занять, інтеграції медіаосвітнього курсу з іншими предметами.

В умовах швидкого зростання обсягів інформації, способів її передання та поширення медіаосвіта є складовою безперервної освіти молодшої людини, ефективним засобом розвитку творчої, самодостатньої та критично мислячої особистості.

Таким чином, впровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес фахової підготовки є актуальне завдання професійної педагогіки на шляху побудови єдиного інформаційно-освітнього простору. Завдання медіаосвіти у професійних навчальних закладах України визначаються потребою виховання фахівців з розвиненою медіакультурою, що передбачає розуміння ролі медіа в конкретному професійному середовищі, опанування умінь і навичок критичного сприйняття, аналізу та самостійного створення медіаповідомлень, а також застосування медіа у професійній сфері.

До подальших наукових пошуків відносимо впровадження медіаосвіти у процес професійної підготовки майбутніх фахівців різного профілю, забезпечення готовності фахівців системи професійно-технічної освіти України до вирішення медіаосвітніх проблем і суперечностей, а також удосконалення педагогічних технологій мультимедіа, які мають реалізувати мету медіаосвіти, поглиблюючи можливості традиційного навчання та професійної підготовки.

Подальший розвиток медіаосвіти передбачає не лише підвищення медіакомпетентності, а й зростання медіаактивності населення, що стимулюватиме становлення та розбудову громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурім О. В. Медіаосвіта як важливий компонент соціально-педагогічної профілактики деструктивного впливу ЗМІ на особистість / О. В. Бурім [Електронний ресурс] // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 84. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2011_84/Burim.pdf.
2. Васянович Г. Медіаосвіта: зарубіжний і вітчизняний досвід / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 2. – С. 11–21.
3. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації /; пер. з фр. М. Марченко Ж. Гоне. – К. : К.І.С., 2002. – 100 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Гуріненко І. Ю. Медіа-освіта як засіб професійної підготовки фахівця цивільного захисту / І. Ю. Гуріненко // Інформаційні та телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць; за ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. — Л. : ЛДУ БЖД, 2009. Ч. 1. – С. 181–184.
6. Задорожна Н. Т. Медіа-освіта / Н. Т. Задорожна, Т. В. Кузнецова // Енциклопедія освіти; Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 481.
7. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Президія НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
8. Новикова А. А. Медиаобразование в англоязычных странах / А. А. Новикова // Педагогика. – 2001. – № 5. – С. 87–91.
9. Онкович Г. В. Медіаосвіта в Україні : сучасний стан і перспективи розвитку / Г. В. Онкович // Нові технології навчання. № 62. Матеріали другого Міжнародного семінару «Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті»; Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – К.; Вінниця, 2010. – С. 89–92.
10. Робак В. Медіа-педагогіка : аналіз інноваційного зарубіжного досвіду / Володимир Робак // Діалог культур : Україна у світовому контексті : Філософія освіти: зб. наук. праць / ред. кол. І. А. Зязюн (гол. ред.) та ін. – Л.: Сполом, 2002. – Вип. 8. – С. 70–92.
11. Федоров А. В. Медиаобразование в педагогических вузах / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2003 – 124 с.
12. Хуторской А. Современная дидактика / А. Хуторской. – СПб.: Питер, 2001. – 536 с.
13. Череповська Н. І. Медіа-освіта в сучасній школі / Н. І. Череповська. – Соціальний педагог. – 2009. – № 6. – С. 15–26.
14. Gerlach R. Technologie informacyjne w pracy nauczycieli przedmiotów zawodowych / Ryszard Gerlach // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. праць. – Л. : ЛДУ БЖД, 2006. – С. 58–65.

УДК 070+305:159.91-058.862

М. В. МЕЛЬНИЧЕНКО, О. А. ХОВАНОВА

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ-СИРІТ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ(З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Розглянуто сучасні підходи щодо ефективного використання медіаосвітніх ресурсів у спеціальному навчальному закладі. Наведено приклади з досвіду проведення медіапрезентацій у процесі навчально-виховної роботи щодо формування статевої поведінки у дітей-сиріт з порушеннями психофізичного розвитку. Вказано цілі впровадження медіапрезентацій при засвоєнні навчально-пізнавального матеріалу.

Ключові слова: медіаосвітні ресурси, статевої поведінка, діти-сироти з порушеннями психофізичного розвитку, презентація.

М. В. МЕЛЬНИЧЕНКО, Е. А. ХОВАНОВА

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИАОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛОРОЛЕВОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ-СИРОТ С НАРУШЕНИЯМИ ПСИХОФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)

Рассмотрены современные подходы к эффективности использования медиаобразовательных ресурсов в специальном учебном заведении. Приведены примеры из опыта проведения медиапрезентаций в процессе учебно-воспитательной работы по формированию полоролевого поведения у детей-сирот с нарушениями психофизического развития. Указаны цели применения медиапрезентаций в своем учебно-познавательном материале.

Ключевые слова: медиаобразовательные ресурсы, полоролевого поведение, дети-сироты с нарушениями психофизического развития, презентация.

M. V. MELNYCHENKO, O. A. KHOVANOVA

THE USE OF MEDIA EDUCATIONAL RESOURCES IN THE PROCESS OF FORMATION OF GENDER-ROLE BEHAVIOR OF ORPHANS WITH PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENT DISORDERS (BASED ON WORK EXPERIENCE)

The article describes the modern approaches to the efficient use of media educational resources in special education. The experience of conducting media presentations in the process of teaching and education aimed at the formation of gender-role behavior of orphans with psychophysical development disorders is discussed. The aims of the use of mediapresentations in the process of learning are defined.

Keywords: media educational resources, gender-role behavior, orphans with psychophysical development disorders, presentation.

Виховання дитини у навчальних закладах інтернатного типу – це одна з важливих соціальних проблем. Школа-інтернат має стати затишною домівкою, де б кожен учень почувався господарем, де немає байдужості, де його оточує атмосфера радості, добра, творчості, взаємоповаги, демократичних стосунків між усіма учасниками навчально-виховного процесу на засадах гуманної педагогіки. Інтернат є особливим навчально-виховним закладом. Адже діти не лише вчать, а й цілодобово перебувають, оскільки живуть у ньому. Домінантою виховної роботи школи-інтернату є набуття учнями життєвої компетентності – бази для успішного життєздійснення, самореалізації, позитивної статево-рольової поведінки, яка дає змогу дитині усвідомлено виконувати норми і правила, прийняті в суспільстві, ефективно вирішувати проблеми повсякденного життя.

У результаті проведених в Україні досліджень сформувався сучасне розуміння особистісного розвитку дітей з порушеннями психофізичного розвитку, з'явилося нове ставлення суспільства до цих дітей і дорослих, більш продуктивно вирішуються питання їх соціалізації та інтеграції в суспільство (О. Агавелян, В. Бондар, А. Висоцька, Л. Дробот, Г. Дульнев, В. Карвяліс, Я. Краваліс, А. Кузнецов, Т. Лазаренко, Г. Мерсіянова, С. Мирський, О. Позднякова, О. Разуван, А. Раку, В. Синьов, М. Супрун, С. Тарасюк, І. Татьянчикова, К. Турчинська, О. Хохліна, М. Шеремет та ін.).

Комунальний заклад «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради, в якому проживають і навчаються понад 100 дітей, здійснює свою діяльність щодо надання учням загальної спеціальної освіти та професійної підготовки. Уроки проводяться з використанням сучасних мультимедійних засобів навчання. Діти мають можливість опановувати навички роботи з комп'ютером. До послуг учнів закладу бібліотека, спортивна, тренажерна й актові зали, ігрова кімната, спортивний та медіаосвітній майданчик. Для відпочинку і відновлення сил після уроків у розпорядженні дітей побутові кімнати з телевізорами та спальні приміщення.

Багаторічна, цілеспрямована робота педагогічного колективу щодо формування особистості школяра з порушеннями психофізичного розвитку, його соціально-психологічної реабілітації, трудової адаптації, успішної соціалізації в суспільстві сприяла інноваціям та

осучасненню традиційних підходів у підготовці учнів до самостійного життя. Для цього було вирішено продовжити навчання випускників у рідному інтернаті, тобто дати їм можливість здобути тут професію, подорослішати, навчитися протистояти життєвим негараздам.

Сьогодення вимагає від випускників інтернатного закладу певного рівня сформованості у них життєвої компетентності. Вони повинні вміти вести здоровий спосіб життя, спілкуватися зі знайомими та незнайомими людьми, розподіляти свій бюджет, готувати їжу, раціонально використовувати вільний час, організовувати свій побут, відповідально виконувати свої обов'язки на робочому місці, налагоджувати стосунки з особами протилежної статі тощо. Для формування життєво необхідних, соціально-адаптивних навичок у випускників було організовано незалежне проживання протягом місяця кожного випускника у квартирі, виділеній на території комплексу. Вихованців одночасно влаштовують на роботу тваринниками, вони самостійно себе обслуговують у побуті. Соціальний супровід перебування дітей у квартирі здійснюють фахівці (соціальний педагог, майстер виробничого навчання, практичний психолог, вихователь).

У 2005 р. закладу надано статус експериментального. На базі комплексу здійснюється експеримент всеукраїнського рівня «Професійно-трудова реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, шляхом реалізації профільного навчання в умовах навчально-виховного комплексу».

На шкільні роки дитини, як відомо, припадає основний період формування статевої поведінки, ідентифікації себе відповідно до статі (самоусвідомлення себе чоловіком чи жінкою), громадянських цінностей тощо. У процесі організації корекційно-виховної роботи з формування у дітей-сиріт адекватної статевої поведінки особливе значення мають стиль викладання навчального матеріалу та форми стосунків у класі. Зазвичай, необхідно урахувати і вплив соціокультурних факторів, зокрема, стереотипності поведінки учасників педагогічного процесу, шкільного оточення (громадськість, батьки або дорослі, що їх замінюють, однолітки), можливості урахування гендерного підходу через міжпредметні зв'язки, впливу власної гендерної позиції учнів на розвиток своєї особистості [3].

Традиційний стереотип виховання шляхом впливу родини, засобів масової інформації, учителів школи, реклами, ровесників формує рольові орієнтації, цінності та психологічні якості юнаків і дівчат. Статевої соціалізація, що передбачає засвоєння певних знань та сформованість статевої компетентності, має свою специфіку і неодмінно впливає на емоційну сферу учня. Безпосереднє та опосередковане використання в процесі корекційного навчання різноманітних медіазасобів сприяє підключенню механізмів образного сприйняття до процесу переробки інформації [2]. У цьому ракурсі постає питання ефективності використання медіаресурсів та медіатехнологій, що, дають можливість застосовувати значну кількість ілюстративного матеріалу, аудіо-, відеофайлів, презентацій, анімацій у поєднанні зі звуковим супроводом тощо.

Метою статті є показати ефективність використання медіаосвітніх ресурсів у процесі формування статевої поведінки дітей-сиріт з порушеннями психофізичного розвитку, адже це питання є актуальним і сьогодні вимагає наукового обґрунтування та практичної реалізації.

Інтеграція медіаосвіти у шкільні дисципліни та виховні заходи сприяє підготовці дітей до життя в сучасному інформаційному просторі, підвищенню ефективності використання педагогічних технологій з метою подолання комунікативних бар'єрів під час навчально-виховної діяльності [2].

Значні зміни, що відбулися у медійному середовищі сучасного суспільства, пов'язані з появою нових технічних засобів навчання (ТЗН) передавання інформації, що роблять будь-яку інформацію доступною практично для кожної людини.

Сучасні ТЗН, які застосовуються у комунальному закладі «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс», надають інформацію на різних носіях. Традиційно у школі поширені такі види медіаресурсів, як діа-, кіно-, відеофільми, записи магнітофонні, на компакт-дисках, CD-ROM-матеріали, фільми на CD, презентації, навчальні програми, інсталяції тощо.

На фактичному матеріалі предметного курсу можна вдало поєднати реалізацію медіаосвітніх завдань із завданнями базової спеціальної освіти. Адже навчальний матеріал і засоби навчання є досить поліфункціональними [4] і, отже, можуть слугувати основою для досягнення навчальних перспектив відповідного напрямку корекції та виховання.

Зважаючи на окреслену вище актуальність зазначеної теми, розглянемо такий вид медіаресурсу, як *презентація*, на заняттях з формування статевої поведінки у старшокласників з порушеннями психофізичного розвитку.

Як правило, презентація – це представлення класу (аудиторії) певного матеріалу. Для цього можуть бути використані різні засоби, зокрема, для презентації з використанням комп'ютера – широко розповсюджена програма Microsoft Power Point, призначена для підготовки комп'ютерних слайд-фільмів за різноманітною тематикою [1].

Зазначимо, що презентується безпосередньо навчально-пізнавальний матеріал, отже, презентація змістовно спрямована на вирішення дидактичних завдань. Саме тому на уроках у старших класах необхідно впроваджувати медіапрезентації у процесі пояснення та/або закріплення матеріалу, спрямованого на:

- ознайомлення учнів, які мають порушення психофізичного розвитку, з інституційними цінностями, нормами і правилами міжстатевого спілкування (релігійні норми, накази і розпорядження, літературні пасажі тощо);
- формування адекватного розуміння дорослості: її змісту, істинних ознак, проявів і якостей;
- формування тілесної ідентичності та психосоматичного потенціалу;
- розкриття особливостей жіночої та чоловічої психології, а також відмінностей поведінки представників різних статей;
- формування у підлітків і молоді з порушеннями психофізичного розвитку правильного уявлення про взаємини статей, в основу яких покладено систему загальнолюдських і національних моральних цінностей, тощо [3].

Презентації доцільні також під час виховних занять та бесід (годин спілкування), метою яких є формування у підлітків з порушеннями психофізичного розвитку адекватної статевої поведінки, досвіду нестатевої любові, якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне для суспільства ставлення людини до представників іншої статі, соціальної відповідальності у взаєминах між статями, необхідних навичок спілкування та взаєморозуміння, а також здатності приймати усвідомлені рішення у сфері міжстатевих стосунків, уміння дружити і любити тощо.

Із серії презентацій педагог може обирати окремі слайди: вибір залежить від специфіки запропонованого матеріалу, стилю його викладу, а також від індивідуальних і психофізіологічних особливостей учнів класу. Використовуючи презентації, педагог органічно включає їх у свою розповідь, привертаючи увагу дітей до окремих деталей.

Для прикладу наведемо фрагменти виховного заходу на тему: «Всі ми – різні, але всі ми – однакові».

Мета: ознайомлення учнів з поняттями «гендер», «гендерна рівність» та основами гендерно-правового законодавства України; формування в них зацікавленості у навчанні з цієї теми; розвиток мислення, пам'яті, уваги, активізація та збагачення словникового запасу; виховання людяності, гуманності й толерантного ставлення один до одного, бажання бути корисними суспільству.

Форма проведення: виховна година.

Хід заходу

1. Організаційний момент (слайд 1).

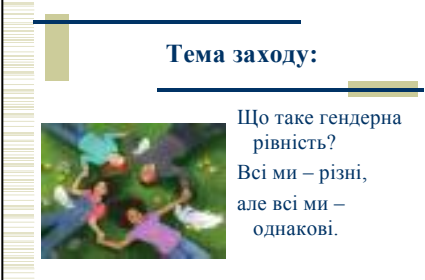
Слайд 1.

2. Оголошення теми та мети заходу (слайд 2).

На виховних годинах ми знайомимося з правами дитини, із законами, які діють у нашій

державі та світі. Тема сьогоднішнього уроку: «Що таке гендерна рівність?».

Сьогодні ми ознайомимося з поняттями «гендерна рівність», «гендер» та з'ясуємо, які закони приймає наша держава з метою вирішення цих питань.

Тема заходу:

Що таке гендерна рівність?
Всі ми – різні,
але всі ми – однакові.

Слайд 2.

3. Метод «Мікрофон» (слайд 3).

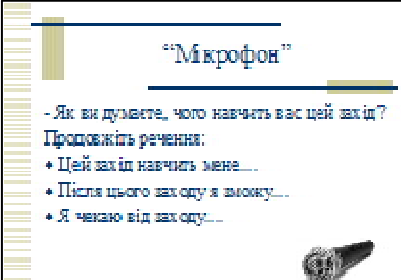
– Як ви гадаєте, чого навчить вас цей захід?

Продовжіть речення:

Цей захід навчить мене....

Після цього заходу я зможу....

Я чекаю від заходу....

“Мікрофон”

- Як ви думаете, чого навчить вас цей захід?
Продовжіть речення:
+ Цей захід навчить мене....
+ Після цього заходу я зможу....
+ Я чекаю від заходу....

Слайд 3.

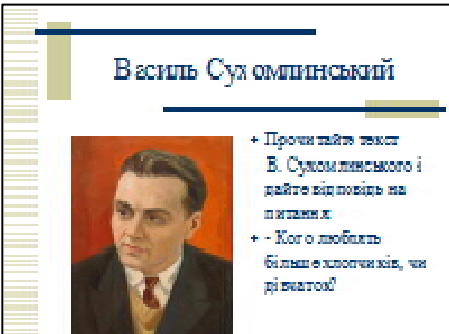
4. Мотивація навчальної діяльності (слайд 4).

Прочитайте текст Василя Сухомлинського і дайте відповідь на запитання:

– Кого люблять більше: хлопчиків, чи дівчаток?

Василь Сухомлинський «Народився братик»

В Оленчиної матері народився хлопчик. Радіє Оленка: тепер у мене є братик.

Василь Сухомлинський

+ Прочитай текст В. Сухомлинського і дайте відповідь на питання:
+ - Кого люблять більше: хлопчиків, чи дівчаток?

Слайд 4.

Прокинулася вночі Оленка, бачить – схилилась мама над колискою та й співає колискові. Заворушилась заздрість в Оленчиній душі. Тепер, думає, мама вже не любитиме мене так, як раніше. Бо треба ж і Петрика любити.

- Мамо, – каже Оленка вранці, – ой, як люблю я вас...

- А чого ти мені це говориши? – непокоїться мати.

- Бо хочу, щоб ви мене любили не менше, ніж Петрика...

Мама полегшено зітхнула й каже:

- Піди, Оленко, Сонця запитай, як воно ділить своє тепло між людьми?

Вийшла Оленка та й питає. А Сонце каже:

- Для кожної людини – все має тепло. Від першої до останньої іскринки.
Відповіді дітей.

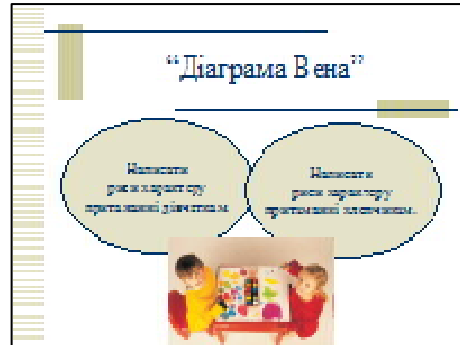
5. Діаграма «Вена» (слайд 5).

На дошці намальована «діаграма Вена». Дівчатка пишуть про особливості, які характерні тільки для дівчаток. Хлопчики пишуть те, що, на їхню думку, характерне для хлопців.

Написати риси характеру, притаманні дівчаткам.

Написати риси характеру, притаманні хлопчикам.

Які риси характеру є спільними? Чи можна виділити риси характеру, які притаманні людині певної статі? Якщо так, то чому?

Слайд 5.

Хоч ви і є різними, але маєте багато спільних рис. І в цьому ви однакові.

Закінчіть речення:

Дівчатка відрізняються від хлопчиків...

Дівчатка схожі на хлопчиків, коли вони...

Мені подобається в хлопчиках...

Мені подобається в дівчатках...

Я не сприймаю, коли хлопчики...

Я не сприймаю, коли дівчатка...

6. Словникова робота (слайд 6).

Гендер – відмінності у поведінці жінок і чоловіків, взаємини між ними як громадянами та членами суспільства.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, надання особам обох статей можливості брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Слайд 6.

7. Пояснення педагога з елементами бесіди (слайди 7, 8, 9, 10).

Конвенція ООН

Стаття 2

+ З цією конвенцією діє для кожної дитини, незалежно від її раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, соціального походження. Держави не може порушувати людині її права. Держави має активно пропагувати права дитини.

Загальна декларація прав людини

...Кожній людині надаються рівні права і всі свободи незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії...

Конституція України

- ♦ Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах.
- ♦ Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

"Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків"

- ♦ Закон України
- ♦ У статті 3 сказано, що у прийнятті важливих рішень, у професійній сфері та сім'ї мають **рівне право жінки та чоловіки**.

Слайди 7, 8, 9, 10.

8. Робота в групах (слайд 11).

Завдання: складіть прислів'я та поясніть їх зміст.

Українські прислів'я

+ Найкраща спілка —	+ чоловік та жінка.
+ Чоловік та жінка — пара волик:	+ поруга, а не прислуга.
+ Не потрібен і клад,	+ коли у чоловіка з жінкою лад.
+ Жінка чоловікові	+ руки одна, руки й другий.

Слайд 11.

9. Перевірка завдання. Відповіді дітей.

Підсумок заняття. Рефлексія (слайд 12).

- Що вам сподобалося на уроці?
- Про що ви дізналися?
- Що ви дізналися про гендерну рівність?
- В яких законах записано про рівність чоловіків та жінок?

Рефлексія

Так тільки правду кажучи, я б дуже хотіла,
Щоб стали навик панівніше моди в жінці:
Модн я а світлі душі
На а рачу, на сердечність,
На людяність, на гуманність.
На серце, повна предрот

Л. Забашта "Мода".

Слайд 12.

Отже, дорогі друзі, немає значення, до якої статі ви належите. У житті відкриваються рівні можливості для ваших професійних якостей, для талантів, для вашого гармонійного розвитку. Але завжди плекайте в собі такі риси, як милосердя, людяність, порядність, сердечність, доброта.

Щастя вам!

Використання різних видів роботи під час презентації на уроці: використання слайдів у процесі розповіді вчителя, залучення учнів до опису слайдів, за наявними слайдами складання плану подачі навчального матеріалу, підбір підписів-цитат до слайдів тощо сприяють формуванню умінь орієнтуватися в сучасному медійному середовищі.

Використання медіапрезентацій є дидактично доцільним у процесі цілеспрямованої навчально-виховної роботи щодо формування адекватної статевої поведінки у підлітків з порушеннями психофізичного розвитку (на уроках, заняттях) і дає учням можливість наочно засвоїти матеріал, підвищує якість процесу сприйняття, оскільки задіює різні види пам'яті – зорову, слухову, активізує увагу, а інформація набуває яскравості, образності, емоційності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галченков А. С. Медиаобразование в современной школе (роль медиаобразования в формировании культуры современной молодежи) / А. С. Галченков, Т. А. Кузьмич // Русский язык, литература, культура в школе и вузе: научно-методический журнал. – 2012. – № 3. – С. 35–39.
2. Зазнобина Л. С. Стандарт медиаобразования, интегрированного с различными школьными дисциплинами / Л. С. Зазнобина // Стандарты и мониторинг в образовании. – 1998. – № 3. – С. 26–34.
3. Клецина И. С. Психология гендерных отношений. Теория и практика / И. С. Клецина. – СПб. : Алетейя, 2004. – 408 с.
4. Федоров А. В. Медиаобразование вчера и сегодня / А. В. Федоров. – Таганрог, 2009. – 220 с.

УДК 070.421:004–053.4

О. О. ОНОКО

САЙТ МЕДІАОСВІТНЬОГО СПРЯМУВАННЯ «МЕДИАДОШКОЛЬНИК.РФ» У РОБОТІ РЕДАКТОРА ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проаналізовано Інтернет-ресурс «Медиадошкольник.рф» з огляду на його цінності як унікального медіаосвітнього сайту, який містить комплексну інформацію щодо навчання та виховання дошкільників. Досліджено рубрики видання, які є найбільш корисними для використання у фаховій діяльності редактора періодичного видання для дітей дошкільного віку.

Ключові слова: *періодичне видання, редактор, дошкільник, медіаосвіта, медіапедагог.*

О. О. ОНОКО

САЙТ МЕДІАОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО НАПРАВЛЕННЯ «МЕДИАДОШКОЛЬНИК.РФ» В РАБОТІ РЕДАКТОРА ПЕРІОДИЧЕСКОГО ИЗДАНИЯ ДЛЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Проанализирован Интернет-ресурс «Медиадошкольник.рф» с точки зрения его ценности как уникального медиаобразовательного сайта, который содержит комплексную информацию об обучении и воспитании дошкольников. Исследованы рубрики издания, которые наиболее полезны для использования в профессиональной деятельности редактора периодического издания для детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: *периодическое издание, редактор, дошкольник, медиаобразование, медиапедагог.*

О. О. ОНОКО

THE MEDIA-EDUCATIONAL WEBSITE «MEDIADOSHKOLNIK.RF» FOR WORK OF EDITOR OF PERIODICAL FOR PRE-SCHOOL CHILDREN

The article analyzes the website «Mediadoshkolnik.rf» as a unique media-educational site, which contains the comprehensive information about training and education of preschool children. The main titles of the site which are the most useful for editors of periodicals for preschool children are described

Keywords: *children's periodicals, editor, preschool children, media-education, media-educator.*

Сучасний ринок пропонує чимало періодичних видань для дітей різного віку, починаючи з 2 років. Проте не всі вони мають належний рівень якості як за змістом, так і за художнім оформленням. На нашу думку, це можна пояснити незначною кількістю ґрунтовних праць щодо редагування дитячої літератури загалом та періодики зокрема. Такий стан речей зумовив актуальність нашого дослідження: хочемо звернути увагу на такий Інтернет-ресурс, який буде корисним редакторам періодичного видання для дітей дошкільного віку.

Дитячу періодику в різних аспектах досліджували вчені: Л. Беленька, Т. Давидченко, Н. Кіт, О. Кочегарова, Е. Огар, Ю. Стадницька та ін. Проте Інтернет-ресурси, які стали б у пригоді редактору дитячого періодичного видання, не ставали об'єктом аналізу науковців.

Мета статті – проаналізувати Інтернет-ресурс «Медиадошкольник.рф» (<http://медиадошкольник.рф>) як джерело медіаосвіти не тільки для педагогів, а й для редактора дитячої періодики. Для аналізу обрано цей російський сайт, оскільки аналогів в українському Інтернет-просторі поки що немає.

Нині, за умов вільного доступу до всесвітньої мережі, інформація стала ще ближчою для людини. Було б нераціонально ігнорувати таку нагоду підвищити свій професійний рівень. Тому в дослідженні ми аналізуємо сайт «Медиадошкольник.рф» з огляду на його корисність та актуальність для редактора дитячого видання для дошкільників, тобто дітей віком від 2 до 6 років.

Для сучасної української медіаосвіти характерними є бурхливий розвиток новітніх медіа, поява нових технологій, наукових досліджень та програм, які розглядають медіа як комплекс засвоєння дітьми навколишнього світу в усіх його проявах [3, с. 242–243].

Масові комунікації є невід'ємною частиною життя суспільства. Медіаінформаційні та інтерактивні технології тепер використовують і для навчання дошкільнят. Зрозуміло, що дітям цього віку важко сприймати значний потік інформації, а тим паче фільтрувати і критично оцінювати її. Саме тому не можемо не погодитися з думкою А. Немирич, що навчання медіаграмотності дошкільників має стати пріоритетним напрямом в освітній політиці будь-якої держави [1].

На нашу думку, ефективним медіаосвітнім засобом для дитини може стати періодичне видання. У такому разі медіапедагогом є редактор. Адже саме він обирає з-поміж масиву запропонованих матеріалів ті, які відповідають віку дитини, її інтелектуальному рівню, а також ті, що стануть для юного читача корисними з огляду на його інтелектуальний та суспільний розвиток. Тому сучасний редактор періодичного видання для дошкільника має виконувати крім своїх безпосередніх обов'язків, ще й медіаосвітню функцію, тобто за допомогою матеріалів видання вчити дитину поступово орієнтуватися в медіасвіті, критично сприймати, оцінювати та фільтрувати запропоновану інформацію.

Інтернет-ресурс «Медиадошкольник.рф» було створено 2011 р. і присвячено медіаосвіті дітей дошкільного віку. Керівником проекту є Анастасія Олексіївна Немирич – тьютор у сфері дошкільної освіти, вчитель англійської мови ЗОШ №16 с. Куліш Іркутської області, лауреат і переможець багатьох педагогічних конкурсів. Тож авторитетність модератора ресурсу не викликає сумнівів. Коротка біографічна довідка на сайті підтверджує, що ця людина обізнана в темі і може давати поради та ділитися досвідом.

Про цінність та унікальність цього ресурсу свідчать і відгуки таких провідних фахівців медіаосвітньої та педагогічної галузі, як В. Возчиков, професор кафедри педагогіки Алтайської державної академії освіти ім. В. М. Шукшина, І. Челишева, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціокультурного розвитку особистості Таганрозького державного педагогічного інституту ім. А. П. Чехова, О. Федоров, доктор педагогічних наук, професор, президент Асоціації кіноосвіти й медіапедагогіки Росії, головний редактор журналу «Медиаобразование», та ін. З рецензіями цих учених можна ознайомитись у розділі сайту «Виртуальный диалог».

Сайт складається з 11 основних рубрик, кожна з яких може мати кілька підрубрик.

У дослідженні ми аналізуємо цінність і корисність інформації певних рубрик сайту для професійної діяльності редактора періодичного видання для дошкільника.

Першим розділом є «Родителям медиадошкольника», підрозділ «Библиотека». Матеріали цього підрозділу – наукові та науково-популярні статті про значення, методи медіаосвіти дошкільників («Медиаобразование дошкольников: несколько советов родителям»), «Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности»

тощо), а також про залежність дитини від екрана, вплив на неї інформації тощо («Ребенок у екрана: чем опасны оковы телерабства», «Как преодолеть экранную зависимость» і т. п.). На нашу думку, такі матеріали корисні не лише для батьків, а й для фахівців, які працюють з дітьми. Так, редактор дитячого періодичного видання може брати з цієї підрубрики ідеї, а то й уривки (з посиланням на джерело) для розміщення в методичних рекомендаціях для батьків. Методичні рекомендації для батьків мають бути складовою журналу для дошкільника (як, наприклад, «Сторінка для батьків» у журналі «Мамине сонечко»). Адже такі тексти інформують батьків про особливості нервово-психічного, соціального та фізичного розвитку дітей конкретного віку (від 2 до 5 років); підкреслюють певні закономірності сприймання завдання дітьми конкретного віку; містять поради щодо його трансформації у разі, якщо воно є складним для дитини; наголошують на тому, які навички чи вміння розвиває вправа тощо, а рекомендації стосовно виконання окремих завдань слугують інструкцією для батьків [2, с. 119].

Наступною корисною рубрикою є «Медiateка дошкільника». Це своєрідна підбірка аудіовізуальних матеріалів, які, по-перше, цікавлять дітей такого віку, а по-друге, є для них ще й пізнавальними. Крім того, деякі матеріали супроводжуються коментарями на кшталт «Как правильно выбрать компьютерную программу для ребенка дошкольного возраста?» (підрубрика «Компьютерные игры») тощо.

У медiateці дошкільника можна послухати дитяче радіо («Радио»), обрати дитяче періодичне видання («Детская пресса»), прослухати аудіоказки («Аудио-Сказки») та ін. Тобто, орієнтуючись на формат, тематику та змістове спрямування матеріалів, поданих у «Медiateке дошкільника», редактор може складати тематичні плани дитячого видання та схвалювати або відхиляти матеріали, які надходять від авторів.

З огляду на те, що аналізований сайт російський, деякі його рубрики будуть неактуальними для українських користувачів. Наприклад, з рубрики «Дошкольное медиаобразование в России» виділимо підрубрику «Статьи, публикации», яка є корисною як теоретична база для фахівця, котрий працює з дитячою аудиторією («Влияние электронной информационной среды на развитие личности детей младшего школьного возраста», «Интерактивные формы и методы работы с медиатекстом в начальной школе», «Инновации в медиаобразовании»). Ми вважаємо цю рубрику корисною для самоосвіти редактора, її також (як і «Библиотека») можна використати у методичних рекомендаціях для батьків у періодичних виданнях для дошкільника.

Дещо схожою за змістом є рубрика «Наука» («Авторефераты, диссертации», «Словарь медиатерминов», «Alma Mater»). Вона теж має теоретичний характер і може бути потужною базою для редактора, що прагне освоїти науку навчання медіаосвіти та медіаграмотності дітей дошкільного віку.

Особливу увагу варто приділити рубриці «В помощь медиапедагогу». Вже назва рубрики свідчить про те, що її матеріали мають за мету допомогти медіапедагогу розширити свої знання, використати кращий досвід тощо. Подібні тексти ми вважаємо найкориснішими для редактора періодичного видання для дітей дошкільного віку. Рубрика містить переважно матеріали, що мають практичне застосування під час роботи з дошкільниками. Наприклад, підрозділ «Интернет-сайты» є переліком найбільш важливих російських і зарубіжних сайтів з проблем медіаосвіти, медіаграмотності, медіапедагогіки та медіакомпетентності, дитячих пізнавальних та розвивальних сайтів, а також посилань на віртуальні музеї та галереї світу й ін. «Методическая копилка» пропонує величезну підбірку пропозицій для мультимедійних занять у дитячому садку.

Аналіз Інтернет-ресурсу «Медиадошкольник.рф» свідчить, що останній є унікальним і корисним не тільки для батьків та медіапедагогів, а й для редакторів періодичних видань для дошкільників. Готуючи видання, редактор теж є медіапедагогом, який певною мірою визначає смаки та уподобання дитячої читацької аудиторії. Саме тому його обізнаність з методами, засобами та особливостями медіаосвіти дітей дошкільного віку сприятиме підвищенню культури видань для дошкільнят, а видання максимально відповідатиме запитам своєї аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Немирич А. Обучение детей дошкольного возраста медиаграмотности в контексте непрерывного медиаобразования / А. Немирич [Электронный ресурс] // Медиаобразование – это новый взгляд на

мир, медиамир. – Режим доступу: [http:// media-v-dou.ucoz.ru / publ / obuchenie_detej_doshkolnogo_vozrasta_mediagramotnosti/1-1-0-1](http://media-v-dou.ucoz.ru/publ/obuchenie_detej_doshkolnogo_vozrasta_mediagramotnosti/1-1-0-1)

2. Оноко О. О. Методичні рекомендації для батьків як основна складова частина дитячих журналів для дошкільного віку (на прикладі журналу «Мамине сонечко») / О. О. Оноко, Г. В. Онкович // Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи : науково-практичний журнал. – Луцьк, 2012. – № 2. – С. 117–120.
3. Пенчук І. Л. Телебачення для дітей в Україні: монографія / І. Л. Пенчук. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 384 с.

УДК 316.3(477)+37.03

Ж. В. ПЕТРОЧКО

УЧАСТЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА ЯК ПРОЯВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ ПІДРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Розкрито сутність участі дитини в житті суспільства та ухваленні рішень як соціального явища і соціально-педагогічного процесу. Охарактеризовано методологічні засади формування готовності до такої участі юних громадян, її рівні. Вказано етапи формування у дітей готовності до участі в житті суспільства.

Ключові слова: участь у житті суспільства та ухваленні рішень, суб'єктність дитини, рівні участі.

Ж. В. ПЕТРОЧКО

УЧАСТИЕ В ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА КАК ПРОЯВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ИНИЦИАТИВНОСТИ ПОДРАСТАЮЩЕЙ ЛИЧНОСТИ

Раскрыты сущность участия ребенка в жизни общества и принятия решений как социального явления и социально-педагогического процесса. Охарактеризованы методологические основы формирования готовности к такому участию юных граждан, его уровни. Указаны этапы формирования у детей готовности к участию в жизни общества.

Ключевые слова: участие ребенка в жизни общества и принятия решений, субъектность ребенка, уровни участия.

ZH. V. PETROCHKO

PARTICIPATION IN SOCIAL LIFE AS MANIFESTATION OF SOCIAL ZEAL OF DEVELOPING PERSONALITY

The paper uncovers the sense of child participation in the life of society and decision making as social phenomenon which is also a component of socio-pedagogical process. The article describes the methodological background for development of youth social participation readiness and its stages.

Keywords: child's participation in the life of society and decision making, child's subjectivity, levels of participation.

Положення про те, що дорослі мають враховувати думку і погляди дітей, приймаючи будь-які рішення в інтересах підростаючої особистості, уперше з'явилися в Конвенції ООН про права дитини. Було доведено, що діти можуть впливати на соціальні події, бути партнерами у процесах соціальних перетворень. Без дотримання принципу участі дітей у житті суспільства як фундаментального принципу громадянського суспільства неможливо виховати активних громадян, здатних у майбутньому брати на себе відповідальність за своє життя та благополуччя суспільства загалом. Через таку участь діти вчаться виражати себе, в них підвищуються самооцінка, впевненість у собі, з'являється ентузіазм від привнесення користі у вирішення проблем однолітків чи громади, зростає прагнення проявляти соціальну ініціативність тощо.

Соціальна ініціативність (від франц. initiative, від лат. initium – починати) – особливий творчий прояв доцільної активності, схильність до висунення ідей, пропозицій в інтересах суспільства; почин, керівна роль у якій-небудь дії; заповзятливість; здатність до самостійних

активних дій.

На жаль, комплексні дослідження з питань реалізації у дітей України права участі в житті суспільства і ухваленні рішень не проводилися, а поодинокі опитування представників учнівської молоді засвідчують низку проблем щодо цього. Так, 13,7% підлітків вважають, що не можуть у своєму громадському об'єднанні вільно висловити власну думку; 28,8% опитаних було важко відповісти на це запитання (за результатами дослідження «Виховний потенціал дитячих громадських об'єднань України», 2008 р.) і лише 40,1% підлітків зазначили, що «батьки завжди або майже завжди враховують їхню точку зору». Щодо однокласників, друзів, учителів ці показники ще менші: відповідно 22,2%, 19 і 14,1%. Про те, що їхню точку зору «ніколи або майже ніколи» не враховують учителі, сказали 4,9% підлітків (дослідження 2009 р.).

Від такої недовіри дитині, неврахування її позиції, думки й накопичуються проблеми участі. Серед останніх на сучасному етапі можна назвати: втрату дітьми соціальної ініціативності, групового духу й мотивації участі, а звідси – бідність досвіду успішної участі; нереалістичність очікувань дітей щодо власної діяльності; недостатню співпрацю між зацікавленими сторонами; неусвідомлення необхідності професійної допомоги від дорослих лідерів; зосередження на дрібницях; неефективне координування дитячих ініціатив тощо.

Метою статті є розкрити сутності участі дитини в житті суспільства й ухваленні рішень як соціального явища і соціально-педагогічного процесу, дати загальну характеристику формування у юних громадян готовності до участі у методологічному і технологічному аспектах.

Термін «участь дітей» можна визначити як добровільні, спільні з ровесниками та дорослими дії осіб до 18 років відповідно до їхньої соціальної зрілості, результатом яких стають: опанування демократичних норм і оволодіння соціальними цінностями, культурою конструктивного діалогу, критичного мислення; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, планувати дії, прогнозувати результати; вміння спільно ухвалювати соціально мотивовані рішення, що впливають на їхнє життя, вирішувати соціально значущі проблеми і тим самим збагачувати соціальне середовище; прояв соціальної ініціативності.

Особливість участі дітей у житті суспільства й ухваленні рішень як соціально-педагогічного явища полягає у тому, що в центрі уваги має бути не вияв активності юного громадянина, а процес формування його готовності до участі. Така готовність детермінується рівнем особистісного розвитку, соціальної компетентності, самостійності підростаючої особистості й передбачає: високий рівень особистісної гідності дитини, її впевненість у власних силах, адекватність самооцінки; сформованість морально-духовних цінностей, наявність правових ідеалів, сприйняття іншої людини як найвищої соціальної цінності; обізнаність дитини в інституціях, фахівцях соціальної сфери, які в разі потреби зможуть надати соціально-педагогічну підтримку; усвідомлення своїх можливостей у реалізації прав і задоволенні власних потреб на різних рівнях; прагнення збагатити свою поінформованість щодо прав людини та шляхів їх забезпечення; вміння захищати власні права в різних соціальних інституціях.

Мати право участі в житті суспільства і ухваленні рішень означає змогу домогтися його. Саме від суб'єкта права залежить, чи буде право реалізоване, і якщо так, то коли і в яких обсягах. Адже права людини існують остільки, оскільки вона готова їх захищати (П. А. Крапоткін).

У цьому зв'язку виняткове значення для участі в житті суспільства і ухваленні рішень має суб'єктність дитини. Бути суб'єктом – це насамперед поєднувати свободу і відповідальність, надавати особистісного смислу певним правам, обов'язкам і завданням. Сутність суб'єктності, відзначає В. Т. Циба, насамперед окреслюється свободою ухвалення рішень і відповідальністю за їх результати [5, с. 136–137].

Зазначимо, що суб'єктність особистості не є постійною характеристикою. Як доводить С. В. Савченко, саме соціум безпосередньо визначає можливість прояву особистістю у конкретний період суб'єктних якостей [4, с. 9–11].

Апелюючи до наукових висновків, Е. Еріксон зауважує: «Суб'єктність дитини розвивається поетапно. Такі етапи визначаються готовністю індивіда до розширення свого соціального середовища і взаємодії з ним» [6, с. 259]. Але як тільки середовище стає індиферентним до дитини, не вимагаючи від неї активності, дитина губить сенс активної середовищної взаємодії, знижується її активність, у т.ч. щодо позитивного

самовдосконалення [2, с. 104–105].

З урахуванням зазначеного базовими принципами формування готовності до участі в житті суспільства й ухваленні рішень є: *принцип активності* (прояв суб'єктності, активна реалізація поставлених завдань, уміння об'єктивно оцінити одержані результати, спрогнозувати подальші дії); *принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії* (вияв учасниками процесу повноправного партнерства у комунікації, врахування точок зору один одного, визнання і адекватне сприйняття права на відмінність висловлених аргументів); *принцип життєвої смислотворчої самодіяльності та самостійності* (становлення особистості як творця і проектувальника свого життя, котрий уміє приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно жити й активно діяти у динамічних життєвих умовах, постійно самовдосконалюватися, адекватно і гнучко реагувати на соціальні зміни).

Незамінною для ефективної участі є роль дорослих. Без наставника, старшого авторитетного товариша дитина не може навчитися бути демократом, стати у 18 років свідомим і активним громадянином, який повною мірою виконує усі покладені на нього обов'язки.

Одним із перших дослідників, хто осмислив теоретичні засади участі дітей у житті суспільства й ухваленні рішень як процесу, є Роджер Харт [7]. Він обґрунтував вісім сходенок «Драбини участі»: 1-ша сходинка – маніпуляція (діти не мають реального розуміння проблеми, роблять чи говорять те, що хочуть від них дорослі); 2-га – декорація (діти беруть участь у заходах, подіях, але не усвідомлюють їх значення); 3-тя – пасивна участь дітей у прийнятті рішень – балаканина (діти висловлюються щодо проблем, проте реальних кроків до впровадження висловлених ідей не роблять); 4-та – призначення дорослими й інформування (дорослі запрошують дітей до участі, але діти обмежені лише інформацією, що їй надають дорослі); 5-та – консультування й інформування (діти виступають консультантами проекту); 6-та – рішення приймаються за ініціативою дорослих разом з дітьми; 7-ма – рішення приймаються за ініціативою дітей під керівництвом дорослих; 8-ма сходинка – рішення приймаються за ініціативою дітей у партнерстві із дорослими.

Перші три сходинки Р. Харт називає «неучастю», четверту і п'яту – «формальною участю», шосту – восьму – «реальною участю», наголошуючи при цьому, що при плануванні проектів дитячої та молодіжної участі не варто очікувати швидких результатів. Отже, участь дітей не передбачає відразу повне передання відповідальності представникам підростаючого покоління. Це має відбуватися поступово, відповідно до готовності взяти відповідальність за власні дії, рішення. Інакше кажучи, всі форми участі, у т. ч. й пасивна, збагачують набуті нею уміння, що стає основою для ухвалення продуктивних рішень у майбутньому.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що процес формування готовності до участі в житті суспільства має такі етапи: 1) інформування дитини про сутність і форми участі; 2) формування ціннісного ставлення до участі; 3) виконання разових громадських доручень; розвиток умінь висловлюватися, аргументувати власні погляди; 4) вироблення умінь аналізувати, оцінювати власну діяльність і робити відповідні корективи; 5) розвиток умінь прогнозувати й планувати участь на засадах партнерства; 6) вироблення вмінь працювати в команді, розвиток ефективної комунікації, ведення переговорів, компромісного ухвалення рішень тощо; 7) реалізація організаторських і виконавчих здібностей у різних програмах, проектах.

Формуючи готовність дитини до участі в житті суспільства й ухваленні рішень, потрібно дотримуватися загальних правил: участь дітей має відповідати їхньому віку й зрілості; у процесі участі неприпустимі дискримінація (за віком, статтю, культурною належністю тощо), маніпулювання; участь має бути добровільною, тому дитина може відмовитися від участі на будь-якому етапі; процес участі має ґрунтуватись на об'єктивності, чесності, повазі один до одного; участь має сприяти особистісному розвитку кожної дитини.

Важливо залучати дитину до участі на різних рівнях: особистісному, сім'ї, загальноосвітнього чи позашкільного навчального закладу, дитячого громадського об'єднання, місцевому (рівень громади, міста, району міста, села), районному, обласному, регіональному, державному, міжнародному. Це дасть змогу послідовно і цілеспрямовано формувати у юних громадян готовність до участі.

Особистісний рівень участі передбачає прагнення дитини бути відкритою і чесною, поважати себе й інших; вивчати права дітей, щоб поділитися знаннями з іншими; формувати уміння щодо обстоювання і захисту прав дитини; розвивати власні творчі здібності (писати вірші, пісні, створювати малюнки, складати розповіді на тему участі).

Участь дітей на рівні сім'ї характеризується вмінням спільно вести домашні справи і ухвалювати рішення щодо дозвілля; розповідати членам сім'ї про права дитини; заохочувати батьків, братів/сестер до участі в заходах, що організуються і проводяться в загальноосвітньому чи позашкільному навчальному закладі, дитячому громадському об'єднанні тощо.

Участь на рівні загальноосвітнього навчального закладу дає змогу дитині виконувати соціально значущі ролі, здійснювати учнівське самоврядування, підтримувати і представляти діяльність дитячих об'єднань на педагогічній раді, організувати консультативну службу, що працюватиме методом «рівний–рівному»; проводити різні заходи на тему прав дитини; обмінюватися знаннями з іншими учнями щодо значення участі, її форм; організувати заходи спільно із соціальним педагогом ЗНЗ тощо.

Участь на місцевому рівні (на рівні громади, міста, району міста, села) дає змогу дитині стати активним учасником громадського життя, проявити соціальну ініціативність й активну громадську позицію шляхом: створення дитячого громадського об'єднання; інформування населення про діяльність такого об'єднання; організації дискусій дітей і дорослих щодо партнерської взаємодії представників різних поколінь, дотримання прав підростаючих особистостей; організації і проведення різних міських заходів.

Участь на рівні дитячого громадського об'єднання – це: створення нових груп дітей, залучення до діяльності об'єднання нових членів; заохочення дисципліни і толерантного ставлення до членів дитячого об'єднання, а особливо до дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, дітей-інвалідів; організація різних заходів; використання методів й інструментів участі дітей для зміцнення колективу дитячого об'єднання; організація заходів, під час яких діти мають можливість обмінюватися думками, обговорювати актуальні для них питання; святкування міжнародного дня прав дітей (20 листопада); активна участь організацій у Дні спільних дій в інтересах дітей (27 вересня) тощо.

Участь дітей на рівні району, області – це відвідування районних семінарів, круглих столів на тему прав дитини; обговорення проблем участі з представниками дитячих об'єднань інших населених пунктів; відвідування з метою обміну досвідом інших дитячих об'єднань; участь у районних, обласних акціях, інформаційних компаніях; розповсюдження соціальної реклами; організація дитячо-юнацьких дорадчих рад при органах виконавчої влади та місцевого самоврядування; проведення спільних заходів з представниками державних організацій тощо.

Діти можуть залучатися до участі на державному рівні через: участь у всеукраїнських дебатах, форумах, акціях; проведення соціологічних досліджень; організацію дитячого громадського руху, дорадчих органів при Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Уповноваженому Президента України з прав дитини; створення асоціацій тощо.

Участь дітей на міжнародному рівні здійснюється через міжнародні акції, проекти; пошук і налагодження контакту з дитячими об'єднаннями з інших країн світу для обміну досвідом, реалізації спільних ініціатив, зустрічей, інших заходів; представлення інтересів дітей України на сесіях ООН, в інших міжнародних організаціях, що діють в інтересах дітей відповідно до Конвенції ООН про права дитини тощо.

Залучення дітей до участі на рівнях громади, міста, району, області неможливе без впровадження міжсекторного і міжвідомчого галузевого наукового підходу, що передбачає координацію спільних зусиль між владою, державними структурами, громадськими організаціями, представниками бізнесу з метою створення для підростаючих особистостей майданчиків для соціальної практики.

Соціальна практика – це діяльність, в якій виявляється соціальна ініціативність учнівської молоді, що передбачає набуття умінь суб'єктної самореалізації, накопичення певного досвіду управлінської діяльності, розвиток уміння вирізняти соціально важливі проблеми, надавати допомогу тим, хто її потребує, по можливості допомагати фахівцям соціальної сфери, моделювати соціально цінні стратегії своєї життєдіяльності.

Партнерами педагогічних працівників у процесі організації соціальної практики підростаючих особистостей є центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей, відділи у справах сім'ї та молоді, молодіжні виконкоми міських рад, освітні заклади, лікувально-профілактичні установи, неурядові організації, ЗМІ.

У сучасному медіапросторі особливого значення набуває зв'язок із ЗМІ: запрошення

журналістів на різні заходи, публікації в пресі, Інтернеті, створення молодіжних ЗМІ, розміщення статей, інших матеріалів про права дітей, їхню участь у житті громади в міських ЗМІ; виступи на місцевому радіо і телебаченням з актуальних проблем життя дітей та молоді тощо.

Співпрацюючи зі ЗМІ, юні громадяни не лише розвивають соціально-комунікативну громадянську компетентність, що полягає у вмінні писати статті, виступати на радіо, телебаченні з питань прояву соціальної ініціативності, а й інформаційно-дослідницьку компетентність, а саме: розуміння значення ЗМІ у громадянському суспільстві, знання про способи отримання інформації й використання в громадських інтересах; уміння критично мислити [1, с. 262].

Відтак активізація формування готовності до участі в житті суспільства, прояву соціальної ініціативності підростаючої особистості пов'язана із розвитком партнерства різних суб'єктів громадянського життя. Отже, позитивні зміни в соціальному розвитку особистості, громади і суспільства загалом відбуваються у результаті реалізації громадянської активності, що виявляється у спільній діяльності різних соціальних інститутів. Саме розвиток такої співпраці формує соціальний капітал місцевої громади [1, с. 246–249].

Життя засвідчує: право на участь на практиці реалізувати найважче, оскільки для цього необхідні соціальні та політичні зміни, принципово інше ставлення та реагування дорослих на дитину, справжнє визнання її творчого потенціалу. Світова історія доводить, що дитячу ініціативність можуть експлуатувати, розглядати як ресурс для досягнення ідеологічних цілей. У такому разі, навіть якщо дитяча активність декларується, проголошується, найчастіше вона – ілюзія, результат «гри в демократію» [3, с. 185].

Отже, важливо не лише збільшити кількість форм участі дітей, а й забезпечити усвідомлену, змістовно збагачену участь, бо лише така активність вчить дітей бути толерантними і демократично мислячими громадянами, брати на себе все більше відповідальності за справи людини, громади, сім'ї, держави. Адже участь – це засіб впливу і змін, вияв небажуджості до долі держави, людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицька П. В. Громадянське виховання учнівської молоді: сучасні аспекти розвитку : монографія / П. В. Вербицька. – К. : Генеза, 2009. – 384 с.
2. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
3. Права дитини: сучасний досвід та інновації : зб. інформ. і метод. матеріалів / авт.-упор.: Г. Лактіонова, О. Калібаба, Т. Цюман та ін. – К. : Либідь, 2005. – 256 с.
4. Савченко С. В. Суб'єктність личности в контексте социально-педагогического подхода / С. В. Савченко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2005. – № 3. – С. 9–12.
5. Циба В. Т. Соціологія особистості : системний підхід (соціально-психологічний аналіз) : навч. посіб. / В. Т. Циба. – К. : МАУП, 2000. – 152 с.
6. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис : пер. с англ. / Э. Эриксон. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
7. Hart R. Children's participation. Joseph Rowntree Foundation. / R. Hart York, 1991.

УДК 37(477):305+070

К. В. РАДЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ ЗАЛЕЖНО ВІД РІВНЯ СТЕРЕОТИПНОСТІ СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА

Розкрито деякі особливості проявів традиційних гендерних стереотипів українських педагогів залежно від стереотипності сучасних мас-медіа, виявлені за результатами емпіричного дослідження. Показано ефективність дисперсійного аналізу для визначення впливу мас-медіа на створення зазначених стереотипів у педагогічних працівників.

Ключові слова: гендерні стереотипи, сучасні мас-медіа, українські педагоги, емпіричне дослідження, контент-аналіз.

К. В. РАДЧЕНКО

ОСОБЕННОСТИ ГЕНДЕРНЫХ СТЕРЕОТИПОВ УКРАИНСКИХ ПЕДАГОГОВ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ УРОВНЯ СТЕРЕОТИПНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ МАСС-МЕДИА

Раскрыты особенности проявлений традиционных гендерных стереотипов украинских педагогов в зависимости от стереотипности современных масс-медиа, выявленные по результатам эмпирического исследования. Показана эффективность дисперсионного анализа для определения влияния масс-медиа на создание указанных стереотипов у педагогических работников.

Ключевые слова: гендерные стереотипы, современные масс-медиа, украинские педагоги, эмпирическое исследование, контент-анализ.

K.V. RADCHENKO

THE PECULIARITIES OF GENDER STEREOTYPES OF UKRAINIAN TEACHERS AND THE STEREOTYPES LEVEL IN MASS-MEDIA

On the basis of the results of empirical study the author reveals the peculiarities of manifestation of Ukrainian teachers' traditional gender stereotypes depending on stereotyping of modern mass-media. The effectiveness of dispersive analysis for defining the impact of mass media on formation of the mentioned teachers' stereotypes is demonstrated.

Keywords: gender stereotypes, modern mass-media, Ukrainian teachers, empiric research, content-analysis.

Могутніми агентами гендерної соціалізації особистості в сучасному суспільстві є, серед інших, освіта і мас-медіа, ефективність діяльності котрих як інститутів соціалізації має оцінюватися не тільки і не стільки тим, як успішно вони забезпечують висвітлення успадкованих від минулого цінностей і традицій, скільки тим, чи сприяють вони поширенню та засвоєнню нових демократичних цінностей, у тому числі егалітарних, і формують в особистості прагнення до самореалізації в різних сферах суспільного життя, незалежно від традиційних гендерних стереотипів.

Діяльність педагога (вихователя) має неабияке значення у формуванні особистості, розвитку її здібностей та упереджень, створенні здорового суспільства загалом. Окрім широкого світогляду та знання свого предмета, підходу до навчання, вибору методів навчання і виховання учнів, сама особистість педагога відіграє одну з провідних ролей у навчально-виховному процесі. Педагоги є основними агентами соціалізації у школі і значно впливають на формування в учнів уявлень про якості чоловіків і жінок, їхні ролі, професійну діяльність, створення традиційних чи егалітарних гендерних стереотипів тощо. Упередження та погляди педагога, ступінь їхньої стереотипності сприймаються учнями підсвідомо.

Проблема вивчення гендерних стереотипів у педагогічних працівників є дещо новою для вітчизняних дослідників. Окремі питання впровадження гендерного знання у сферу освіти та формування гендерної компетентності педагогічних працівників стали предметом дослідження багатьох українських учених, зокрема: О. І. Бондарчук, Т. В. Говорун, Л. І. Даниленко, Л. М. Карамушки, О. М. Кікінежді, В. П. Кравця, О. О. Нежинської, В. В. Олійника та ін [1; 2]. Проте більшість робіт цих авторів присвячено особливостям підготовки керівників до реалізації гендерного підходу в управлінні навчальними закладами та формуванню гендерної компетентності цієї категорії педагогічних працівників. Питання ж дослідження впливу мас-медіа на формування гендерних стереотипів у педагогів залишилося поза увагою дослідників. Саме тому емпіричне дослідження особливостей створення гендерних стереотипів засобами масової інформації (ЗМІ) було проведено нами на прикладі українських педагогічних працівників.

Мета статті: висвітлення особливостей проявів традиційних гендерних стереотипів українських педагогічних працівників залежно від стереотипності сучасних мас-медіа за результатами проведеного нами емпіричного дослідження.

Мас-медіа є не лише загальнодоступним джерелом нової інформації, а й методом поширення та закріплення настанов і стереотипів у суспільстві, тобто засобом формування

світогляду й одним із найсильніших агентів соціалізації людини. Відповідно заклади освіти, як важливі інститути соціалізації взагалі й гендерної зокрема, також відіграють дуже велику, якщо не головну роль у гендерній освіті дітей. Дитина проходить через низку установ, створених суспільством: дошкільні, загальноосвітні, вищі навчальні, позанавчальні заклади (центри, клуби, бібліотеки) тощо.

На шкільні роки припадає основний період формування гендерної культури, громадянських цінностей, самоусвідомлення себе чоловіком або жінкою. «У школах і університетах ми знаємо, хто є важливим для суспільства, а хто – ні, хто вплинув на хід історії, на розвиток науки, мистецтва, літератури, які можливості та яка відповідальність існує для різних людей у суспільстві. Освітні заклади разом з рештою агентів гендерної соціалізації визначають наші можливості особистого, громадянського і професійного вибору. Зрештою, школа вчить нас на власному прикладі. Сама організація освіти, як і панівні тут гендерні ролі, вбудовують у нас модель «нормального» життя і диктують нам жіночі й чоловічі статусні позиції» –, зазначає О. Р. Ярська-Смірнова [3, с. 94].

Завданням загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) є створення необхідних умов для формування егалітарної свідомості, вільної від гендерних стереотипів, а також поваги до особистості незалежно від статі та відповідальності за свої міжособистісні взаємини в соціумі. Навчально-виховна робота зі школярами передбачає не лише володіння методикою і технологією впровадження гендерного підходу в освітній процес (поширення гендерних знань, формування гендерної культури, трансформації стереотипів, що перешкоджають реалізації гендерної рівності, тощо), а й потребує від педагога відповідного рівня особистої гендерної культури. Під гендерною культурою педагога ми розуміємо сукупність статеворольових характеристик його поведінки, які виражаються у виборі стилю спілкування, способів педагогічної діяльності та освітніх пріоритетів, що відображенні в соціальних і гендерних стереотипах.

Протягом трьох років на базі державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» (м. Київ) та інститутів післядипломної педагогічної освіти 14 областей України нами було проведено емпіричне дослідження особливостей створення гендерних стереотипів сучасними мас-медіа серед українських педагогічних працівників ЗНЗ, в якому загалом взяли участь 364 особи.

За результатами опитування педагогів було здійснено їхній розподіл за статтю, віком, стажем роботи, типом навчального закладу, освітою, посадою, місцем проживання.

Привертають увагу насамперед три показники такого розподілу. Перший – із загальної кількості опитуваних значну більшість становили педагоги-жінки (88,9%). Нерівність за статевою ознакою зумовлена незначною представленістю чоловіків у педагогічній сфері вже протягом багатьох років. Другий – за типом навчального закладу, де працюють педагоги. У ЗНЗ нового типу (ліцєях, гімназіях, коледжах) кількість педагогічних працівників серед опитаних майже вдвічі менша (33,7%), ніж у традиційних навчальних закладах (66,3%). Третій показник показує домінування педагогів-гуманітаріїв (76,5%) над математиками, фізиками (23,5%) та ін.

У дослідженні ми гіпотетично припустили, що рівні проявів гендерних стереотипів українських педагогів пов'язані з рівнем стереотипності ЗМІ, яким вони віддають перевагу.

Мета і гіпотеза дослідження визначили його завдання: 1) визначити рівні проявів гендерних стереотипів у педагогічних працівників; 2) виявити відмінності в рівнях проявів гендерних стереотипів українських педагогів залежно від рівнів продукування гендерних стереотипів мас-медіа, яким вони віддають перевагу.

За частотою звернення досліджуваних до певних видів мас-медіа та рівнем продукування ними гендерних стереотипів було визначено гіпотетичний вплив мас-медіа в контексті створення гендерних стереотипів у досліджуваних. Ми вважали, що низький рівень створення гендерних стереотипів мас-медіа можна констатувати за незначної кількості звернень до певного виду мас-медіа та низького рівня продукування гендерних стереотипів у змісті матеріалів; високий – за частого звернення до цього виду мас-медіа і високого рівня продукування гендерних стереотипів у змісті матеріалів. В інших випадках вплив мас-медіа у створенні гендерних стереотипів уважався середнім.

На першому етапі проведеного нами емпіричного дослідження в результаті опитування педагогічних працівників і контент-аналізу змісту матеріалів, що подавалися в сучасних мас-медіа, визначалася частота звернень досліджуваних до таких їх видів: газет, журналів, радіо,

телебачення, Інтернет.

Зважаючи на велику роль телебачення й Інтернету в наш час, саме ці різновиди мас-медіа, на нашу думку, мали би домінувати над іншими видами, проте аналіз відповідей педагогічних працівників на запропонований нами опитувальник показав дещо іншу картину.

Так, найпопулярнішим мас-медіа педагогічні працівники назвали радіо (57,8 % опитаних зазначили, що слухають радіо дуже часто). Респонденти пояснюють це тим, що радіомовлення – найдоступніший спосіб отримання інформації. Окрім того, пасивне слухання не відволікає їх від основного заняття.

Друге місце за популярністю посіли журнали (34,8 % опитаних повідомили, що послуговуються журналами дуже часто). 88,9 % респондентів становлять жінки. Відповідно, найпопулярнішими для них журналами є жіночі видання («Наталі», «Ліза», «Отдохни», «Единственная»), наповнені традиційними стереотипними уявленнями про роль жінки і чоловіка в суспільстві.

Газети є менш популярними (34,3 % опитаних читають ці видання зрідка). Характерно, що педагогічні працівники віддають перевагу місцевим регіональним газетам, зокрема «Факты и комментарии», «Сегодня».

Щодо телебачення, то 40,9 % опитаних педагогів переглядають телевізійні програми досить рідко. Це переважно новини, розважальні телешоу («Танці з зірками», «Міняю жінку», «Україна має таланти» тощо) і телесеріали («Інтерни», «Татусеві дочки», «Свати» та ін.). Майже всі зазначені телепередачі транслюються у прайм-тайм, тобто у найзручніший час, коли частотність та обсяг транслювання рекламних повідомлень, переповнених стереотипними образами жінки, є найбільшими.

Інтернетом дуже рідко користуються 27,6 % респондентів, а дуже часто – 24,3 %. Дані опитування свідчать про те, що Інтернет є дуже популярним видом мас-медіа, але через новизну та відносно високу вартість для сільських мешканців ще не є легкодоступним. Люди старшого віку також менше звертаються до Інтернету в зв'язку з поганою обізнаністю в методах роботи з технічними засобами, що забезпечують доступ до мережі. Молодь і жителі міст, навпаки, називають Інтернет одним із основних джерел нової інформації. Їх приваблює швидкість і ненав'язливість роботи з цим видом мас-медіа, можливість ознайомитися з кількома поглядами на одну проблему та самостійно обрати більш-менш об'єктивний підхід до певної новини. При цьому найпопулярнішими електронними сайтами серед педагогічних працівників є пошукові сервери: www.google.com, www.yandex.ru, www.meta.com, www.wikipedia.org і соціальні мережі: www.odnoklasniki.ru, www.vkontakte.ru.

За результатами опитування учасників експерименту визначено найпопулярніші періодичні видання серед педагогічних працівників, що не пов'язані з їхньою професійною роботою: «Факты и комментарии», «Сегодня»; журнали «Наталі», «Отдохни», «Единственная».

На наступному етапі дослідження за частотою звернення досліджуваних до певних видів мас-медіа та рівнем продукування ними гендерних стереотипів було визначено гіпотетичний вплив мас-медіа в контексті створення гендерних стереотипів у досліджуваних педагогів. Із проведеного нами аналізу випливає, що високий рівень впливу на створення традиційних гендерних стереотипів у педагогів мають «жіночі» журнали (48,4 %); середній – телебачення (62,1 %) і рекламні ролики (51,3 %); низький – Інтернет (71,9 %), газети (44,2 %) і радіо (89,9 %).

За результатами опитувальника Т. В. Говорун і О. М. Кікінежді «Поширеність гендерних стереотипів» [1] і контент-аналізу співвідношення традиційних і егалітарних стереотипів в уявленнях досліджуваних за результатами методики «Хто Я?» М. Куна – Т. МакПартланда (у модифікації Т. В. Рум'янцевої) [2, с. 82–103] було визначено п'ять рівнів вираженості гендерних стереотипів у досліджуваних педагогів: низький (11,9 %), нижчий за середній (39,5 %), середній (21,5 %), вищий за середній (15,8 %), високий (11,3 %).

За наведеними даними, у найбільшій кількості досліджуваних рівень прояву гендерних стереотипів є нижчим за середній (39,5 %), значна кількість освітян мають середній (21,5 %) і вищий за середній (15,8 %) рівні проявів гендерних стереотипів.

За результатами дисперсійного аналізу нами було також виявлено особливості прояву гендерних стереотипів у досліджуваних залежно від статі, віку, посади, типу загальноосвітніх навчальних закладів і місця проживання педагогічних працівників.

Зокрема, не було встановлено статистично значущих відмінностей у вираженості

гендерних стереотипів залежно від статі педагогічних працівників, хоча можна говорити про дещо більшу вираженість гендерних стереотипів у чоловіків порівняно із жінками.

Натомість, встановлено статистично значущі відмінності у вираженості гендерних стереотипів педагогічних працівників залежно від їхнього віку. З віком значно зростають прояви гендерних стереотипів у досліджуваних ($p < 0,05$). Найменший їх прояв відзначено в молодих педагогів обох статей до 30 років, проте дещо вищим він виявився у жінок. Після 40 років спостерігається постійне зростання проявів гендерних стереотипів у чоловіків і жінок, але у чоловіків-педагогів воно помітно вище на всіх вікових етапах. Найвищий стрибок зростання проявів гендерних стереотипів зафіксовано в педагогів віком від 50 до 60 років. Пік вираженості гендерних стереотипів у жінок становить 3,5 середнього бала, а у чоловіків – 4 бали. Подібні результати констатовано і щодо стажу педагогічної діяльності досліджуваних учителів.

Заслужують на увагу результати вираженості гендерних стереотипів педагогічних працівників залежно від їхніх посад, зокрема керівників ЗНЗ і вчителів. Так, жінки, що працюють на керівних посадах, виявляють значно нижчий рівень гендерних стереотипів (середній бал їх вираженості становить 2,3) порівняно з керівниками-чоловіками (за середнього бала вираженості гендерних стереотипів 3,1), тоді як серед учителів і чоловіки, і жінки мають практично рівні високі показники проявів гендерних стереотипів ($p < 0,05$).

Окрім того, досліджено рівні гендерних стереотипів педагогічних працівників залежно від їхнього фаху. Констатовано, що гуманітарії мають вищий рівень традиційних гендерних стереотипів порівняно із педагогами – представниками природничо-технічних спеціальностей ($p < 0,05$).

Було також проаналізовано прояви гендерних стереотипів педагогів традиційних і нових типів ЗНЗ. За результатами дисперсійного аналізу встановлено (на рівні тенденції), що більш виражені гендерні стереотипи в учителів – і чоловіків, і жінок, які працюють у традиційних ЗНЗ (школах), порівняно з тими, що працюють у ЗНЗ нового типу (гімназіях, ліцеях, колегіумах). Якщо в традиційних навчальних закладах у чоловіків-педагогів виявляється значно вищий рівень гендерних стереотипів порівняно із жінками (відповідно 3,08 і 2,88), то в закладах нового типу цей показник, навпаки, набагато вищий у жінок (2,69 до 2,45 у чоловіків).

Привертає увагу також відсутність статистично значущих відмінностей у проявах гендерних стереотипів освітян залежно від місця проживання, хоча ми відзначали, що чоловіки, які проживають у місті, мають дещо більше виражені гендерні стереотипи порівняно із жінками, тоді як у селі відмінності у вираженості стереотипів залежно від статі є згладженими.

На заключному етапі дослідження виявлено особливості вираженості гендерних стереотипів залежно від типу гендерної ідентичності. Так, жінки і чоловіки фемінінного типу виявляють гендерні стереотипи майже на однаковому рівні, тоді як жінки маскулінного типу мають значно нижчий рівень гендерних стереотипів порівняно з чоловіками маскулінного типу. Характерним при цьому є те, що і жінки, і чоловіки андрогінного типу мають суттєво нижчий рівень традиційних гендерних стереотипів порівняно з чоловіками і жінками маскулінного і фемінінного типів. Особливо низький рівень гендерних упереджень у чоловіків андрогінного типу ($p < 0,05$). Невизначений тип гендерної ідентичності (тобто без виражених якостей маскуліності та фемініності) зафіксовано на рівні 2,7 середнього бала вираженості гендерних стереотипів у жінок, що є для нас неочікуваним, оскільки, як ми вважали, усі учасники дослідження мають статус досягнутої ідентичності і вже сформований тип: маскуліний, фемініний або андрогінний.

Для визначення впливу мас-медіа на створення гендерних стереотипів у педагогічних працівників було використано дисперсійний аналіз як один із найефективніших статистичних методів аналізу результатів, які залежать від якісних ознак.

Можна говорити зокрема про дещо більший вплив журналів і радіопередач на створення гендерних стереотипів у жінок і газет – у чоловіків. Створення гендерних стереотипів через журнали значно різниться у чоловіків і жінок як за рівнями (від низького до високого), так і за середнім балом вираженості (від 1,7 до 2,8). Якщо у жінок вони є високими на всіх трьох рівнях (з однаковим балом вираженості гендерних стереотипів, що становить приблизно 2,7), то у чоловіків – найвищими на низькому (бал вираженості – 2,8) і середньому (бал вираженості – 2,75) рівнях і дуже низькими – на високому рівні.

Щодо особливостей гендерних стереотипів досліджуваних залежно від рівня стереотипності газет, то вони є високими як у чоловіків, так і в жінок, із незначною перевагою

у чоловіків. Проте, як показали результати аналізу експериментального дослідження, рівні (всі три) створення гендерних стереотипів через газети у жінок спостерігаються із різким зростанням від низького (за середнього бала вираженості гендерних стереотипів 2,2) до високого (середній бал вираженості гендерних стереотипів – 2,8). Стосовно педагогів чоловічої статі, то створення гендерних стереотипів починається із середнього рівня за низького бала їх вираженості (2,0), а закінчується високим рівнем і високим показником середнього бала вираженості гендерних стереотипів (3,0).

Особливо чітко простежується вплив телебачення на створення гендерних стереотипів у досліджуваних педагогів. Рівні створення гендерних стереотипів через телепередачі та середні бали вираженості гендерних стереотипів кардинально відмінні в досліджуваних педагогів-чоловіків і педагогів-жінок. Спільним є лише те, що створення гендерних стереотипів через телебачення зафіксовано на всіх трьох рівнях і у чоловіків, і у жінок, тоді як середні бали вираженості гендерних стереотипів демонструють значні відмінності. Як випливає з аналізу, спостерігається значне зростання рівнів створення гендерних стереотипів у чоловіків – від низького (1,5 бала вираженості) до високого (3,4 бала). Водночас у жінок при фіксації всіх трьох рівнів створення гендерних стереотипів середні бали їх вираженості є майже однаковими на низькому (2,5) і високому (2,6) рівнях і дещо вищими на середньому рівні (2,8).

Отже, з підвищенням рівнів створення гендерних стереотипів на телебаченні збільшується вираження традиційних гендерних стереотипів у досліджуваних ($p < 0,05$). При цьому констатовано сильніший вплив передач телебачення на створення гендерних стереотипів у чоловіків, ніж у жінок ($p < 0,01$). Натомість, відзначено більший вплив рекламних роликів на жінок, ніж на чоловіків ($p < 0,05$).

Крім того, на рівні тенденції доведено вплив Інтернету на створення гендерних стереотипів у педагогів. Незважаючи на те, що формування гендерних стереотипів через Інтернет на високому рівні є фактично однаковим у чоловіків і жінок (при середньому балі прояву 2,7 у жінок і 2,8 – у чоловіків), особливо помітним є їх розрив (1,2 бала) на низькому рівні. З підвищенням рівня стереотипності матеріалів, поданих в Інтернеті, зростає рівень вираження традиційних гендерних стереотипів у досліджуваних. При цьому констатовано більший вплив таких матеріалів на чоловіків порівняно із жінками ($p < 0,05$).

Нами також виявлено, що існують певні відмінності у виборі мас-медіа залежно від статі, особливо у виборі періодичних видань. Якщо переважна більшість жінок обирають жіночі журнали, украй наповнені традиційними гендерними стереотипами, то чоловіки послуговуються спеціалізованими періодичними виданнями («Дім, сад, город», «Футбол», «Техника молодежи», «Военное обозрение» тощо), в яких традиційні гендерні стереотипи виражені не так чітко.

Отже, мас-медіа справді відіграють важливу роль у формуванні традиційних гендерних стереотипів у педагогів. Більшість інформації підсвідомо сприймається реципієнтами і в багатьох випадках їм не притаманні критичний аналіз при її сприйнятті. Результати дослідження свідчать про високий рівень традиційних гендерних стереотипів у більшості українських педагогів – і жінок, і чоловіків. Установлено, зокрема, статистично значущі відмінності ($p < 0,05$; $p < 0,01$) між рівнями вираженості гендерних стереотипів у педагогів залежно від впливу того чи іншого виду мас-медіа. На створення гендерних стереотипів у жінок-педагогів більше впливають журнали, радіопередачі, рекламні ролики, а в чоловіків-педагогів – газети, телебачення, Інтернет.

Таким чином, підтверджено гіпотезу нашого дослідження щодо створення та поширення гендерних стереотипів серед педагогічних працівників ЗМІ і залежність рівнів створення гендерних стереотипів українських педагогів від рівнів стереотипності мас-медіа, яким вони віддають перевагу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т. В. Гендерна психологія : навч. посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 308 с.
2. Румянцева Т. В. Психологическое консультирование: диагностика отношений в паре : учеб. пособие / Т. В. Румянцева. – СПб. : Речь, 2006. – 176 с.
3. Ярская-Смирнова Е. Р. Одежда для Адама и Евы : очерки гендерных исследований / Е. Р. Ярская-Смирнова ; – М. : ИНИОН РАН; Саратов : Поволж. межрегион. учеб. центр, 2001. – 252 с.

I. В. ЧЕЛИШЕВА

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТНІХ ЗАНЯТЬ : ТРАДИЦІЇ ЕСТЕТИЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ МЕДІАОСВІТИ

Розглядаються проблеми організації медіаосвітнього процесу в шкільній і студентській аудиторіях, найбільш характерні для практики естетично орієнтованої медіаосвіти. Охарактеризовано основні форми і засоби роботи в шкільній та вузівській медіаосвіті.

Ключові слова: медіаосвіта, методика медіаосвітніх занять, естетична концепція медіаосвіти, творчі завдання на матеріалах медіа.

И. В. ЧЕЛЫШЕВА

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ МЕДИАОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ЗАНЯТИЙ: ТРАДИЦИИ ЭСТЕТИЧЕСКИ ОРИЕНТИРОВАННОГО МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ

Рассматриваются проблемы организации медиаобразовательного процесса в школьной и студенческой аудиториях, наиболее характерные для практики эстетически ориентированного медиаобразования как целостной системы. Дана характеристика основных форм и средств работы в школьном и вузовском медиаобразовании.

Ключевые слова: медиаобразование, методика медиаобразовательных занятий, эстетическая концепция медиаобразования, творческие задания на материалах медиа.

I. V. CHELYSHEVA

THE METHODS OF ORGANIZATION OF MEDIA EDUCATION CLASSES: TRADITIONS OF ESTHETICALLY ORIENTED MEDIA EDUCATION

The article deals with the problems of media educational process organization at schools and universities, which are most typical for the practice of esthetically oriented media education. The main forms and means of work in school and university media education are described.

Keywords: media education, methodology of media education classes, esthetic concept of media education, creative assignments based on media content.

В практике эстетически ориентированного медиаобразования в России накоплен значительный опыт организации занятий со школьниками и студентами на материале различных видов и жанров медиакультуры. Методика организации занятий основана на использовании циклов литературно-аналитических, литературно-имитационных, театрализовано-ролевых и изобразительно-имитационных творческих заданий. В процессе медиаобразования учащиеся и студенты получают новые знания, выходят на более высокий осознанный уровень понимания медиаинформации, знакомятся с различными областями ее применения, учатся осуществлять все виды анализа медиатекстов т.д.

Цель статьи: показать наиболее характерные для практики эстетически ориентированного медиаобразования проблемы медиаобразовательного процесса в школьной и студенческой аудитории.

Среди основных приемов работы здесь наиболее продуктивными в современных условиях выступают решение эвристических и проблемных задач, дискуссии, игровая деятельность и т.п.

Значение игровой деятельности в учебно-воспитательном процессе огромно. Это отмечается многими педагогами и психологами: Н. П. Аникеевой, Л. С. Выготским, В. А. Сухомлинским, Г. П. Щедровицким, Д. Б. Элькониным и др. Игра развивает творческие способности, в том числе способности к осуществлению новых видов деятельности. Управляя содержанием игры, включая в ее сюжет определенные роли, педагог может способствовать стимулированию положительных качеств личности, обогащать опыт переживаний и чувств. В

медиаобразовательной деятельности получили распространение игры-импровизации, театрализованные, ролевые, сюжетно-ролевые, образно-ролевые, имитационные, режиссерские игры на медиаматериале.

Большой интерес школьников и студентов вызывают *ролевые игры* на материале различных медиа. Например, на материале прессы эстетическая компонента медиатекстов может быть рассмотрена в процессе работы «Школьных редколлегий», проведения «Конкурса дизайнеров» и др. Школьники и студенты активно работают над созданием собственных медиатекстов на заданные или свободные темы, иллюстрируют статьи всевозможных видов и жанров с применением разнообразных техник (от простых рисунков и коллажей до компьютерного монтажа и дизайна).

Важное условие *игры-драматизации* заключается в отсутствии каких-либо внешних атрибутов. Все предметы и события игрового сюжета могут быть воображаемыми или замещаются предметами обычного окружения. В сюжет игры-драматизации включаются творческие идеи и предложения самих участников. К играм данного типа на материале медиа относятся рассказ о фильме «от первого лица», инсценировки эпизодов медиатекста, театрализованные этюды и т. д. Например, в процессе выполнения цикла театрализованно-ролевых творческих заданий для анализа медийных стереотипов телевизионных рекламных медиатекстов аудитории могут быть предложены следующие задания: подготовить театрализованный этюд на тему решения одного и того же стереотипного рекламного сюжета в различных жанрах (комедия, драма, детектив и пр.); театрализованный этюд на тему спора создателей рекламного медиатекста о том, какие конкретно коды (знаки, символы и т. д.) можно использовать при его создании; театрализованный этюд на тему игры в стереотипные персонажи и ситуации: аудитория получает задания сыграть роли стереотипных персонажей в стереотипных сюжетных ситуациях, близких к эпизодам конкретных рекламных медиатекстов («родители и ребенок», «домохозяйка и «говорящий» чистящий порошок», «сыщик и свидетель преступления», «продавец и покупатель» и т. д.). Работа идет в группах по 2–3 человека. Каждая группа готовит и осуществляет на практике свой игровой проект эпизода медиатекста.

Приведем еще один пример театрализованного этюда на материале произведений аудиовизуальной медиакультуры: – подготовка и проведение «пресс-конференции» с «российскими и зарубежными авторами» медиатекста («телеведущим», «сценаристом», «режиссером», «актерами», «оператором», «композитором», «художником», «звукооператором», «продюсером», «дизайнером» и др.). «Журналисты» по ходу занятия задают заранее подготовленные вопросы «авторам», которые, в свою очередь, предварительно готовятся к «защите» своего гипотетического (или действительно созданного в ходе предыдущих упражнений) детища – конкретного медиатекста и пр. Возможен и иной вариант выполнения этого задания, заключающийся в подготовке «интервью»: небольшие творческие группы готовятся интервьюировать мифологических/сказочных персонажей конкретных медиапроизведений или их авторов.

Полноценному пониманию мотивов поступков главных героев фильма, телевизионной программы и т. п. может служить выполнение театрализованного задания «суд». Между школьниками (студентами) распределяются роли «судьи», «прокурора», «адвокатов», «обвиняемых» и т. д. «Обвиняемыми» могут быть представлены главные или второстепенные герои медиатекста. Все претензии и обвинения в ходе «суда» должны касаться конкретных эпизодов сюжета медиапроизведения. При выполнении этого задания необходимо иметь в виду, что процедура «судебного процесса», даже если он театрализован, довольно длительна. На предварительном этапе основная нагрузка ложится на плечи «прокурора» и «адвоката», которые должны тактически правильно подготовить свои выступления, представить фактический аудиовизуальный материал (фрагменты из фильма), доказывающий виновность или невиновность «подсудимых». Понятно, что такая работа требует от аудитории определенного багажа знаний об основных понятиях медиаобразования (восприятие, интерпретация, репрезентация, авторская идея и т. д.) и аналитических умений для всестороннего рассмотрения основных эпизодов и ключевых сцен фильма. В противном случае данное творческое задание не даст необходимого эффекта и не сможет способствовать развитию медиакомпетентности аудитории и ограничится лишь пересказом фабулы медиапроизведения.

Большое значение в реализации игровых форм работы на материале медиа имеют

развивающие элементы. Скажем, игры на развитие внимания средствами и на материале произведений медиакультуры могут быть самыми разнообразными по форме и характеру. Можно, к примеру, обратить внимание ребенка на звуки, голоса, предметы, эмоциональное состояние персонажей в фильме, программе и т. д.; изменения, которые происходят одновременно со сменой кадров. Например: «Что нового появилось к концу фильма?», «Какие звуки были слышны?» и т.д. Примерами таких игр могут служить такие виды заданий, как «Фотография за окном», «Что за чем?», «Кастинг» и др.

В *творческих играх*, наиболее близких по своей сущности к ролевым, активность участников направлена на выполнение замысла, развитие сюжета. При этом активное развитие фантазии и воображения, которое происходит посредством творческой деятельности вообще и творческой игры в частности, играет важную роль в расширении кругозора аудитории. Таким образом, творческие игры обеспечивают участникам новую позицию – исследователя, творца, вовлекают в поисковую деятельность. Именно такие задания вызывают особый интерес аудитории, будят смекалку, воображение.

В процессе медиаобразовательных занятий на аудиовизуальном материале довольно продуктивной формой работы является *создание телевизионных или кинематографических мини-сценариев*. В процессе их подготовки используется весь арсенал художественных средств, который воплощается затем в постановках собственных «фильмов» и «телепрограмм». При практической реализации сценарных разработок возможна организация ситуативных игр: «Биржа труда» (подбор кандидатур на роли телеведущих, актеров, репортеров и т. п.), «Теленовости» (конкурс ведущих, подготовка материалов для «выпуска новостей» и т. п.), «Репортаж с места событий» (развитие умения интерпретировать различную информацию), «Рекламная пауза» (презентация «собственной продукции», подготовка рекламных роликов), «Ток-шоу» (работа в микрогруппах по созданию небольших авторских ток-шоу) и др.

Не утратило своей актуальности и одно из традиционных творческих медиаобразовательных заданий, получившее распространение в практике эстетически ориентированного медиаобразования, – *просмотр и анализ фрагментов медиатекстов*: определение их жанровой, художественной специфики, обсуждение достоинств и недостатков, рецензирование медиаматериала. Анализ произведений медиакультуры способствует развитию эстетических и художественных способностей аудитории, содействует более полноценному медиавосприятию, развитию критического мышления. Просмотр и коллективное обсуждение экранных медиатекстов (фильмов, телепередач и т.п.) способствуют созданию атмосферы диалога, свободного обсуждения, развитию критического мышления и аргументированной оценке медиаинформации.

В процессе анализа произведений медиакультуры широко применяются *дискуссионные методы*, которые могут осуществляться в форме «мозгового штурма», анализа жизненных ситуаций и т. п. По степени педагогического управления различают свободные, не контролируемые ведущим, и направляемые дискуссии.

Для того чтобы дискуссия была эффективной, ее участникам необходимо обладать определенными знаниями по обсуждаемой проблеме. Очень важным условием организации дискуссии является создание доброжелательной обстановки во время обсуждения, позволяющей всем участникам открыто высказывать свою точку зрения. Заинтересованное, эмоциональное обсуждение ведет к осмысленному усвоению новых знаний, а активное участие раскрепощает ее участников, развивает коммуникативные навыки, формирует уверенность в себе. Кроме того, в ходе дискуссии медиапедагог получает объективную картину того, насколько хорошо учащиеся (студенты) понимают обсуждаемые вопросы.

При организации дискуссии педагогу необходимо выбрать и сформулировать ее тему, определить продолжительность, наметить основные вопросы для обсуждения. В процессе дискуссии педагог выполняет роль консультанта, обобщает высказанные мнения, задавая по мере необходимости наводящие и уточняющие вопросы, делает выводы и заключения. К примеру, после просмотра фильма в студенческой аудитории возможно осуществление эстетического анализа, в процессе которого студенты имеют возможность более подробно ознакомиться с художественным и эстетическим своеобразием медиапроизведений.

Творческие задания и упражнения на медиаматериале могут быть включены в ход викторины или конкурсной программы. Конкурсы, турниры, олимпиады представляют собой соревновательные формы приобщения учащихся и студентов к медиаобразовательной

деятельности. Проводятся они как своеобразная проверка широты знаний аудитории. Известно, что театрализованные, ролевые игровые и творческие упражнения способствуют активизации творческого потенциала аудитории, позволяют школьникам и студентам «вжиться» в роль героев медиапроизведения, лучше прочувствовать их характеры, мотивы поступков, глубину душевных переживаний. Подготовка театрализованных заданий на медиаматериале позволяет аудитории представить себя не только в образе героев конкретного аудиовизуального медиатекста, но и побывать в роли «кинокритиков», «журналистов», «режиссеров», «операторов», что, в свою очередь, позволяет проследить весь ход подготовки медиапроизведения, начиная от сценарной разработки до выхода фильма на экраны. Иными словами, «ролевые творческие задания дополняют и обогащают умения, приобретенные аудиторией во время литературно-имитационных игровых практических занятий. Помимо практического погружения в логику строения сюжета медиатекста, они способствуют раскрепощенности, общительности аудитории, делают речь студентов более свободной, активизируют импровизационные способности» [11, с. 225].

Творческое дело, задание, упражнение, игра и т. д. должны способствовать самовыражению, а для этого любая разумная идея, предложение, должны быть услышаны, и по возможности приняты педагогом. Каждому школьнику (студенту) необходимо найти свое место как на подготовительном этапе выполнения задания, так и в его презентации: стать художником, сценаристом, болельщиком, оформителем, костюмером, ведущим и т. д. Привлечение аудитории к совместному творческому процессу способствует развитию умений работать в команде, реализации творческих способностей всех участников.

Медиаторчество – признанное средство эстетического и художественного развития, самовыражения детей и взрослых. К примеру, занимаясь медиаторчеством, можно попытаться создать собственный фильм или виртуальный музей, в котором в качестве экспонатов будут помещены фотографии или видеохроника и т. д. Как показывает практический опыт, и школьники, и студенты с удовольствием занимаются съемочным процессом и демонстрируют результаты своего творческого поиска в аудитории. После просмотра подготовленных видеоматериалов проводится их обсуждение, включающее основные структурные компоненты медиатекста, соответствие готовой работы заявленному жанру, качество готового видеоматериала и т. д. Кроме того, участники творческих групп могут не только осуществлять съемочный процесс, но и организовать «рекламную компанию»: сделать своими руками киноафиши, подготовить и продемонстрировать рекламные объявления, нарисовать коллективные рисунки на темы медиатекстов, создать компьютерную презентацию собственного медиапродукта и т. д. С этой целью широко используются техники рисования, коллаж, создание комиксов по мотивам известных произведений экранной медиакультуры, компьютерные программы и т. д.

Последние годы в практике школьного и вузовского медиаобразования стали все активнее проводиться *Интернет-форумы*. Данная форма работы представляет собой обмен мнениями с помощью электронных писем определенной тематики. Интернет-форумы отличаются мобильностью, возможностью осуществления обратной связи, использованием дополнительных информационных ресурсов (фотографий, видеороликов и т. д.).

Форма работы *ключевые термины* особенно продуктивна при изучении новых понятий медиа и медиаобразования. Педагог выбирает из текста журнальной статьи четыре-пять ключевых терминов и выписывает их на доску. Парам отводится пять минут на то, чтобы методом мозговой атаки дать общую трактовку этих терминов и предположить, как они будут применяться на занятии. Когда учащиеся (студенты) приходят к единому выводу, применяется повторное изучение текста – с тем, чтобы проверить правильность их применения. В конце занятия возможно повторное обращение к данному приему: учащиеся (студенты), которых перед изучением темы попросили дать общую трактовку ключевых терминов и предположить, как они будут применяться в конкретном медиатексте, теперь, после чтения, просят описать, как же они в действительности применяются.

В методике медиаобразования хорошо зарекомендовал себя прием *свободного письменного задания*: учащимся (студентам) предлагается за пять минут, не останавливаясь, записать все, что им приходит в голову по определенной теме (к примеру, «Популярные телевизионные передачи»). По истечении пяти минут можно предложить им прочитать написанное своему партнеру. Существует целый ряд вариантов выполнения данного задания.

Допустим, можно предложить парам поделиться своими идеями со всей группой и создать ситуацию групповой мозговой атаки, или предложить подчеркнуть в своем сочинении те мысли, в которых менее всего уверен автор, и затем при обсуждении проверить их правильность.

В методике медиаобразования получили широкое распространение *разработки для самостоятельных занятий*. Такие разработки помогают направить исследовательскую деятельность учащихся (студентов) даже в отсутствие педагога – допустим, когда они получили задание самостоятельно прочитать текст (просмотреть и проанализировать фрагмент из фильма).

Примером такой разработки могут стать *двойные дневники* – метод, который дает возможность аудитории тесно увязать содержание медиатекста (например, содержание фильма) со своим личным опытом, удовлетворить свою природную любознательность. Особенно полезны *двойные дневники*, когда учащиеся (студенты) получают задание изучить произведение медиакультуры вне учебной аудитории.

Чтобы сделать двойной дневник, ученики (студенты) должны, проведя вертикальную линию, разделить чистую страницу пополам. Слева они записывают, какая часть медиатекста произвела на них наибольшее впечатление (воспоминания или ассоциации с эпизодами из собственной жизни, вызвала положительные или отрицательные эмоции и т. д.). С правой стороны дневника аудитории предлагается разместить свои комментарии (например, Какие мысли вызвала та или иная сцена фильма? Какой вопрос возник в связи с ней? и т. д.).

Вне зависимости от формы медиаобразовательной работы, приемов, которые используются при организации медиаобразовательного занятия, медиапедагогическая деятельность должна строиться как целостная система, а каждое занятие должно иметь четкую цель и комплекс педагогических задач. Важно, чтобы замысел конкретного медиаобразовательного занятия отвечал интересам и возможностям учащихся определенного возраста, их жизненному опыту, способствовал получению новых знаний, активизации познавательной активности и развитию творческого потенциала. Видение и понимание главной идеи, цели и задач медиаобразовательных занятий помогает педагогу обеспечить творческое участие каждого учащегося (студента) в процессе медиаобразования. Таким образом, использование рассмотренных в статье форм и методов работы с произведениями медиакультуры различных видов и жанров, берущих свое начало в практике эстетически ориентированного медиаобразования, безусловно, имеют достаточно широкие перспективы для дальнейшего развития медиапедагогики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баранов О. А. Фильм в воспитательной работе с учащейся молодежью / О. А. Баранова, С. Н. Пензин. – Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2005. – 188 с.
2. Гращенкова И. Н. Кино как средство эстетического воспитания / И. Н. Гращенкова. – М.: Высшая школа, 1986. – 224 с.
3. Загашев И. О. Критическое мышление: технология развития / И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек. – СПб.: Альянс «Дельта», 2003.
4. Загашев И. О. Учим детей мыслить критически / И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. – СПб.: Альянс «Дельта», 2003.
5. Заир-Бек С. И. Критическое мышление / С. И. Заир-Бек. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://altai.fio.ru/projects/group3/potok67/site/technology.htm>
6. Мурюкина Е. В. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в рамках специализации «Медиаобразование»: учеб. пособия. для вузов / Е. В. Мурюкина, И. В. Чельшева; отв. ред. А. В. Федоров. – Таганрог: изд-во Ю. Д. Кучмы, 2007. – 162 с.
7. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2005. – 314 с.
8. Федоров А. В. Медиаобразование в зарубежных странах / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2003. – 238 с.
9. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность: учеб. пособие для вузов / А. В. Федоров. – Таганрог, 2004. – 340 с.
10. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика / А. В. Федоров. – Ростов на Дону: ЦВВР, 2001. – 708 с.
11. Федоров А. В. Медиаобразование: социологические опросы / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2007. – 228 с.

К. І. ЧОРНА

ОСНОВНІ ПРІОРИТЕТИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Висвітлено особливості, мету, завдання, основні інноваційні методи виховання громадянина-патріота в умовах сучасного інформаційного суспільства. Акцентовно увагу на системі виховних заходів, що впливають на становлення патріотизму в молоді. З'ясовано застосування з цією метою рефлексивно-експліцитного методу.

Ключові слова: виховання, патріотизм, мета, завдання, інноваційні методи.

Е. И. ЧЕРНАЯ

ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ВОСПИТАНИЯ ГРАЖДАНИНА-ПАТРИОТА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Охарактеризованы особенности, цель, задачи, основные инновационные методы воспитания гражданина-патриота в условиях современного информационного общества. Обращено внимание на систему воспитательных мероприятий, влияющих на становление патриотизма молодежи. Определено применение с этой целью рефлексивно-эксплицитного метода.

Ключевые слова: воспитание, патриотизм, цель, задачи, инновационные методы.

K. I. CHORNA

THE MAIN PRIORITIES OF CITIZEN-PATRIOT EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY

The article deals with the peculiarities, goal, tasks and the main innovative methods of education of citizen-patriot under the condition of information society. The emphasis is on the system of educational measures which affect the formation of young people's patriotism. The use of reflexive-explicit method with this aim is analysed.

Keywords: education, patriotism, goal, tasks, innovative methods.

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції в умовах інформаційного суспільства визнані проблемами загальнонаціонального масштабу. У державних документах програмах «Освіта» («Україна XXI століття»), і «Національна програма патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», і «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти стратегічними визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Патріотизм нині є нагальною потребою і держави, адже необхідно, щоб кожна дитина стала національно свідомим громадянином-патріотом, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, й особистостю, котра своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості відбувалися на моральній основі.

Актуальність патріотичного виховання водночас зумовлена процесом становлення України як єдиної політичної нації. В умовах поліетнічної держави воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. При цьому важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, розбудови й удосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства відбувалося на базі демократичних цінностей, які, відповідно, мають бути в основі патріотичного виховання.

Патріотизм – найважливіша ціннісна основа будь-якого суспільства і є суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини в моральній, економічній і соціально-політичній сферах життя суспільства.

Мета статті полягає у розкритті особливостей, мети, завдань, основних інноваційних методів виховання громадянина-патріота в умовах інформаційного суспільства.

Нині можна констатувати, що за роки незалежності в Україні створено передумови для оновлення змісту і технологій патріотичного виховання, формування гуманістичних цінностей та громадянської позиції підростаючого покоління. В центрі патріотичного виховного процесу постала особистість дитини як найвища цінність.

В основу системи патріотичного виховання покладено національну ідею як консолідуєчий чинник загального розвитку суспільства і нації.

Завдяки змістовим характеристикам предметів соціально-гуманітарного циклу, насамперед громадянської освіти, зросла патріотична компетентність учнівської молоді.

Поглибився громадський характер патріотичного виховання, освітні заклади стали відкритими для батьків, громадських організацій. Збільшилась кількість суб'єктів виховного впливу, посилилась узгодженість їхніх дій.

Широко вживані форми і методи виховання спираються на народні традиції, краці надбання національної та світової педагогіки і психології.

Значно зріс інтерес держави до виховання патріотів України, сформовано соціальне замовлення на розробку ефективних технологій патріотичного виховання підростаючого покоління.

Поряд з ознаками позитивних змін у патріотичному вихованні особистості загострилися певні суперечності, виникли нові суттєві проблеми. Перехід від державно-планової до ринкової економіки здійснюється на фоні корупції, правового нігілізму, зухвалого обкрадання населення. За таких умов термін «патріот» нерідко вживається з іронією. Це породжує у молодих громадян непевність у завтрашньому дні, психологічний дискомфорт, комплекс національної меншовартості та особистої неповноцінності, зневіру в цивілізоване життя в Україні, бажання назавжди покинути Батьківщину.

Не сприяє розвитку патріотизму підростаючого покоління і така об'єктивна реальність, як відсутність етнонаціональної ідеологічної єдності і відповідної суспільної консолідації.

Втім, аналіз шкільної практики показує, що значна частина вчителів переконана: поняття «Батьківщина», «патріотизм» мають домінувати у свідомості громадян та у виховному процесі школи, стати могутніми факторами розбудови і утвердження Української держави.

Для реалізації цього завдання у педагогічній науці склались серйозні передумови. Теоретичні засади патріотичного виховання громадян закладені у працях В. О. Сухомлинського, який підкреслював діяльний характер патріотизму, необхідність вчити дітей шукати своє місце у житті країни, включати їх у боротьбу з недоліками в житті суспільства. Зміст і принципи патріотичного виховання української молоді висвітлювались Г. Ващенком.

Не залишилась проблема виховання патріотизму підростаючого покоління поза увагою сучасних українських науковців. Різні аспекти цього феномена розглядали І. Бех, Г. Біленька, Г. Бугайцева, В. Вербець, Є. Голибард, В. Гонський, Г. Гуменюк, М. Жулинський, П. Матвієнко, Б. Мисак, Н. Міщенко, В. Огнев, В. Панасюк, І. Пилипів, А. Погрібний, Р. Петронговський, В. Рижих, Ю. Руденко, М. Скрипець, П. Ігнатенко, М. Павленко, В. Коваль, О. Шефер та ін.

Заслугове на особливу увагу неоціненний досвід патріотичного виховання дітей в умовах становлення правової держави педагога-академіка О. Захаренка (1937–2002). Недаремно цей унікальний досвід названий «Сахнівським чудом».

Найновіші підходи, зміст та конкретні методики патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін розкриті в науково-методичному посібнику «Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін» [2].

Різнобічний аналіз поглядів науковців та практиків на проблему патріотизму, актуалізація окремих факторів, які причетні до виховання патріотизму, дали змогу синтезувати нове уявлення про предмет дослідження.

Патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння

становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність, служити їй і захищати її, розділити свою долю з її долею. Він є складним і багатограним поняттям, одним з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя.

На особистісному рівні патріотизм – пріоритетна стійка характеристика людини, яка виявляється в її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, в реальній поведінці і вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише у незвичайних ситуаціях, а і в повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, яка приносить користь і людині, і суспільству. Отже, суб'єктом – носієм патріотизму є людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму.

Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особи. Це свідомо громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. У випадку загрози національній безпеці патріотизм виявляється в готовності служити Україні, встати на її захист; у визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими. Таке розуміння патріотизму є базовим для усвідомлення сутності цього феномена в умовах розбудови правової держави та становлення ринкової економіки.

На макрорівні патріотизм – це суттєва частина суспільної свідомості, що виявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогодишньої розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств. Патріотизм передбачає знання особливостей своєї «малої Батьківщини», любов до неї.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість. Саме вона спроможна перетворювати почуття на конкретні справи і вчинки на користь Батьківщини. Адже патріот – це не той, хто говорить красиві слова про Україну, прикрашає дійсність, а той, хто бачить труднощі, помилки, невирішені проблеми, розуміє соціально-політичну ситуацію в країні і світі, проте не панікує, а готовий долати перешкоди, зв'язати свою долю з долею Вітчизни. Патріот – це той, хто в сьогодишніх умовах недосконалого правового поля сприяє розбудові демократичної соціальної держави правовими методами. Він не отожднює Україну, державу з владою, а усвідомлює, що влада має бути лише механізмом, засобом здійснення волі народу.

Любов до Батьківщини в українського патріота поєднується з вірою в неї, в її покликання, прекрасне майбутнє, що обов'язково відбудеться. Справжній патріот, керуючись сучасним досвідом і героїчним минулим народу, вірить, що він здолає всі історичні випробовування, вийде з них міцнішим. Втім, свідомий патріот бачить не лише духовну красу свого народу, а й його слабкості, помилки і недосконалість, розуміє, що в історії Вітчизни є й темні, важкі сторінки. Любити свій народ – не означає улещувати його чи приховувати від нього слабкі сторони, а чесно і мужньо викривати їх і боротися з ними. У цьому полягає вияв патріотичної мужності. Національна гідність не повинна вироджуватись у самозадоволення.

Свідомий патріотизм нерозривний з відповідальністю. Відповідальність передбачає, з одного боку, усвідомлення необхідного, а з іншого – можливість вибору шляхів його реалізації. Особиста відповідальність – це вільна реалізація правильно усвідомленого обов'язку.

З патріотизмом органічно поєднується етнічна самосвідомість громадянина, яка базується на етнічній ідентифікації, що вбирає в себе любов до свого народу, віру в його духовні сили, її майбутнє, готовність до праці на користь народу; знання та уміння осмислювати його моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; передбачає систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, звичками, знаннями, відповідальністю перед своїм народом.

Народ України – це понад сто різних народностей, які мають свою етнічну самосвідомість. Проте етнічна самосвідомість різних народів не заперечує готовності свідомо служити інтересам їх Батьківщини – України. На більш високому рівні етнічна самосвідомість переростає в національну самосвідомість. Остання передбачає ідентифікацію особистості з усім народом України, незалежно від свого етнічного походження, політично об'єднаного єдиним інститутом громадянства, територією, економікою, історичною долею та перспективами

майбутнього. Свідомі патріоти України – це і українці, і росіяни, і євреї, і татари, і молдавани та інші народності, які проживають на території однієї держави, що утворилась внаслідок політичної інтеграції етнічних спільнот, збагачують її своєю культурою і сприяють її розквіту. Чим більше Українська держава дбатиме про розвиток етнічної самосвідомості своїх етнічних меншин, тим більше буде мати патріотів.

Мова є духовним багатством народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Без мови немає народу, без народу немає держави. Тому національне відродження, розбудова поліетнічної Української держави як єдиної політичної нації, виховання патріотизму нерозривно пов'язані з оволодінням кожним учнем як своєю рідною, так і державною мовами.

Визначальною характеристикою національного патріотизму є його гуманістична моральність, яка об'єктивно притаманна громадянському суспільству, бо виходить за рамки вказівної і забороняючої систем та піднімається на більш високий рівень ціннісно-світоглядної орієнтації. Вона включає такі риси, як доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, совісність, працелюбність, справедливість, гідність, повага і любов до своїх батьків, роду. Ці якості визначають культуру поведінки особистості. Цінності моралі полегшують сприймання правових норм, які, в свою чергу, сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Моральна свідомість дає змогу побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й протиправні вчинки. Високоморальна свідомість стимулює соціально-ціннісну поведінку, застерігає від правопорушень.

Важливою ознакою патріотизму є законслухняність, виконання конституційних норм, дотримання чинних законів, знання не лише своїх прав, а й обов'язків. Патріот – це той, хто своє право вимірює власним обов'язком. Місія свідомого громадянина-патріота – не руйнувати правопорядок, а берегти, правильно й терпляче вдосконалювати його зміст.

Справжній патріот гуманно ставиться до інших народів. Його культура виявляється в повазі до інтересів, прав, самобутності інших народів, підтримці їх у боротьбі за свободу і незалежність, толерантності, готовності й умінні йти на компроміс з різними етнічними, релігійними групами заради миру в своїй державі й у світі.

Свідомий патріотизм несумісний з шовінізмом, расизмом, які виявляються у неповазі й ненависті до інших народів і націй, до їх культури і прав. Сепаратизм також чужий українському патріоту, оскільки він завжди дбає про єдність України, її суверенітет.

Недооцінка патріотизму як найважливішої складової суспільної та індивідуальної свідомості призводить до послаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави. Цим визначається пріоритетність патріотичного виховання особистості у виховній системі школи.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов'язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві. Мета патріотичного виховання конкретизується через систему виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, державних свят і національних традицій;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності

взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, родини, народу держави; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії аморальності, правопорушенням, шовінізму, фашизму.

Процес патріотичного виховання здійснюється в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності, сім'ї, дитячих та юнацьких об'єднаннях. У навчанні патріотичне виховання зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину і суспільство, формують здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу.

Особлива роль тут належить предметам суспільно-гуманітарного циклу: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі, громадянській освіті.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації. Серед методів і форм патріотичного виховання пріоритет належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів і форм належать: соціально-проектна діяльність, Інтернет-проекти, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки.

Крім названих, можна застосовувати традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування тощо.

Оскільки патріотичне виховання не лише надзвичайно важливе, а й складне, доцільно при проведенні виховних засобів застосовувати інноваційні методи. Зокрема, найновіший розвивальний метод, який апелює до позитивного поведінкового досвіду молодшої людини, сприяє глибинному зануренню в особистісну самосвідомість вихованця – авторський рефлексивно-експліцитний метод, розроблений академіком НАПН України І. Бехом. Назва цього методу походить від слів рефлексія (від лат. reflexio – вигин, відображення) – мислення, яке спрямовує особа на свій внутрішній світ, самоаналіз; експліцитний (від лат. explicitus – розгорнутий) – явний, чіткий, доступний зовнішньому спостереженню і розумінню.

Суть методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, впевненості в наявності у молоді основ благородства, самоповаги, їх орієнтації на добро, удосконалення повсякденного шкільного життя спонукати юнаків і дівчат до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Адже без розуміння цієї психічної сфери неможливо вести мову про вихованця як патріота, суб'єкта духовної діяльності, на основі якої відбуваються особистісний саморозвиток та боротьба зі своїм егоїстичними потягами. Рефлексія виступає основою самосвідомості.

Процес занурення вихованця у свої душевні глибини, їх осмислення і перебудова здійснюється під керівництвом педагога, який активізує рефлексивне мислення вихованця та сприяє винесенню його результатів назовні, тобто готує їх експлікацію з метою більшого усвідомлення і надання їм індивідуальної значущості.

Метод застосовується у такій послідовності:

- глибоке ознайомлення зі змістом того предмета, який буде виховувати;

- визначення засобів формування, механізму виховання певної якості чи цінності;
- усвідомлення того, як певний феномен вплине на стимулювання позитивної спрямованості вихованця (Я – доброцентроване);
- усвідомлення того, як патріотизм вплине на зменшення егоїзму учня (Я – егоцентроване);
- як патріотизм впливає на іншого, на суспільне життя, як він оцінюється людьми;
- чим він винагороджується;
- яка альтернатива певної чесноти;
- які обставини можуть призвести до неї;
- якими засобами можна уникнути цього.

Основна перевага рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, що вихованець не відчуває себе об'єктом педагогічного впливу, рабом моральної норми, не переживає стану підкорення моральним істинам, а сприймає їх як власний вільний вибір.

Окрім того, унікальність цього методу в тому, що його застосування може посилити виховну ефективність більшості форм і методів становлення патріотизму особистості: бесід, «круглих столів», дискусій, диспутів, «мозкового штурму», педагогічних ситуацій, ділових ігор та ін.

Саме тому на заняттях з виховання патріотизму дітей та учнівської молоді надзвичайно важливо частіше використовувати рефлексивно-експліцитний метод, апелювати до морального досвіду юнаків і дівчат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех И. Д. Рефлексивно-эксплицитный метод в воспитании личности / И. Д. Бех // Материалы междунар. науч.-практ. конф. в рамках VI Сибирского педагогического семинара «Стратегия и ресурсы социального воспитания : вызовы XXI века», г. Новосибирск, 6–8 ноября 2012; [под общ. ред. Т. А. Ромм, И. В. Хромовой]. – Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2012. – Т. 1. – С. 13–22.
2. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посібник / Бех І. Д. та ін. ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 239 с.

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМОК НАВЧАЛЬНО-ВІХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 070:37+376.3

А. М. ВИСОЦЬКА

МЕДІАОСВІТА ЯК АСПЕКТ КОРЕКЦІЙНОГО ВІХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Обґрунтовано доцільність запровадження медіаосвітніх технологій у систему корекційного виховання розумово відсталих школярів. Визначено основні принципи реалізації цього процесу та педагогічні умови його організації. Встановлено коректно-розвивальну сутність застосування новітніх медіатехнологій у вихованні дітей з особливими потребами.

Ключові слова: розумово відсталі учні, виховання, корекція, система спеціальної освіти, медіаосвіта, комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

А. М. ВЫСОЦКАЯ

МЕДІАОБРАЗОВАНИЕ КАК АСПЕКТ КОРРЕКЦИОННОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ С УМСТВЕННОЙ ОТСТАЛЬСТЮ

Обоснована цілесобразність впровадження медіаобразовательних технологій в систему корекційного виховання умовно відсталих школярів. Визначено основні принципи реалізації цього процесу та педагогічні умови його організації. Вказано корекційно-розвивальну сутність впровадження новітніх медіатехнологій в вихованні дітей з особливими потребами.

Ключевые слова: умовно відсталі учні, виховання, корекція, система спеціального освіти, медіаобразование, комп'ютерні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

A. M. VYSOTSKA

MEDIA-EDUCATION AS THE ASPECT OF CORRECTIONAL EDUCATION OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL RETARDATION

The article argues for application of Media-technologies in correctional upbringing of mentally retarded children. The paper uncovers the basic principles of this process and pedagogical conditions of its organization. The corrective-formative essence of the use of innovative media technologies in education of children with intellectual retardation is defined.

Keywords: mentally retarded students, upbringing, correction, the special education system, media education, computer technology, information and communication technology.

На сучасному етапі розвитку суспільства перед освітою постає чимало проблем, пов'язаних із необхідністю її реформування. Це значною мірою зумовлено стрімким розвитком у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, що потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вміння і безпечно користуватися ними.

Нинішня ситуація в Україні відзначається потужним і суперечливим впливом медіа на освіту молодого покоління, що часто перетворюється на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання [2]. Аналізуючи історію і перспективи розвитку медіаосвіти в Україні, О. Куценко зазначає, що тема формування медіакомпетентності сьогодні широко досліджується як теоретично, так і практично відомими мистецтвознавцями, вченими, журналістами, медіапедагогами-практиками (О. Барішполець, М. Братерська, О. Мусієнко,

Л. Найдюнова, А. Онкович, В. Погребатько, Ю. Сліпкань, В. Слободян та ін.). Аналіз проблем формування інформаційної культури базується на роботах Б. Потятинника, Н. Габор, Г. Почепцова, Ю. Голоднікової; питання медіапсихології розглядаються в дослідженнях О. Баришпольця, Л. Найдюнової, Н. Череповської. Однак, що наразі в Україні немає чіткої державної програми з підтримки медіаосвіти; немає єдиного центру з медіаосвіти; практично немає відповідних різнорівневих навчальних програм, навчальних посібників для початкової та середньої ланки освіти; не підготовлені достатньо педагогічні кадри; не визначені конкретні форми медіаосвітньої діяльності у школах тощо [3].

Відтак важливим завданням шкільної освіти сьогодні є її модернізація шляхом забезпечення підготовки особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

У процесі роботи над проблемою навчально-методичного забезпечення позакласної виховної роботи з розумово відсталими школярами нами було проведено пошукове дослідження деяких аспектів їхньої підготовки до взаємодії із сучасними медіа. Результати проведеного дослідження дали підстави для визначення педагогічних умов удосконалення корекційного виховання дітей з особливими потребами.

Мета статті: обґрунтувати доцільність медіаосвіти як аспекту корекційного виховання школярів з розумовою відсталістю.

Однією із необхідних складових процесу соціалізації людини є виховання, яке передбачає забезпечення організаційних, матеріальних і духовних умов для її розвитку. Виховання, яке становить головну внутрішню сутність і навчання, і освіти загалом, лишається сьогодні предметом особливої уваги, адже саме воно забезпечує загальний розвиток особистості, на базі якого формується індивідуальність. Стосовно осіб з розумовою відсталістю виховання відіграє вирішальну роль у процесах компенсації та корекції. Це зумовлено тим, що аномальний характер психофізичного розвитку вносить певну своєрідність у процес становлення розумово відсталої дитини як особистості, а негативні соціальні наслідки дефекту є значною перешкодою на шляху її повноцінної соціалізації (В. Бондар, Л. Виготський, Г. Дульнев, О. Дьячков, І. Єременко, Л. Занков, Н. Коломинський, В. Лубовський, О. Лурія, С. Рубінштейн, В. Сіньов та ін.).

Розглядаючи соціалізацію як «процес вrostання в людську культуру», Л. Виготський свого часу підкреслював, що, на відміну від дітей, які розвиваються нормально, діти з розумовою відсталістю не оволодівають ні специфічною дитячою діяльністю, ні соціальними формами поведінки і за умови спонтанного розвитку опиняються на надзвичайно низькому рівні [1]. Ось чому необхідною є організація цілеспрямованого впливу на розвиток особистості школяра. Педагогічні впливи мають бути спрямовані, зокрема, на розвиток комунікативних можливостей та навичок; формування соціальної поведінки; підтримання та розширення соціальних взаємодій; допомогу в оволодінні соціальними ролями; залучення в ігрові, навчальні та робочі групи; забезпечення професійного залучення у трудове життя і доведення до свідомості його користі [7]. Весь цей процес має здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій медіаосвіти, «одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіазалежностей» [2, с. 1].

Основним завданням спеціальної освіти дітей з розумовою відсталістю є підготовка їх до самостійного життя, адже саме школа є одним із основних інститутів соціалізації особистості. Відтак школа має створити необхідні умови для розвитку дитини, засвоєння нею системи знань, норм і цінностей, соціальних зв'язків та відносин, формування соціального досвіду, суспільно схвалених форм поведінки, необхідних їй для повноцінного життя в суспільстві.

Так званий інформаційний бум, що став сьогодні реальністю нашого життя, дослідники визначають одним з головних факторів впливу на формування особистісних характеристик. Підкреслюється, що засоби масової комунікації суттєво впливають на засвоєння людьми широкого спектра соціальних норм і на формування ціннісних орієнтацій особистості. Преса, кіно, відео, телебачення, Інтернет пропонують різноманітні норми і стандарти життя. І не завжди дорослі, а тим паче діти з порушеннями інтелектуального розвитку можуть тверезо оцінити можливості їх реалізації. Як один із наслідків – формування потреб, які не співвідносяться із можливостями їх задоволення. Відтак посилення уваги до медіаосвіти у

системі корекційного виховання дітей з особливими потребами – нагальна вимога сьогодення.

Означені проблеми не могли оминати своєю увагою вчені і практики в галузі спеціальної педагогіки. Адже комп'ютерні технології входять у спеціальні школи в період активного переосмислення існуючих педагогічних систем, що потребує постановки нових корекційних завдань, які б доповнювали і розвивали зміст освіти. На часі створення нових педагогічних технологій вирішення традиційних завдань.

Вивчаючи теорію і практику застосування медіаосвітніх технологій у системі спеціальної освіти, ми дійшли висновку про те, що йдеться переважно про застосування інформаційних технологій у процесі навчання дітей з особливими потребами. Існує чимало досліджень ефективності використання комп'ютерних технологій у спеціальних школах, розробки комп'ютерних програм для дітей із психофізичними порушеннями (О. Гончарова, Л. Коваль, Н. Компанець, О. Кукушкіна, О. Легкий, М. Малофєєв та ін.). Обґрунтовуються доцільність використання комп'ютера як нового засобу навчання, його місце і роль на різних уроках та індивідуальних заняттях на всіх етапах шкільного навчання дітей з відхиленнями у розвитку, розкривається корекційна спрямованість уроків у комп'ютерному класі. В Україні напрацьовано певний досвід розробки корекційно-розвивальних комп'ютерних програм, інноваційних методик і засобів навчання дітей з особливими потребами; відповідних навчально-методичних матеріалів; інформаційного забезпечення та популяризації передових технологій корекційно-розвивальної роботи; упровадження дистанційного навчання для дітей, неспроможних відвідувати навчальний заклад, тощо. Пріоритетним при цьому є використання спеціалізованих програмно-апаратних і програмованих засобів, розроблених з урахуванням загальних закономірностей і специфічних особливостей розвитку дитини з особливими потребами. Водночас правомірним вважається застосування у корекційному навчанні існуючих програмних засобів загального призначення (текстовий редактор, графічний редактор, «LOGO» та ін.) за умови розробки дефектологами спеціального методичного підходу, який би враховував особливості розвитку дитини.

Комп'ютерні технології розглядаються як один із видів наочно-практичної діяльності учнів, яка створює, порівняно з іншими видами діяльності, особливо сприятливий візуальний ґрунт, на якому відбувається залучення до пізнавального процесу сенсорної, рухової та інтелектуальної сфери дитини, тобто тих сфер розвитку, які найбільш тісно пов'язані з первинним дефектом і які потребують компенсаторно-корекційного впливу [4]. Саме через це у спеціальному навчанні найбільшої цінності та значущості комп'ютер набуває як новий засіб корекційного навчання, а не предмет вивчення.

Водночас ми не виявили системних досліджень проблеми застосування медіаосвітніх технологій у процесі виховання школярів із розумовою відсталістю з метою їх адаптації до інформаційного простору, хоч практика роботи спеціальних закладів освіти свідчить про наявність низки проблем у процесі входження школярів у соціум. Бурхливий потік різноманітної інформації у ЗМІ, переважно негативної, всездозволеність інформаційного ринку, засилля низькопробної медіапродукції, низькоморальних цінностей дуже негативно позначаються на формуванні особистості дітей із розумовою відсталістю, які через специфічні особливості психофізичного розвитку є надзвичайно вразливими до зазначених вище факторів. Відтак постає нагальна потреба у забезпеченні наукового і практичного підґрунтя для організації медіаосвіти школярів, одним із головних завдань якої має стати запобігання вразливості до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності, виникненню медіазалежності. Актуальним нині є оновлення змісту виховання, окреслення напрямів корекційно-виховної роботи та основних принципів, якими має керуватися у своїй діяльності педагог-вихователь спеціального загальноосвітнього закладу, відповідно до яких обирати стратегію і тактику корекційно-виховної роботи з метою оптимізації процесу соціалізації розумово відсталих школярів в умовах сьогодення.

Розуміння сутності медіаосвіти та її місця у виховному процесі. Розглядаючи виховання як головну, внутрішню сутність і навчання, і освіти, вважаємо, що воно має забезпечити умови для підготовки особистості до безпечної й ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа [2]. Стратегію виховання треба визначати з урахуванням необхідності підготовки школярів до життя в сучасних інформаційних умовах, до адекватного сприйняття та розуміння ними різної

інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку, опанування способів спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Інтегрований підхід до медіаосвіти школярів. Педагог має передбачити застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усіх формах виховної роботи зі школярами, а також охоплення усіх аспектів і видів діяльності учнів.

Процес виховання має здійснюватися на матеріалі декількох видів медіа і спрямовуватися на набуття універсальних знань і навичок, які можна було б застосовувати при взаємодії з усіма засобами масової інформації та комунікації. Однак це не виключає можливості додаткового і більш глибокого ознайомлення школярів із певним видом медіа (наприклад, участь у гуртках тощо).

Особистісний підхід у процесі виховання. Процес медіаосвіти школярів з розумовою відсталістю в аспекті корекційного виховання має ґрунтуватися на актуальних потребах цієї категорії дітей як споживачів інформації з урахуванням їхніх вікових, індивідуальних та соціально-психологічних особливостей, наявних медіауподобань і рівня сформованості медіакультури особистості та її найближчого соціального оточення [2].

Пріоритет морально-етичних цінностей. При плануванні і здійсненні виховної діяльності, формулюванні цілей та відборі медіаматеріалу педагог має керуватися принципом необхідності обстоювання суспільної моралі і людської гідності, протистояння жорстокості і різним формам насильства, утвердженню загальнолюдських цінностей, зокрема ціннісного ставлення особи до людей, суспільства, природи, мистецтва, праці та самої себе.

Постановка та досягнення корекційних цілей. Аналіз досліджень цієї проблеми дає підстави вважати, що не можна розглядати як однозначно прогресивне явище сам факт упровадження, зокрема, комп'ютерних технологій у процес навчання дітей з особливими потребами. Ефективність впровадження медіа безпосередньо залежить від того, який саме психолого-педагогічний зміст закладено в ці технології, які функції вони виконують і яке місце посідають у системі корекційного навчання та виховання, наскільки підготовлені педагоги до роботи з новітніми технологіями.

Погоджуємося з висновком про те, що логіка медіаосвіти має визначатися логікою психофізичного розвитку дитини з певним психофізичним порушенням, а не логікою інформаційних технологій. На цьому наполягає й одна з перших дослідниць можливостей використання комп'ютерних технологій у спеціальних школах О. І. Кукушкіна.

Безперечно, дефектолог має володіти необхідними знаннями та вміннями в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Однак пріоритет має належати його професійній компетентності в галузі корекційної педагогіки, оскільки він повинен вміти аналізувати будь-який вид діяльності учнів, виявляти труднощі в її становленні й розробляти аргументовані гіпотези щодо їх можливих причин; під цим кутом зору аналізувати і відбирати для роботи доступні учням і продуктивні медіа, визначати їх місце, роль, способи включення в освітній процес, мати чіткі уявлення про можливий корекційно-розвивальний ефект.

Дослідження організаційно-педагогічних умов використання комп'ютера у спеціальній школі (О. Легкий) дало підстави для висновку, що розвинути в учнів із порушеннями психофізичного розвитку навички користувача нескладно. Однак робити це потрібно не ізольовано, а в процесі змістовної навчально-пізнавальної діяльності, яка зацікавлює дітей спершу своєю яскравістю і незвичністю, а далі – змістом і результатом. Новий комп'ютерний засіб доцільно вводити в процес навчання дитини як засіб розв'язання конкретного навчального завдання, щоб суб'єктивно для неї комп'ютер відразу ж ставав інструментом її діяльності, а не розваги.

Як свідчать теорія і практика навчання та виховання дітей з особливими потребами, корекційно-розвивальна сутність застосування новітніх технологій полягає у перспективі реалізації основної переваги цих технологій порівняно з іншими засобами, а саме:

- можливості індивідуалізації корекційного навчання (виховання) в умовах класу (групи), забезпечення кожному учневі адекватних саме для нього темпу і способу засвоєння інформації, надання можливості для самостійної продуктивної діяльності, яка забезпечується необхідною системою допомоги;
- досягнення більш високої мотивації у роботі з медіа, ніж під час традиційного навчання;
- унаочнення процесу пояснення навчальної інформації, сприяння усвідомленню зв'язків між явищами і процесами, що вивчаються;

- забезпечення за рахунок застосування комп'ютерної технології можливості поетапної допомоги учневі;
- введення учня в ситуацію вільного вибору форм, засобів діяльності та необхідної йому допомоги;
- повторення, узагальнення, систематизація та перевірка якості знань учнів;
- досягнення навчального (виховного) ефекту у більш стислі порівняно з традиційним навчанням терміни;
- можливість створення проблемних ситуацій [4].

Отже, розглядаючи медіаосвіту в контексті корекційного виховання школярів з розумовою відсталістю, ми ставимо за мету забезпечити підвищення рівня доступності навчального матеріалу; активізацію пізнавальної діяльності учнів; удосконалення навичок раціональної організації самостійної роботи; формування в учнів умінь і навичок отримувати потрібну інформацію із різних джерел; активізацію і розвиток здібностей і творчих можливостей; ознайомлення з різними формами сучасного мистецтва тощо. Принциповим при цьому вважаємо усвідомлення того, що ефект застосування новітніх технологій у корекційно-виховному процесі залежить від професійної компетентності вчителя, його вміння включити ці технології в систему виховання кожної дитини з обмеженими можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: в 6 т.; под ред. Т. А. Власовой. – Т. 5. Основы дефектологии /Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1983. –368 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. – К., 2010 р.
3. Куценко Е. В. Украина: история и перспективы развития медиаобразования / Е. В. Куценко // Современное состояние медиаобразования в России в контексте мировых тенденций : материалы международной научной конференции. – М., 2012. – С. 95–106.
4. Легкий О. М. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютера в спеціальній школі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. / О. М. Легкий. – К., 2000. – 182 с.
5. Recommendations Addressed to UNESCO [Text] // Educating for the Media and the Digital Age. – Vienna : UNESCO, 1999. – P. 273–274.
6. Фатеева И. А. Медиаобразование: теоретические основы и опыт реализации / И. А. Фатеева. – Челябинск, 2007. – 135 с.
7. Шпек О. Люди с умственной отсталостью. Обучение и воспитание / О. Шпек. – М. : Академия, 2003. – 432 с.

УДК 070.37+376.3–053.4

І. В. ГЛАДЧЕНКО

МЕДІАОСВІТНЯ ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розглянуто проблему впровадження медіаосвітніх технологій у педагогічну діяльність дефектолога з метою оптимізації потенціалу корекційного навчання, формування та розвитку соціально-адаптаційних навичок в розумово відсталих дітей дошкільного віку. Рекомендовано застосування в спеціальному дошкільному закладі розроблених на основі модифікованого медіа матеріалу нових медіаосвітніх ігор.

Ключові слова: розумово відсталі діти дошкільного віку, медіаосвітня гра, життєва компетентність.

И. В. ГЛАДЧЕНКО

МЕДИАОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЖИЗНЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Рассмотрена современная проблема внедрения медиаобразовательных технологий в педагогическую деятельность дефектолога с целью оптимизации потенциала коррекционного обучения, формирования и развития социально-адаптационных навыков у умственно отсталых детей

дошкольного віку. Рекомендовано використання в спеціальному дошкільному закладі розроблених на основі модифіцированого медіаматеріалу нових медіаобразовательних ігор.

Ключевые слова: умовно затримані діти дошкільного віку, медіаобразовательна гра, життєва компетентність.

I. V. HLADCHENKO

THE MEDIA-EDUCATIONAL GAME AS THE MEANS OF THE DEVELOPMENT OF THE LIFE-COMPETENCE OF MENTALLY RETARDED PRESCHOOL CHILDREN

The article highlights the introducing of modern technologies of media education in praxis of speech pathologists with the aim of optimization of correctional education. Special attention is given to the problem of formation and development of social and adaptive skills of the mentally retarded preschool children. The author suggests using new media-educational games based on modified media materials in special preschool establishments.

Keywords: *mentally retarded children of preschool age, the media-educational game, life competence.*

Однією з найактуальніших сьогодні проблем національної освіти є корекція структури, змісту та методів навчання відповідно до науково-технічних і соціальних перспектив розвитку суспільства. Щоб допомогти дітям та молоді краще адаптуватися у світі медіакультури, оволодіти мовою засобів масової інформації, навчитися аналізувати медіатексти, в педагогічній науці другої половини ХХ ст. провідних країн світу сформувався специфічний напрям – «медіаосвіта», що пов'язаний з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковими, екранними, цифровими тощо) та комунікаційними технологіями [1; 2; 3; 5; 6].

Оптимізація процесу навчання спрямована на створення максимально сприятливих умов на основі застосування нових медіаосвітніх технологій для активізації пізнавальної діяльності дітей, розвитку їх здібностей та життєвих компетенцій, необхідних для успішної соціалізації [3; 7].

Сучасні діти зростають в умовах мінливої епохи цифрових технологій. Постійно збільшується обсяг інформації, яку вони повинні засвоїти, а це вимагає більш досконалих форм, методів і прийомів навчання та виховання. Стрімке створення різноманітної медіапродукції зумовлює необхідність сформованості у дітей елементарної медійної компетентності, що включає в себе оволодіння початковими навичками використання медіатехнологій.

Науковий зарубіжний та вітчизняний досвід вивчення змісту і форм дитячої медіаосвіти (Ж. Аньєс, Н. Бабінська, О. Баришполець, Е. Бевор, Ж. Гонне, А. Давре, А. Дейкіна, Н. Долдунова, С. Кіперман, К. Лего, Л. Найдьонова, М. Попова, Е. Савченко, Г. Усова, Л. Хочунська, С. Цимбаленко, Є. Черкашин, О. Шаріков та ін.) відкриває перспективні «виходи» на інноваційні педагогічні технології.

Сучасні зміни в системі дошкільної освіти відображається у змісті корекційно-розвивального навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Сьогодні існує безліч нових напрямів комп'ютеризації у спеціальному дошкільному освітньому просторі, що зумовлюють водночас як запитання до практиків, так і їх прагнення брати активну участь у впровадженні медіаосвітніх технологій в педагогічну діяльність з метою оптимізації потенціалу корекційного навчання, формування та розвитку соціально-адаптаційних навичок у розумово відсталих дітей у процесі їх взаємодії з дорослими й однолітками. Педагоги та батьки усвідомлюють важливість не лише раннього навчання за допомогою засобів масової інформації, а й формування у дітей початкових уявлень про ЗМІ з метою розвитку дитячої медіакомпетентності.

Формування та здійснення оптимальної стратегії корекційно-виховного процесу освіти розумово відсталих дошкільників передбачає досягнення максимально можливих результатів за умови мінімізації фізичних і часових витрат з боку вихованця.

Джерелами інформації про оточуючий світ для розумово відсталої дитини є насамперед дорослі, предметне оточення, природне довкілля, а також, на певному етапі розвитку, група однолітків, де і формується дитяча субкультура.

Дорослий, використовуючи культурні зразки, передає дитині світоглядні принципи, витоки базових цінностей рідної культури. Зазвичай, культурними зразками слугують казки,

приказки, прислів'я, різні символічні зображення (орнаменти, традиційні малюнки) та вчинки, поведінка або казкових персонажів, або реальних людей. Таким чином, трансляція досвіду культури, світоглядних настанов і моделі світу починається вже з раннього дитинства і базується на словесних текстах, традиції зображення та моделях поведінки [4].

У процесі інтеграції технологій та інтерактивних медіа у змістову структуру програми розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку з метою посилення корекційного ефекту та поліпшення якості програми необхідно враховувати психофізичні та потенційні можливості таких дітей, а також корекційно-спрямований потенціал самої технології та/або засобу масової інформації в інтересах кожної дитини.

Фахівці-дефектологи, що створюють або використовують медіаінформацію, мають розуміти всю складність і неоднозначність сприйняття дітьми медіааночності, текстів і зображень, й усвідомлювати насамперед відповідальність за свою діяльність та її можливі наслідки. Занадто часто некомпетентність дорослих спричиняє спотворення сприйняття, травмувальний вплив інформації докільля на психофізичний розвиток розумово відсталих дітей. Саме тому медіадидактичні компетенції педагога мають відображати знання та вміння:

- використовувати потенціал медіатехнологій і засобів масової інформації в інтересах дитини;
- дотримуватись гігієнічних вимог і профілактики негативного впливу інтерактивних медіа,
- здійснювати цільове оцінювання ситуації (сюжету) та/або будь-якого медіапредмета;
- розуміти і співвідносити інформаційний матеріал з потребами і можливостями розумово відсталі дитини;
- шанобливо ставитись до дітей, уміти прийняти позицію малюка.

Відомо, що розумово відсталі діти дошкільного віку мають обмежений досвід ігрової та соціальної взаємодії. Їм притаманні певні особливості психофізичного розвитку, зумовлені органічним дефектом. Конкретність, опосередкованість мислення, фрагментарність сприймання, нестійкість уваги, порушення процесів запам'ятовування та відтворення, мовленнєві і поведінкові порушення, емоційна незрілість утруднюють сприймання сучасної медіаінформації, людських емоцій, інтонації мовлення, впізнання стереотипності образів і поведінки. Водночас слід зазначити, що яскраві, динамічні зображення, гучний звук, мелодійність і ритм певною мірою привертають їхню увагу. Пазли, наклейки, розмальовки із зображенням відомих героїв мультфільмів та рекламні етикетки зазвичай також успішно використовуються у процесі ігрової взаємодії, викликають інтерес та зацікавленість у дітей.

Мета статті – показати медіаосвітню гру як засіб формування життєвої компетенції розумово відсталих дітей дошкільного віку.

Гра є найбільш природним і продуктивним способом навчання, формою та засобом реалізації основних завдань програми розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку. Вона також є важливою умовою їх психосоціального розвитку: під час гри діти ознайомлюються з різними видами діяльності дорослих, вчать розуміти почуття та емоційні стани інших людей, співпереживати їм, оволодівають навичками спілкування з дорослими та однолітками. Саме під час ігрової діяльності створюються оптимальні умови для засвоєння маленькою дитиною суспільного досвіду (Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Усова, Д. Менджеріцька, Д. Венгер, І. Михайленко, К. Ушинський та ін.).

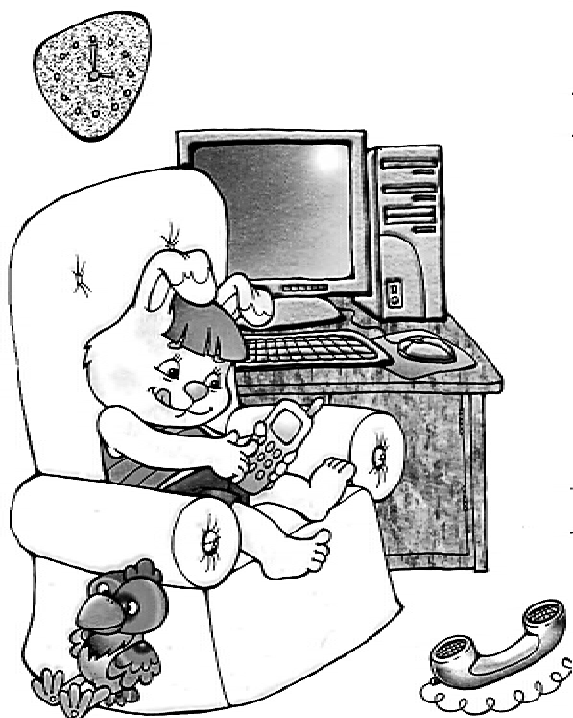
На заняттях у спеціальному дошкільному закладі, поряд з використанням традиційно відомих ігор (народних, дидактичних, сюжетно-відображувальних тощо), слід запроваджувати і медіаосвітні, що розробляються на основі модифікованого медіаматеріалу: дитячі книжки (українські народні казки, пізнавальна та дидактична література для дошкільнят); діафільми; слайди; документальні, художні та мультиплікаційні фільми. Запропоновані у звичайній формі медіаосвітні ігри, на жаль, викликають певні труднощі, що виявляються у незрозумілості та неадекватності реакції з боку розумово відсталих дошкільників на педагога та ситуацію. *Модифікація* ж наближає ігрове завдання до рівня конкретної дитини і полегшує його розуміння. Отже, модифікації потребує як ігровий медіаматеріал, інструкція, так і ігрова процедура. Головним завданням модифікації медіаосвітніх ігор є створення доступної, зрозумілої і посиленої для дитини гри, яка б сприяла її розвитку та вдосконаленню сприймання конкретної медіаінформації.

Медіаосвітня гра «Кнопочки!». Мета: ознайомлення дітей із засобами масової комунікації та їх компонентами. В основі гри лежить демонстрація у поєднанні зі словесним поясненням невеликого (2–3 хвилини) фрагмента з мультиплікаційного фільму або відзнятого відеоматеріалу, де можна спостерігати необхідний медійний матеріал (наприклад, дитина включає і дивиться телевизор, дорослі й діти купують і читають дитячі журнали, книжки, ігри на комп'ютері тощо).

У процесі медіаосвітньої гри з дитиною слід ознайомити її з ігровим матеріалом, з яким їй доведеться працювати. Найкращим варіантом для такої дитини є ретельне поетапне сенсомоторне обстеження предметів.

Можна також запропонувати дитині предметні картинки із зображеннями засобів масової комунікації або їх компонентів (пульт від телевизора, навушники, колонки, магнітола, килимок для миші, телефон тощо), вирізані з газет і журналів.

Дітей слід попросити назвати (повторити за педагогом) предмети, що зображені, запитати, де і як вони використовуються.

Для закріплення матеріалу можна запропонувати дитині намалювати знайомі медіапредмети, сюжети.

Дітям старшого віку можна зачитати невелике тематичне оповідання, віршик, провести бесіду за сюжетним малюнком.

Зайчику дуже подобається натискати на різноманітні кнопки. Ось стоїть магнітофон. Зайчик підійшов і натиснув кнопку. Заграла весела музика.

– Оце так! – зрадів Зайчик.

А ось телевизор. У телевизора є пульт. Зайчик натиснув на червону кнопку.

– Сьогодні на вулиці очікується дощ, – промовила тьотя, котра з'явилася на екрані телевизора.

– Супер! – сказав Зайчик.

Ось і телефон. Зайчик зняв слухавку та почав натискати на різні кнопки.

– Піп! Піп! – пищали кнопки.

– Ало! Ало! – сказав Зайчик у слухавку...

Медіаосвітня гра «Озвучка». Розрахована на дітей старшого дошкільного віку і передбачає певний рівень підготовленості дітей.

Мета: розвиток сприймання медіатексту, фантазії та творчої уяви. Для проведення гри необхідно заздалегідь створити Power Point-презентацію з фрагментів мультфільму або використовувати діафільм. Після того як діти отримали ролі (хто кого буде озвучувати), вони починають працювати над озвучуванням казки. На початковому етапі для гри рекомендується використовувати казку «Колобок», яка викликає позитивні емоції.

Отже, не слід сприймати медіаосвіту як щось неймовірне, котра відбувається за межами реального життя. Навпаки, медіаосвіта нерозривно пов'язана з повсякденною діяльністю і темами, актуальними як для дорослого, так і для дитини.

Сучасна соціальна інформація, що пропонується дитячій аудиторії, дуже суперечлива стосовно поглядів і комплексного підходу до питань виховання. Подібна суперечність стає джерелом зростання соціальної проблематики та напруженості сучасного світу, вимагає зосередження уваги з боку тих, хто працює з соціальною інформацією виховного характеру. Пакувальна, книжкова, ігрова, відео- та Інтернет-продукція для дітей – досить впливові агенти

соціалізації. Медіаінформація опосередковано впливає на всебічний розвиток зростаючої особистості, на формування у неї життєвої компетентності, мислення та соціальних стереотипів поведінки. Важливо розуміти, що товарна упаковка, книги, фільми, ігри, Інтернет та мультиплікація – це не лише «корисна» інформація для того, щоб «згаяти» час, а й найбільш доступні інструменти входження дитини у великий соціальний світ, найбільш ефективний фактор профілактики всього комплексу існуючих соціальних проблем.

Саме тому медіатехнології і засоби масової інформації не повинні підмінювати та витіснити гру, творчу, трудову діяльність, фізичну активність, спілкування, соціальну взаємодію, які вкрай важливі для розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку. Слід вдало поєднувати, інтегрувати й використовувати медійні засоби лише для підтримки корекційного навчання, розширюючи доступ дітей до нового змісту.

Отже, завдяки різним адаптивним і допоміжним технологіям мадіаосвітня гра може бути інструментом для розширення сенсорного досвіду розумово відсталої дитини, забезпечення підтримки когнітивних процесів, комунікативної діяльності, поліпшення пам'яті, сприймання, стимулювання самостійності та мінімізації відволікаючих факторів.

Подальші дослідження особливостей використання інтерактивних засобів масової інформації дітьми сприятимуть підтримці науково обґрунтованої практики щодо ефективного і належного використання технологій та інтерактивних медіа як інструменту для навчання та розвитку розумово відсталих дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Muffe och den försvunna nyckeln [Text]. – Helsingfors, 2006. – 95 p.
2. Niinisto N. Mediemysigt! Mediefostrarens handbok med alla kryddor [Text] / N. Niinisto, F. Ruhala. – BTJ Kirjastopalvelu Oy, Helsingfors, 2006. – 112 p.
3. Онкович Г. В. Медіаосвітні технології і компетентнісний підхід / Г. В. Онкович // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій колі України: матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 206 – 217.
4. Печинкина О. В. Медиаобразование дошкольников: несколько советов родителям / О. В. Печинкина // Детский сад от А до Я. – 2010. – № 2. – С. 126–132.
5. Packalën L. Comics with an attitude... / L. Packalën. – Frank Odoi Hakapaino Oy, Helsinki, 1999. – 96 p.
6. Recommendations Addressed to UNESCO [Text] // Educating for the Media and the Digital Age. – Vienna: UNESCO, 1999. – P. 273–274.
7. Чельшева И. В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности / И. В. Чельшева. – Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. – 184 с.

УДК 070:37

О. В. ГЛАЗИРИНА

МЕДІАПЕДАГОГІКА ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ

Започатковано педагогічний підхід до медіаявищ у сучасній освіті. Проведено наукову ідентифікацію медіапедагогіки, визначено її об'єкт, предмет, цілі, завдання і результат. На основі базових педагогічних понять розглянуто категорії «медіанавчання» та «медіавиховання». Вказано перспективу створення системи педагогічних знань стосовно медіапедагогіки.

Ключові слова: *медіапедагогіка, медіаосвіта, медіанавчання, медіавиховання, медіакультура.*

Е. В. ГЛАЗЫРИНА

МЕДИАПЕДАГОГИКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ

Реализован педагогический подход к медиявлениям в современном образовании. Проведена научная идентификация медиапедагогике, определены ее объект, предмет, цель, задачи, содержание и результат. На основе базовых педагогических понятий рассмотрены категории «медиаобучения» и «медиавоспитания». Указана «перспектива» создания системы педагогических знаний по медиапедагогике.

Ключевые слова: *медиапедагогика, медиаобразование, медиавоспитание, медиакультура.*

MEDIA PEDAGOGY AS THE PART OF PEDAGOGICAL KNOWLEDGE

The pedagogical approach to media phenomena in contemporary education is presented. The scientific identification of media pedagogy is offered. Its object, subject, goal, tasks, content and results are defined. The categories of media education are analyzed on the basis of key pedagogical concepts. The problem lies in the urgent need to develop methodological foundations of the new branch of knowledge – media pedagogy. The author highlights the perspective of formation of the pedagogical knowledge system in the field of media pedagogy.

Keywords: *media pedagogy, media education, media culture.*

Розвиток країни та її входження у всесвітній інформаційний простір спонукає до впровадження нових напрямків освіти, серед яких медіаосвіта посідає не останнє місце. Підвищена увага до неї методистів і практиків пов'язана з появою та доступністю необхідних засобів і ресурсів (комп'ютерна техніка, Інтернет та ін.). На жаль, це відбулося значно пізніше, ніж у розвинених країнах світу. Тому більшість публікацій сьогодні спрямована на вивчення зарубіжного досвіду [10; 13; 14; 19] та практичне застосування медіаосвіти у школі [7; 9]. Наукові дослідження зазвичай розкривають певні аспекти проблеми [1; 15; 16] або ж стосуються соціології, психології, культурології [2; 5; 8; 11; 20]. Тому є сенс звернути увагу на те, що освіта – це одна з основних категорій педагогіки, а медіаосвіта є її складовою. Цього не заперечує більшість авторів, вони навіть користуються терміном «медіапедагогіка», що становить нову галузь педагогічних знань. Системних досліджень педагогічної ідентифікації медіапедагогіки та медіаосвіти ми не знайшли, тому це є і предметом нашого дослідження, і **метою статті**.

На те, що медіаосвіта стосується педагогічної галузі, вказує навіть перше визначення явища, запропоноване Радою ЮНЕСКО в 1973 р., де медіаосвіту визначено як «навчання теорії та практичних умінь для оволодіння сучасними засобами масової комунікації, що розглядаються як частина специфічної та автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці» [10].

Щоб провести наукову ідентифікацію медіапедагогіки та медіаосвіти, нам належить відпрацювати її методологічні засади, тобто визначити об'єкт, предмет, мету, завдання та зміст медіапедагогіки. Далі, спираючись на визначення педагогічних категорій, треба віднайти їх специфіку стосовно медіапростору, дати визначення основних категорій медіапедагогіки.

Об'єктом медіапедагогіки є *медіаосвіта*. За аналогією з педагогікою, де освіта визначається як процес і результат навчання та виховання [3, с. 10], *медіаосвіта – це процес і результат медіанавчання та медіавиховання*. Для визначення *предмета* (що є частиною об'єкта, обраною для більш докладного дослідження) потрібно виділити істотне, *специфічне відношення* [6], реалізацію якого забезпечує медіапедагогіка. Для цього знову скористаємося продуктивним методом. Предметом дидактики як складової педагогіки є взаємодія викладання та учіння, предметом соціальної педагогіки як її різновиду – взаємодія особи із соціумом. За аналогією, *предметом медіапедагогіки є взаємодія людини з медіапростором*. Визначений таким чином предмет медіапедагогіки диктує *мету та завдання* останньої – *налагодження стосунків особи з медіапростором, за нормального їх плину – організацію, при певних деформаціях – нормалізацію останніх*. Результат освітнього процесу, що лежить в основі медіапедагогіки, становить *медіакультуру* особи та суспільства, тобто *культуру цінностей* (аксіологічну) та *культуру діяльності*.

На основі визначення медіаосвіти доцільно розглянути її складові: медіанавчання та медіавиховання.

Медіанавчання – це процес взаємодії особи з медіапростором з метою передавання та засвоєння існуючого і створення нового досвіду медіаспілкування (взаємодії). Основними компонентами такого досвіду є знання, способи діяльності (уміння та навички), досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісних відношень (мотиви, потреби, інтереси, ставлення тощо) [6]. Їх поєднання в єдине ціле відбувається шляхом включення попередніх до складу наступних. Два перші компоненти (знання та способи діяльності) в теорії і практиці медіаосвіти фігурують як *медіаграмотність*, третій – як *медіаторчість*, четвертий, що поєднує в собі попередні, – як *медіакультура*. Перелічені складові започатковують *рівні* поступового розвитку

зазначеного явища. Відповідно до цього можна сказати, що на сучасному етапі ми умовно перебуваємо на рівні формування медіаграмотності, де основний наголос ставиться на формуванні умінь і навичок. Відповідно до класифікації останніх (загальнонавчальні, пізнавальні, комунікативні, специфічні) кожні з них, наповнюючись медіазмістом, формують і доповнюють особистісні механізми – учіння, пізнання, спілкування і творчості.

Медіавиховання спирається на загальну теорію виховання, де головним виховним відношенням вважається *відношення ціннісне*, що становить відношення людини до світу та до себе в цьому світі. Воно розгортається всередині навчання, про що свідчить четвертий компонент його змісту (досвід емоційно-ціннісних відношень), реалізується в усіх видах діяльності як ціннісне ставлення до її процесу, результату та учасників, всередині особи як єдність її свідомості та поведінки, вчинків та їх мотивів тощо [3, с. 161]. Якщо перелічене співвіднести з медіасвітом, то йтиметься вже про медіавиховання. Свого розвитку в медіапросторі набувають також підходи до виховання як до формування особистості (сукупності відношень до ...), соціалізації особи (як її самореалізації в основних сферах життєдіяльності) та як власної потреби людини, у разі незадоволення якої виникає нестача, що потребує поповнення, а не боротьби. Останнє показує шлях медіавиховання (поповнення нестачі) і започатковує його зміст. Зважаючи на те, що культура на особистісному рівні становить собою процес (діяльність) і результат (цінності) задоволення потреби людини, є сенс звернутися до полікультурної моделі випускника школи [3, с. 171], розширивши її до загальнолюдського розуміння. Стрижневими утвореннями цієї моделі є потреби:

- *в соціумі та спілкуванні*, що призводить до формування *комунікативної* культури (близький соціум, безпосереднє спілкування), *національної, громадянської, правової, ідейно-політичної* (середній соціум), *екологічної* культури (дальній соціум);
- *в пізнанні світу та себе в світі*, процес і результат задоволення якої формує *інтелектуальну* культуру та культуру *особистісного самовизначення*;
- *у здоровому способі життя*, що веде до формування *фізичної та валеологічної* культури;
- *потреба в художньо-естетичному сприйнятті себе, інших та довкілля*, внаслідок задоволення якої формується *художньо-естетична* культура;
- *у творчій самореалізації*, що веде до культури *творчого самовираження* особистості (*креативної*);
- *в інформації*, що поєднує всі попередні й спонукає до формування *інформаційної* культури, тощо.

Отже, основні напрями виховної роботи – є: *комунікативне виховання* (формування комунікативної культури), *національне, громадянське, правове, ідейно-політичне, екологічне, інтелектуальне, валеологічне, художньо-естетичне, креативне, інформаційне* тощо. Як бачимо, до цього переліку ввійшли як традиційні види виховання (національне, громадянське, екологічне й ін.), так і ті, що в напрямках виховної роботи раніше не були означені (комунікативне, креативне, інформаційне тощо), але затребувані в сьогоденні. Вони стосуються технологічної частини виховання й відповідають за формування особистісних механізмів, завдяки яким людина зможе реалізувати себе в житті.

У світлі проблеми медіавиховання особливого значення набуває потреба в інформації та інформаційна медіакультура. По-перше, ця потреба реалізується в процесі і внаслідок задоволення попередніх потреб [1–5]. По-друге, вона не заперечує і не підмінює їх собою, а дає нові можливості для розвитку за рахунок нового змісту. По-третє, вона не лише поєднує, а й інтегрує всі культурні складові в нову якісну цілісність – висококультурну особу сучасної людини.

Таким чином, ми знову, як і в медіанавчанні, підійшли до медіакультури, що свідчить про сутнісну цілісність медіаосвіти.

Здійснивши педагогічну розвідку у сферу медіаосвіти, ми дійшли висновку, що порушена проблема потребує подальшого опрацювання та створення системи педагогічних знань у медіанавчанні. У подальшій роботі вважаємо доцільним поглибити методологічні основи медіапедагогіки, розглянути суперечності медіаосвіти, її форми і методи тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропова А. И. Педагогические технологии в медиаобразовании при обучении английскому языку / А. И. Антропова // Иностранные языки в школе. – 2006. – № 7. – С. 62–65.

2. Возчиков В. А. Медиаобразование в интенциях обучения и медиакультуры / В. А. Возчиков // Наука и школа. – 2007. – № 1. – С. 3–6.
3. Глазиріна В. М. Педагогіка сучасної школи: навч. посібник / В. М. Глазиріна. – Донецьк : Норд-Прес, 2006. – 220 с.
4. Дидактика средней школы ; под. ред. М. Н. Скаткина. – М., 1982. – 319 с.
5. Кирилова Н. Б. Медиаобразование в эпоху социальной модернизации / Н. Б. Кирилова // Педагогика. – 2005. – № 5. – С. 13–21.
6. Краевский В. В. Методология и методы педагогических исследований / В. В. Краевский // Педагогика; под ред. П. И. Пидкасистого. – М., 1998. – С. 32–62.
7. Жигір Е. Л. Використання елементів медіаосвіти на уроках хімії (тестування у форматах А, N, X) / Е. Л. Жигір // Хімія. – 2007. – № 22. – С. 22–35.
8. Медіакультура особистості: соціально-психологічний навчально-методичний посібник / О. Т. Барішпольець О. Є. Голубєва, Н. В. Климчук та ін.; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Барішпольця. – К. : Міленіум, 2009. – 440 с.
9. Медиаобразование в школе: как же выжить в мире СМИ // Народное образование. – 2007. – № 2. – С. 235–241.
10. Медиаобразование. Визуальный словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ped.vslovar.ru/1059.html>
11. Невмержицька О. Медійна педагогіка за кордоном / О. Невмержицька // Рідна школа. – 2004. – № 1. – С. 70–72.
12. Новикова А. А. Глобализация и медиаобразование / А. А. Новикова // ALMA MATER: Вестник высшей школы.– 2009. – № 11. – С. 52–55.
13. Онкович Г. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі / Г. Онкович // Дивослово. – 2007. – № 6. – С. 2–4.
14. Робак В. До питання про розвиток медіапедагогіки у Німеччині / В. Робак // Другий український педагогічний конгрес: зб. матеріалів конгресу. – Л., 2006. – С. 275–286.
15. Смоляна Я. В. Негативний вплив засобів масової комунікації на особистість і медіапедагогіка як засіб його мінімізації / Я. В. Смоляна // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 49–57.
16. Соснюк О. П. Психологічний тренінг як засіб профілактики використання маніпуляційних технік в мас-медіа / О. П. Соснюк // Обдарована дитина. – 2009. – № 3. – С. 39–43.
17. Слюсаревський М. Медіа-освіта: українська перспектива / М. Слюсаревський, Л. Найдьонова // Рідна школа. – 2010. – № 9. – С. 57–58.
18. Федоров А. В. Развитие медиаобразования на современном этапе / А. В. Федоров // Инновации в образовании. – 2008. – № 3. – С. 5.
19. Федоров А. В. Зарубежные модели медиаобразования: сравнительный анализ / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2009. – № 5. – С. 4–17.
20. Шумаєва С. Медіаосвіта: історичні та культурологічні аспекти розвитку / С. Шумаєва // Рідна школа. – 2003. – № 5. – С. 70–72.

УДК 070:37

Л. М. КОЗИР

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

На позитивному досвіді роботи Армянської загальноосвітньої школи № 1 в автономній республіці Крим (АРК) показано, що шкільна медіаосвіта має бути спрямована на виховання свідомого, компетентного, творчого споживача медійної інформації, стимулювання розвитку спеціальних знань, умінь, навичок у сфері медіа.

Ключові слова: шкільна медіаосвіта, навчання, виховання, медіакультура, мультимедійні технології.

Л. Н. КОЗЫР

МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ КАК НАПРАВЛЕНИЕ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

На положительном опыте работы Армянской общеобразовательной школы № 1 в автономной республике Крым (АРК) показано, что школьное медиаобразование должно быть направлено на

воспитание сознательного, компетентного, творческого потребителя медийной информации, стимулирование развития специальных знаний, умений, навыков в сфере медиа.

Ключевые слова: *шкільне, медіаосвіта, навчання, виховання, медіакультура, мультимедійні технології.*

L. M. KOZYR

MEDIA EDUCATION AS A DIRECTION OF THE EDUCATIONAL PROCESS

On the basis of successful experience of the Armenian school № 1 (of the ARC), it is shown that school media education should be aimed at the development of a conscious, competent, creative consumer of media information. It should also be aimed at the encouragement of the development of specific knowledge and skills in the field of media.

Keywords: *school media education, training, education, media culture, multi-media technology.*

У педагогіці всі компоненти навчального процесу пов'язані із взаємодією та інформацією. Між учнем та вчителем постійно відбуваються передача інформації (знань), обмін досвідом, думками, розв'язанням задач і тощо. Від уміння організувати ці комунікативні ситуації як усвідомлену діяльність у формі прямого спілкування чи за допомогою технічних засобів багато в чому залежить результат навчання та виховання.

Партнерами комунікативних ситуацій можуть бути не лише вчитель та учень, а також учень-учень, вчитель-учень-батьки. У будь-якому випадку, як правило, у педагога залишається роль лідера. Від його комунікативної майстерності, володіння методикою ефективного використання засобів навчання залежить, які знання отримає учень, як він буде вмотивований на ту чи іншу навчальну діяльність, які уміння та навички він розвине [1].

Сьогодні в освіті спостерігаються суперечності, зокрема у підходах до організації комунікативної ситуації, що зумовлені появою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні.

Критики інформаційного суспільства стверджують, що кількісне зростання інформації в суспільному обігу, а також збільшення частки працівників, зайнятих в інформаційній сфері тощо, не обов'язково мають трансформуватися в якісні зміни соціальної системи. Вони вважають, що спершу потрібен якісний аналіз наявної в суспільстві інформації. При цьому мають розрізнятися:

- дані (новітня інформація);
- знання (інформація, накопичена й узагальнена не тільки певною особою, а й попередніми поколіннями за всю історію цивілізації);
- досвід та мудрість.

Головне не у стрімкому зростанні обсягів інформації, здатності до вимірів, кодування та миттєвої передачі у будь-який кінець планети, а в умісті інформації.

Людина сьогодні шукає в інформації соціального смислу, відповідей на соціальні запити й потреби, тобто тих знань, які б ставали стимулом, а то й керівництвом до діяльності.

Отже, маються на увазі значеннєві, а не кількісні властивості інформації.

Введення ІКТ-технологій у життя суспільства внесло суперечливі думки теоретиків і практиків.

Дедалі частіше лунають тривожні голоси лікарів, психологів, вчителів, батьків: діти все менше грають одне з одним, менше рухаються і більше сидять (та їдять!), а відтак хворіють.

Але висловлюються і протилежні аргументи:

- завдяки ІКТ люди знайшли одне одного і підтримують контакти з близькими;
- для людей з обмеженими можливостями ІКТ дають змогу вирішити проблеми не лише спілкування, а й навчання, праці та дозвілля.

Багато науковців вивчали і досліджували актуальні питання впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес: Концепція впровадження медіа-освіти в Україні, схвалена постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р., протокол № 1-7/6-150 [3]; «Медіаосвіта як чинник модернізації вітчизняної вищої школи» (Р. Гришкова); «Медіакультура населення України» (за редакцією Л. Найдюнової, О. Барішпольця); «Візуальна медіакультура учнів ЗОШ» (Н. Череповська); «Медіаосвіта та медіаграмотність: Короткий огляд» (В. Іванов, О. Волошенюк, Л. Кульчинська, Т. Іванова,

Ю. Мірошниченко); «Медіаосвіта в практиці роботи вчителя початкової школи» (О. Плотникова); «Медіаобразование позволит детям увидеть мир другими глазами» (Е. Куценко) та ін.

Медіаосвіта – напрям у педагогіці, який має на меті вивчення закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео). Основні її завдання – підготувати нове покоління до життя в інформаційному суспільстві, до сприйняття інформації, усвідомлення наслідків її впливу на психіку, формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різноманітних форм самовираження через створення медіатекстів, оволодіння способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою сучасних технічних засобів.

Медіакультура – сукупність матеріальних та інтелектуальних цінностей в галузі медіа, історично визначена система їх вироблення та функціонування; стосовно аудиторії медіакультура може виступати як система рівнів розвитку особистості людини, спроможної сприймати, аналізувати, оцінювати медіатекст, а також займатися медіаторчістю, засвоюючи все нові знання в галузі медіа [2; 4; 5].

Сьогодні в суспільстві немає людини, яка б не була втягнута в інформаційні процеси, тобто у виробництво, розповсюдження чи споживання інформації. Проте інформаційні процеси, поряд із позитивними змінами в суспільстві, несуть у собі ризики як для особистості, так і для суспільства в цілому, тому школа має реагувати на це якомога швидше.

Найкращим способом позбутися негативних впливів інформаційного суспільства залишається адекватна відповідь суспільству – виховання. Утім, реальність не збігається з нашими бажаннями. Поради фахівців обмежити дітям час перебування за комп'ютером, контроль з боку батьків за їхніми контактами далеко не завжди є здійсненими.

Отже, у навчанні дітей з'явилися нові навчальні дисципліни, на які буде покладено завдання навчити учнів критично ставитися до інформації, що оточує їх у сучасному світі.

З огляду на досвід таких країн, як Велика Британія, Франція, Канада, США, Німеччина, Росія та ін., ідея шкільної медіаосвіти, яка має впроваджуватися у форматі спецкурсу/факультативу для учнів старшої школи, стає актуальністю і в Україні, зокрема в АРК.

Мета статті – показати, що шкільна медіаосвіта має бути спрямована на виховання свідомого, компетентного і творчого споживача медіа, стимулювання розвитку спеціальних знань, умінь, навичок у цій сфері.

Основне завдання медіаосвіти полягає в системному і компетентному вихованні підростаючого покоління, яке треба вчити не тільки адекватно користуватися різноманітними медійними засобами, а й розуміти закономірності їх функціонування, знати особливості технологій впливу ЗМК, а головне – критично мислити, розвивати особистісне, оцінне ставлення до продукції мас-медіа та спиратися на етично-естетичні орієнтири в процесі сприймання візуальних компонентів медіа-продукції.

Педагогічний колектив Армянської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 1 в АРК працює над проблемою «Розвиток особистості учня і вчителя в умовах реалізації формування школи здоров'я та здорового способу життя». Наказом МОН АРК від 02.07.2010 р. № 345 її було затверджено на проведення дослідницько-експериментальної роботи за темою «Формування навичок здорового способу життя у навчально-виховному процесі».

Створено «Лабораторію здоров'язберігаючих технологій» і творчу групу із впровадження медіаосвіти (наказ від 04.09.2012 р. № 442).

Навчально-виховний процес здійснюють 55 педагогів, з них 7 учителів мають педагогічне звання «старший учитель», 3 – «учитель-методист», 5 – почесне звання «відмінник освіти України», 2 – «заслужений вчитель АРК», 78 спеціалістів вищої категорії. Проїшли навчання за програмою Intel «Навчання для майбутнього» 18 учителів, тренінг «Цифрові технології» – 10, тренінг «З комп'ютером на «ти» – 9. Навчання в школі здійснюється російською мовою. Діти кримськотатарської національності вивчають рідну мову, відкрито класи з українською мовою навчання.

Школа підключена до Інтернету. Використовуються сучасні технічні засоби навчання – мультимедійні комплекси, аудіо-, відеотехніка, цифрові фотоапарати, відеокамера. Впроваджено інноваційний проект «Профорієнтаційний термінал. Живи і працюй в Україні» з метою забезпечення якісного функціонування системи професійного інформування учнів,

батьків, педагогів.

Армянська ЗОШ включена до списку базових загальноосвітніх навчальних закладів – учасників всеукраїнського експерименту «Науково-методичні засади впровадження вітчизняної моделі медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів» (2012/2013 навчальний рік). Науково-методичний супровід впровадження медіаосвіти здійснює заступник директора з навчально-виховної роботи В. Рубан.

Учителі школи є активними учасниками низки практичних семінарів:

- «Основи медіаосвіти: аудіовізуальна культура», м. Севастополь, 4–6 жовтня 2012;
- «Телебачення: історія, види і жанри телепередач. Використання телевізійного матеріалу в навчальному процесі. Рекомендації щодо створення шкільного ТБ», м. Сімферополь, 15 листопада 2012 р.

«Шкільне телебачення. Методика підготовки випуску шкільних новин. Види передач інформаційного жанру», м. Сімферополь, 21 грудня 2012 р.

«Шкільне телебачення. Техніка телеінтерв'ю», м. Сімферополь, 20 лютого 2013 р.

На засіданні творчої групи викладачів було визначено, що одним із пріоритетних напрямів модернізації методичної роботи школи має стати створення умов для формування інформаційної культури учнів, педагогів та взаємодії сім'ї і школи через єдиний шкільний інформаційний простір.

В навчальні плани школи внесено факультатив «Введення в інформатику» в 5-А класі на 2012/2013 навчальний рік (учитель – К. Семічева, укладачі Н. Морзе, О. Мостіпан), програму для загальноосвітніх навчальних закладів, програми факультативів, спецкурсів, пропедевтичних курсів, гуртків.

Функціонують гуртки:

- «Введення в інформатику» (7-А клас) за програмою «Основи екранних мистецтв. Кіно і телебачення» (7–9 класи, автор О. В. Куценко); «Асоціація діячів кіноосвіти і медіапедагогіки України. Творчий союз Союз кінематографістів Криму»;
- «Аматор» з фотографії (керівник Д. В. Антонюк). Мета гуртка – оволодіння основами фото- та екранної творчості, створення власного портфоліо;
- «Шкільне радіо» для старшокласників (керівник О. П. Панова, учитель російської мови та літератури).

Створено ініціативну групу (10-А клас) з вивчення спеціалізованого курсу «Медіакультура» – суспільного феномена сучасної культури.

Предметом вивчення є особистісна медіакультура, яка передбачає оволодіння знаннями, уміннями, досвідом у сфері медіареальності.

Мета вивчення – формування теоретичної бази знань учнів з основ медіаграмотності і практичних навичок ефективної та безпечної взаємодії з інформацією, отриманою з медіаджерел, у тому числі з урахуванням використання засобів сучасних у повсякденній практичній, зокрема навчально-пізнавальній, діяльності учнів та їхньому міжособистісному спілкуванні; започаткування основ їхньої медіакультури, вираження себе в сучасному медіапросторі.

Досягнення мети передбачається через вирішення таких завдань:

- дослідити рівень медіакультури учнів;
- створити умови для творчого розвитку учнів, їхнього критичного мислення шляхом формування свідомого ставлення до медіапродукції;
- навчити практичних умінь: ефективного пошуку необхідної медіаінформації, її аналізу, відокремлення від непотрібної.

У ході впровадження експерименту було розроблено:

- календарно-тематичне планування факультативу та гуртків;
- методичні рекомендації до навчальних занять;
- електронні ресурси: матеріали до занять та роботи учнів (медіатека);
- банк даних зі збереження шкільних медіаресурсів.

Учні позитивно відгукнулися на проведення занять, адже тут вони мають змогу реалізувати свої уміння та навички з ІКТ у конкретній цікавій справі, створюючи свої інформаційні продукти. Вчитель лише спрямовує ідеї учнів у потрібне русло, допомагає реалізувати їх на практиці.

Серед учасників гуртків 5 учнів є призерами II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт МАН учнівської молоді «Шукач» (секція «Фотоекранна творчість»), 9 – дійсних членів Республіканського конкурсу юних журналістів, поетів і прозаїків «Мій голос» – перше місце в номінації «Фоторепортаж»; перше місце в Республіканському конкурсі творчих робіт, присвячених 90-річчю Амет-Хана Султана.

У конкурсному спрямуванні «Телебачення» учнями школи була представлена соціальна реклама «Добре там, де нас немає», яка увійшла в каталог найкращих соціальних реклам. Автори проекту спробували порівняти рівень життя в Україні та за її межами, виявили основні причини того, що багато людей хочуть виїхати за кордон, але від цього страждають насамперед близькі, руйнуються сім'ї.

Отже, курс «Медіакультура» можна вважати одним із прототипів нових навчальних дисциплін, на які буде покладено завдання навчити особистість критично ставитися до інформації, яка оточує людину у сучасному інформаційному світі.

Вплив курсу за вибором на рівень медіакультури учнів здійснюється шляхом діагностування учнів на початку впровадження курсу і на виході. Інструментарій такого діагностування розробляється методичною службою Армянської ЗОШ №1. Результати діагностики виявили тенденцію зростання медіаторчості учнівської молоді, розвитку її критичного мислення, активного осмисленого перебування в інформаційному середовищі, формування медіакомпетентності.

Таким чином, школа набула позитивного досвіду роботи вчителів із впровадження курсу за вибором «Медіакультура» у загальноосвітньому навчальному закладі.

Практичне значення досвіду полягає в тому, що систематично створюється і впроваджується в освітній процес школи науково-методичний комплекс методик та інноваційних технологій розвитку медіакультури учнів з різним рівнем навчальних досягнень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збірник матеріалів міської науково-практичної конференції «Модернізація науково-методичної роботи в ЗНЗ міста в умовах інформатизації освіти», 30.11.2010 р., м. Енергодар. – Енергодар, 2011.
2. Експериментальний посібник з медіакультури 10 клас. Ч. II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL:<http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/eksperimentalnii-posibnik-z-mediakulturi-10-klas-c.html>
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://h.ua/story/294365/>
4. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч. посібник / О. Т. Баришполец, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко та ін. ; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2012. – 440 с.
5. Програма курсу за вибором для учнів 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів «Спеціальний медіаосвітній курс «Медіакультура» / О. Т. Баришполец, О. Є. Голубєва, Г. В. Мироненко та ін. ; Національна Академія наук України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К., 2013.

УДК 371.68+81'233–053.4

К. А. КРУТІЙ

МЕДІАДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТФІЛЬМІВ ЯК ЗАСОБУ НАВЧАННЯ МОВИ І РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Показано необхідність використання у роботі з дошкільниками сучасних медіапродуктів і брак методичного забезпечення цього процесу. Обґрунтовано створення технології, яка б інтегрувала медіаможливості аудіовізуальних засобів навчання і враховувала вікові та психофізіологічні особливості сприйняття інформації дітьми дошкільного віку. Запропоновано авторську технологію використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дітей.

Ключові слова: *медіа, мультфільм, розвиток зв'язного мовлення, діти дошкільного віку.*

Е. А. КРУТИЙ

МЕДІАДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТФИЛЬМОВ КАК СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ И РАЗВИТИЯ СВЯЗНОЙ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Раскрыта необходимость использования в работе с дошкольниками современных медиапродуктов и отсутствие методического обеспечения этого процесса. Обосновано создание технологии, которая бы интегрировала медиавозможности аудиовизуальных средств обучения, а также учитывала возрастные и психофизиологические особенности восприятия информации детьми дошкольного возраста. Предложена авторская технология использования мультфильмов как средства обучения языку и развития связной речи детей.

Ключевые слова: медиа, мультфильм, развитие связной речи, дети дошкольного возраста.

K. L. KRUTYIY

MEDIA-DIDACTICAL PECULIARITIES OF ANIMATED CARTOONS USAGE FOR LANGUAGE LEARNING AND FOR DEVELOPMENT OF SPEECH ABILITY OF PRESCHOOL CHILDREN

The article uncovers the necessity of modern media products usage in educating of the pre-school aged children. The lack of the methodical support for such kind of teaching is highlighted. The analysis of theoretical approaches to the problem of speech development with the use of audio-visual means confirms the necessity to create the methodology which integrates media possibilities of audiovisual teaching means and takes into account the age and psycho-physiological specifics of information processing by pre-school children. So, the new methodology using the animated cartoons as the means for language teaching and speech development was developed.

Keywords: media, animated cartoon, speech development, children of pre-school age.

З кожним роком використання нових технічних засобів (НТЗ) стає дедалі популярнішим. На сучасному етапі розвитку техніки створюються спеціальні навчальні матеріали і програми для дітей дошкільного віку. Такі засоби мають універсальні дидактичні можливості: дають змогу здійснювати навчання мови і розвиток мовлення в діалоговому режимі з урахуванням індивідуальних і вікових можливостей дитини. На жаль, у вітчизняній дошкільній лінгводидактиці бракує досвіду використання НТЗ в освітньому процесі. Безумовно, у практиці навчання дошкільників використовувалися діафільми, навчальні відео, навчальне телебачення і навіть художні фільми. Проте це радше є винятком, ніж правилом. Головна вада полягає в тому, що мовна й культурна дійсність у технічних засобах відтворюється умовно.

У процесі навчання в дошкільному закладі можуть бути використані світло- та звукотехнічні засоби. *Світлотехнічні засоби* (відеопроєкційні апарати, діапроектори, кадропроєктори, кодоскопи, фільмоскопи) дають зорову інформацію, яка під час навчання може виконувати різні функції: 1) бути опорою для розуміння мовної структури; 2) є сполучною ланкою між смисловою і звуковою сторонами слова, полегшує запам'ятовування сюжету; 3) проєктує на екран різні комунікативні ситуації. *Звукотехнічні засоби* (магнітофони) допомагають здійснювати всі види звукової наочності у процесі навчання вимови як рідної, так і іноземної мов.

За допомогою сучасних мультимедіа-технологій можна поєднувати різні види подання інформації (текст, статичну і динамічну графіку, відео- та аудіозаписи) у єдиний комплекс, завдяки чому дитина стає учасником освітнього процесу. Під час перегляду відеоматеріалів зоровий аналізатор полегшує сприйняття дитини і розуміння мовлення на слух. Такі зорові опори, як органи мовлення, жести, міміка, кінеми тощо, підкріплюють слухові відчуття, полегшують внутрішнє промовляння. Отже, вихователь під час проведення заняття з навчання мови та розвитку мовлення має можливість: 1) створювати мовленнєве середовище; 2) інтенсифікувати процес, поєднуючи форму, організацію, темп заняття і слухо-зоровий вплив на дитину з її реальними можливостями сприймання і переробки інформації; 3) ефективно реалізувати принципи навчання, яке виховує (Б. Т. Лихачов, В. М. Коротова, І. Я. Лернер, В. В. Краєвський та ін.), тому що телеекран допомагає зробити процес засвоєння пропонованого матеріалу більш живим, цікавим, проблемним, переконливим і емоційним,

оскільки інформація за допомогою відео подається у двох планах: сенсорному і субсенсорному (один із проявів несвідомого); 4) контролювати сприйняття та засвоєння інформації, вносити свої корективи в процес навчання за допомогою відео [2].

Мета статті – проаналізувати стан методичного забезпечення освітнього процесу сучасними ТЗН і презентувати авторську технологію використання мультфільмів як засіб навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дітей.

З-поміж усіх медіатехнологій найпопулярнішими в дошкільників, безумовно, залишаються мультиплікаційні фільми. Мультфільми, що впливають на свідомість дітей, показують безліч телеканалів. З одного боку, мультфільми допомагають батькам відволікти дитину на певний час, а з другого – виконують неабияку виховну, пізнавальну і розвивальну функції. Фахівці називають декілька принципів дії механізму формування у дітей соціальних настанов і цінностей під впливом мультиплікаційних фільмів, а саме: інформування – розширення обізнаності дітей про довкілля, формування первинних уявлень про добро і зло, еталони гарної і поганої поведінки; ідентифікація – засвоєння соціальних настанов і цінностей шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів; імітація – копіювання поведінки, наслідування героїв мультиплікаційних фільмів. Сюжети мультфільмів – це стандартні ситуації, з якими стикаються діти у повсякденному житті, у процесі спілкування з іншими членами суспільства. Вони демонструють соціальні норми, правила, гендерні ролі, цінності і моделі поведінки тощо. Потім сюжети відтворюються дітьми, закріплюючи образ дії в тих чи інших ситуаціях.

Як і будь-який інший медіапродукт, мультиплікаційні фільми можуть впливати на процес соціалізації як позитивно, так і негативно. Радянські мультфільми не штампувалися масово, а були штучним товаром, від цього за якістю вони тільки вигравали. Кожна деталь у них була продумана до дрібниць, аби внести у свідомість дитини тільки позитивну інформацію. На жаль, як наприкінці минулого століття, так і до сьогодні мультиплікаційна індустрія переживає не найкращі часи. Мультфільмів виробляється замало, тому звільнену нішу на ринку медіапродукції посіли американські та японські мультфільми, які розраховані на іншу аудиторію, іншу ментальність і несуть у собі елементи іншої культури. На думку фахівців, більшість сучасних мультфільмів можуть мати небезпечні для дітей і суспільства наслідки [1; 4].

На превеликий жаль, низка мультиплікаційних фільмів і серіалів відверто пропагує антисоціальну поведінку, неповагу, цинізм, жорстокість до людей, дискредитує статус дорослих, спонукає до здійснення протиправних дій тощо. Це підтверджує здійснений О. О. Араптановою аналіз кількох серій російського мультфільму «Маша і ведмідь», що охоплює аспекти аналізу, структурного, сюжетного аналізу медійних стереотипів, аналізу культурної міфології, аналізу персонажів медіатекстів, а також автобіографічного, семіотичного, ідеологічного і філософського, етичного, естетичного та герменевтичного [1]. На думку науковця, головні герої не виховують добрими вчинками, а подають негативні приклади, що руйнують дитячу психіку.

Сучасні мультфільми аж ніяк не формують етичні/моральні норми поведінки дитини в соціумі, а вчать її неприпустимих для нашої культури і виховання жорстокості, цинізму, тяжіння до руйнування. Отже, мультфільм як аудіовізуальний медіатекст, залишаючись ефективним для вирішення багатьох освітніх завдань, сьогодні є знаряддям маніпуляцій свідомістю дітей дошкільного віку. У багатьох мультфільмах такий стиль поведінки демонструють позитивні персонажі. Діти, ідентифікуючи себе з цими героями, наслідуючи їх, поступово засвоюють агресивні моделі поведінки, приймаючи їх як норму. У результаті регулярного зіткнення з тим, що девіантна поведінка на телеекрані не карається і навіть не засуджується, у дитини відбуваються формування і легітимація деструктивних соціальних настанов і цінностей. Тому, необхідність соціального контролю ціннісного змісту мультиплікаційних фільмів є особливо актуальною. Виконання цього завдання тісно пов'язане з проблемою розробки медіадидактичного підходу до переліку медіапродуктів, які можуть бути запропоновані для перегляду дітьми дошкільного віку самостійно або у присутності дорослого.

У сучасних мультфільмах можна визначити низку вад, які можуть негативно впливати на розвиток психіки дитини, зокрема:

- неправильне формування інстинкту самозбереження, неусвідомлене підштовхування дитини до суїциду – герої можуть по кілька разів вмирати і воскресати; надмір агресії та

насилства на екрані. Головний герой є агресивним і може завдавати шкоди оточуючим, у результаті дошкільник може наслідувати дії героя;

- наділення жінки чоловічими рисами характеру (і навпаки), що може позначитися на поведінці, одязі і ролі персонажа;
- повна безкарність: поганий вчинок персонажа не карається, а іноді навіть вітається – у дитини може сформуватися стереотип уседозволеності;
- немає чіткої межі між добром і злом – навіть позитивний персонаж може теж вчиняти погано заради поставленої мети [1; 4].

Грунтовний аналіз теоретичних і практичних доробок науковців і практиків дає підстави стверджувати, що в сучасних дошкільних навчальних закладах немає медіадидактичного забезпечення освітнього процесу. Тому ми пропонуємо авторську технологію використання відеосюжетів із мультфільмів як засіб навчання мови і розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. Коротко викладемо концептуальні підходи до реалізації технології та певні рекомендації щодо її впровадження.

Найбільш сприятлива технологія роботи з мультфільмами передбачає: навчання організовано і усвідомлено сприймати інформацію; розвиток уміння спостерігати, класифікувати, вибирати; навчання аналізу і резюмування отриманої інформації; сприйняття і висловлення усних фраз тощо. Це зумовлено, по-перше, тим, що екранні засоби для сучасної дитини є звичайними і улюбленими, зустріч із ними приносить їй радість. По-друге, використання відео в навчанні мови та розвитку мовлення допомагає дорослому розкривати свої творчі здібності. По-третє, використання екранних засобів допомагає дорослому розширити варіативність ситуацій у межах відпрацьованої лексико-граматичної теми (якщо йдеться про організований процес навчання), привносячи щоразу щось нове, що викликає інтерес у дитини і дає імпульс для вербального висловлювання і, отже, дає змогу більш повно виявляти комунікативну спрямованість процесу навчання мови і розвитку мови. На нашу думку, слід керуватися принципом наочності, автором якого є Я. А. Коменський, творець «золотого правила дидактики»: «усе, що можна, представляти для сприйняття почуттями, а саме: видиме – для сприйняття зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, підлягає смаку – смаком, доступне дотику – шляхом дотику. Якщо які-небудь предмети відразу можна сприйняти кількома почуттями, нехай вони відразу схоплюються декількома почуттями» [3]. Окрім Я. А. Коменського, питаннями наочності цікавилися і такі відомі педагоги, як І. Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський, Л. С. Виготський, та ін. Кожен автор пропонує своє бачення наочності, її характеристики та використання в навчанні. Проте у навчанні мови є свої особливості, тому все різноманіття наочності можна класифікувати таким чином:

Мовна і немовна наочність: а) мовна наочність (словесно-мовна) охоплює комунікативно-мовленнєву наочність, демонстрацію мовних явищ в ізольованому вигляді (фонем, морфем, слів, речень тощо) і лінгвістичну схематичну наочність. Комунікативно-мовленнєвою наочністю є демонстрація комунікативно-сислової функції мовного явища в мовленні. Прикладом лінгвістичної схеми є таблиці, рисунки тощо; б) немовна наочність (предметно-образотворча), до якої належать усі способи пред'явлення екстралінгвістичних чинників навколишньої дійсності.

Змістова і смислова наочність: а) змістова наочність спрямовує увагу дитини на утримання того чи іншого відрізка дійсності; б) смислова наочність формує ставлення дитини до того, що зображено на картинці.

Залежно від характеру сприйняття навколишнього світу розрізняють такі види наочності: а) *слухову* – сприймається за допомогою слухових аналізаторів (промовляння дорослим слова або фрази); б) *зорову* – сприймається через зорові аналізатори (таблиці, демонстраційні картки, репродукції картин, роздатковий матеріал, слайди, реальні предмети тощо); в) *рухово-моторну* (м'язово-рухова) наочність здійснюється у вигляді рухових формул (міміка, жести, рухи); г) *смакову* – сприймається через смакові рецептори; д) *дотикальну* – здійснюється у вигляді торкань, дотиків; е) *зорово-слухову* – сприймається через зорові і слухові рецептори (діафільми зі звуковим супроводом, відеофільми).

За презентацією матеріалу розрізняють *наочність статичну і динамічну*.

Зовнішня наочність зумовлена сприйняттям навколишнього світу і пов'язана з безпосереднім сприйняттям мовлення на слух або у вигляді її графічного образу, а *внутрішня*

ґрунтується на сприйнятті слухових, зорових та інших образів, що зберігаються в пам'яті [2].

Утворенню правильних уявлень про досліджувані явища мовлення та розвитку відповідних навичок і вмінь сприяє використання на заняттях із дітьми всіх видів наочності. Вибір того чи іншого виду наочності залежить від мети, яку ставить дорослий під час презентації нового лексичного матеріалу, і функції, яку цей вид наочності буде виконувати. Отже, навчання мови та розвиток мовлення неможливі без опори на принцип наочності. Наочність є засобом навчання, що забезпечує оптимальне засвоєння навчального матеріалу, виявляється ефективним прийомом розвитку пам'яті, утворює основу розвитку творчої уяви та мислення і є джерелом набуття знань. Мовна наочність охоплює мовленнєву діяльність дорослого і дитини, може застосовуватися на кожному занятті без винятку, незалежно від його етапу, цілей і завдань. Вона реалізує комунікативну спрямованість заняття, від ступеню її використання залежить показник щільності спілкування на занятті.

На нашу думку, вдалим прийомом навчання мови і розвитку мовлення є використання на занятті з дитиною *«наскрізного» персонажа*. Мовленнєві ситуації можуть бути різними. Для підвищення мотивації до виконання завдань за казковим сюжетом нами було використано наскрізних персонажів, які достатньо відомі дітям завдяки дитячим ігровим журналам *«Пізнайко»* та *«Вулик»*: Борсучок Пізнайко та всі його друзі – Білочка Проня, Хом'ячок Ласунчик, Стара Ворона, Бджілка Жужка, Крокодил Крокі, Жабка Жанка та ін. Так, Білочка Проня сильно замерзла, і її зуби стукають від холоду, а дорослий при цьому в подиві і не розуміє, що вона говорить. Або Хом'ячок Ласунчик забув слова, які були засвоєні на попередньому занятті, і пропонує дитині пригадати їх, називаючи їх трохи неправильно або невиразно (наголос, невимовляння першого звуку); Жабка Жанка застудилася і називає слова з хрипотою (*«промовляння в ніс»*); Бджілка Жужка так перелякана, що називає слова, заїкаючись, тощо. Дорослий має продумувати подібні ситуації заздалегідь, щоб перетворити спілкування в комунікативну ситуацію.

У результаті відбувається не тільки запам'ятовування нових слів, а і діалог між дитиною та персонажем, який викликає в неї цікавість у спілкуванні з цим героєм. Найбільш цікавою формою залучення дітей до діалогу та монологу є бесіда за змістом мультфільму. Пам'ятаючи, що будь-який мультфільм – це продукт медіа, наголосимо: демонстрація мультиплікаційного фільму в повному обсязі є громіздким і неефективним шляхом розвитку в дошкільників зв'язного мовлення. Показ усього мультфільму веде до того, що не фільм пристосовується до заняття з дітьми, а заняття *«підганяється»* до роботи над фільмом. Методика використання відеосюжетів із мультфільмів передбачає три етапи роботи: а) пропедевтичний (уведення в сюжетну лінію); б) переглядовий; в) рефлексивний (оцінний). Ці етапи підкріплюються спеціальними завданнями, виконання яких вимагає від дошкільників концентрації уваги.

Існує низка медіадидактичних положень, які є підґрунтям для створення навчальних відеофрагментів для дітей. Наприклад, відеофрагмент із мультфільму має певну виховну й естетичну цінність. В основі відеофрагмента, призначеного для розвитку навичок зв'язного мовлення, має бути комунікативна ситуація. Використовується відеофрагмент уже знайомого дитині мультфільму (переглядається під час вільної діяльності). Його сюжет має відповідати віковим особливостям дитини. У роботі із сюжетним матеріалом дорослий має пам'ятати про психологічний принцип настанов. Саме настанова допоможе перетворити відчуття на цілеспрямоване спостереження, сприйняття, процес добору, сортування та оцінки фактів.

Тому перед початком демонстрації мультфільму вихователь має ясно і точно сформулювати мету перегляду. Як правило, це одне завдання. Сприйняття відеосюжету – складний, важкий процес, що вимагає одночасного напруження і слухового, і зорового аналізаторів. Якщо ці аналізатори працюють одночасно над одним завданням, ефект забезпечено, а якщо для одночасного вирішення отримано різні завдання, то вони вимагають посиленої роботи різних аналізаторів, внаслідок чого виникає реальна небезпека взаємного гальмування певних видів аналізаторів. Можна застосувати методичний прийом порівняння двох-трьох екранізацій одного і того ж літературного твору. У такій роботі доцільно використовувати мультфільми, зняті в різні періоди. Наприклад, мультфільм *«Муха-Цокотуха»* (Союзмультфільм 1960 р. і Союзмультфільм 1976 р.). Цікавим є звуковий діафільм за казкою К. І. Чуковського в авторському виконанні (<http://www.youtube.com/watch?v=FDliNgX7-Vc&feature=related>).

Пропонуємо умовно поділяти перегляд мультфільму з дітьми старшого дошкільного віку

на кілька етапів. На першому етапі – перегляд мультфільму (до 15 хвилин), на другому доцільно провести короткий словесний опис змісту (бесіда) – близько 5 хвилин. Потім використовується декілька видів спілкування за сюжетом: закріплення та активізація словника, складання синонімічного ряду, складання речень за запропонованими словами тощо – до 5 хвилин. На наступному занятті (можливо, після обіду або наступного дня) – робота з мікросюжетами мультфільму з використанням стоп-кадру або відеоряду (відповіді на запитання, озвучування мікросюжетів, коментування, вибіркового опису дій і ситуацій, використання слів у переносному значенні, пригадування пісенок, загадок, визначення особистісно значущих і смішних ситуацій тощо). На заключному етапі – активізація мовлення на фоні максимальної включеності дитини в сюжет (запитання пропонує дитина для дорослого, розвиток сюжету за принципом «а що було б, якби...» тощо). У структурі відеозаняття визначаємо чотири етапи: 1) *комунікативний* – етап ознайомлення з новими словами; 2) *пізнавальний* – сприйняття мультфільму – розвиток умінь сприйняття інформації; 3) *перетворювальний* – розуміння основного змісту; 4) *рефлексивний* (оцінний) – розвиток мовних і мовленнєвих навичок і умінь усного мовлення.

Пропонуємо варіант використання мультфільму «Як Петрик П'ятчкін слоників рахував» («Київнаукфільм»), час перегляду 09.39.

Запитання під час бесіди з дітьми за змістом мультфільму: Яким за характером був Петрик? Що зробив Петрик на вулиці після того, як поливальна машина помила вулицю? Чи варто чинити так, як Петрик? Яким був у групі Петрик? Про що попросила вихователька Петрика в тиху годину? Які пальми росли уві сні Петрика? Що на них росло? Кого нагадував слоник Петрикові? Як Петрик порахував слоненят? Чи можна бути пустуном? Чому можна, а чому – ні? Обґрунтуйте свою відповідь.

У розробленій нами технології запропоновано мультфільми (усього 28) із зазначенням часу перегляду. До кожного тематичного заняття з розвитку мовлення коротко подано сюжет мультфільму, запропоновано варіанти для заміни або додаткового перегляду інших фільмів за лексичною темою, яка вивчається. Зауважимо, що це тільки напрям розмови з дитиною. Дорослий сам вирішує, як йому зручніше – використати підготовлені автором відеосюжети чи запропонувати свої, розширити коло обговорюваних проблем чи звузити. Усе залежить від індивідуальних можливостей та вікових особливостей вашої дитини.

Подальшу розробку проблеми вбачаємо у створенні технології використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення для російськомовних дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Араптанова О. А. Анализ современного детского мультфильма как аудиовизуального медиатекста с воспитательным потенциалом (на примере российского мультфильма «Маша и медведь») / О. А. Араптанова // Медиаобразование. – 2012. – № 3. – С. 8–26.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика : учеб. пособ. для студ. лингв. ун-тов и фак-ов ин. яз. высш. пед. учеб. заведений / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 336 с.
3. Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци ; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1989 – 416 с.
4. Сперанская Г. Л. Развитие речи дошкольников с использованием сюжетной видеозаписи : метод. пособие / Г. Л. Сперанская, И. А. Ледник. – СПб. : Речь, 2007. – 208 с.

УДК 004:37–056.45

Н. В. ЛУК'ЯНЧУК, Н. А. КЛИМОВА

ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Означено поняття комунікативної компетентності обдарованих старшокласників, віртуальної комунікації. Узагальнено можливості та перспективи використання віртуального середовища для формування і розвитку комунікативної компетентності обдарованих учнів старшої школи. Схематично показано особливості віртуальної комунікації та взаємозв'язки в Інтернет-середовищі.

Ключові слова: комунікативна компетентність особистості, віртуальна комунікація, інтерактивність, віртуальний простір.

Н. В. ЛУКЪЯНЧУК, Н. А. КЛИМОВА

ВИРТУАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОДАРЕННЫХ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Определены понятия коммуникативной компетентности одаренных старшеклассников, виртуальной коммуникации. Обобщены возможности и перспективы использования виртуальной среды для формирования и развития коммуникативной компетентности одаренных учащихся старших классов. Схематически показаны особенности виртуальной коммуникации и взаимосвязи в Интернет-среде.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность личности, виртуальная коммуникация, интерактивность, виртуальное пространство.

N. V. LUKYANCHUK., N. A. KLIMOVA

VIRTUAL COMMUNICATION AND DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HIGHLY GIFTED HIGH-SCHOOL STUDENTS

In the article the concepts of communicative competence of gifted high school students and the virtual communication are defined. The paper summarizes the possibilities and prospects for the usage of virtual environments for the formation and development of the communicative competence of the gifted high school students. The features of virtual communication are schematically shown with their connection to Internet environment.

Keywords: communicative competence of a personality, virtual communication, interactivity, virtual space.

У сучасному світі від рівня технологічного розвитку кожної країни залежать не тільки її економічна могутність і рівень життя населення, а й становище цієї країни у світовій спільноті, можливості її політичної та економічної інтеграції з іншими країнами. Водночас рівень розвитку і використання сучасних технологій визначається здатністю виробляти, засвоювати і застосовувати нові знання. Тому в теперішніх умовах розвитку суспільства різко зросла увага до такого соціального феномена, як комунікація. Вона стає об'єктом дослідження філософського, соціологічного, політичного, педагогічного рівнів. Це цілком закономірно і логічно, бо однією із визначальних особливостей людського суспільства є спілкування – необхідна умова буття людей, без якого неможливе повноцінне формування як окремих психічних функцій, процесів і властивостей людини, так і особистості загалом. Реальність і необхідність спілкування визначена спільною діяльністю, для того щоб жити люди змушені взаємодіяти. Діяльна людина завжди спілкується, а спілкування дає змогу організувати спільну діяльність і збагатити її новими зв'язками та стосунками між людьми. Сьогодні спілкування відбувається як в особистісній взаємодії (у реальному житті), так і завдяки інформатизації суспільства (у віртуальному середовищі). Тому **метою статті** є віртуальна комунікація у формуванні компетентності обдарованих старшокласників.

Одним з важливих напрямків інформатизації сучасного суспільства є *інформатизація освіти* – процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки і використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання і виховання.

Особистість можна представити як сукупність компетентностей, що є мірою здатності людини включатись у діяльність. Ключові компетенції залежать від властивостей особистості і виявляються в певних способах поведінки, які спираються на психологічні функції людини, мають широкий практичний контекст та високий ступінь універсальності.

Як показує життя, сучасна молодь не завжди спроможна використовувати ефективно спілкування, тобто не має комунікативної компетентності або вона в неї на низькому рівні, що, за висловлюваннями дослідників-практиків Л. Петровської, Ю. Ємельянова, В. Захарова, Н. Хрящової, О. Сидоренко, інтерпретується як:

- здатність людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, яка охоплює певну сукупність знань та умінь, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу;
- ступінь задовільного оволодіння певними нормами спілкування, поведінки;
- ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними і невербальними (мовними і немовними) засобами «соціальної поведінки»
- результат навчання, засвоєння соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння «технікою» спілкування;
- здатність людини брати на себе та виконувати різні соціальні ролі; її вміння адаптуватися у різних ситуаціях, вільне володіння вербальними і невербальними засобами спілкування.

Психолог Ю. М. Ємельянов вважає [2], що комунікативна компетентність завжди набувається в соціальному контексті. Основним фактором, що детермінує її розвиток, є життєвий досвід людини. Комунікативна компетентність сучасного старшокласника удосконалюється через досвід – безпосередньо в процесі спілкування і взаємодії, а також опосередковано – через літературу, театр, кіно, Інтернет, де можна отримати нову інформацію, певні ситуації і особливості взаємодії людей під час спілкування, конфліктні ситуації тощо. На розвиток і формування комунікативної компетенції впливає низка зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників відносять соціальні умови: суспільство, в якому живе людина, місце проживання, рівень освіти та культури у країні, мовні, статусні, вікові відмінності, сімейні традиції тощо. Внутрішніми чинниками є розвиток і становлення «Я», внутрішня характеристика особистості, її емоційна і мотиваційна сфера.

Тому готовність старшокласника до дорослого життя, подальшого самовдосконалення та розвитку пов'язують зі сформованістю у нього комунікативної компетентності, умінням ефективно спілкуватися, взаємодіяти, а вплив віртуальної реальності значно розширює ці можливості.

Ми розглядаємо *комунікативну компетентність старшокласника* як складне утворення, що включає в себе *здатність* установлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми (однокласниками, педагогами, соціумом), маючи певну сукупність *знань, умінь і навичок*, що забезпечують ефективне спілкування; *ситуативну адаптивність*; вільне володіння вербальними і невербальними *засобами* соціальної поведінки та розгорнуту *рефлексію*.

Інформаційна компетентність позначається як «володіння інформаційними технологіями – вміння працювати зі всіма видами інформації» [3].

На думку вчених, сучасне суспільство перебуває в стадії переходу від індустріального до інформаційного. Весь світ обплутаний системами зв'язку, комунікаціями. Тому молода людина ХХІ ст. має бути компетентною у галузі інформатики, вміти працювати з необхідними в повсякденному житті обчислювальними та інформаційними системами, персональними комп'ютерами та інформаційними мережами, лавірувати в інформаційному потоці життя. Разом з тим компетентна людина інформаційного суспільства набуває і нового бачення світу, опановує інформаційну культуру [4].

В існуючій сьогодні системі освіти компетентність має бути міждисциплінарною, щоб забезпечувати можливість формування цілісної картини світу.

Сучасний підхід до проблеми розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності молодих людей полягає в тому, що навчання розглядається як саморозвиток і самовдосконалення на основі власних дій, а формування компетентності має стати самодіагностикою, самоаналізом.

Набуття комунікативного досвіду пов'язано не тільки з безпосередньою участю в актах комунікативної взаємодії з іншими людьми. Існує безліч можливостей отримання інформації про характер комунікативних ситуацій, проблеми міжособистісної взаємодії та способи їх вирішення [12].

Інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, глобальна мережа Інтернет, ставши невід'ємним атрибутом взаємодії і на неофіційному (побутовому), і на офіційному рівнях, змушують переосмислити підходи до моделювання простору як інформаційного, так і комунікативного з урахуванням появи і стійкого функціонування віртуального простору.

Для Інтернет-комунікації властиві такі характеристики:

– анонімність, невидимість і відчуття безпеки. У такому типі комунікації є ефект вільного спілкування, у межах якого можливі дві реалізації: вихід негативних емоцій і задоволення деструктивних потреб (ображення інших, зламування сайтів) або реалізація можливості бути відвертим і не закриватися навіть в особистих аспектах;

– одночасно із конструюванням власної віртуальної особистості обдарований старшокласник створює образ співрозмовника, який не завжди відповідає дійсності, оскільки інформацію, якої не вистачає, він просто домислює;

– обмежене сенсорне переживання, складність у вираженні емоцій, що частково компенсується спеціально розробленою знаковою системою [11].

Інформаційне суспільство характеризується впливом на людину, її уявлення про світ, про себе саму, про свою країну залежно від каналу отримання інформації, а також способу її передання. Відмітною ознакою нашого часу є постійна поява нових інтерактивних видів спілкування, породжених науково-технічним прогресом, таких як інтерактивне телебачення (телемості, телеконференції, телешоу прямого ефіру) і, нарешті, Інтернет (рис. 1).

Бурхливий розвиток Інтернету призвів до появи такого поняття, як «віртуальна реальність», що міцно увійшло в людську свідомість як деяка ідея існування реальності поза реальним станом речей. Ця віртуальна реальність виникла так швидко, що поки дуже складно описати всі значущі соціальні, технологічні, інформативні та етичні аспекти цього феномену. Але сучасні старшокласники є чи не найактивнішими користувачами, які постійно включають у свою життєву дійсність віртуальну реальність. Для обдарованих учнів це додаткова можливість розширити свої перспективи у спілкуванні, взаємодії, пізнанні, інформованості тощо.

Важливою особливістю початку XXI ст. є формування єдиного світового інформаційного простору на базі Інтернету, проникнення процесів інформатизації, глобалізації та віртуалізації в усі сфери життєдіяльності, створення міжнародного ринку інформації і управління.

Такі фактори навколишнього світу не можуть не позначитися на формуванні комунікативної компетентності, що охоплює інформаційні поля різної міри спільності, які, відповідно, можуть і повинні бути об'єднані в інформаційно-комунікативний простір, сформований на основі відомих науково-методичних і організаційно-управлінських досягнень.

Рис. 1. Особливості віртуальної комунікації.

Віртуальна комунікація, реально існуюча у всесвітній мережі як одна з найбільш сучасних і технічно організованих інтерактивних форм навчання міжкультурної комунікації, становить особливий інтерес з дослідницького погляду. Щоб найбільш точно визначити цей новий тип комунікації, необхідно розглянути основні підходи до визначення поняття «комунікація» та його основні характеристики.

С. Тер-Мінасова трактує поняття комунікації як діяльність, що має конкретну мету, припускає два або більше учасників і полягає в посиланні та отриманні різного роду повідомлень, які використовують різні канали і які можуть спотворюватися під впливом зовнішніх чинників та існують у деякому контексті, надають певного ефекту комунікантам і залишають можливість для зворотного зв'язку [5]. Причому для кожного акту комунікації характерні певні культурно-специфічні стосунки між учасниками (емоції, ролі).

Цілями комунікації, за визначенням М. Бергельсон, є повідомлення та отримання інформації, породження нової інформації, розвага, гра, розвиток і підтримка стосунків, взаємодопомога, співучасть, вплив різного роду [6]. Крім того, за сферами і видами спілкування розрізняють комунікацію внутрішньоособистісну, міжособистісну, організаційну, міжкультурну, громадську та масову, віртуальну. Саме останній тип комунікації ми вважаємо найбільш цікавою на сьогоднішній день, оскільки вона відповідає всім вимогам сучасної мобільної людини, що прагне реалізовувати себе у величезному потоці інформації.

В. Сафонова визначає віртуальну комунікацію як окрему, специфічну сферу спілкування за ознакою комунікаційного каналу. Причому розмаїття спілкування за допомогою Інтернету поступається іншим видам комунікації, а деякі з його функціональних цілей (психотерапевтичні, ігрові, навчальні) у віртуальній комунікації досягаються найбільш повно і з максимальною ефективністю [7].

Віртуальна комунікація ґрунтується на технологіях, які динамічно розвиваються. Тому правила Інтернет-спілкування впливають з прагматичних міркувань його зручності і швидкості. Учасники такого виду комунікації – відправник (той, що говорить) і одержувач (той, що слухає) економлять свій час і зусилля, створюючи максимально короткі повідомлення. Такий економний, стислий стиль спілкування доповнюється всілякими графічними об'єктами, «смайликами», при цьому утворюється подоба інтерактивності реального людського спілкування. Отже, віртуальні комуніканти, не звертаючи уваги на орфографічні помилки, невідкориговані повідомлення та пропозиції, неофіційний стиль, наближають свою письмову комунікацію до подоби усного спілкування. Саме такий вид комунікації може стати незамінним помічником у навчанні міжкультурної комунікації за браку можливості реального спілкування з носіями мови [8].

Комунікативна компетентність учнів розвивається через Інтернет шляхом залучення їх до вирішення широкого кола значущих, реалістичних, що мають сенс, і досяжних завдань, успішне завершення яких дає задоволення і підвищує впевненість у собі.

Для задоволення комунікативних потреб необхідно освоїти методику спілкування у віртуальній реальності, аби бути більш відповідальним за своє навчання. Теоретично інформація і програми, що надаються віртуальною реальністю, є доступними в будь-який час і незалежно від місця розташування, а також доти, доки існує фізична можливість виходу у всесвітню павутину. Таким чином, комунікація стає віртуально нескінченною, але водночас постійно оновлюється.

Однією із нових вимог до формування комунікативної компетентності обдарованих старшокласників з використанням Інтернет-ресурсів є створення інтерактивності (від англ. *«interactive»* – взаємодія). За визначенням І. Черних, «під інтерактивністю розуміється не просто процес взаємного впливу учасників комунікації один на одного, а спеціально організована пізнавальна діяльність, що має яскраво виражену соціальну спрямованість» [9].

Інтерактивні види комунікації в Інтернеті можна поділити на синхронні й асинхронні [10]. Для *асинхронних* характерна наявність двох і більше учасників. Вони не відбуваються в режимі реального часу (*real-time*) і являють собою лише складання та відправлення повідомлень електронною поштою (*e-mail*), а також коли залишають свої думки на сайтах-обговореннях (*discussion boards*) з різних актуальних проблем сучасного суспільства. Відсутність принципу спонтанності – невід'ємного елемента природного людського діалогу – є

явною вадою цього типу комунікації, оскільки не створюється атмосфера інтерактивної взаємодії.

Синхронні типи спілкування вимагають наявності двох або більше учасників, котрі вступають у спонтанну інтеракцію з різних комп'ютерів, використовуючи такі програми, як «*life chat*» (живе спілкування) і «*instant messaging*» (безупинне листування). Цей вид спілкування є інтерактивним, оскільки ґрунтується на живому діалозі, незважаючи на віддаленість учасників комунікації у просторі.

Крім простого написання повідомлення та відповіді на нього в реальному часі, Інтернет дає своїм користувачам можливість спілкуватися за допомогою аудіо і відеостаткування комп'ютера.

Разом із комунікативною компетентністю Інтернет розвиває в обдарованих старшокласників навички, насамперед пов'язані з розумовими операціями: аналізом, синтезом, абстрагуванням, ідентифікацією, порівнянням, зіставленням, вербальним і смисловим прогнозуванням тощо. Отже, навички і вміння, що формуються за допомогою Інтернет-технологій, розвивають соціальні і психологічні якості обдарованих старшокласників (упевненість у собі, здатність працювати в колективі), створюють сприятливу атмосферу, виступаючи як засіб інтерактивного підходу.

Інтерактивність не лише створює реальні ситуації з життя, а й примушує учнів адекватно реагувати на них. Головне вміння – спонтанно, гармонійно реагувати на висловлювання інших, висловлюючи свої почуття й емоції, підлаштовуючись і швидко перебудовуючись і маючи можливість при цьому спостерігати й копіювати використання мови, навички, зразки поведінки партнерів, під різними кутами розглядати проблеми у процесі їх спільного обговорення.

Отже, слід пам'ятати, що головними особливостями психолого-педагогічного портрета обдарованого школяра є висока мотивація до навчання, саморозвитку, самовдосконалення і потреба в індивідуальній розвивальній траєкторії. Тому завдяки віртуальній реальності можливе як удосконалення, посилення цих потреб, так і їх згасання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Морев И. А. Образовательные информационные технологии. Ч. 1 Обучение: учеб. пособие / И. А. Морев. – Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2004. – 162 с.
2. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Ленинград : ЛГУ, 1985. – 276 с.
3. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005.
4. Извозчиков В. А. Школа информационной цивилизации: «Интеллект-XXI» / В. А. Извозчиков. – М. : Просвещение, 2002.
5. Тер-Минасова С. Г. Язык, личность, Интернет / С. Г. Тер-Минасова // Вестник МГУ, 2000. – Сер. 19, № 14.
6. Бергельсон М. Б. Языковые аспекты виртуальной коммуникации / М. Б. Бергельсон / М. Б. Бергельсон // Вестник МГУ. – Сер. 19: Лингвистика и межкультурные коммуникации. – 2002. – № 1. – С. 43–48.
7. Сафонова В. В. Культурно-языковая экспансия и ее проявление в языковой политике и образовании / В. В. Сафонова // Иностранные языки в школе. – 2002. – № 3. – С. 17–24.
8. Габдрахманова Г. Р. Межкультурная коммуникация: виртуальная реальность / Г. Р. Габдрахманова, Е. В. Шемякина // Материалы республ. науч.-практ. конф. «Актуальные проблемы функционирования и преподавания языков в межкультурном пространстве». – Караганда, 2004.
9. Черных И. А. Теории интеграции: техника интерактивного обучения / И. А. Черных. – Алматы : КазНУ, 2004. – 198 с.
10. Гейхман Л. К. Интерактивное обучение общению как модель межкультурной коммуникации / Л. К. Гейхман // Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2003. – № 3. – С. 138–147.
11. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: термінологічний словник / М. Ю. Кадемія. – Вінниця : ТОВ «ЛАНДО ЛТД», 2009. – 212 с.
12. Петровская Л. А. Общение – компетентность – тренинг: избранные труды / Л. А. Петровская. – М.: Смысл, 2007. – 687 с.

О. П. МОКРОГУЗ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ У ШКОЛІ

Представлено результати дослідження про ставлення учителів до запровадження медіаосвіти в загальноосвітніх навчальних закладах України. Проведено порівняльний аналіз результатів анкетування експертів російських та українських вчителів. Зроблено висновок щодо шляхів впровадження медіаосвіти в українській школі.

Ключові слова: медіаосвіта, Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, ставлення вчителів до медіаосвіти, анкетування.

А. П. МОКРОГУЗ

К ВОПРОСУ О ВВЕДЕНИИ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛЕ

Представлены результаты исследования об отношении учителей к внедрению медиаобразования в общеобразовательных [учебных заведениях] Украины. Проведен сравнительный анализ результатов анкетирования экспертов российских и украинских учителей. Сделан вывод о путях внедрения медиаобразования в украинской школе.

Ключевые слова: медиаобразование, концепция внедрения медиаобразования в Украине, отношение учителей к медиаобразованию, анкетирование.

O. P. MOKROHUZ

ON THE QUESTION OF INTRODUCTION OF MEDIA EDUCATION IN SCHOOLS

The results of the study of teachers' attitudes to introduction of media education in educational establishments of Ukraine are presented in the article. Comparative analysis of the results of the survey of experts, Russian and Ukrainian teachers is conducted. A conclusion concerning the strategies of introduction of media education in schools of Ukraine is drawn.

Keywords: media education, Conception of introduction of media education, teachers' attitudes to media education, survey.

Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, затверджена постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України у 2010 р., дала поштовх до широкого впровадження медіаосвіти у навчальний процес загальноосвітніх і вищих навчальних закладів. Поява Концепції стала відповіддю на виклики, які постали в результаті соціально-економічних змін та інформаційних вибухів, що торкнулися всього світу і вимагають перегляду традиційно сформованих систем, змісту, методів і технологій навчання в контексті використання різних медіазасобів [2].

Одним із головних завдань Концепція визначає підготовку і проведення широкомасштабного поетапного всеукраїнського експерименту щодо запровадження медіаосвіти на всіх рівнях; пріоритетне започаткування практики шкільної медіаосвіти, яка стане головною інтеграційною ланкою формування цілісної системи медіаосвіти [2].

На думку фахівців НАПН України, одним із пріоритетних напрямів розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти є створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає: розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх шкіл; сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів; напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків; впровадження курсу медіакультури з урахуванням профільного навчання; активізація гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіаосвітнього спрямування.

Запровадження медіаосвіти у навчальний процес залежатиме насамперед від ставлення вчителів до цього процесу. Та чи готові вчителі до впровадження медіаосвітніх ідей? Як вони ставляться до проблеми медіаосвіти в школі? Які завдання вважають важливішими? Як використовують елементи медіаосвіти на уроках? Що, на їхню думку, заважає їм займатися

медіаосвітою?

Мета статті: – з'ясувати готовність педагогів загальноосвітніх навчальних закладів Чернігівської області до медіаосвіти, проаналізувавши результати анкетування, окреслити умови ефективного запровадження медіаосвіти.

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що робіт з цієї проблематики небагато. В Україні – це дослідження Т. Ю. Лозицької [3; 4], а також О. В. Федорова [5], проведене серед російських учителів у 2003 р. Крім того, значна кількість матеріалів опитувань учителів щодо ставлення до медіаосвіти подана на веб-сайтах навчальних закладів.

У нашому опитуванні взяли участь 93 вчителі початкової, середньої та старшої школи. Більшість опитаних (78%) становили жінки (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл учасників анкетування «Запровадження медіаосвіти в Україні» за стажем роботи

Стаж, років	Кількість учителів, %	Стаж, років	Кількість учителів, %
1–3	6,7	16–25	39,8
4–8	13,8	понад 26	25,3
9–15	14,7,3		

Одне з перших запитань стосувалось завдань медіаосвіти. Учасники анкетування мали обрати п'ять головних, на їхню думку, завдань медіаосвіти, які відображають основні теорії медіаосвіти (табл. 2).

Таблиця 2

Ставлення вчителів до завдань медіаосвіти

Обрані учасниками опитування завдання медіаосвіти	%
Розвиток гарного естетичного сприйняття, смаку, оцінки естетичних якостей медіатекстів, розуміння медіатекстів, пропаганда шедеврів медіакультури	58,8
Розвиток критичного мислення особистості стосовно медіа	62,8
Захист від шкідливого впливу медіа (наприклад, від впливу сцен насильства на екрані, від пропаганди поганого смаку, від творів низької художньої якості і т. д.)	74,5
Задоволення різних потреб аудиторії в галузі медіа	16,1
Навчання аудиторії практичних умінь роботи з медіатехнікою	38,1
Розвиток здібностей аудиторії до політичного, ідеологічного аналізу різних аспектів медіа, медіакультури	31,3
Розвиток здібностей аудиторії до сприйняття, розуміння і аналізу мови медіатекстів (аудіовізуального ряду, композиції, стилістики, символіки та ін.), «декодування» медіатекстів	11,9
Розвиток здібностей аудиторії до аналізу медіатекстів в широкому культурологічному, соціокультурному контексті з урахуванням таких понять, як «джерело інформації» (агентство медіа), «категорія медіа» (вид, жанр медіа), «технологія медіа», «мова медіа», «аудиторія медіа», «репрезентація»	28,5
Підготовка людей до життя в демократичному суспільстві	61,6
Розвиток комунікативних здібностей особистості	37,3
Розвиток умінь самовиражатися за допомогою медіа, створювати медіатексти	31,7
Отримання аудиторією знань з історії медіа, з історії медіакультури	3,8
Отримання аудиторією знань з теорії медіа і медіакультури (включаючи такі поняття, як «агентство медіа», «категорія медіа», «мова медіа», «технологія медіа», «репрезентація медіа», «аудиторія медіа» і т. д.)	9,8
Розвиток здібностей аудиторії до морального, етичного, психологічного аналізу різних аспектів медіа, медіакультури	55,8

Якщо порівняти ці дані з вимогами Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (сприяння формуванню медіаімунітету особистості, рефлексії і критичного мислення, здатності до медіатворчості, спеціалізованих аспектів медіакультури), то можна констатувати, що більшість відповідей стосуються усіх згадуваних завдань. Водночас незначний відсоток використання термінології, положень теорії пояснюється певним нерозумінням їх важливості

на початковому етапі впровадження медіаосвіти. Адже без опори на теоретичні питання медіа неможливо розвивати, наприклад, критичне мислення або навчати учнів розуміння мови медіа.

Порівняння цих даних з результатами опитування міжнародної експертної групи, яке проводилося в 2003 р., показує, що думки українських вчителів за багатьма позиціями не збігаються з поглядами експертів: вчителі явно перебільшують роль «захисних» завдань медіа (74,5% прихильників серед учителів і тільки 15,38% – серед експертів), високо оцінюють завдання щодо морального, етичного, психологічного аналізу різних аспектів медіа, медіакультури (55,8% вчителів проти 30,8% експертів). Естетичні завдання медіаосвіти вчителі оцінюють дещо вище (відповідно 58,8% і 46,2%), а комунікативні (37,3% і 57,3%) та практичні (38,1% і 50%) – значно нижче. Значущість знань учнями історії і теорії медіа та медіакультури виявилася також занижена вчителями порівняно з експертами. Прихильників цих завдань медіаосвіти серед експертів від 37% до 48%, тоді як серед опитаних нами педагогів – від 3,8% до 9,8% [5, с. 179].

Водночас педагоги погоджуються із завданням розвитку критичного мислення аудиторії (84,61% голосів експертів і перше місце і 62,8% голосів вчителів). Однакову позицію з експертами висловили вчителі і щодо підготовки людей до життя в демократичному суспільстві (61,9% – експерти, 61,6% – вчителі) [5, с.179].

Все це дає підстави для висновку, що попри загальну підтримку вчителями пріоритетності розвитку критичного мислення на матеріалі медіакультури, демократичних засад медіаосвіти в середовищі педагогів ще немає достатнього розуміння важливості інших істотних медіаосвітніх завдань.

Ми не могли обійти питання визначення цілей медіаосвіти у навчальному процесі. В анкеті його було сформульовано так: «Визначте п'ять найважливіших, на вашу думку, цілей медіаосвіти у навчальному процесі». У табл. 3 показано певну ідентичність зазначених у ній відповідей з відповідями табл. 2, адже запитання багато в чому перегукувались. Менша розбіжність відповідей пояснюється меншою кількістю питань і об'єднанням їх за напрямками.

Таблиця 3

Ставлення вчителів до цілей медіаосвіти

<i>Відповіді</i>	<i>%</i>
Модернізація сучасного навчального процесу	66,4
Підвищення мотивації та зацікавленості учнів до предмета і навчання	33,6
Розвиток інформаційної та медіакультури учнів	68,9
Розвиток здатності учнів до критичного мислення	56,7
Розвиток здатності учнів до естетичного сприйняття, оцінки, розуміння, аналізу медіатексту	34,3
Розвиток уміння доцільно використовувати різні медіа	51,4
Навчати дитину ідентифікувати, інтерпретувати медіатексти, експериментувати з різними засобами технічного використання медіа, створювати медіапродукти/тексти	50,9
Розвиток комунікативних здібностей особистості	43,7
Навчання учня самовираження за допомогою сучасних засобів медіа	45,2
Розвивати знання соціальних, культурних, політичних та економічних підтекстів медіатекстів	37,1
Надавати знання з теорії медіа, історії їх виникнення	18,4

За відповідями вчителів можна зробити висновок про розуміння ними необхідності інноваційних змін в освіті і прагнення вчителів долучитись до цих змін. Проте треба констатувати низький рівень розуміння вчителями «теорії» медіаосвіти. Виявлені тенденції збігаються з такими у дослідженнях Т. Ю. Лозицької [4, с. 61].

Ставлення вчителів до форм медіаосвіти показано в табл. 4.

Таблиця 4

Ставлення вчителів до медіаосвіти

<i>Відповіді</i>	<i>%</i>
У медіаосвіті школярів немає необхідності	3,6

Медіаосвіта школярів має бути обов'язковою	65
Медіаосвіта школярів повинно бути факультативним курсом, як гурток	28,8
Медіаосвіта школярів має бути інтегрована зі шкільними дисциплінами	44,9
Медіаосвіта в школі має бути у вигляді окремого предмета	32,3
Медіаосвіта в школі повинна бути синтезом автономних і інтегрованих уроків	20,2

Позитивним є те, що переважна більшість учителів розуміє важливість медіаосвіти. Розподіл голосів у таблиці визначимо лише за формами її запровадження. Попри те, що майже 45% вчителів підтримують інтеграцію медіаосвіти у всі шкільні предмети, більш як 61% їх виступають за автономне існування цього напрямку освіти (факультативно або окремим предметом). Ці дані відрізняються від даних уже згадуваного опитування міжнародних експертів у 2003 р., де лише 7,7% експертів зазначили, що медіаосвіта має здійснюватися у вигляді окремих спецкурсів (уроків). Більшість експертів (61,5%) вважають, що найбільш перспективний шлях розвитку сучасної медіаосвіти – поєднання автономних і інтегрованих занять з учнями [5, с. 176]. Намагання вчителів виділити медіаосвіту в окремий курс є відображенням їхнього досвіду, коли багато гарних освітніх ідей та інновацій гинули, так і не розвинувшись, а також їхнього прагнення мати стабільний навчальний курс з конкретною програмою і змістом.

Ми спробували з'ясувати, якими знаннями в галузі застосування медіа володіють вчителі (табл. 5). Зрозуміло, що їхні відповіді швидше відображають їхнє бачення і педагогічний досвід, ніж справжні знання. Про це свідчить низький рівень знань термінології, понятійного апарату медіаосвіти, які є її базою і без яких важко уявити її подальший розвиток. Однак початковий рівень своїх знань вчителі оцінюють високо, що дає підстави говорити про перспективність розвитку медіаосвіти в Україні.

Таблиця 5

Знання вчителів в галузі застосування медіа

Відповіді	%
Знання того, як використати різні медіа у викладанні будь-якого матеріалу з предмета	47,1
Знання того, як підібрати потрібні медіа для досягнення педагогічної мети в ході заняття	64,2
Знання головних закономірностей сприйняття й розуміння медіа повідомлень	22,4
Знання процесів впливу ЗМІ на освіту, розвиток і формування особистості	32,9
Знання усіх термінів, понять і процесів медіаосвіти і того, як передати їх учням	4,5

Відповіді вчителів у цій і попередніх таблицях засвідчують необхідність звернути увагу під час підготовки медіапедагогів на підвищення рівня їхніх теоретичних знань і методики медіаосвіти, вивчення якої, на нашу думку, є більш складною справою.

Це підтверджується відповідями на запитання анкети «Якими медіанавичками ви володієте?» (табл. 6).

Таблиця 6

Уміння вчителів у галузі застосування медіа

Відповіді	%
Уміння поставити навчально-виховну мету, яку можна вирішити за допомогою медіа	52,8
Уміння планувати свої дії та дії учнів у навчально-виховному процесі з використанням медіа	31,4
Уміння аналізувати ефективність використаних медіа для вирішення конкретного педагогічного завдання	24,9
Уміння навчити учнів спілкуватись на медіакультурному рівні	8
Уміння подати навчальний матеріал за допомогою термінології медіа	8,6
Уміння організувати будь-який етап уроку з використанням медіа	12,8
Уміння підібрати медіа, які будуть розвивати медіакультуру учнів	8,5
Уміння інтерпретувати й аналізувати друковані й електронні ЗМІ	19,8
Уміння аналізувати і встановлювати відповідність вживаних медіа віковій категорії учнів і змісту матеріалу навчального предмета	23,7
Уміння підготувати урок з використанням кількох медіа	12,7
Уміння передбачити результат використання конкретних медіа в навчально-виховному процесі	5,9

Уміння працювати із засобами мультимедіа	20,7
Уміння організувати кожного учня до самостійної роботи з медіа	3,2
Уміння бути досвідченим користувачем медіа	2,2
Уміння працювати з Інтернетом	50,3

Лише два показники не викликають сумнівів у половини вчителів щодо власних умінь. Відповіді свідчать про безпомічність педагогів у практичній діяльності безпосередньо з медіатекстами. Це ще раз підтверджує тезу про необхідність узгодженості навчання вчителів як теоретичних аспектів, так і методичних засад викладання/застосування медіаосвіти.

Показовими є відповіді, щодо мотивації застосування медіаосвіти у навчально-виховному процесі. Ми просили назвати три найважливіші, на думку вчителів, мотиви використання медіаосвіти «Медіаосвіта дозволить Вам...» (табл. 7).

Таблиця 7

Мотиви використання медіаосвіти

Відповіді	%
Робити навчально-виховний процес сучасним і більш цікавим для учнів на кожному уроці за допомогою медіа	89
Постійно отримувати нову інформацію з різних медіатекстів	64,9
Постійно підвищувати свою медіакультуру за рахунок медіа, які використовуються на уроці	55
Шукати матеріали на основі медіа для навчальних, наукових, дослідницьких цілей	66,8
Навчитися створювати медіатексти самому	17,6
Обирати медіатексти різного жанрового спектра	9,5

Порівняння даних нашого опитування і проведеного Т. Ю. Лозицькою [4, с. 62] виявили подібність відповідей учителів, які засвідчили раціональний характер мотивацій використання медіа, спрямований на поліпшення навчального процесу з їх допомогою. Крім того, вчителі не вбачають у медіаосвіті фактора, що дасть змогу їм самим виготовляти і використовувати різноманітні медіатексти. Це пояснюється не тільки низьким рівнем культури використання засобів навчання, а й повільним впровадженням педагогічних інновацій, характером та визначальними дидактичними принципами сучасної української освіти.

Варто зазначити, що при підготовці до уроків і під час їх проведення вчителі користуються переважно найбільш розповсюдженими засобами – друкованими ЗМІ та Інтернетом (табл. 8). Якщо загальна кількість Інтернет-користувачів в Україні становить близько 40% [1], то дані опитування засвідчили, що вчителі є однією з найбільших груп, яка користується послугами Інтернету. Не викликає сумнівів, що фахові видання сьогодні також залишаються затребуваними. Невеликий відсоток використання електронних засобів навчання у вигляді комп'ютерних програм зумовлений їх незначною кількістю.

Таблиця 8

Використання медіапродуктів у діяльності вчителів

Медіапродукт	%	Медіапродукт	%
1. Друковані ЗМІ	66,2	4. Інтернет	66,9
2. Аудіо-медіа (звукові файли)	40,2	5. Комп'ютерні програми (навчальні, розважальні)	33,2
3. Екранні медіа (відеофайли)	35		

Симптоматичними виявились відповіді на запитання анкети стосовно частоти використання елементів медіаосвіти на уроках (табл. 9). Практично всі вчителі використовують їх під час навчальних занять.

Таблиця 9

Частота використання елементів медіаосвіти на уроках

Частота викор.	%	Частота викор.	%	Частота викор.	%
На кожному уроці	3,2	На 1–2 уроках у чверті	32,3	На 1–2 уроках у році	22,2

На 1–2 уроках теми	24,2	На 1–2 уроках у семестрі	16,4	Ніколи	1,7
--------------------	------	--------------------------	------	--------	-----

Якщо порівнювати зазначені у табл. 9 відповіді з відповідями російських учителів на подібні запитання у 2003 р., то виявиться однакова тенденція: 63% російських учителів використовують елементи медіаосвіти рідко або взагалі не використовують (42% – рідко, 21% – ніколи). Серед опитаних в Україні таких виявилось 73%. Крім того, російське опитування не дає окремих даних щодо частоти використання елементів медіаосвіти на уроках, а це заважає зробити більш детальні висновки [5, с. 182]. Але позитивним є те, що таких, хто ніколи не використовує елементи медіаосвіти, в Україні у декілька разів менше.

Природно, нас не могло не зацікавити питання, що ж заважає вчителям займатися медіаосвітою учнів (табл. 10).

Таблиця 10

Перешкоди у використанні елементів медіаосвіти на уроках

Відповіді	%
Не вистачає знань з теорії і методики медіаосвіти	65,8
Немає бажання	
Немає матеріальної зацікавленості	3,6
Підготовка до уроків з використанням медіа займає багато часу	42,5
Не знаю, як поводитися з медіатехнікою	33,1
Немає рекомендацій щодо медіаосвіти з боку шкільного керівництва	28,3

Всяляє оптимізм те, що жоден з анкетованих не відмовляється від використання елементів медіаосвіти у педагогічній практиці, на відміну від 14% російських учителів, які давали відповіді на запитання у 2003 р. Матеріальна зацікавленість не є визначальним фактором, що стоїть на заваді застосування медіа в українській школі, тоді як 89,5% російських учителів вказують на відсутність матеріальної зацікавленості. Потреба в рекомендаціях щодо медіаосвіти з боку шкільного керівництва у російських вчителів також значно більша [5, с. 183]. Те, що пріоритетом стає нестача певних знань і методик, підтверджується попередніми анкетними даними, про які ми вже говорили.

Наше опитування не претендує на тотальну репрезентативність. Разом з тим його результати здаються нам симптоматичними для медіаосвітнього процесу загалом. Він, зокрема, показав, що, усвідомлюючи величезну значущість медіа в житті людини нинішнього інформаційного суспільства, вчителі підтримують необхідність запровадження медіаосвіти. При цьому переважна їх більшість справедливо вважає, що поєднання автономних й інтегрованих занять з учнями сьогодні є найбільш ефективним шляхом розвитку медіаосвіти, а отже, підвищення медіаграмотності підростаючого покоління. Однак, незважаючи на підтримку більшістю педагогів завдань розвитку критичного мислення на матеріалі медіакультури, вони істотно завищують важливість «запобіжних» завдань медіаосвітніх занять. Вагомим аргументом у запровадженні медіаосвіти є прагнення педагогів вдосконалювати навчальний процес з допомогою медіаосвітніх засобів. Отримані результати допомагають уточнити завдання і послідовність запровадження медіаосвіти в Україні і спрямувати подальші дослідження на розгляд методичних і практичних аспектів цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтернет в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
3. Лозицька Т. Ю. Використання медіа в навчально-виховному процесі очима молодих учителів / Т. Ю. Лозицька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2009. – № 23, ч. 2. – С. 60–66.

4. Лозицька Т. Ю. Дослідження ставлення учителів до медіа як засобів навчання / Т. Ю. Лозицька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2010. – № 17. – С. 60–66.
5. Федоров А. В. Медиаобразование: социологические опросы / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Ю. Д. Кучма, 2007. – 228 с.

УДК 070:37

I. М. НОСАЧЕНКО

МЕДІАОСВІТА ЯК НАПРЯМОК НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ

Вказується на необхідність впровадження курсу «Медіакультура» у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи. Відзначено вплив медіазасобів на результати навчання та виховання учнів, психофізіологічний розвиток дітей, формування їх особистісних психічних та інтелектуальних якостей сприйняття, розуміння, аналізу інформації.

Ключові слова: медіаосвіта, медіакультура, навчально-виховний процес.

И. М. НОСАЧЕНКО

МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ КАК НАПРАВЛЕНИЕ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ШКОЛЕ

Отмечается необходимость внедрения курса «Медиакультура» в учебно-воспитательный процесс общеобразовательной школы. Указано влияние медиасредств на результаты учебы и воспитания учеников, психофизиологическое развитие детей, формирование их личностных психических и интеллектуальных качеств восприятия, понимания, анализа информации.

Ключевые слова: медиаобразование, медиакультура, учебно-воспитательный процесс.

I. M. NOSACHENKO

MEDIA EDUCATION AS A COMPONENT OF EDUCATIONAL PROCESS

The article emphasizes the necessity of introduction of the course "Media Culture" in the educational process of the secondary school education. The impact of media on the results of educational process, physiological development of children, shaping their personal and intellectual qualities of cognition, understanding, information analysis is studied.

Keywords: media education, media culture, educational process.

Сьогодні Україна стала на інноваційний шлях розвитку та опанування високих технологій як змісту суспільної трансформації. Медіазасоби стали невід'ємною частиною життя людства, його культури і це змінило умови навчання, праці, відпочинку. Під впливом інформаційних технологій відкриваються нові перспективи для підвищення ефективності освітнього процесу, що зумовлює зміни змісту освіти. Змістом базової освіти стає фундаментальна технологічна грамотність, яка має доповнити функціональну грамотність індустріального суспільства. Це означає, що функціонально грамотним є той, хто вміє виконувати роботи в рамках технологій, бути користувачем технологічних приладів. Підвищуються вимоги до якості освіти (рівня знань, умінь і навичок, компетентностей). На сучасному етапі широкого впровадження новітніх засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті особливого значення набуває проблема вивчення впливу медіазасобів на результати навчально-виховного процесу, психофізіологічний розвиток дітей, формування їхніх особистісних психічних та інтелектуальних якостей.

Аспекти впровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес ґрунтовно досліджуються у роботах В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюка, В. А. Триндюк, Г. В. Онкович, А. В. Аносової, Ю. М. Ковтун, О. В. Бурім, А. А. Сулім, Н. М. Духаніної, І. Д. Бех, Т. Пушкарьової, М. Слюсаревського, В. І. Тернопільської. Проблем впливу мас-медіа на особистість та суспільство торкаються у своїх працях Д. Бакінгем, Ж. Гоне, І. М. Дзялошинський, Дж. Лалл, Л. Селлерс. Використання матеріалів ЗМІ було в центрі

наукових інтересів Є. М. Міллера, Г. В. Онкович, Н. В. Саєнко, О. А. Сербенської, В. В. Усатої, О. В. Федорова, І. М. Чемерис, О. К. Янишин та ін.

Попри велику кількість робіт, присвячених проблемам впливу мас-медіа на особистість та суспільство, все-таки недостатня увага приділяється дослідженню реального впливу медіазасобів на психофізіологічний розвиток дітей, формування їхніх особистісних психічних та інтелектуальних якостей у базовій освіті. Адже медіареальність характеризується небувалым розвитком засобів масових комунікацій (ЗМБ) і становить вагому частину загального обсягу сучасного інформаційного простору. У світі інформації без інформаційних меж і обмежень живуть наші діти, молодь, які мають доступ до медіапродукції всього світу.

Мета статті – показати, що в епоху змін, інновацій, інтелекту, яка диктує свої умови життя ы висуває нові вимоги до людини, одним із важливих сучасних напрямів навчання і виховання молоді є формування особистісної медіакультури. Сучасний розвиток ЗМІ мультимедійних зокрема, зумовлює утворення нових форм життєдіяльності людини, новий досвід спілкування і співіснування.

Інформаційне суспільство ставить перед освітою завдання підготовки сучасного фахівця, який:

- володіє необхідними для професійної діяльності знаннями, вміннями, навичками й ефективно використовує їх на практиці;
- вміє передбачати зміни і гнучко реагувати на них, адаптуватися до них;
- критично мислить, вміє визначати наявні проблеми та шляхи їх оптимального вирішення;
- вміє грамотно працювати з інформацією;
- є контактним і комунікабельним у різних соціальних групах, вміє ефективно працювати у колективах;
- самостійно працює над власним розвитком, підвищенням свого культурного й освітнього рівнів.

Оскільки людство постійно розвивається, темпи змін невинно пришвидшуються, і для людини, і для країни стає дедалі важливіше вміти реагувати на ці зміни, щоб не залишитися осторонь прогресу. Один із дослідників вдало зазначив, що середньовічний англійський селянин зустрічав протягом життя менше людей, аніж сучасна людина за один день. Але це стосується міжособистісного спілкування. А коли мова йде про масове спілкування, то тут зміни ще різючіші. Ми спостерігаємо появу нових і нових медіа, які використовують технології, котрі ще вчора здавалися казковими.

Нашу добу недаремно називають інформаційною. І справа тут не тільки в тому, що значна частка національного багатства сучасних країн створюється у сфері інформаційних технологій. Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може стояти осторонь інформаційних потоків. Проте головна складність нині не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка інформація потрібна. Величезний надмір інформаційної пропозиції призводить до того, що сучасна людина ризикує «потонути» в інформаційному морі. До цього додається загроза повірити брехливій інформації. На жаль, багато сучасних медіа не перевіряють достовірність оприлюднених даних, нормою стало використання численних маніпулятивних технологій, спрямованих або на безпідставне формування позитивного іміджу замовників, або на очорнення їхніх конкурентів.

Особливе значення грамотна робота з інформацією має, коли йдеться про дітей та підлітків. Ми маємо готувати дітей до вдалого освоєння світу. А сьогодні найважливіший складник цього опанування — вміння грамотно працювати з інформацією [1].

Нині низка найавторитетніших міжнародних та європейських освітніх організацій (зокрема, ЮНЕСКО і Рада Європи) наголошують на необхідності запровадити медіаосвіту у навчально-виховний процес, оскільки сучасні мас-медіа відіграють вагому роль у житті суспільства і володіють потужним освітньо-виховним потенціалом.

На міжнародному рівні необхідність введення медіаосвіти вперше зафіксовано у Грюнвальдській декларації з медіаосвіти (1982р.), настанови якої пізніше поглиблювалися й деталізувалися на конференціях ЮНЕСКО в Парижі (1989, 1997, 2007), Відні (1999), Сан-Паулу (1998), Торонто (2000), Салоніках (2001), Лондоні (2002), Монреалі (2003) та на засіданнях Ради Європи в Страсбурзі (2002), Балтиморі (2003), де було схвалено досвід засновників медіаосвіти та провідних медіадидактів із різних країн світу (Ж. Гоне, Д. Консідайна, Р. Корнела, Л. Мастермана, К. Уорснопа та ін.). У підсумковому документі,

прийнятому 2007 р. у Граці (Австрія) конференцією Ради Європи «Медіаграмотність і права людини», наголошено на важливості розвитку медіаграмотності та медіакомпетентності для підтримання демократії у суспільстві й рекомендовано ввести медіаосвіту у вищих навчальних закладах Європи як обов'язковий компонент.

Медіаосвіта нині – предмет зацікавленнь педагогів, психологів, журналістів, соціологів, філософів, політологів, культурологів, мистецтвознавців, філологів, мовознавців, а також представників інших наук.

Сучасне інформаційне суспільство передбачає цілеспрямовану підготовку особистості до оптимального і безпечного використання інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема ресурсів Інтернет. Негативні інформаційні впливи на дітей і підлітків – проблема, що потребує оптимального розв'язання на загальнодержавному рівні.

Для сучасних молодих людей Інтернет фактично став інфраструктурою навчання і головним засобом задоволення потреб у розвагах, спілкуванні, творчості [8]. Неконтрольоване користування Інтернет-ресурсами, зокрема тими, зміст яких виходить за межі цензури, несе низку небезпек для учня: руйнацію ментального імунітету особистості, спотворення уявлень про світ, формування негативної ціннісної орієнтації, зниження моральності, знецінення «живого» спілкування тощо.

Дослідники відзначають, що інтенсивному розвитку медіаосвіти в багатьох країнах сприяла експансія американських ЗМК, через що багато європейських медіапедагогів перейнялися розвитком «критичного мислення» учнів, щоб допомогти їм протистояти впливу заокеанської масової культури. Отже, йдеться про медіавиховання (виховання засобами медіа) – розділ медіапедагогіки, покликаний формувати світогляд, інтереси, потреби, ідеали, мотиви, ціннісні орієнтири, свідомість, переконання, судження, а також конкретні риси характеру, риси особистості, моделі поведінки, розвивати її культуру засобами масової комунікації [11].

Національною Академією педагогічних наук України у 2010 р. розроблено і затверджено Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, головною метою якої визначено сприяння розбудові в державі ефективної системи медіаосвіти для забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [5].

Сьогодні в суспільстві немає людини, яка б не була втягнута в інформаційні процеси, тобто у виробництво, розповсюдження чи споживання інформації.

Варто розуміти, що інформаційні процеси разом із позитивними змінами в суспільстві несуть у собі ризики як для особистості, так і для суспільства загалом, тому школа має реагувати на це якомога швидше. Найкращим способом позбутися негативних впливів інформаційного суспільства залишається адекватне виховання. Утім реальність не збігається з нашими бажаннями. Поради фахівців обмежити час перебування дітей за комп'ютером, контроль за їхніми контактами далеко не завжди можуть бути здійсненними.

Отже, у навчанні дітей мають з'явитися нові навчальні дисципліни, завдання яких – навчити дітей критично ставитися до інформації, що оточує людину в сучасному світі.

Спираючись на досвід таких європейських країн, як Велика Британія, Франція, Німеччина, Росія та ін., ідея шкільної медіаосвіти, що має впроваджуватися у форматі спецкурсу/факультативу для учнів старшої школи, стає актуальною і в Україні.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Актуальність курсу медіаосвіти зумовлена об'єктивним існуванням соціального медіакультурного феномена – медіареальності, яка характеризується небувалим розвитком засобів масових комунікацій і становить вагомий частину загального обсягу сучасного інформаційного простору.

Основне завдання медіаосвіти полягає в системному і компетентному вихованні підростаючого покоління, яке має навчитися не лише адекватно користуватися різноманітними медійними засобами, а й розумітися на закономірностях їх функціонування, знати особливості технологій впливу ЗМК, а головне – критично мислити, розвивати особистісне, оцінювати

ставлення до продукції масмедіа та спиратися на етично-естетичні орієнтири в процесі сприймання візуальної компоненти медіапродукції.

Завданням медіаосвіти є також сприяння формуванню:

- медіаімунітету особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіа-середовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіа-продукції, що передбачає медіаобізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів;

- рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів медіа-грамотності, що забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб, адекватного та різнобічного оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа;

- здатності до медіатворчості для компетентного і здорового самовираження особистості й реалізації її життєвих завдань, поліпшення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків і якості життя в значущих для особистості спільнотах;

- спеціалізованих аспектів медіа-культури: візуальної медіакультури (сприймання кіно, телебачення), музичної медіакультури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих мас-медіа, та сучасних напрямів медіаарту тощо.

Шкільна медіаосвіта охоплює інтегровану медіаосвіту (використання медіадидактики в межах існуючих предметів), спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткову, студійну та інші форми позакласної роботи. Ця форма медіаосвіти спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіакомпетентності.

Об'єктом вивчення спеціалізованого курсу «Медіакультура» є суспільний феномен сучасної медіакультури, що являє собою щабель еволюційного розвитку цивілізації людства.

ЗМК дають змогу активізувати знання, отримані в ході традиційного навчання, але водночас можуть засмічувати свідомість інформаційним шумом, перевантажувати пам'ять, пригнічувати уяву, шаблонізувати мислення, викривлювати вольовий розвиток дитини. Щоб уникнути ризиків і актуалізувати позитивний потенціал медіа, дитину потрібно готувати до ефективної взаємодії з інформаційним простором.

Сьогодні медіаосвіта є тим засобом, який можна використовувати не лише для протистояння негативним наслідкам спілкування із ЗМІ, а й для профілактики девіантної та делінквентної поведінки, щоб нейтралізувати вплив «екранного насильства» на неповнолітню аудиторію, бо медіаосвічена аудиторія розуміє: «медіа транслює ідеї, інформацію, новини з точки зору певної категорії людей; для емоційного впливу на публіку застосовують спеціальні технології, ці технології можна розпізнати та зрозуміти, якого ефекту намагалися досягнути ті, хто створював медіатекст; усі медіатексти вигідні одним людям, а іншим – навпаки, завдають шкоди. Медіаосвічена аудиторія шукає альтернативні джерела інформації та розваг, не стає об'єктом маніпуляції з боку телебачення (для задоволення інтересів будь-кого), складає більш свідому частину громадян свого суспільства» [15].

Засилля низьковартісної в художньому, моральному, змістовому, ціннісно-смісловому аспектах медіапродукції, постійна репрезентація насильства, агресії, порнографії потребують реагування не тільки з боку найближчого дорослого оточення дитини, а й з боку певних державних інституцій.

Перед педагогами постають такі завдання: формувати теоретичну базу знань учнів з основ медіаграмотності і практичні навички ефективної та безпечної взаємодії з інформацією, отриманою з медіаджерел, у тому числі з урахуванням використання засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у повсякденній практичній, зокрема навчально-пізнавальній, діяльності учнів та їхньому міжособовому спілкуванні; започаткувати основи їхньої медіакультури, уміння виражати себе в сучасному медіапросторі.

Учні в процесі вивчення курсу «Медіакультура» повинні оволодіти навичками: аналізу типів комунікації, засобів комунікації критичного мислення та рефлексивного сприймання медіатекстів; методами аналізу медіатекстів; прийомами психологічного захисту проти непотрібної інформації та навичками безпечної поведінки в медійному просторі; навичками

організації особистісного медійного простору (у тому числі творчими); умінням розвитком мотивації щодо формування індивідуальної медіакультури.

У процесі впровадження зазначеного курсу в навчально-виховний процес можна застосовувати такі методи і форми роботи:

1. Включення у структуру уроку проблемних, проектних методів роботи, різних інноваційних форм організації навчальної діяльності (нестандартні, дослідницькі завдання).
2. Забезпечення участі школярів у позакласних заходах з предмета.
3. Створення умов для самостійної діяльності на уроках з медіакультури.
4. Створення умов для участі учнів у конкурсах.
5. Формування пізнавального інтересу, який є підґрунтям для розвитку пізнавальної активності учнів (активний пошук, здогад, дослідницький підхід, готовність до вирішення складних творчих завдань).

«Передбачається і лекційний матеріал, і практичні заняття – скажімо, перегляд та аналіз фільмів, зокрема, короткометражок, а також реклами; обговорення медійних творів і створення власних. Діти можуть приносити на урок цікаві для них твори, пропонувати для перегляду та обговорення те, що їм сподобалось або навпаки – не сподобалось. На уроках вивчатимуться механізми впливу, види маніпуляцій у медіа і як від них звільнитися. Приділятиметься увага екранній мові: тобто – як передаються різні ідеї з точки зору психологічного впливу, які емоції викликають певні зображення. Суть у тому, щоб діти проявляли ініціативу та створювали власні медіатвори. Коли діти вчать робити щось самостійно, вони інакше сприймають екранну мову – якщо є мотивація робити, то виникає мотивація знати...» [10].

Входження України в міжнародний простір спричинило виникнення нових чинників розвитку освіти і, відповідно, змінило вимоги до якості знань учнів. Постає необхідність реалізувати застосування інноваційних технологій для того, щоб освіта відповідала вимогам сучасності.

Курс «Медіакультура» можна вважати одним із прототипів нових навчальних дисциплін, завдання якого – навчити особистість критично ставитися до інформації, яка оточує людину в сучасному інформаційному світі.

Отже, медіаосвіта вчить суспільство не стояти осторонь величезного потоку інформації, а впевнено користуватись ним, фільтрувати і вибирати все, що сприятиме всебічному розвитку індивіда [14].

В умовах надміру різноманітної інформації першочерговим завданням сучасної базової освіти є виховання культури сприйняття, розуміння, аналізу інформації, формування уявлень про механізми і наслідки її впливу на глядачів, читачів і слухачів. Однібічна або перевернена інформація (яка передається, приміром, телебаченням, що володіє великою силою пропагандистського впливу), безсумнівно, має потребу в осмисленні. Тому корисно, щоб молодь могла розрізнати: розходження між наданими (потребують перевірки) та загальновідомими фактами; надійність джерела інформації; упередженість судження; неясні або двозначні аргументи; логічну несумісність у ланцюзі міркування.

Перед молодою людиною нині постають вагомі виклики: вона має володіти інформаційною і технологічною компетенціями, вміти критично й системно мислити, вирішувати творчі завдання, пристосовуватися до швидкозмінних умов навколишнього світу, самоспрямовуватися у навчанні, бути готовою працювати в команді і водночас зміцнювати свої морально-духовні основи, щоб не набути статусу розумного циніка, який задля особистих досягнень не гребує застосуванням аморальних технологій [7].

Сучасний роботодавець інформаційного суспільства зацікавлений у працівникові, який:

- уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми (тобто застосовувати отримані знання для їх вирішення);
- може критично і творчо мислити;
- володіє значним словниковим запасом, який базується на глибокому розумінні гуманітарних знань.

Водночас, коли у багатьох країнах проблеми медійної освіти є одними з найактуальніших у розвитку різних сфер життя держави, а медіаосвіта функціонує як система, як комплексна стратегія, що дає змогу готувати більш активних, більш зрілих споживачів інформаційного суспільства, в Україні, на жаль, медіаосвіта поки ще не стала ні частиною загальноосвітньої підготовки молоді, ні концептуальною технологією взаємодії ЗМІ з аудиторією [15].

Тож питання впровадження медіаосвіти в Україні стає дедалі актуальнішим, бо саме вона, виконуючи багатоаспектні завдання, покликана стати соціокультурним фактором розвитку особистості, засобом розвитку медіакультури та вирішити одну з найважливіших проблем – захистити аудиторію споживачів ЗМІ, передусім аудиторію дитячу та молодіжну, від негативного впливу медіа.

Дослідники в галузі соціології ЗМІ доводять, що на початку ХХІ ст. відбулася остаточна переорієнтація юнацької аудиторії на аудіовізуальну інформацію. Саме тому пріоритетною визначено мету – використання ЗМІ та медіаосвіти для формування умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, для протистояння маніпуляції суспільною свідомістю, для адаптації людей до нових соціальних умов життя, що постійно змінюються, для позитивного саморозвитку особистості. Це має бути в полі зору і системи освіти загалом, і кожного педагога зокрема.

Вміння грамотно й критично вибирати необхідну інформацію та використовувати можливості медіатехнологій, захищатися від їхніх негативних впливів – це вимоги часу, зумовлені змінами в соціокультурному просторі, яким повинен відповідати кожен, хто має допомагати успішній соціалізації підростаючого покоління. Важливим є і розуміння того, що процес медіаосвіти повинен починатися і продовжуватися не лише в школі, а тривати все життя.

ЛІТЕРАТУРИ

1. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. : В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред. В. В. Різуна. – К. : Центр вільної преси, 2012. — 352 с.
2. Чемерис І. М. Медіаосвіта за кордоном: теорії медіаосвіти та коротка історія розвитку / І. М. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 3. – С. 104–108.
3. Федоров А. В. Медиаобразование, медиаграмотность, медиакритика и медиакультура / А. В. Федоров // Высшее образование в России. — 2005. — № 6. — С. 134–143.
4. Онкович Г. В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа / Г. В. Онкович. // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 130–137.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
6. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
7. Пушкарьова Т. Інформаційно-комунікаційна компетентність – важливий чинник формування світогляду учнів / Т. Пушкарьова // Рідна школа. – 2010. – № 9. – С. 9–12.
8. Слюсаревський М. Медіа-освіта : українська перспектива / М. Слюсаревський, Л. Найдьонова // Рідна школа. – 2010. – № 9. – С. 57.
9. Тернопільська В. І. Соціально-комунікативна культура школяра : шляхи сходження : монографія / В. І. Тернопільська. – Житомир : Вид-во ПП «Рута», 2008. – 303 с.
10. Найдьонова Л. Щоб дитина грамотно споживала медіа, треба поставити її в позицію творця (за матеріалами osvita.mediasapiens.ua) [Електронний ресурс] / Любов Найдьонова. – Режим доступу: osvita.mediasapiens.ua
11. http://www.edu.of.ru/mediaeducation/default.asp?ob_no=823
12. Онкович Г. В. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / Г. В. Онкович // Нові технології навчання: матеріали другого міжнародного семінару «Навчально-виховне середовище та моральність у ХХІ столітті» / . – Київ; Вінниця, 2010. – № 62. – С. 89–92.
13. Духаніна Н. М. Медіатехнології як мотивація студентів до навчання / Н. М. Духаніна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Вища освіта України. – 2008. – Дод. 3, т. V (12). – С. 189–193.
14. Бурім О. В. Медіаосвіта як важливий компонент соціально-педагогічної профілактики деструктивного впливу ЗМІ на особистість О. В. Бурім. [Електронний ресурс] /– Режим доступу: <http://www.uk.orgsun.com/1/1/1858-1.php>.

О. Б. ПОЛЄВІКОВА

СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ МЕДІАОСВІТИ НА ХЕРСОНЩИНІ

Обґрунтовано специфіку впровадження сучасної системи медіаосвіти дошкільників у Херсонській області. Розкрито сутність концепції, особливості програми та супровідних заходів, розроблених професором К. Л. Крутиї, щодо забезпечення дошкільної медіаосвіти в зазначеному регіоні України.

Ключові слова: медіаосвіта, концепція дошкільної медіаосвіти, інноваційні медіатехнології.

О. Б. ПОЛЕВИКОВА

СПЕЦИФИКА ВНЕДРЕНИЯ ДОШКОЛЬНОГО МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ НА ХЕРСОНЩИНЕ

Обоснована специфика внедрения современной системы медиаобразования дошкольников на Херсонщине. Раскрыта сущность концепции, особенности программы и сопроводительных мероприятий, разработанных профессором К. Л. Крутией, по обеспечению дошкольного медиаобразования в данном регионе Украины.

Ключевые слова: медиаобразование, концепция дошкольного медиаобразования, инновационные медiateхнологии.

O. B. POLIEVIKOVA

THE PECULIARITIES OF IMPLEMENTING PRESCHOOL MEDIA EDUCATION IN KHERSON REGION

The author of the article substantiates the peculiarities of implementation of the modern system of media education for preschool children in Kherson region. The essence of the concept, features of the program and accompanying processes studied by professor K. L. Krutiy as a means to support the implementation of preschool media education in this region of Ukraine are discussed.

Keywords: media education, the concept of pre-school media education, innovative media technology.

У прийнятій у грудні 2012 р. «Резолюції Європарламенту з медіаграмотності у світлі цифрових технологій» чітко окреслено шлях до обов'язкового статусу медіаосвіти в усіх країнах Європейського Союзу: медіаосвіта має охопити всі верстви населення, включаючи дітей та молодь, і стати невід'ємною складовою навчальних програм на кожному рівні шкільного життя. До реалізації цього напрямку діяльності долучилась і Україна.

Дошкільна освіта в нашій державі має чітку нормативну базу. Основні напрями роботи з розроблення та впровадження моделі медіаосвіти ґрунтуються на таких документах: Законі України «Про дошкільну освіту»; Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (схваленої постановою Президії Національної Академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р.); UNESCO [Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In: Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, p. 273–274. Reprint in: Outlooks on Children and Media. Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 2001, p. 152], Положенні про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від листопада 2000 р.

Аналіз джерел, автори яких досліджують шляхи вдосконалення сфери освіти, дав змогу з'ясувати, що проблеми інформатизації вивчалися фахівцями в різних аспектах, а саме: у контексті реформування професійної освіти відповідно до європейських вимог (В. Журавський, М. Згуровський, В. Кремень, П. Сікорський, М. Степко та ін.); розробки концептуальних засад неперервної й дистанційної «освіти без кордонів», що спрямовані на вирішення завдань ефективності й доступності професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Новиков, Є. Полат, С. Сисоева та ін.); компетентнісного підходу до професійної освіти (І. Зімняя, Н. Ничкало, Ю. Татур та ін.); інформатизації освітньої діяльності (В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.). Науковці відзначають недостатній рівень сформованості знань, умінь та навичок з інформаційних технологій у майбутніх фахівців. У

дослідженнях Л. Босової, Ю. Горвіца, А. Горячева, О. Зворигіної, Ю. Первіна та інших науковців розглянуто проблеми формування інформаційної грамотності старших дошкільників, ергономічних вимог до розвивальних комп'ютерних програм для дітей і проведення занять з використанням комп'ютерної техніки. Учені наголошують на можливості вже в дошкільному дитинстві оволодіти комп'ютерними технологіями за умови, якщо комп'ютерні засоби не матимуть для дитини шкідливих наслідків їх застосування.

Цілком очевидно, що подальша трансформація дошкільної освіти так чи інакше буде пов'язана з усе більш широким використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників, розширення кругозору. Опанування комп'ютерної грамотності на елементарному рівні – запорука успішної реалізації особистості дошкільника, тому що в галузі освіти найбільш потужно виявляється тенденція до поступової адаптації змісту інформатики за спадною лінією – від вищого навчального закладу (ВНЗ) до школи, від старших класів до початкової школи й далі до дитячого садка [1].

Аналіз філософської, психологічної й педагогічної літератури про застосування ІКТ і формування комп'ютерної грамотності старших дошкільників виявив певні суперечності між:

- місцем комп'ютерної техніки у житті сучасної людини, потребою у формуванні комп'ютерної грамотності й недостатнім рівнем інформаційно-комунікаційного забезпечення освітніх закладів;

- новими тенденціями в розвитку сучасної освіти, орієнтованої на широке використання комп'ютерної техніки, та невідповідним рівнем підготовки педагога до впровадження ІКТ у навчальний процес освітніх закладів, починаючи з дошкільних установ;

- новим типом професійної діяльності педагога, орієнтованої, зокрема, на застосування ІКТ, та неготовністю вихователя до їх усвідомленого використання;

- неконтрольованим потоком використання розвивальних комп'ютерних програм для дітей дошкільного віку, більшість з яких не орієнтована на збереження здоров'я, відсутністю системного аналізу та неготовністю вихователів до їх систематизації й адекватної оцінки [1; 2; 3; 4; 5].

Саме тому за підтримки Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України й МОНмолодьспорту України в особі І. Б. Стеценко на базі дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) № 2, 4, 5, 9, 11, 20, 76 Херсона розпочато дослідження відповідно до концепції медіаосвіти професора К. Л. Крутій. Згідно з наказом управління освіти Херсонської міської ради схвалено ініціативу педагогічних колективів: Херсонського ясел-садка № 2 (зав. А. В. Гіріна), Антонівського ясел-садка № 4 комбінованого типу з логопедичними групами Антонівської селищної ради м. Херсона (зав. Т. А. Цалко), Херсонського ясел-садка № 5 Херсонської міської ради (зав. Л. В. Тимошевська), Херсонського ясел-садка № 9 комбінованого типу для дітей з вадами мови (зав. Г. І. Мангуплі), Херсонського ясел-садка № 11 комбінованого типу з логопедичними групами (зав. Л. М. Консевич), Херсонського ясел-садка № 20 (зав. Т. М. Маценко), Херсонського ясел-садка № 76 (зав. О. В. Устимова) і затверджено заявку на проведення дослідно-експериментальної роботи з теми «Створення моделі дошкільної медіаосвіти».

Головними чинниками концепції дошкільної медіаосвіти визначено: сприяння формуванню медіаімунітету підростаючої особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу; формування та розвиток навичок критичного мислення як механізму медіаграмотності; розвиток здатності до медіатворчості для самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, різних аспектів медіакультури. Концепція визначає умови впровадження дошкільної медіаосвіти, а саме: вдосконалення нормативно-правової бази взаємодії мас-медіа та дошкільної освіти; забезпечення готовності фахівців дошкільної освіти до розв'язання медіаосвітніх проблем і суперечностей, що потребує перебудови звичних організаційних форм роботи з дітьми дошкільного віку; вдосконалення змісту і форм підвищення кваліфікації педагогів, зорієнтованих на випереджальне ознайомлення з медіаосвітніми інноваціями; якісне програмно-методичне та інформаційне забезпечення, зокрема, створення спільних інформаційних ресурсів, забезпечення роботи віртуальних медіаосвітніх груп і мультидисциплінарних конференцій, створення та адміністрування тематичних медіаосвітніх сайтів; здійснення спільних наукових проєктів, проведення «круглих столів», міжвідомчих семінарів і вебінарів, конференцій, фестивалів з дошкільної медіаосвіти тощо. Запорукою подальшого ефективного розвитку інформаційної

культури дошкільника може стати залучення вихователів, фахівців з інформаційних технологій до проведення спільних заходів, ознайомлення з програмами і проектами некомерційних громадських організацій, операторів мобільного зв'язку, об'єднань батьків та вихователів або тільки батьків у спільну асоціацію.

Теоретико-методологічну основу дослідження становили теоретичні положення про сутність інформаційної культури суспільства (А. Барцель, М. Кастельс, Е. Тофлер); дослідження із системного аналізу педагогічних явищ і процесів (Б. Гершунський, В. Краєвський, В. Кремень, В. Садовський, А. Урсул); наукові положення про роль діяльності у становленні та розвитку особистості (Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн); ідеї використання ІКТ у навчально-виховному процесі дитячого садка та можливості формування комп'ютерної грамотності дітей (Ю. Горвіц, А. Горячев, О. Зворигіна, В. Моторін, С. Новосолова, І. Пашеліте, С. Пейперт, Ю. Первін, Т. Поніманська); основні положення законодавчих та нормативних документів про освіту, зокрема Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Національну програму інформатизації», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [1; 2; 3; 4].

Метою дослідження є: прискорення передачі новітньої інформації з прогресивних медіатехнологій і впровадження їх у освітній процес ДНЗ; формування навичок використання медіатехнологій педагогами ДНЗ; оволодіння практичними вміннями і навичками створення медіапродукції педагогами експериментальних цих закладів, що буде сприяти суттєвому підвищенню їхнього професійного рівня.

Визначена мета реалізується в процесі виконання таких завдань експерименту: підготовка педагогів до роботи в експериментальних умовах; застосування медіатехнологій; проведення теоретичних семінарів і семінарів-практикумів для педагогів ДНЗ; підвищення кваліфікації педагогів шляхом залучення всіх форм методичної роботи.

До пріоритетів, що потребують експериментального вивчення в дошкільних навчальних закладах, належать:

1) оптимізація освітнього процесу з метою збереження фізичного, психічного, психологічного, соціального та духовно-морального здоров'я дітей в медіасередовищі;

2) розробка методичних рекомендацій і дидактичних матеріалів із ознайомлення дітей дошкільного віку з художньою літературою, довідкам, які забезпечать успішне формування й удосконалення в дітей навичок безпечного перебування в середовищі сучасних медіаресурсів.

Вагомим чинником для започаткування експериментально-дослідницької роботи в зазначених ДНЗ є зміна світогляду педагогічних колективів на необхідність оновлення. Необхідно провести значну роботу з підготовки методичного матеріалу, розробки планів і програм, оновлення засобів навчання, розробки і впровадження досконалих критеріїв контролю за станом формування медіаграмотності в дошкільників, новітніх педагогічних медіатехнологій. Для цього потрібно:

- вважати необхідним поєднання традиційних методів методичної роботи з педагогічними кадрами ДНЗ з новими пріоритетними методами активної роботи;
- впроваджувати механізми системного вивчення змін, тенденцій в медіаосвіті дошкільників, а також механізми відповідної реакції дошкільної освіти, її змістовної трансформації;
- постійно розробляти і запроваджувати в освітній процес з дітьми дошкільного віку нові методичні матеріали, оновлювати і розробляти комп'ютерні програми;
- вести постійну роботу з навчання та підвищення кваліфікації педагогів, задіяних в експериментально-дослідницькій роботі;
- забезпечити необхідні матеріально-технічні умови з метою реалізації гнучкості змісту дошкільної медіаосвіти відповідно до сучасних потреб;
- спільною програмою діяльності ДНЗ, що є експериментальними майданчиками, передбачати створення нової навчально-методичної літератури, розробку сучасних медіатехнологій;
- удосконалювати комп'ютеризацію та інформатизацію освітнього процесу в ДНЗ.

Наукове керівництво у м.Херсоні здійснює методичний кабінет при управлінні освіти (В. М. Ільїна).

Наукові консультанти – представники професорсько-викладацького складу факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету на чолі з Л. Є. Петуховою – доктором педагогічних наук, професором, деканом факультету дошкільної та початкової освіти, завідувачем кафедри дошкільної освіти.

Передбачено здійснення експерименту в три етапи. Перший етап охоплює 2013–2014 рр. і матиме такий зміст:

Організація експериментальної діяльності з питань впровадження медіаосвіти в ДНЗ.

Підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, які беруть участь в експерименті, шляхом проведення 2 семінарів.

Нормативно-правове забезпечення експерименту: а) прийняття відповідних рішень педагогічною радою; б) розробка програми науково-дослідницької та експериментальної роботи; в) підготовка науково-теоретичного обґрунтування проблеми дослідження.

Розробка освітніх програм і організація експерименту з перевірки запропонованих програмних вимог для забезпечення масштабності експерименту з впровадження медіаосвіти в практику ДНЗ.

Координація зусиль учених і педагогів-ініціаторів із метою експериментального розширення медіаосвітньої практики в ДНЗ для всіх учасників освітнього процесу (діти, педагоги, батьки).

Створення матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, оснащення педагогів передовими ІКТ.

Формування позитивної думки в суспільстві, а також у вихователів і батьків про необхідність упровадження медіаосвіти як підготовки дитини до ефективної взаємодії зі світом сучасних медіа.

Проведення семінарів-практикумів і круглих столів з питань медіаосвіти дошкільників для педагогів ДНЗ м. Херсона.

Другий етап – це етап поступового вкорінення дошкільної медіаосвіти й стандартизації вимог (2014–2015 рр.), на якому передбачено такі напрями роботи:

Організація широкого суспільного обговорення результатів експериментального впровадження дошкільної медіаосвіти в педагогічну практику, з'ясування виявлених ризиків і ресурсів, подальше формування позитивної суспільної думки.

Проведення обласного семінару-практикуму з проблеми медіаосвіти дошкільника.

Підготовка інформаційно-методичних матеріалів, програмного інформаційно-комунікаційного забезпечення, відеотек, фонотек, інформаційних баз для методичних кабінетів дошкільних навчальних закладів, бібліотек педагогічних ВНЗ.

Апробація запропонованих медіаматеріалів (методичні рекомендації, медіапродукція тощо).

Подальший розвиток матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, забезпечення педагогів передовими ІКТ.

Впровадження інтегрованого курсу медіаосвіти у практику роботи ДНЗ.

Відпрацювання діагностичних методик, принципів їх аналізу, розробка анкет, тестів, інших матеріалів.

Третій етап – етап подальшого розвитку дошкільної медіаосвіти (2015–2016 рр.) передбачає уведення медіаосвітньої складової в освітні програми для дітей дошкільного віку; подальший розвиток матеріально-технічної бази дошкільної медіаосвіти, забезпечення педагогів передовими ІКТ; розробку прикладних науково-дослідницьких тем з питань підвищення ефективності дошкільної медіаосвіти для створення наукового супроводу її впровадження; підготовку методичного посібника з питань вирішення проблем реалізації дошкільної медіаосвіти; організацію моніторингу впливу інноваційних медіатехнологій та матеріалів на якість дошкільної освіти; апробацію інноваційних педагогічних медіатехнологій; підготовку наукового звіту про результати експериментальної роботи; науково-методичне й організаційне забезпечення процесу масового впровадження медіаосвіти в дошкільні початкові заклади області на основі аналізу практичних проблем, обміну досвідом зі здійсненням відповідного психолого-педагогічного супроводу (проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції); визначення позитивних і негативних прогнозів експериментальної роботи; кількісний і якісний аналіз оцінювання результатів експерименту на основі вироблених теоретико-методологічних критеріїв.

Очікувані результати: розробка моделі дошкільної медіаосвіти; розробка і запровадження скринінг-контролю «Професійний рівень педагогів»; розробка методичних рекомендацій щодо запровадження інноваційних медіатехнологій; створення методичного посібника з медіадидактики; розробка моделі професійної підготовки педагогів у міжкурсовий період; розробка медіапрезентацій з різних розділів освітньої програми; узагальнення педагогічного досвіду щодо впровадження інноваційних медіатехнологій та матеріалів.

Автор концепції моделі дошкільної медіаосвіти – К. Л. Крутій, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів Інституту педагогіки, психології та інклюзивної освіти РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта), член-кореспондент Академії менеджменту в освіті та культурі (м. Москва), член-кореспондент Петровської Академії науки і культур (м. Санкт-Петербург).

На нашу думку, ознайомлення дітей дошкільного віку з медіапродукцією має здійснюватися з опорою на такі особливості сприйняття дітьми художньої літератури і мистецтва:

– сила вражень дітей від прослуховування літературного твору, перегляду мультфільмів залежить від рівня розвитку їх естетичного сприйняття, тобто від здатності сприймати художню літературу в нерозривній єдності змісту й форми;

– обмежений особистий досвід, недостатньо глибоке розуміння істотних зв'язків і стосунків іноді заважають дітям зрозуміти певні моменти сюжету й окремі образні вислови;

– підвищена емоційність спонукає до внутрішньої активності дитини під час сприйняття образів медіапродукції;

– дошкільник ще не може визначитися зі своїми переживаннями від зовнішніх обставин, які зображено в книзі чи мультфільмі, його переживання під час слухання, його емоційне ставлення до героїв і подій часто не відповідають зображуваному подіям. Дитина не може вирватися з «полону» творів, що пов'язано з невмінням усвідомлювати свої емоції й керувати ними;

– сприйняття творів неможливе без активної роботи уяви. Дитина молодшого дошкільного віку, слухаючи оповідання чи казку, «підтримує» героїв; дитина старшого віку є «співучасником» героя, і ця співучасть виявляється в її зовнішній діяльності (О. В. Запорожець). Здатність переживати в уяві є однією із суттєвих особливостей дошкільника;

– здатність дітей дошкільного віку до фантазування, до мислення. Під час читання книги чи перегляду мультфільму важливо, щоб уява не відволікала дитину від тексту чи медіапродукції, а включалась в естетичне сприйняття, спрямовувала і поглиблювала її тощо.

Отже, в умовах медіасередовища особливої актуальності набуває рівень розвитку медіаграмотності всіх учасників освітнього процесу (дітей, їхніх батьків і педагогів). Реалізація положень запропонованої концепції уможливить вирішення гострих питань протистояння агресивному медіасередовищу і його руйнівному впливу на підростаюче покоління, дасть змогу спрямувати позитивні можливості сучасного інформаційного середовища на вирішення актуальних проблем дошкільної освіти. Херсонщина перебуває лише на початковому етапі цього дослідження і визначає перспективи подальших розвідок у зазначеному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / С. В. Дяченко. – Луганськ, 2009. – 225 с.
2. Крутій К. Л. Концептуальні основи створення єдиного інформаційного простору вищого навчального закладу (на прикладі Запорізького ІППО) / К. Л. Крутій, Л. А. Чернікова // Сборник научных статей I Международного образовательного форума «Личность в едином образовательном пространстве»; под науч. ред. проф. К. Л. Крутий. – Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. – С. 284–286.
3. Робак В. Медіапедагогіка: аналіз інноваційного зарубіжного досвіду / В. Робак // Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти: зб. наук. праць; ред. кол. І. А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоева та ін. – Л. : Сполум, 2002. – Вип. 8. – С. 70–92.

4. Федоров А. В. Основные теоретические концепции медиаобразования / А. В. Федоров, А. А. Новикова // Вестник Российского государственного гуманитарного фонда. – 2002. – № 1. – С. 149–158.
5. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. / А. В. Федоров – Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. – 64 с.

УДК 004:37–05645

Н. І. ПОЛІХУН

МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ ПІДТРИМКИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Стверджується, що стрімка зміна інструментальних механізмів спілкування, які особливо активно розвиваються в середовищі всесвітньої глобальної мережі Інтернет, докорінно змінює умову організації навчально-виховного процесу в школі. Це може активно сприяти розвитку здібностей, розкриттю інтелектуального творчого потенціалу особистості учня.

Ключові слова: мережевий ресурс, інтелектуальний потенціал, продуктивне мислення, дистанційне навчання, мультимедіатехнології, комп'ютерно опосередковані комунікації.

Н. И. ПОЛИХУН

СЕТЬЕВЫЕ РЕСУРСЫ ПОДДЕРЖКИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОДАРОВЕННЫХ УЧЕНИКОВ

Утверждается, что стремительное изменение инструментальных механизмов общения, которые особенно активно развиваются в среде всемирной глобальной сети Интернет, коренным образом изменяет условия организации учебно-воспитательного процесса в школе. Это может активно способствовать развитию способностей, раскрытию интеллектуального творческого потенциала личности ученика.

Ключевые слова: сетевой ресурс, интеллектуальный потенциал, продуктивное мышление, дистанционное обучение, мультимедиа технологии, компьютерно опосредованные коммуникации.

N. I. POLIHUN

NETWORK SUPPORT RESOURCES FOR GIFTED STUDENTS' RESEARCH ACTIVITY

The author argues that the rapid change in instrumental mechanisms of communication, which are particularly actively developing within the Internet global network, radically changes the conditions of educational process organization. It can also actively facilitate the development of abilities, disclosure of intellectual creative potentia of students.

Keywords: network resource, intellectual potential, productive thinking, distance learning, multimedia technologies, computer-mediated communications.

Обдарована дитина спроможна відіграти у майбутньому особливу роль в розвитку суспільства. Однак помилково вважати, що талант здатен самотійно, без особливої уваги і підтримки розкритися повною мірою. Для обдарованих дітей необхідно забезпечувати шляхи реалізації їхньої індивідуальності через розвиток системного мислення, цілісного світорозуміння, морально-духовних і творчих основ особистості. Творчий тип поведінки, актуалізований викликами ХХІ ст., характеризується здатністю до відчуття нових завдань і проблем навколишнього світу, до прийняття нестандартних прогнозованих рішень, до особливої пластичності й гнучкості мислення, поведінки, набутих навичок тощо. Характер навчання обдарованих дітей має відповідати їх особливим потребам, тому серед вимог до програм та організаційних форм навчання є: забезпечення самотійності в навчанні; розвиток навичок дослідницької роботи, продуктивного мислення, навичок вирішення проблем тощо.

Наразі вже проведено багато досліджень з розроблення науково-методичних засад щодо створення програм навчання обдарованих дітей, однак актуальним є пошук найбільш продуктивних методів навчання, який сьогодні пов'язаний з освітніми мультимедійними

технологіями, що відкривають нові горизонти в освіті загалом і обдарованих дітей зокрема. Сучасні комп'ютерні та інформаційно-комунікаційні технології дають змогу надіслати в будь-які, в тому числі віддалені, точки простору не тільки інформацію, а й сучасну методiku, технологію освіти з метою актуалізації інтелектуального і творчого потенціалу особистості, дати можливість для знайомства, взаємодії за інтересами у віртуальному просторі, виконання спільної справи, вирішення наукової проблеми в мережевій спільноті та ін.

Стрімка зміна інструментальних механізмів спілкування, які особливо активно розвиваються в середовищі всесвітньої глобальної мережі, докорінно змінює умови організації освітніх процесів, а також може активно сприяти розвитку здібностей, розкриттю потенціалу особистості. Спираючись на соціокогнітивну теорію розвитку, можна стверджувати, що мультимедійні технології з їх численними ефектами та перевагами створюють когнітивне різноманіття, а мережі комунікації забезпечують соціальний ефект розвивального середовища, призначеного для підвищення творчих та інтелектуальних ресурсів людини, здатності її до інноваційної діяльності, одним із основних компонентів якої є дослідницька діяльність.

Розглянемо основні підходи до використання мережевих ресурсів у розробці мультимедійних та комунікаційних освітніх технологій підтримки дослідницької діяльності учнів. Визначимо ресурси як умови виконання будь-якої діяльності, що дають змогу за допомогою певних перетворень мати бажаний результат. Термін «ресурс» запозичено з французької *ressource* – засіб, спосіб, дані; пов'язаний зі старофранцузьким *ressourde* – підійматися, сходити; виникати, направляти, кидати в ціль. Ресурси комп'ютерної мережі визначають як програмні, технічні, інформаційні та організаційні засоби комп'ютерної мережі, призначені для розв'язання завдань користувачів. Під мережевим інформаційним ресурсом освітнього призначення ми розуміємо інформаційний ресурс, що містить науково-педагогічну, навчально-методичну, хрестоматійну, нормативно-інструктивну і технологічну інформацію, технологія реалізації якого забезпечує можливість широкого доступу в умовах функціонування локальних та глобальних мереж [2; 3]. Наше дослідження стосується підтримки дослідницької діяльності обдарованих учнів з використанням технологій відкритого та дистанційного навчання. Визначимо основні поняття через терміни дистанційного навчання:

Мережева (Web-) технологія підтримки дослідницької діяльності учнів ґрунтується на використанні Інтернету як для забезпечення їх навчально-методичними матеріалами, так і для інтерактивної взаємодії між викладачем, керівником дослідницької роботи і учнем або групою учнів.

Мультимедіа технології – одночасне використання різних засобів надання інформації: тривимірної комп'ютерної графіки; звукового та відеоряду; динаміки зображень: інтерфейсів віртуальної реальності, які дають змогу досягати в навчальних програмах граничної наочності (див. Multimedia).

Технології відкритого і дистанційного навчання – неінтерактивні (надання навчально-методичних матеріалів на аудіо- та візуальних носіях, CD-ROM тощо) та інтерактивні, наприклад, відеоконференції, вебінари, мультимедіа, електронна пошта, кейс-технологія, мережеві технології, TV-технологія, мобільна технологія тощо.

Технології використання мережевих ресурсів у підтримці дослідницької діяльності пов'язані зі створенням інформаційного наукового відкритого освітнього середовища, контент якого поданий у сучасній формі, сучасними засобами.

Розгляньмо передусім *комп'ютерно опосередковані комунікації* (КОК), віртуальні класи, моделювання навчання та інтелектуальні навчальні системи. Комп'ютерно-опосередковані комунікації – центральна характеристика кіберпростору дослідницької діяльності молоді, де відбуваються зустрічі учнів один з одним, з учителями, експертами у певній галузі дослідження тощо. Означену комунікацію забезпечують: Інтернет, World Wide Web, локальні мережі, дошки оголошень, електронна пошта, списки розсилок, мережеві конференції, форум для онлайн дискусій, електронні площадки для проведення вебінарів тощо. Розглядаючи дослідницьку діяльність учнів під кутом зору діяльнісного підходу [4; 11] як спільну діяльність, визначимо основні компоненти комп'ютерно опосередкованої комунікації в цьому процесі:

- суб'єкт діяльності (учень);
- предмет діяльності (дослідницька робота учнів);
- посередницькі інструменти діяльності (мультимедійні засоби, комп'ютерні програми, мережеві ресурси, сервер підтримки навчальної взаємодії тощо);

- спільнота учасників (усі учасники, пов'язані між собою засобами КОК в електронній мережі та об'єднані спільною проблемою дослідження, наприклад, учень, учитель, керівник дослідницької роботи, експерт, батьки учня та ін.);
- поділ праці (обов'язки, як правило, пов'язані з ролями та функціями в організації дослідницької діяльності);
- правила і норми стосовно відповідних соціальних ролей та обов'язків окремих членів спільноти комунікації.

Мережева підтримка дослідницької діяльності учнів дає можливість навчальній спільноті обмінюватися наявним та набутим досвідом у процесі пізнання, долати обмеження індивідуального мислення та користуватися «колективним розумом», розширюючи способи пізнання. Отже, використання комп'ютерно опосередкованої комунікації як посередницького інструменту доступу до різних джерел інформації, обміну інформацією, можливість запиту інформації з будь-якого питання, залучення різних точок зору, ведення переговорів, розроблення стратегій дослідження, представлення та обговорення результатів, а також як засіб оперативного зворотного зв'язку, тьюторської підтримки, відкриває нові можливості для навчання і розвитку.

Наступною технологією підтримки дослідницької діяльності учнів є *віртуальні школи, класи, музеї, лабораторії, лекції, дискусії, екзамени* (в тому числі в 3D) як нове середовище спільного віртуального навчання, що має на меті задоволення сучасних освітніх потреб. Віртуальний світ стає місцем зустрічі вчених, фахівців, викладачів, учнів та батьків. Здебільшого «віртуальне навчання» використовується як можливість доступу до електронного навчального середовища з будь-якого місця в будь-який час, тим самим усуваючи деякі фізичні обмеження реального світу. Електронні навчальні середовища пропонують широкий спектр навчальних режимів, починаючи від пошуку навчальних ресурсів, які мають бути інтегровані в регулярну діяльність у класі, освітні проекти, що включають інформаційні ресурси, педагогічні підходи і технологічні інструменти. Учні як члени віртуального навчального співтовариства встановлюють контакти через комп'ютерно-опосередковані комунікації і користуються мережею як місцем зустрічі для навчання. Поряд з цим віртуальна школа може бути розподіленим середовищем, яке пропонує учням багатий контент для відпрацювання реальних процесів, пов'язаних із дослідженням певних проблем. Роль учителя, керівника полягає в координаційних діях, сприянні зростанню кількості учнів. Педагогічними підходами, що лежать в основі віртуального навчання, є:

- компетентність, а не відтворення кодифікованих знань;
- активна участь учня в навчанні та виборі шляху (навчального сценарію);
- інтерактивність, навчання через взаємодію;
- робота із сучасними освітніми надбаннями;
- контроль здійснює сам учень, а не тільки вчитель;
- скорочення розриву між навчанням і практикою;
- зручність навігації.

Всесвітньо відомими платформами для віртуальних світів є Second Life, OpenSim, (http://opensimulator.org/wiki/Main_Page) (рис. 1)

Рис. 1. Приклад веб-платформи віртуального світу.

Віртуальний світ може бути сам джерелом досліджень, а також надавати умови для проведення навчальних та лабораторних досліджень на віртуальних площадках [10].

Рис. 2. Сайт віртуальної лабораторії НЦ МАН України.

Наприклад, мережевий ресурс Національного центру «Мала академія наук України» ([http:// manlab.inhost.com.ua](http://manlab.inhost.com.ua)) (рис. 2, 3) дає змогу учням скласти план та виконати

експериментальне дослідження на обладнанні лабораторії Національного центру «Мала академія наук України» в онлайн режимі за допомогою інтерфейсної системи Cobra з різноманітними модулями і датчиками, скористатись програмним середовищем *measure* для фіксації, візуалізації та обробки результатів вимірювань, дані до якого можуть надходити з одного або декількох каналів.

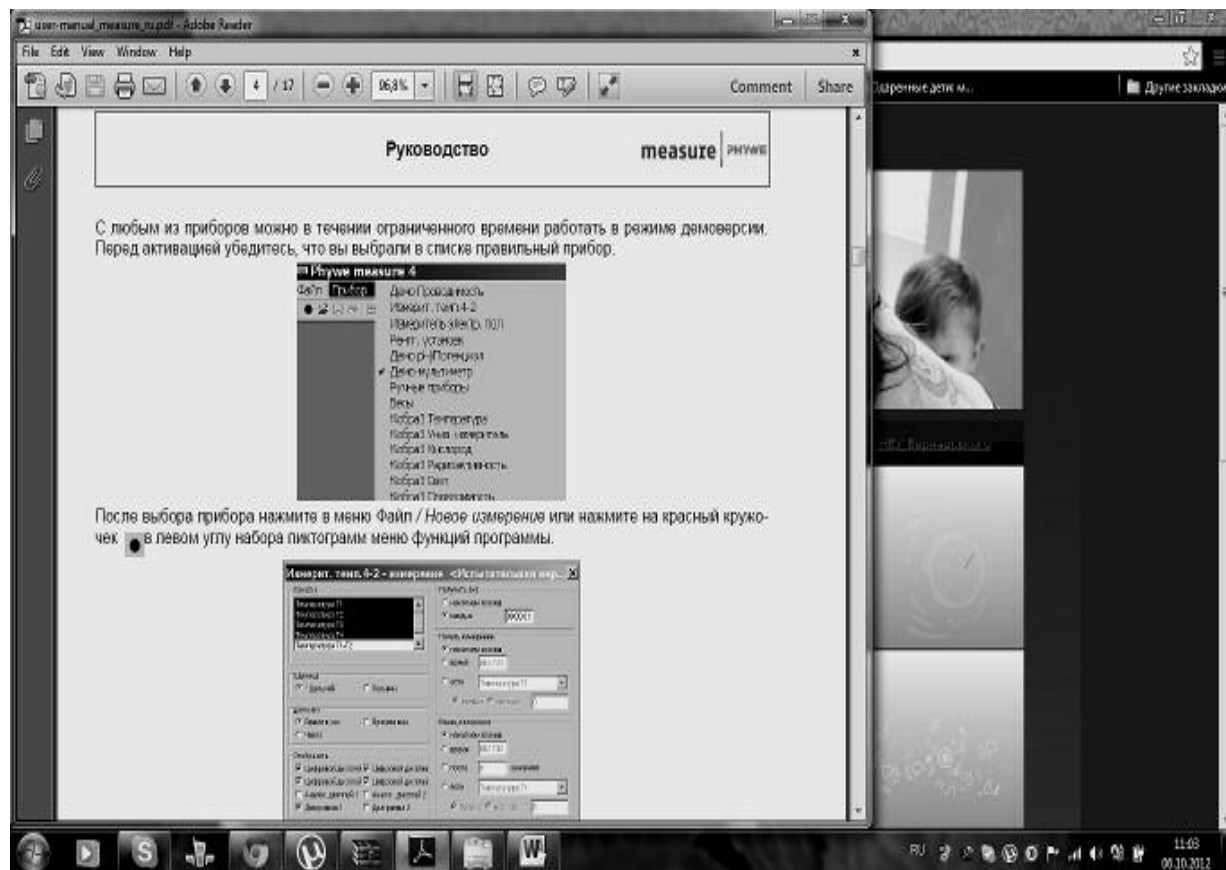

Рис. 3. Програмне середовище обробки результатів на сайті віртуальної лабораторії і НЦ МАН України.

Ще одним ресурсом <http://vpd.inhost.com.ua> Національного центру «Мала академія наук України» є «Віртуальна природнича олімпіада» (рис. 4), що проводиться за підтримки Інституту обдарованої дитини та Всеукраїнської громадської організації «Асоціація вчителів фізики» і має на меті виявлення, розвиток, підтримку обдарованих дітей, підвищення зацікавленості школярів у поглибленому вивченні природничих дисциплін та інформатики, залучення учнів середнього і старшого шкільного віку до науково-дослідницької діяльності в гуртках і секціях МАН.

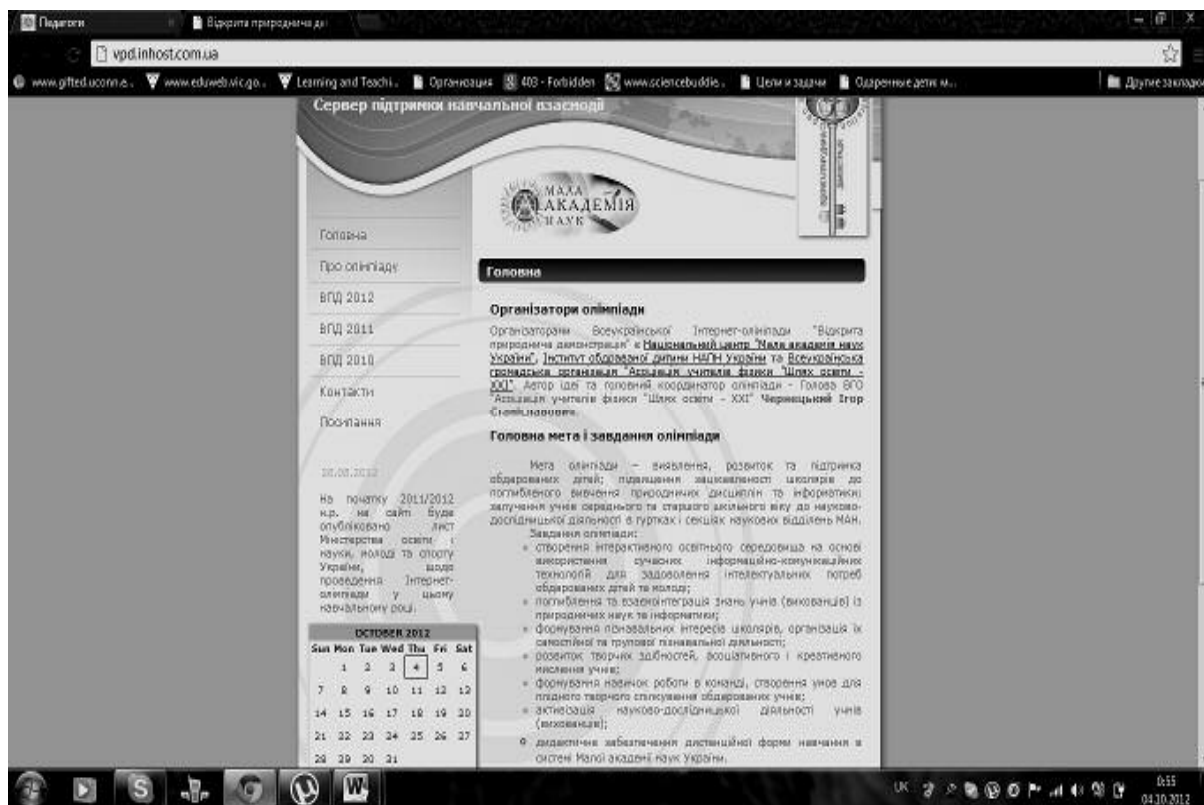

Рис. 4. Сайт «Віртуальна природнича олімпіада» НЦ МАНУ.

Наступна технологія – комп’ютерне моделювання є особливим типом інновацій сучасних навчальних технологій, який дає можливість експериментувати й випробовувати різні рішення проблем, досліджувати поведінку різних систем, процесів і явищ. Основними елементами емпіричного моделювання є: (а) сценарії комплексних завдань або проблем, які частково розкриваються як відповіді на дії учня, (б) делегування повноважень учневі для виконання певних обов’язків у вирішенні досліджуваної проблеми, (в) планування шляхів її вирішення і (г) контроль прийняття рішень учнем (Gredler) [5, с. 523]. Отже, учні мають можливість діяти за власним планом, експериментувати й випробовувати різні рішення проблем і усвідомлювати таким чином, що вони відіграють важливу роль у навчанні. Програмне забезпечення, за допомогою якого здійснюється комп’ютерне моделювання, створює для користувачів високий рівень управління в ресурсному середовищі, що має складні ситуації й цікаві завдання, пов’язані з реальною практикою, йому також надається стратегія дослідження, вказівки щодо використання необхідних фізичних інструментів та віртуальних приладів [6]. Учень може маніпулювати змінними, виявляти зв’язки, пояснювати й передбачати події в заданій системі, в якій програмою закладено декілька змінних величин. Моделювання лабораторного експерименту є класичним прикладом емпіричного моделювання. Використання складних мультимедійних середовищ, мережевої взаємодії з іншими учасниками дослідження (реального або навчального) сприяло розробці емпіричного моделювання, в якому учень відіграє реальну роль дослідника, виконуючи складні завдання. Отже, можливості, які надають нові мультимедійні технології, в поєднанні із сучасними уявленнями про навчання відкривають нові перспективи для освітніх моделей, у т. ч. моделей підготовки молоді до дослідницької діяльності. Наведемо приклад мережевого ресурсу для створення 3D-моделей <http://openwonderland.org/about> (рис. 5).

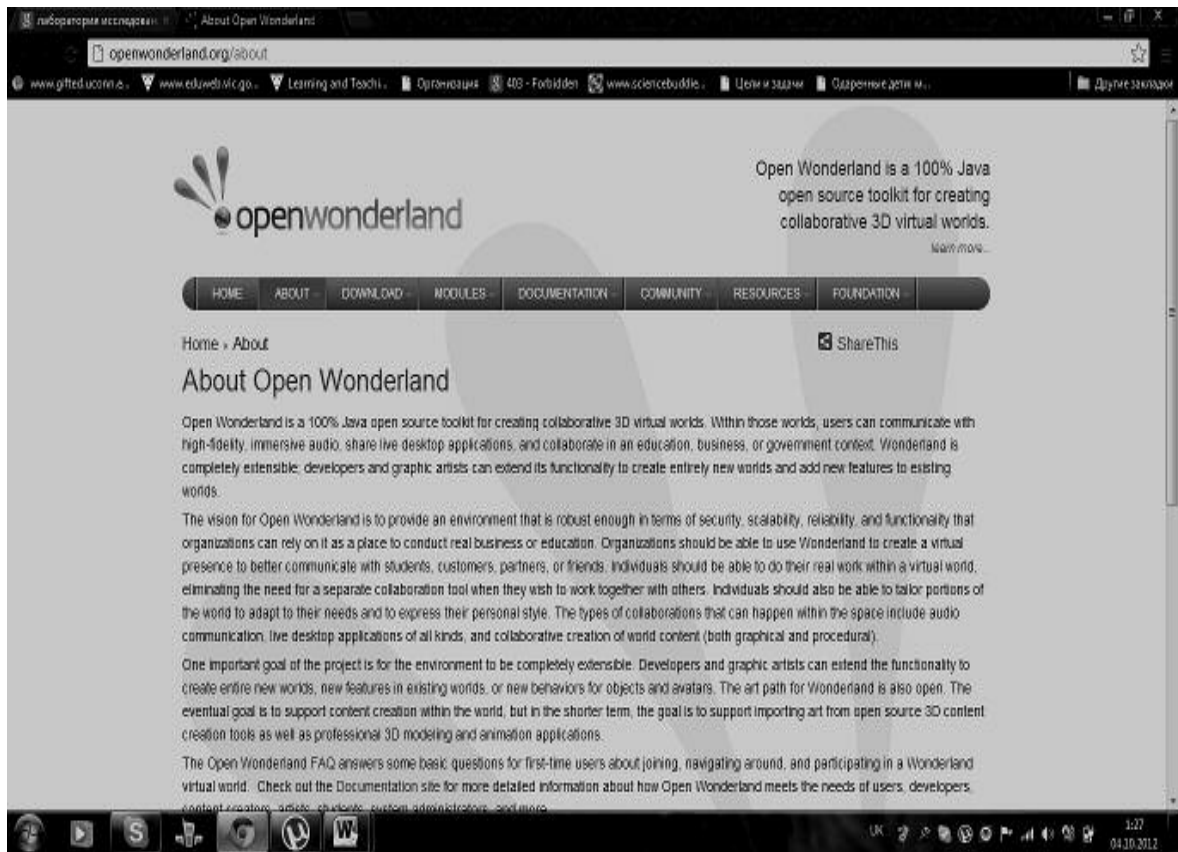

Рис. 5. Мережевий ресурс для 3D-моделювання.

Сучасна освіта розглядається не тільки як передання знань, а здебільшого як розвиток інтелектуальних і творчих здібностей людей. Під цим кутом зору найбільш цікавими і перспективними технологіями в освіті обдарованих є *високоінтелектуальні творчі мультимедійні навчальні системи* (НІСЕМТs), які належать до адаптивних навчальних систем, що розроблені із застосуванням методів і технік штучного інтелекту [7]. НІСЕМТs мають багатогранні перспективи, але найбільш вагомими з них є п'ять тісно пов'язаних між собою напрямів: освітній, психологічний, соціальний, економічний і технічний. Інтелектуальні навчальні системи розробляються з використанням сучасних досягнень мультимедійних технологій та висновків психологічної науки, особливо знань у галузі інтелекту і творчості людини, забезпечують нові способи викладання й навчання, допомагають реалізувати конструктивістську відкриту модель, коли учень і вчитель разом шукають шляхи отримання знань. Як теоретичні основи для розробки змісту НІСЕМТs найбільш перспективними, на думку Л. Шавініної, є психологічні підходи до розуміння природи індивідуального інтелекту і творчості, серед яких теорії індивідуального інтелекту М. Холодної, успішного інтелекту Стернберга, теорія множинного інтелекту Г. Гарднера та ін. Реальну можливість для розвитку високоінтелектуальних творчих мультимедійних навчальних систем Л. Шавініна [9] вбачає в поєднанні сучасних мультимедійних технологій, розвиваючих ігор та розваг, побудованих на фундаментальних психологічних процесах, основних принципах функціонування інтелектуально-творчої діяльності, та форм інтелектуально-творчого розважального навчання. Серед основних характеристик НІСЕМТs вирізняють характеристики «інтелектуального змісту», «творчого» змісту та «інтелектуально-творчо-розважальні» (рис. 6).

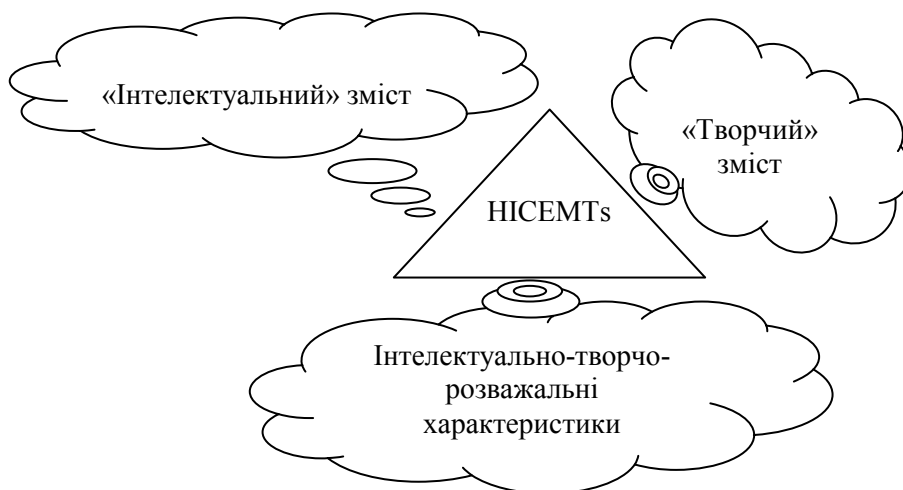

Рис. 6. Основні характеристики HICEMTs.

Інтелектуальний і творчий зміст показує, що має бути включено в ці технології, охоплюючи різні багатомірні і взаємопов'язані аспекти, які визначає розробник стосовно обраного розуміння природи індивідуального інтелекту і творчості. Відповідно, інтелектуально-творчо-розважальні характеристики пов'язують з режимом презентації цього змісту. Отже, різноманітність психологічних підходів, складний, багатоплановий характер інтелектуальних і творчих здібностей, на розвиток яких спрямовано HICEMTs, і трансдисциплінарний характер знань в основі їх функціонування зумовлюють перспективи розвитку необмеженої кількості нових мультимедійних технологій, що відкривають широкі горизонти в освіті обдарованих дітей і передусім у підготовці обдарованої молоді до дослідницької діяльності.

Наведемо приклади мережевих ресурсів, які є першими кроками в розробці інтелектуальних освітніх ресурсів 1. <http://world.begabungs.com> – освітнє віртуальне середовище розвитку обдарованості через творчість та розвиток навичок (рис. 7):

– просторової орієнтації та моделювання у тривимірному просторі, графічного дизайну з використанням OpenSim; логічного мислення і програмування; соціальних навичок;

Рис. 7. Освітній мережевий ресурс для обдарованих дітей.

– креативних навчально-дослідницьких програм: «Дізнайся більше про сонячну

систему», «Насолоджуйся заходом сонця», «Політ на космічному кораблі», «Відвідування магічного королівства», «Занурення в океан» та інші.

На означеному ресурсі можна також скористатися технологією портфоліо учня <http://portfolio.begabungs.com> (рис. 8) й розробити і скласти власний портфоліо як щоденник особистісного розвитку і досягнень.

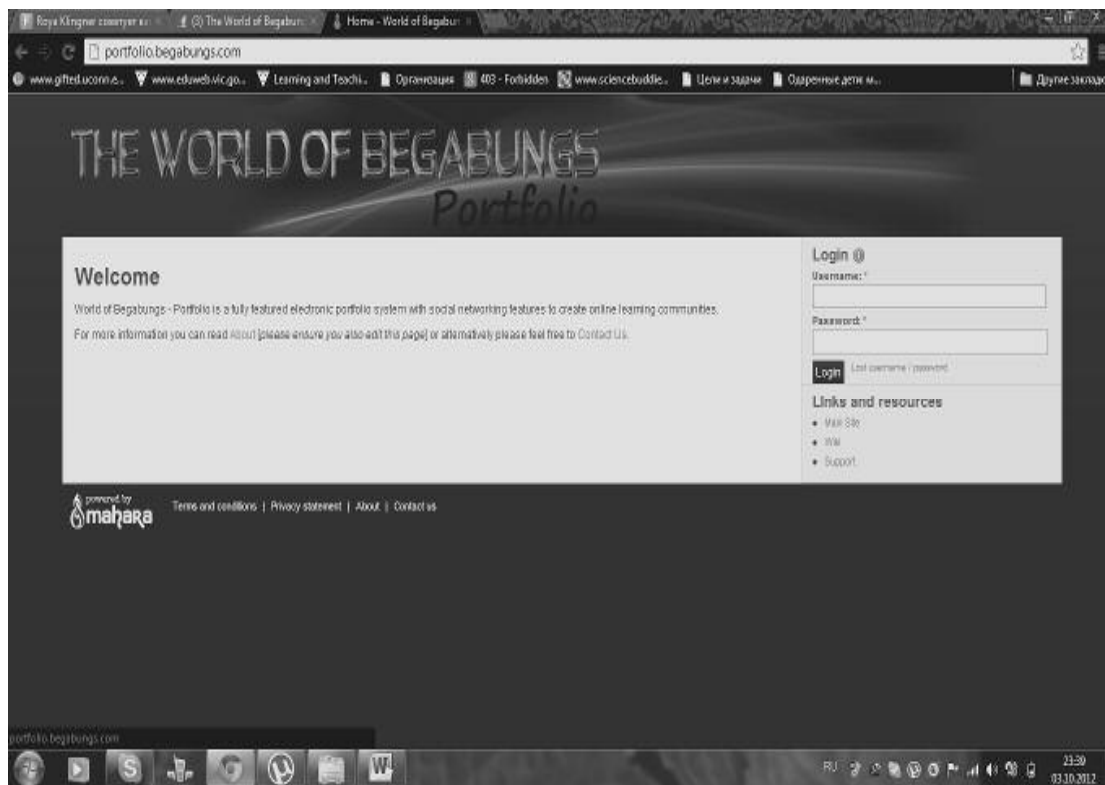

Рис. 8. Освітній сітєвий ресурс для обдарованих дітей (Портфоліо).

Як потенційні технологічні умови для навчання відзначимо віртуальні світи – використання з освітньою метою технологій віртуальної реальності. Мережеві тривимірні віртуальні світи з елементами соціальної мережі Second Life, Open Sim, Active Worlds та ін., які стають найбільш популярними платформами з відкритим кодом для вчених, оскільки мають можливість будувати й досліджувати тримірний простір. Віртуальні світи навчання будуються через взаємодію та конструювання знань, використовуються для ефективної інтеграції ЗМІ, таких як електронні підручники, гіперпосилання, маніпуляція об'єктами, наприклад, такими, як артефакти, інтерактивні календарі та дошки, опитування зі зворотни зв'язком через електронну пошту та ін. Багато університетів використовують ресурси віртуальних світів для навчання, включаючи Гарвардський, Оксфордський. NASA, наприклад, відкрило на площадці Second Life віртуальний дослідницький центр, IBM розбудовує віртуальний робочий простір для працівників з віддалених регіонів тощо.

Безпосередніми ресурсами підтримки дослідницької діяльності учнів є <http://www.sciencebuddies.org> (рис. 9). Цей ресурс є інформаційно-розвивальним середовищем для учнів, які зацікавились дослідженнями і долучились до них, для їх батьків і вчителів.

Рис. 9. Освітній мережевий ресурс для підготовки обдарованих дітей до дослідницької діяльності.

Докладніше проаналізуємо нову модель отримання учнями наукових знань – російський освітній портал нового типу «Епістемотека» (рис. 10). Його створено з урахуванням усіх переваг інформаційно-комунікативних технологій. Він є засобом трансляції результатів новітніх наукових відкриттів у систему освіти через формування проблемного мислення та освоєння колективних способів вирішення проблем. «Епістемотека» дає змогу:

- організовувати колективну діяльність учнів, спрямовану на отримання нового знання;
- суттєво розширити поле комунікації через можливість спілкування учнів з експертами, які працюють в університетах і наукових інституціях різних країн світу;
- за рахунок цього дати учням можливість виходу на межі сучасних знань;
- вчити учнів ставити й розв'язувати проблеми;
- створювати команди для розроблення та реалізації дослідницьких програм і проектів, розрахованих на широкий загал.

Рис. 10. Освітній мережевий ресурс для обдарованих дітей «Епістемотека».

Для ознайомлення учнів із сучасними проблемами природничо-наукового й

гуманітарного знання в «Епістемотеці» створено спеціальний розділ «Карта проблем», де міститься інформація про проривні питання науки, про прилеглі до них зони незнання, а також про тих фахівців, які є найбільш компетентними в цих галузях знань. Як зазначає один із авторів ідеї порталу Н. В. Громико, «Епістемотека» розширює можливості інтелектуального спілкування й соціалізації учнів через роботу системи експертів – представників фундаментальної науки, сфери промисловості, мистецтва, освіти та ін. На порталі діє спеціально розроблена модель форуму з коментарями науковців. Для початківців створено «Дитячий куточок» з розділом «Чомучкіни питання». Вчителі також мають можливість ознайомитись із проблемами практикоорієнтованої епістемології, розібратися в технологіях роботи зі знанням. На порталі, наприклад, обговорюються такі проблеми: «Що таке вода?», «Електрика і магнетизм – однакова чи відмінна природа?», «Як вирішити проблему транспортних заторів у Москві?», «Які принципи сучасного світоустрою і чи буде молодь складати новий світоустрій?», «Скільки коштує квантова точка?», «Проект побудови ядерно-водневої енергетики в Росії», «Чи можлива в Росії конкурентоспроможна фармакологія?» тощо. В основі кожного з цих модулів – проблема, вирішення якої може привести до справді проривних знань. На думку розробників, «Епістемотека» дасть змогу учням, які мають природні задатки, трансформувати їх у ті компетенції, які будуть реально затребувані найближчим часом в найперспективніших сферах зайнятості [1].

Варто представити також один із найбільших освітніх мережевих порталів EDUNET. Сучасна освітня інформаційна служба Кореї, що орієнтована на потреби користувача, забезпечує адаптовані навчально-методичні матеріали та дає змогу всім користувачам освітніх послуг активно сприймати швидкі зміни, що відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві. Вона має на меті реалізувати відкрите інформаційне суспільство XXI ст.

Одним із досягнень EDUNET є цифрові підручники нового покоління, за допомогою яких кожен учень може навчатися з урахуванням індивідуальних здібностей та інтересів. Вони пропонують різноманітні інтерактивні функції і дають можливість працювати з цілим набором посібників, довідників, книг, словників та мультимедійними матеріалами без обмежень часу й простору. Запровадження цифрових підручників допомагає створювати автономне середовище всюдисущого навчання (u-learning environment), завдяки чому кожен учень проводить власні дослідження в школі або вдома в будь-який час. Завдяки електронній системі домашнього навчання (CHLS) «домашній репетитор» учні можуть навчатися самостійно, відповідно до своїх можливостей, регулярно перевіряти рівень своїх знань, займатися самостійними дослідженнями, використовувати допомогу цифрового вчителя, звертатись до фахівців та багато іншого. На цей час систему використовує понад 3089 тисяч учнів за підтримки 60890 електронних вчителів та репетиторів. Серед мережевих ресурсів EDUNET послуга для обміну інформацією та знаннями між користувачами Edu-Cafe, яка слугує як платформа для соціальних мереж, відтворення та збільшення об'єму даних і забезпечує можливість перетворювати освітні ресурси EDUNET на більш ефективні через взаємодію між членами Edu-Cafe.

Ще одна технологічна тенденція – це «соціальне навчання»: розробка соціальних мереж і соціальних засобів масової інформації, які оптимізовані для використання у сфері освіти, для розбудови учнівської спільноти «без кордонів» і можливості розширювати соціальний досвід навчання, творчої та дослідницької діяльності за межами школи.

Отже, сучасні технологічні й соціальні тенденції, зокрема, широке охоплення простору послугами Інтернету з ширококутовим доступом, мобільні послуги зв'язку – такі, як iPhone і Android, безпосередньо на місці знаходження користувача, безмежний онлайн контент, підключення до датчиків, складне моделювання і представлення інформації в цифровому вигляді, хмарні обчислення завдяки доступу через Інтернет до загальних обчислюваних ресурсів, вилучення інформації в руслі технологій штучного інтелекту – інтелектуальний пошук, соціальні мережі спілкування і взаємодії створюють великі освітні можливості, в тому числі й для підтримки дослідницької діяльності учнівської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Громико Н. В. Что такое Эпистемотека / Н. В. Громико // Вопросы философии. – 2008. – № 7. – С. 90–105.
2. Теоретичні основи проектування інформаційних середовищ як педагогічних систем, спрямованих на підтримку творчої діяльності учнів: кол. монографія / В. Ю. Величко, В. В. Камишин,

- С. А. Комов та ін. ; за ред. В. В. Камишина і О. Є. Стрижака. – К. : Інформаційні системи, 2010. – 188 с.
3. Технологічні платформи підтримки навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі сучасних інформаційних технологій : монографія / О. Є. Стрижак, В. В. Самсонов, Г. М. Востров та ін. ; за ред. В. В. Камишина, О. Є. Стрижака. – К. : Інформаційні системи, 2009. – 151 с.
 4. Engestrom Y. Interobjectivity, ideality, and dialectics // *Mind, Culture, and Activity*, 1996. – P. 259–265.
 5. Gredler M. E. Educational games and simulations: A technology in search of a (research) paradigm. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research for educational communications and technology* / M. E. Gredler. – New York : Macmillan, 1996. – P. 521–540.
 6. Harper B. Constructivist simulations: A new design paradigm. // *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia* / B. Harper, D. Squires, & A. McDougall. – 2000. – P. 115–130.
 7. Park O. Adaptive instructional systems. In D. H. Jonassen (Ed.), *Handbook of research for educational communications and technology* / O. Park. – New York : Macmillan, 1996. – P. 634–664.
 8. Polikhun N. Interactive Programs for the Development of Research Activity of Gifted Students / N. Polikhun // *Publishes of International Conference of Education, Research and Innovation*. Madrid (Spain) – 15th – 17th of November. – 2010. – P. 003902–003907.
 9. Shavinina L. V. *International Handbook on Giftednes, Chapter 61, High Intellectual and Creative Educational Multimedia Technologies for the Gifted*. Springer Science+Business Media B.V. – 2009, Canada. – P. 1193–1197.
 10. Чернецький І. С. Сучасні експериментальні засоби навчального середовища. Мобільна комп'ютерна лабораторія NOVA5000. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_99/Chern.pdf.
 11. Учебная деятельность [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ido.rudn.ru/psychology/pedagogical_psychology/5.html.

УДК 070:37.03–053.5

М. О. СУПРУН

МЕДІАОСВІТА В СОЦІАЛІЗУЮЧОМУ ВИМІРІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ (КАДРОВИЙ АСПЕКТ)

Розглянуто теоретичні засади підготовки студентів психологічних і дефектологічних спеціальностей до реалізації завдань медіаосвіти учня спеціального навчального закладу. Запропоноване комплексне використання сучасних технічних засобів навчання у підготовці фахівців для медіавиховання дітей з особливими потребами.

Ключові слова: медіаосвіта, дитина з особливими потребами, дефектологія, корекція.

Н. А. СУПРУН

МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ В СОЦИАЛИЗИРУЮЩЕМ ИЗМЕРЕНИИ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА С ОСОБЕННОСТЯМИ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ (КАДРОВЫЙ АСПЕКТ)

Рассмотрены теоретические основы подготовки студентов психологических и дефектологических специальностей к реализации задач медиаобразования ученика специального учебного заведения. Предложено комплексное исследование современных технологических средств обучения в подготовке специалистов для медиаобразования детей с особыми потребностями.

Ключевые слова: медиаобразование, ребенок с особенными потребностями, дефектология, коррекция.

M.O SUPRUN

MEDIA EDUCATION IN SOCIALIZATION OF THE PERSONALITY OF A CHILD WITH SPECIAL NEEDS

The article highlights the theoretical background for education of future psychologists and professionals in speech correction with special emphasis on their readiness for successful realization of the media educational tasks in work with children at the special schools.

Keywords: media education, a child with special needs, defectology, correction.

Сучасний стан розвитку глобалізованого суспільства дає підстави вважати медіаосвіту однією з умов досягнення успіху в соціалізації кожної людини незалежно від її віку, статі й соціального становища. Дитина з особливими потребами теж не є винятком [1].

Багаторічний досвід автора з підготовки психологічних та дефектологічних кадрів підтверджує, що досягнення високої результативності медіаосвіти дитини з особливостями психофізичного розвитку вимагає виваженого підходу до підбору змістових форм медіа-матеріалу, а також до форм його викладу. Варто відзначити, що означена проблема потребує окремого комплексного дослідження фахівцями споріднених галузей знань: дефектології, психології та медицини.

З огляду на те, що запорукою успіху медіаосвіти дитини з особливими потребами є підготовка майбутніх дефектологів та психологів, ми з групою викладачів психології Національної академії внутрішніх справ (Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко, І. В. Кущенко та ін.) запропонували своє бачення підготовки зазначених фахівців до здійснення медіаосвіти учнів різного типу шкіл [2].

Мета статті – розглянути теоретичні засади підготовки студентів психологічних та дефектологічних спеціальностей до реалізації завдань медіаосвіти учня спеціального освітнього закладу.

Звичайно, майбутній психолог і педагог поряд із ґрунтовними теоретичними знаннями повинен мати широкий діапазон практичних навичок і вмінь у сфері використання сучасних інформаційних технологій. Саме тому при вивченні методичних навчальних дисциплін ми першочергову увагу приділяли практичному опануванню зазначених питань самими студентами

Попри високу загальну обізнаність кожної сучасної молодшої людини у світі комп'ютерної техніки, майбутній фахівець-людинознавець має чітко засвоїти базові знання про технічні можливості забезпечення сучасного навчально-виховного процесу будь-якого типу закладу освіти, а також орієнтуватися в питаннях подальшої розбудови медіаосвіти учнів. З урахуванням цього у полі зору педагогів мають бути питання, котрі становлять певний контур знань із вказаного питання.

Технічні засоби навчання (ТЗН) – це предмети, створені людиною. Основними *функціями* ТЗН є забезпечення інформаційної насиченості навчально-виховного процесу, усвідомленого засвоєння науково-теоретичних знань. Ці засоби мають змогу: долати часові і просторові межі, проникати у глибинну сутність явищ і процесів; показувати явища у розвитку, динаміці; реалістично відображати дійсність; емоційно забарвлювати інформацію.

Інформаційні засоби навчання призначені для введення навчальної інформації, її адекватної і доступної презентації. Вони забезпечують необхідний зв'язок вербального й образного мислення, більш глибоке засвоєння навчального матеріалу, особливо коли неможлива реальна демонстрація досліджуваних об'єктів.

Інформаційні ТЗН залежно від того, які органи чуття включені для сприймання навчальної інформації, поділяють на аудійовані (слух) і візуальні (зір). Найзручнішими є аудіовізуальні (слухозорові), тобто за яких зображення супроводжується текстом, а звуковий ряд – відповідними ілюстраціями.

До *аудіовізуальних засобів навчання* належать діафільми зі звуковим супроводом, кінофільми та кінофрагменти.

Діафільми зі звуковим супроводом поєднують два основні засоби створення ситуації – зображення і слово, їм властива мобільність: звуковий супровід можна підключати і відключати, використовувати вибірково, повторювати потрібну частину фонограми. Цим вони відрізняються від кінофільмів, розширюючи організаційно-методичні можливості для поєднання зорової і слухової наочності.

Звуковий супровід – це своєрідний еталон, орієнтуючись на який студенти коригують свою вимову. Водночас він є своєрідним ключем, контрольним текстом, з яким можна співвіднести відповідь. Цю функцію реалізують фрагменти, що містять завдання, пов'язані із зоровим рядом, малюнками. Читання субтитрів доручають студентам з високою успішністю, розподіливши між ними ролі. Це допомагає тренувати їх у виразному читанні, в оцінюванні читання.

Кінофільми і кінофрагменти забезпечують динаміку зображення, синхронну подання зображення і звуку, доповнюють мовленнєвий ряд музичним супроводом. Розрізняють кілька типів навчальних кіноплівок: *цілісні фільми*, які складаються з кількох частин, і *кінофрагменти*

(3–5 хвилин). Кінофільми забезпечують звуковий коментар, поєднують зорове сприйняття зі слуховим. Методика роботи з ними передбачає уважне ставлення до дикторського тексту, що стимулює студентів до пошуку нових мовних засобів, які доповнюють мовний ряд кінофільму.

За комплексного використання аудіовізуальних засобів навчання на заняттях слід враховувати пізнавальні закономірності навчальної діяльності студентів, їх підготовленість до сприймання і засвоєння навчального змісту аудіовізуальними засобами.

При підготовці і проведенні заняття будь-якої форми з використанням ТЗН необхідно: детально проаналізувати зміст і мету заняття, зміст і логіку навчального матеріалу; визначити обсяг та особливості знань, які мають засвоїти студенти (уявлення, факти, закони, гіпотези), необхідність демонстрування предмета, явища або їх зображення; відібрати і проаналізувати аудіовізуальні та інші дидактичні засоби, визначити їх відповідність змісту і меті заняття, можливе дидактичне призначення; з'ясувати, на якому попередньому пізнавальному досвіді відбуватиметься вивчення кожного питання теми; визначити методи і прийоми для активної пізнавальної діяльності студентів, досягнення ними усвідомленого засвоєння знань, умінь і навичок.

Відеоапаратуру варто використати для демонстрації навчальних фільмів або їхніх фрагментів, процесу консультування (відомих психотерапевтів, студентських спроб, різних технік консультування), проявів психічних явищ (типів темпераментів, акцентуацій характеру, емоційних станів).

З використанням відеоапаратури можна організовувати відеотренінги, аналіз професійної поведінки, методичний розбір прочитаних студентами лекцій, а також забезпечувати дистанційне навчання.

Комп'ютер та інформаційні технології у сфері освіти використовують як засіб навчання, як складову системи управління освітою та як елемент методики наукових досліджень. *Використання комп'ютерів у навчальному процесі відбувається за багатьма напрямками:*

- як засобу індивідуалізації навчання. За допомогою завдань та індивідуальної роботи студенти з комп'ютером досягають значних успіхів у засвоєнні матеріалу. Адже комп'ютер фіксує всі етапи його роботи, оцінює її. Викладач має змогу будь-коли проаналізувати його дії;
- як джерела інформації. Через комп'ютер можна отримувати величезну кількість інформації, яку викладач може використовувати в навчальному процесі. Але комп'ютерна інформація не повинна замінювати підручник, книги, інші джерела знань;
- як засобу оцінювання, обліку та реєстрації знань. Для цього використовують програми з контрольними та екзаменаційними питаннями, відповідями на них та нормативами оцінювання кожної відповіді. Комп'ютер не тільки оцінює відповіді, а й дає рекомендації щодо виправлення помилок;
- як засобу творчої діяльності студента. Сучасне програмне забезпечення комп'ютерів дає змогу творчо працювати студентам;
- як текстового редактора – замінює друкарську машинку, маючи значно більше функцій (вибір шрифту, його розміру, кольору, розміщення друкованого тексту, корекція написаного, заміна блоків тексту);
- як графічного редактора – сприяє розвитку художніх навичок, допомагає в кресленні, проектуванні;
- як засобу заохочення до навчання в ігровій формі. Робота на комп'ютері стимулює успішне виконання навчального завдання як дослідницького пошуку, типу мислення; забезпечує тренінг у певному виді діяльності.

Для введення комп'ютера в навчання створюються *навчальні комп'ютерні програми (НКП)*, які керують пізнавальною діяльністю студента.

Програма – це система команд для машини, за якими остання виконує запроєктовані дії. Існує пряма залежність між якістю програми і ефективністю комп'ютерного навчання: що досконаліша програма, то повніше в ній враховані закономірності пізнавальної діяльності, то швидше і легше досягаються намічені результати. Тому створення НКП є складною, але перспективною справою для психологів, програмістів, галузевих учених.

Основні види НКП:

- комп'ютерний підручник – програмно-методичний комплекс, що забезпечує можливість самостійно засвоїти навчальний курс або його розділ. Поєднує в собі особливості підручника, довідника, задачника та лабораторного практикуму;

- контролюючі програми – програмні засоби, призначені для перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок;
- тренажери – засоби формування та закріплення навичок, перевірки досягнутих результатів;
- ігрові програми – забезпечують додаткові до навчальних програм дидактичні можливості. Найефективнішими є ділові ігри, орієнтовані на розв’язання складних однотипних задач групами студентів;
- предметноорієнтовані середовища – програми, які моделюють мікро- та макросвіти, об’єкти певного середовища, їх властивості, співвідношення між об’єктами, операції з ними. Навчальне моделювання сприяє унаочненню навчання, а вивчення процесів у їх динаміці – більш глибокому та свідомому засвоєнню навчального матеріалу.

Нове покоління комп’ютерів, застосування оптоволоконного зв’язку зумовили появу та розвиток *електронних систем навчання*: бази даних, бази знань (мультимедіа, гіпермедіа, інтермедіа та мережевих технологій).

Бази даних містять різноманітну статистичну, текстову, графічну та ілюстративну інформацію в необмежених обсягах з обов’язковою її форматизацією. Їх використовують для оперативного пошуку необхідної інформації, якої немає в підручниках, посібниках.

Бази знань вміщують певний обсяг інформації з конкретної теми, структурованої так, що в кожному її елементі є посилання на інші логічно пов’язані з ним елементи. Це дає змогу студенту отримувати інформацію у потрібній йому послідовності. Програмні продукти, що містять бази знань, належать до класу *гіпермедіа* (надсередовище).

Гіпермедіа-технології дають можливість працювати з текстами через виділення ключових об’єктів (слів, фраз, малюнків), організацію перехресних посилань між ними.

Мультимедіа-технології (багатоваріантне середовище) пов’язані зі створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, мультимедіа-енциклопедій, комп’ютерних фільмів, баз даних. Вони поєднують анімацію, текстову, графічну, аудіо- та відеоінформацію, обсяг якої становить сотні мегабайт. Комп’ютер дає змогу студентам, не виходячи з аудиторії (з дому), бути присутніми на лекціях учених, педагогів, стати свідками історичних подій минулого і сучасності, відвідувати музеї та культурні центри світу.

За допомогою мультимедіа-технологій створено «електронну книгу» (електронну енциклопедію) – навчальний засіб, озвучені сторінки якого відображаються на екрані дисплея; комп’ютерні дидактичні та розвиваючі ігри, які сприяють розширенню світогляду, стимулюють пізнавальний інтерес, формують необхідні вміння та навички.

Мережеві технології. Робота в комп’ютерних мережах сприяє підвищенню грамотності, розвитку мови, інтересу до навчання. Завдяки доступу до професійних банків і баз даних студенти отримують інформацію про вирішення наукових проблем, беруть участь у діяльності дослідницьких колективів.

Телекомунікації. Доступ до мереж телекомунікацій підвищує інформаційну озброєність викладачів, дає змогу спілкуватися зі своїми колегами, проводити спільну навчальну, методичну та наукову роботу. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу – Інтернет.

Проте впровадження комп’ютерів як важливого засобу навчання пов’язане з багатьма проблемами – матеріальними і психологічними. Існують також універсальні проблеми, пов’язані зі створенням програм навчання на комп’ютері, визначенням меж між комп’ютером-іграшкою та комп’ютером – інструментом пізнання.

Інформатизація навчання потребує від викладачів та студентів *комп’ютерної грамотності*, тобто знання основних понять інформатики та комп’ютерної техніки, сучасних операційних систем та їх основних команд, сучасних операційних середовищ загального призначення та їх функцій (Norton Commander, Windows), а також уміння працювати хоча б в одному текстовому редакторі, опанування алгоритмів, мов, пакетів програмування; використання прикладних програм утилітарного призначення.

Робота студентів з комп’ютерною технікою: 1) підвищує інтерес і загальну мотивацію до навчання завдяки новим формам роботи; 2) індивідуалізує навчання (кожен працює в режимі, який його задовольняє); 3) забезпечує об’єктивність контролю; 4) активізує навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подачі інформації, змагання студентів з

машиною та із собою, прагненню отримати вищу оцінку; 5) формує вміння і навички для різноманітної творчої діяльності; 6) виховує інформаційну культуру; 7) допомагає набутти навичок оперативного прийняття рішень у складній ситуації.

Однак потрібно пам'ятати про можливі негативні наслідки, пов'язані з активним вторгненням у природний внутрішній світ людини штучних, ілюзорних вражень від екранних віртуальних сюжетів та взаємодії з ними. Небезпека може полягати і в навмисному маніпулюванні свідомістю молодого людини, нехтуванні допустимими нормами безпечних режимів роботи з комп'ютером. У зв'язку з цим зростає актуальність досліджень психолого-педагогічного впливу та медичних наслідків застосування інформаційні технології для фізичного та психічного розвитку студентів. Ці технології не розвивають здатності студентів чітко й образно висловлювати свої думки, істотно обмежують можливості усного мовлення, формуючи логіку мислення за рахунок емоційної сфери. Комп'ютеризація призводить до формування егоїстичних нахилів у людини, індивідуалізму, приглушує почуття колективізму, взаємодопомоги.

До ТЗН відносять також *аудіоапаратуру (магнітофони)*, яку можна використовувати для демонстрації слухових відчуттів у курсі загальної психології, основи біології та генетики людини. Доцільно на заняттях із соціальної психології, психотерапії прослуховувати записи фрагментів мовлення, аналізуючи темп, інтонацію, тембр та інші його характеристики. Прослуховування мовлення консультанта при встановленні контакту з клієнтом допомагає студентові, майбутньому психологу, з'ясувати недоліки і позитивні риси професійного мовлення та вчасно його коригувати.

До *проекційної апаратури*, яку використовують для проектування на екран різних друкованих матеріалів, належать *епіпроектори* (для демонстрації схем, графіків, таблиць, портретів учених, різних зображень) та *кодоскопи*. Через кодоскоп можна проектувати на екран записи, виконані на прозорій плівці. Бажано у психологічній лабораторії мати апаратуру для демонстрації класичних експериментів. Це можуть бути окуляри, що спотворюють сприйняття, поліграф. Корисно мати пристрої для вироблення різних навичок: апарат Руппа для вироблення рухових навичок, пристрій для вироблення реакції на світло.

Сучасними видами проекційної апаратури є *мультимедійний проектор*, що забезпечує вивід (проектування) на великий екран відеоінформації, що надходить від одного або декількох зовнішніх джерел – комп'ютера, відеоманітофона, DVD-плеєра, відеокамери, телевізійного тюнера, та *інтерактивна дошка* – сучасний ефективний інструмент для проведення презентацій, семінарів та навчальних занять. Вони не тільки поєднують у собі переваги великого екрана для проектора та маркерної дошки, але й дають змогу зберігати всі зміни, які відбуваються під час обговорення певної теми.

Контролюючі пристрої – навчальні машини для програмованого навчання, тренажери для підготовки до заліків і іспитів, а також пристрої для діагностики пізнавальних процесів і властивостей особистості (комп'ютерні діагностичні методики).

При використанні ТЗН варто враховувати закони сприйняття людиною різної інформації. Так, оптимальна експозиція цих засобів становить близько 20–25 хвилин на годину разом із поясненнями. Величезний дидактичний потенціал використання інформаційних технологій навчання може бути розкритий лише за умов, якщо провідна роль у навчально-виховному процесі належатиме викладачеві. Саме він визначає і забезпечує ті умови, за яких цей потенціал дійсно реалізується [2].

Обов'язковою умовою при вивченні зазначених питань було проведення підсумкового заняття, що включало в себе виконання певних завдань і пошук відповідей на питання для самопідготовки та контролю:

- 1) визначте зміст і структуру засобів навчання;
- 2) охарактеризуйте види та умови ефективного використання друкованих методичних засобів;
- 3) опишіть види та умови використання наочних засобів навчання;
- 4) розкрийте сутність технічних засобів навчання;
- 5) охарактеризуйте шляхи запровадження медіаосвіти в спеціальні школи.

Розкриття означених питань підготовки студентів до здійснення медіаосвіти дітей із особливими потребами дає підстави наголосити на важливості цього компонента професійної підготовки фахівців у галузі психології та дефектології. Вивчення цих питань – веління швидкоплинного часу, оскільки розвиток медіаосвіти в її обох площинах – професійній і

популярній є дієвим чинником досягнення високого рівня результативності соціалізації випускника спеціального освітнього закладу.

Перспективою нашого наукового пошуку є розробка методологічних і практичних засад медіаосвіти учнів спеціальних закладів освіти, їхніх батьків та педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Супрун М. О. Корекційне навчання учнів допоміжних закладів освіти: витоки, становлення та розвиток (друга половина XIX – перша половина XX ст.): монографія. / М. О. Супрун. – К.: Вид-во КЮІ МВС Паливода А. В., 2005. – 326 с.
2. Методика викладання психології у вищій школі: навч. посібник / Ю. Ю. Бойко-Бузиль, С. Л. Горбенко, М. О. Супрун та ін. – К.: Атіка, 2012. – 272 с.

УДК 004:373.3–056.23

О. В. ЧЕБОТАРЬОВА

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Розкрито особливості застосування інформаційних технологій в процесі навчання молодших школярів з порушеннями опорно-рухового апарату у спеціальних навчальних закладах. Визначено корекційну спрямованість комп'ютерних навчально-розвивальних програм для пізнавального розвитку учнів із особливими потребами.

Ключові слова: школярі із порушеннями опорно-рухового апарату, сучасні інформаційні технології, комп'ютерні корекційно-розвивальні програми.

Е. В. ЧЕБОТАРЕВА

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Раскрыты особенности применения современных информационных технологий в процессе обучения младших школьников с нарушениями опорно-двигательного аппарата в специальных учебных заведениях. Определена коррекционная направленность компьютерных учебно-развивающих программ для познавательного развития учеников с особыми потребностями.

Ключевые слова: школьники с нарушениями опорно-двигательного аппарата, современные информационные технологии, компьютерные коррекционно-развивающие программы.

O. V. CHEBOTARIOVA

USE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL PUPILS WITH MUSCULOSKELETAL SYSTEM DISORDERS

The article describes the features of information technology use in the process of education of primary school pupils with musculoskeletal system disorders in special educational institutions. Correctional orientation of computer-based training and developmental programs designed to promote cognitive development of pupils with musculoskeletal system disorders is defined.

Keywords: pupils with musculoskeletal system disorders, information technology, computer-based correction and developmental programs.

В епоху становлення інформаційного суспільства в Україні, широкого використання медіапростору актуальним для підростаючого покоління є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтування в сучасних інформаційних потоках. Особливо це важливо для школярів з тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату, переважна більшість яких має складні форми дитячого церебрального паралічу (ДЦП), що обмежує пересування дітей у просторі та гальмує їхній фізичний, мовленнєвий та пізнавальний розвиток загалом. За останні роки ДЦП

став одним із найпоширеніших захворювань нервової системи в дитячому віці в усіх країнах світу – від 1,5 до 2,5 випадка на 1000 осіб дитячого населення. Це захворювання тяжко інвалідизує дитину, не тільки уражаючи опорно-рухову систему, а й порушуючи мовлення, інтелект, зір, слух.

Численні наукові дослідження вказують на складний і поліморфний характер порушень психофізичного розвитку у цієї категорії дітей (Р. Д. Бабенкова, Л. О. Бадалян, М. Б. Ейдінова, М. В. Іпполітова, Е. С. Калижнюк, В. В. Лебединський, І. І. Мамайчук, О. М. Мастюкова, М. В. Рождественська, К. О. Семенова та ін.). Рухові порушення у дітей із церебральним паралічем завжди, більшою чи меншою мірою, поєднуються з порушенням психічних функцій і особистості загалом. Це ускладнює процеси виховання, навчання й розвитку дитини з руховими обмеженнями. Корекція порушень та розвиток збережених функціональних систем такої дитини з метою якнайкращого пристосування до суспільного життя та самореалізації і є завданням комплексної медико-психолого-педагогічної реабілітації.

В Україні за останні роки проведено низку досліджень корекційно-розвивальної роботи у процесі навчання дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, в яких, зокрема, аналізуються питання: подолання вад писемного мовлення (Е. Данілавічюте); виховання особистості (Є. Постовойтов); корекції порушень Я-образу (О. Романенко, Т. Скрипник); формування навичок спілкування (Л. Ханзерук); індивідуального навчання дітей з тяжкою руховою патологією (О. Чеботарьова); фізичного виховання (М. Єфіменко, М. Мога, М. Залізний); комплексної освітньої реабілітації (А. Шевцов); використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання підлітків із ДЦП (Л. Дітковська). Проведені фундаментальні дослідження сприяють подоланню стереотипів у розумінні проблем навчання і виховання дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, відволіканню концентрації уваги від ураження та концентрації уваги на використанні широкого спектра інноваційних засобів корекційного впливу на розвиток особистості, формуванню її життєвої компетентності.

Провідною ідеєю сучасної спеціальної освіти для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату є орієнтація на ефективне використання збережених систем та функцій, здатних узяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, цілеспрямований розвиток психічних процесів, що зумовлюють рівень опанування знань, умінь, навичок та відповідну освіченість дитини, її інтеграцію в суспільство.

Отже, розвиток спеціальної освіти дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в Україні, що включає систему навчально-виховних закладів, реабілітаційних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних класів при середніх загальноосвітніх закладах освіти, пов'язаний з подальшим удосконаленням діючої моделі корекційних закладів, які використовують інноваційні методи комплексного психолого-медико-педагогічного супроводу таких учнів та їхніх сімей.

Використання інформаційних технологій у спеціальній школі, де навчаються і отримують лікувально-відновлювальну допомогу діти з ДЦП, є однією з важливих умов інтенсифікації та підвищення якості навчально-виховного процесу, підготовки школярів до самостійної життєдіяльності в інформатизованому суспільстві. Це дає нові можливості для творчого розвитку школярів, сприяє вирішенню багатьох складних проблем. Дуже важливою вбачається роль новітніх інформаційних технологій (НІТ) у формуванні операційного мислення дітей з ДЦП, що розглядається як сукупність функціональних навичок і вмінь (планування структурних дій, цілеспрямований пошук потрібної інформації, побудова інформаційної моделі, інструментування дій тощо). Особливий інтерес становить проблема впливу комп'ютерного навчання на розвиток і активізацію пізнавальної діяльності школярів.

Деякі дослідники і практики (І. Больших, В. Воронін, О. Гончарова, Л. Дітковська, О. Кукушкіна, Т. Королевська, О. Легкий, І. Федосова) відзначають великий інтерес і високий рівень мотивації у дітей з психофізичними порушеннями в процесі використання інформаційних технологій. Автори наголошують на корекційному впливі багатьох педагогічних програмованих засобів, що зумовлений наявністю в них різних рівнів складності та диференційованої системи допомоги, щоб учень у потрібний момент міг дістати достатню й необхідну підтримку. Важливим корекційним ефектом використання НІТ у навчальному процесі спеціальних шкіл є видозміна окремих видів пізнавальної діяльності, яка створює сприятливі умови для успішнішого навчання учнів з порушеннями опорно-рухового апарату. Взаємодія з комп'ютером дає переважно позитивний результат їх самостійній діяльності, що є

важливим для стабілізації емоційного стану, одним із засобів самореалізації особистості. Запровадження НІТ у спеціальних школах для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату має на меті вдосконалення організаційно-пізнавальної діяльності учнів з основ наук, підвищення якості їхніх знань і корекцію вторинних відхилень у розвитку.

Результати проведеного нами дослідження засвідчують значне підвищення продуктивності навчання молодших школярів із тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату у разі індивідуального навчання, що проводиться в домашніх умовах, реабілітаційних центрах, у спеціальній школі, завдяки застосуванню НІТ як однієї з умов корекційно-реабілітаційного навчання учнів [1].

Використання НІТ у школі потребує відповідного програмно-методичного забезпечення та спеціального відбору програмного змісту, його відповідного конструювання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів із порушеннями опорно-рухового апарату, структури їхньої пізнавальної діяльності на кожному з етапів навчання [2].

Відзначимо, що в Україні за останні 10 років розроблено комп'ютерні програми для учнів з психофізичними порушеннями, які передбачають розвиток пізнавальних процесів на уроках математики, природознавства (О. Легкий), розвиток мовлення (Л. Коваль, О. Качуровська), формування навичок читання (Н. Компанець).

Так, старший науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПН України Людмила Вікторівна Коваль розробила і апробувала на практиці авторську корекційно-розвивальну комп'ютерну програму «В країні цікавих звуків», що використовує в корекційному навчанні молодших школярів з ДЦП.

Важливим для корекційно-розвивальної роботи з такими учнями є електронний навчально-методичний посібник «В грі навчаємо читати», розроблений старшим науковим співробітником Інституту спеціальної педагогіки НАПН України Наталією Михайлівною Компанець.

Отже, використання в навчально-корекційному процесі комп'ютерних програм, електронних посібників з різних предметів при дотриманні організаційно-педагогічних умов їх запровадження у спеціальних школах дають позитивні результати успішності навчання та формування життєвої компетентності учнів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Позитивним є досвід корекційно-навчальної та виховної роботи з дітьми із порушеннями опорно-рухового апарату з використанням НІТ у спеціальній школі-інтернаті № 15 міста Києва.

У закладі роботі логопедів з учнями із ДЦП, які мають різноманітні тяжкі ураження мовлення, допомагає використання сучасних комп'ютерних програм, які активізують пізнавальну діяльність учнів за допомогою сучасних ігрових технологій. Виконуючи запрограмовані вправи, створені в слухомовленнєвому тренажері «Світ звуків», учні із захопленням поринають у різні звуки, що їх оточують, та вчаться диференціювати їх. Не менш цікавою є гра на комп'ютерному тренажері з розділами-файлами «Наш світ у словах», «Колір і форма», «Природа в мозаїках» тощо. Гра відбувається під веселу музику та голосові імітації (шум і гудки машин, шелест крил метелика, падіння яблук та ін.). Все це позитивно впливає на розвиток фонематичного сприймання, пам'яті, фонематичних уявлень, пізнавальної діяльності молодших школярів з ДЦП.

Лінгафонний логопедичний кабінет у спеціальній школі дає можливість працювати одночасно з групою дітей – до 8 учнів. Програма створена так, що обсяг роботи може бути наданий індивідуально, невеликій групі або цілому класу, при цьому можуть бути використані аудіо- і відеоносії.

Робота на комп'ютерних логопедичних тренажерах є органічною частиною (10–15хв) заняття, яке проводиться за навчальним планом. Така робота здійснюється також з учнями індивідуального навчання у формі індивідуальних консультацій у лінгафонному кабінеті.

Заслуговує на увагу досвід дистанційного навчання школярів із порушеннями опорно-рухового апарату, який активно використовують у спеціальній школі «Надія» для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату. Вчителями закладу розроблено авторські дистанційні курси з різних навчальних предметів, що сприяє навчанню та розвитку дітей із складною руховою патологією. Тому використання комп'ютерної системи стає невід'ємною складовою вивчення будь-якого предмета. Особливо цікавою є ця робота під час опанування учнями курсу про рідний край, живу і неживу природу, природні явища.

Одним із нових напрямів використання НІТ у навчально-виховному процесі спеціальної

школи для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату є проведення уроків-презентацій, що дає максимальний ефект у початковій школі. Незначний життєвий досвід дітей з руховими порушеннями потребує удосконалення, тому малюнки, портрети, експозиції, які можна демонструвати за допомогою комп'ютерної техніки, створюють на уроках особливу атмосферу та настрій. Завдяки мультимедійним презентаціям, відповідним комп'ютерному забезпеченню у процесі уроку діти з порушеннями опорно-рухового апарату мають можливість познайомитись зі знахідками старовини, побачити побут, спосіб життя людей, їх основні види занять. Школярам демонструють фрагменти історичних фільмів, мультфільми, що допомагають зробити навчально-виховний процес цікавим, захоплюючим [3].

Методика використання мультимедійних технологій у процесі вивчення матеріалу молодшими школярами із порушеннями опорно-рухового апарату сприяє:

- посиленню мотивації навчання учнів;
- зростанню якості навчання і виховання;
- підвищенню інформаційної культури учнів;
- підвищенню рівня обізнаності учнів щодо НІТ.

Уроки з мультимедійним супроводом допомагають ефективно вирішувати такі дидактичні завдання: сформуванню мотивації до навчання взагалі; засвоєння базові знання з предмета; сформуванню навички самоконтролю в учня. Цю технологію можна розглядати як пояснювально-ілюстративний метод навчання, основним призначенням якого є організація засвоєння інформації на основі поєднання навчального матеріалу з його зоровим сприйняттям [4].

Впровадження мультимедіа в освіту школярів з порушеннями опорно-рухового апарату дає змогу не тільки підвищити ефективність навчання за рахунок використання в мультимедіа-ресурсах різних способів подання інформації (високоякісної графіки й анімації, відео- і звукового супроводу текстів), а й сприяє реалізації корекційно-розвивальних завдань щодо формування особистості учня.

Мультимедійні технології навчання в школі дають можливість учителю застосовувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній набір, тобто спроектувати навчальне середовище для досягнення дидактичної мети. Позитивним є те, що орієнтовані на вчителя інструментальні засоби дозволяють йому оперативно поновлювати зміст навчальних і контролюючих програм відповідно до появи нових знань і технологій [5].

Таким чином, використання НІТ у навчанні молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату, які включають цілеспрямовану діяльність вчителя та учня, забезпечує процес усвідомлення нових знань, підвищує ефективність навчання цієї категорії дітей в цілому і створює підґрунтя для успішного корекційно-розвивального впливу на збережені функціональні системи кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чеботарьова О. В. Індивідуальне навчання дітей із порушеннями опорно-рухового апарату / Монографія / Олена Чеботарьова. – К. : Літо, 2007. – 167 с.
2. Легкий О. М. Проблеми використання комп'ютерних технологій у спеціальній школі / О. М. Легкий // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. – К., 2000. – С. 113–117.
3. Маркус Н. В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів / Н. В. Маркус // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць ; Рівнен. держгуманіт. ун-т. 2002. – Вип. 23. — С. 171–173.
4. Новиков С. П. Применение новых информационных технологий в образовательном процессе / С. П. Новиков // Педагогика. – 2003. – № 9. – С. 32–38.
5. Череповська Н. Медіакультура та медіаосвіта учнів ЗОШ: візуальна медіокультура / Наталія Череповська. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128 с.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ МОЛОДІ

УДК 378.124:004

К. Є. БАЛАБАНОВА, Є. С. ВАКАРЕВ

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Розглянуто особливості застосування ресурсів Інтернету у навчально-виховному процесі ВНЗ. Визначено основні переваги та напрями використання сервісів комп'ютерних соціальних мереж у діяльності викладача вищої школи. Наведено досвід використання соціальної мережі «ВКонтакте» в процесі підготовки майбутніх психологів.

Ключові слова: Інтернет, медіакомпетентність педагога, соціальні мережі.

Е. Е. БАЛАБАНОВА, Е. С. ВАКАРЕВ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА

Рассмотрены особенности применения ресурсов Интернета в учебно-воспитательном процессе вуза. Определены основные преимущества и направления использования сервисов компьютерных социальных сетей в деятельности преподавателя высшей школы. Приведен опыт использования социальной сети «ВКонтакте» в процессе подготовки будущих психологов.

Ключевые слова: Интернет, медиакомпетентность педагога, социальные сети.

K. Y. BALABANOVA, Y. S. VAKARIEV

USE OF SOCIAL NETWORKS IN PROFESSIONAL ACTIVITIES BY THE LECTURER'S OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article discusses the features of internet resources usage in the educational process at higher educational establishments. The main advantages and use of computer social networks as a part of lecturer's activities are identified. The experience of social network «Vkontakte» usage in the process of training of future psychologists is discussed.

Keywords: Internet, teacher's media competence, social networks.

У сучасній Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності: обмін інформацією набув миттєвого та глобального характеру; значно зросли й продовжують зростати можливості збору, обробки, зберігання, передання інформації, доступу до неї; безпрецедентно збільшилася кількість персональних і корпоративних контактів на локальному та глобальному рівнях [2]. Впровадження інформаційних технологій інтенсивно відбувається і в сучасній освітній діяльності.

Процес інформатизації освіти, підтримуючи інтеграційні тенденції пізнання закономірностей предметних галузей і навколишнього середовища, актуалізує розробку підходів до використання потенціалу нових інформаційних технологій для становлення особистості студента, підвищення рівня його креативності, розвитку здібностей до альтернативного мислення, формування умінь розробляти стратегію пошуку вирішення як навчальних, так і практичних завдань, прогнозувати результати реалізації прийнятих рішень на основі моделювання досліджуваних об'єктів, явищ, процесів, взаємозв'язків між ними.

Однак аналіз форумів освітніх Інтернет-сайтів, Інтернет-конференцій показав, що більшість педагогів не зовсім готові до використання сервісів Інтернету для професійно-педагогічної взаємодії, зокрема, для обміну досвідом, консультування студентів, організації

проектної діяльності. Уподобання педагогів, які володіють Інтернет-технологіями, спрямовані на пошук і отримання інформації. Невисока активність викладачів також на форумах і чатах при використанні дистанційних освітніх технологій, тобто педагогічний потенціал інформаційної взаємодії за допомогою Інтернету залишається незатребуваним, що значно знижує ефективність застосування дистанційних освітніх технологій.

Програми підвищення кваліфікації, навчально-методичні комплекси здебільшого орієнтовані на технологічні складові реалізації інформаційної взаємодії у конкретному середовищі дистанційного навчання стосовно підготовки мережевих методистів, питання ж професійної педагогічної взаємодії за допомогою Інтернету представлені недостатньо. Викладене вище підтверджує необхідність оновлення навчально-методичного забезпечення підготовки викладачів вищої школи до професійної педагогічної взаємодії засобами Інтернету.

Варто зазначити, що на взаємодію з різними медіа (преса, радіо, кіно, телебачення, Інтернет) припадає вагомий частка вільного часу громадян України, що зумовлює їх значний вплив на всі верстви населення, передусім на молодь. Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання [7].

Для більшості молоді сучасні медіа (особливо Інтернет) набагато більше важать, ніж традиційні засоби пізнання навколишнього світу. Це їхній світ, віртуальна реальність, де все найкраще і найгірше може бути як створене, так і знищене. Інтернет сьогодні є дуже потужним каналом інформаційного впливу та формування системи цінностей, світогляду молоді. Тому ми вважаємо, що одним із пріоритетних завдань сучасної вищої освіти є формування високого рівня інформаційної культури (медіаграмотності) учасників педагогічного процесу.

Актуальність дослідження зумовлена доцільністю використання соціальних мереж як допоміжних засобів педагога у процесі педагогічної, виховної діяльності та розвитку медіаграмотності викладача ВНЗ.

Роль інноваційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі досліджували А. Довгялло, М. Жалдак, В. Зінченко, Г. Козлакова, В. Редько, І. Тесленко. Психолого-педагогічні особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання вивчали В. Бикова, Б. Гершунський, О. Ляшенко, В. Лапінський, П. Маланюк, О. Самойленко та ін. Проблеми медіа-освіти висвітлювали О. Баранов, І. Дичківська, Н. Духаніна, Г. Онкович, В. Робак, І. Сахневич, О. Федоров, О. Янишин та ін...

Медіаграмотність – це результат медіаосвіти. На думку Г. В. Онкович [4], медіаосвіта є процесом навчання й самонавчання особистості за посередництва масовокомунікаційних засобів. Медіаграмотність допомагає людині активно використати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кіно, преси, Інтернету, допомагає йому краще зрозуміти мову екранних мистецтв. В основі медіаграмотності – модель, яка заохочує людей замислюватися над тим, що вони дивляться або читають. Медіаграмотність є сукупністю знань, навичок та умінь, які дають змогу людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, а також розуміти й аналізувати складні процеси функціонування медіа у суспільстві та їх вплив.

До соціальних мереж відносять сайти, які дають можливість знаходити ділові контакти, друзів, однокласників, колег тощо. Соціальна мережа (від. англ. – social network) – інтерактивний багатокористувальний веб-сайт, контент якого наповнюється учасниками мережі; це соціальна структура, що складається з групи вузлів, якими є соціальні об'єкти (люди, організації), і зв'язків між ними (спілкування в соціальних мережах). Наразі спостерігається виражена сегментація груп користувачів, що входять до тієї чи іншої соціальної мережі. Фактично кожен великий продукт на цьому ринку має свою специфіку і залучає різний контингент [6]. У контексті Інтернету соціальна мережа є веб-ресурсом, на якому користувач після реєстрації має можливість заповнити свою анкету, на підставі якої згодом будуть встановлюватися його зв'язки у мережі.

За даними Gemius Audience [8], розмір Інтернет-аудиторії у січні 2013 р. становив 15,9 мільйона користувачів віком від 14 років і старше, 60 % користувачів заходять в Інтернет тільки через соціальні мережі. Презентуючи результати соціологічного дослідження «Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної молоді України за роки незалежності» [5], проведеного за підтримки Держслужби молоді та спорту України і за участю Українського інституту соціальних досліджень ім. Яременка, майже 90 % студентів і понад 70 % учнів в

Україні сьогодні користуються Інтернетом. Кілька разів в тиждень відвідують соціальні мережі майже чверть (23,6 %) українських студентів і лише кілька разів в місяць з'являються в соціальних мережах 4,5 % українців.

У сучасній системі освіти України соціальні мережі ще не набули широкого застосування, оскільки для цього потрібне переосмислення вимог як до методів і форм організації навчання, так і до професійної підготовки викладача. Тому **метою статті** є визначення напрямів і перспектив використання соціальних мереж у навчально-виховній діяльності педагога вищої школи.

Феномен успіху соціальних мереж полягає в тому, що «інтернетизація» світу, а особливо України, продовжується стрімкими темпами. Сьогодні Інтернет – вже не просто джерело інформації, а головний чинник формування громадянського суспільства нового типу. Інтернет – це простір, де кожен має можливість самостійно робити вибір, ким бути: креативним архітектором майбутнього чи споживачем другорядного контенту.

У соціальних мережах є можливість установлювати дистанційний синхронний чи майже синхронний зворотний зв'язок – діставати відгук на свої повідомлення або запит, взаємодіяти з учнями, колегами, освітніми структурами тощо.

Основні принципи соціальної мережі.

1. *Ідентифікація* – можливість вказати інформацію про себе, наприклад: учасники вказують школу, інститут, дату народження, улюблені заняття, книги, кінофільми, уміння і т.п.

2. *Присутність на сайті* – можливість побачити, хто в певний час перебуває на сайті, і вступити у діалог з іншими учасниками.

3. *Стосунки* – можливість описати стосунки між двома користувачами, наприклад: учасники можуть бути позначені як друзі, члени родини, друзі друзів тощо.

4. *Спілкування* – можливість спілкуватися з іншими учасниками мережі наприклад: відправляти їм особисті повідомлення, коментувати матеріали, які вони розміщують усередині соціальної мережі.

5. *Групи* – можливість формувати спільноти за інтересами.

6. *Репутація* – можливість дізнатися статус іншого учасника, простежити його поведінку всередині соціальної мережі.

7. *Обмін* – можливість ділитися з іншими учасниками вагомими для них матеріалами: фотографіями, документами, посиланнями, презентаціями та ін.

Перелічені принципи дають змогу викладачеві створити унікальне навчальне середовище. Для організації роботи є можливість використовувати будь-яку вже діючу соціальну мережу (наприклад, Facebook, «ВКонтакте»).

Переваги використання саме соціальної мережі як навчальної основи є такими: звичне середовище для учнів; усі учасники мережі створюють мережевий навчальний контент; можливість спільної роботи; наявність форуму, «стіни», чату; кожен учень-учасник може створити свій блог; можливість простежувати активність учасників.

Зупинимося на найбільш популярних серед українських студентів соціальних мережах.

«ВКонтакте» (vkontakte.ru, vk.com) – російський аналог сервісу Facebook. Сайт спочатку позиціонував себе як соціальна мережа для студентів і випускників елітних ВНЗ, пізніше – як універсальний засіб зв'язку для всіх соціальних груп. У січні 2009 р. «ВКонтакте» вперше випередив за відвідуваністю на пострадянському просторі головного конкурента – «Однокласники». Тепер «ВКонтакте» є лідером в Україні та Росії серед соціальних мереж за відвідуваністю, на сайті зареєстрована більшість української молоді, яка використовує його як універсальний засіб для спілкування й обміну даними.

«Однокласники» (odnoklassniki.ru) – російський аналог сайту Classmates.com. Сайт призначений для пошуку і листування з колишніми однокласниками, однокурсниками, товаришами по службі, колегами по роботі, знайомими по відпочинку.

Facebook (facebook.com) – російськомовна версія зарубіжної соціальної мережі Facebook, за допомогою якої можна розширити коло спілкування, обмінюватися фотографіями, щоденниками та інформацією.

Twitter (twitter.com) – соціальна мережа мікроблогів, що дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення (до 140 символів), використовуючи SMS, служби миттєвих повідомлень і сторонні програми-клієнти.

MySpace (myspace.com) – російськомовна версія зарубіжної соціальної мережі MySpace

(одна з перших соціальних мереж у світі, яка була відкрита в 2003 р.), популярний соціально-мережевий веб-вузол, що пропонує орієнтовану на користувача мережу друзів, особистих профілів, блогів, груп, фотографій, музики і відео.

Мій світ@mail.ru (my.mail.ru) – російськомовна соціальна мережа, яка з'єднала в одному місці повну інформацію про користувача, його дії і весь призначений для користувача контент, створений на основних сервісах порталу Mail.ru.

Розглянемо детальніше сервіс «ВКонтакте», інтерфейс якого є одним із найпростіших. Усі його функції зручні й зрозумілі. З педагогічного погляду, соціальна мережа «ВКонтакте» є привабливою саме тому, що в ній зареєстровано величезну кількість підлітків (переважно користувачів віком 20–22 роки) [8]. Перед педагогами відкривається широке поле для аналізу і роботи: учень у мережі представляє себе, свою особистість, свої захоплення, інтереси, своє життя.

У традиційних форматах комунікації «викладач – учень» педагог задовольняється лише зовнішньою, формальною інформацією щодо вихованця (статистика, записи у журналі тощо). Спровокувати учня на розповідь про себе непросто. А в соціальній мережі бачимо постійний мінливий у часі діалог учня зі світом у найрізноманітніших сферах.

Саме для пошуку контакту з учнем, для розуміння його внутрішнього світу та інтересів інформація, що перебуває в соціальній мережі, – найцікавіший матеріал для моніторингу. Перелічимо сервіси «ВКонтакте», які можуть бути найбільш цікавими для викладача в аналізі профілю учня:

Наявність або відсутність засобів зв'язку на сторінці (домашній або мобільний телефони, Skype, особистий сайт).

- Аватар – обраний користувачем візуальний образ (фотографія, малюнок), який може надати істотну психологічну інформацію про власника.
- Функція «Календар», через яку друзі можуть бачити дні народження один одного.
- Зазначення рідного міста, навчального закладу, через які можливі створення груп та консолідація цільових аудиторій.
- «Новини» – ще одна функція, завдяки якій можна щодня отримувати повідомлення про те, що відбувається на сторінках друзів (розміщення нових фотографій, нові друзі або нові групи, нові нотатки, призначені нові зустрічі тощо).
- Блоки «Життєва позиція» та «Особиста інформація» заповнюються за бажанням власника як зміст анкети. У першому вказуються політичні переконання, релігійні погляди, ставлення до паління, ставлення до алкоголю, джерела натхнення, у другому – діяльність, інтереси, улюблена музика, улюблені фільми, телешоу, інформація про себе.
- «Групи» – один з основних інструментів, що дає змогу встановлювати горизонтальні зв'язки між користувачами мережі: знаходити друзів, однодумців, спілкуватися з певної тематики. Перелік груп, учасником яких є людина, також стає своєрідним портретом особистості (для підлітків характерна участь у десятках груп). Педагог може використовувати сервіс «Групи» для проведення різних заходів усередині спільноти, наприклад, супровід і проведення предметної олімпіади, конференції чи семінару, допомога у засвоєнні предмета.

Очевидно, активність студентів у соціальних мережах – потужний інструмент, який за певного погляду й уміння дає змогу медіаграмотному педагогу бачити й розуміти, чим захоплюються студенти, залучити їх до різних заходів. Тому навичками моніторингу соціальних мереж обов'язково мають володіти педагоги вищої освіти.

Непрямим показником ставлення до навчального закладу стає готовність учня налаштовувати контакт, спілкуватися зі своїми педагогами – колишніми або теперішніми.

Засобами соціальних мереж можуть бути реалізовані такі специфічні педагогічні завдання:

1. Участь учнів у різних проектах у різних предметних сферах, на різних рівнях – від регіональних до всеукраїнських.
2. Розширення кола спілкування учнів, виховання толерантності, розвиток критичного мислення, набуття предметних компетенцій.
3. Підвищення інформаційної компетентності, медіаграмотності як студентів, так і викладачів.
4. Можливість знайти однодумців, співавторів, вступити у професійні спільноти, спільноти за інтересами.

Звичайно, є і проблеми, пов'язані з використанням соціальної мережі у навчальному процесі, наприклад: відсутність мережевого етикету учасників, невисокий рівень медіаграмотності, мотивації, інформаційно-комунікаційних компетенцій викладача й ін. Важливо, щоб викладач інтуїтивно відчував аудиторію й доцільно обирав для неї навчальні «інструменти».

Потрібно пам'ятати, що інформаційний світ не є прямим відображенням світу фізичного. Це опосередковані його характеристики. Вони можуть підсилювати чи знижувати ті чи інші реальні характеристики. Залучення студентів у соціальні мережі до навчального діалогу і співпраці має як позитивні, так і негативні сторони. Тривале перебування студентів у соціальних мережах може негативно позначатися на успішності навчання. Відкритими залишаються питання інформаційної безпеки. У соціальних мережах поширюється дуже багато неперевіреної інформації – інформаційний шум, який відволікає студента, перевантажує його і не має жодної освітньої значущості. І все ж вважаємо, що спілкування в соціальних мережах – це великий потенціал обміну інформацією навчального характеру, який можна продуктивно використати в організації навчального процесу.

Нами було створено віртуальну групу в соціальній мережі «ВКонтакте» з метою оптимізації процесу спілкування викладача та студента (<http://vk.com/club46609027>). Сайт присвячений діяльності кафедри психології Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) Університету менеджменту освіти НАПН України. На цій сторінці представлено, на наш погляд, все найнеобхідніше, цікаве і корисне для студентів, випускників та викладачів кафедри: актуальну інформацію, розклади і графіки навчального процесу, анонси заходів, що відбуваються як у межах інституту, так і на рівні міста, регіону та України. Поновлюється банк наукової і методичної літератури, студентам запропоновано відеофільми з основних навчальних дисциплін, ведеться психологічний календар, у якому виокремлено значущі події та персоналії психології тощо. Режим відкритого доступу до сторінки дає змогу вступити до групи не тільки студентам і викладачам інституту, а й випускникам, абітурієнтам – усім, кого цікавлять питання сучасної підготовки психолога. Зростання аудиторії та кількості відвідувань сайту, активна участь студентів – викладачів в обговореннях і дискусіях, а також опитування студентів-користувачів сайту через місяць після його створення свідчать про високий запит суб'єктів педагогічного процесу на сервіси соціальних мереж для вирішення завдань, що пов'язані з навчальною та виховною діяльністю.

Отже, сучасне інформаційне життя спонукає педагогів надавати повну, вичерпну й оновлену інформацію. У педагогічній діяльності невід'ємним стає поєднання традиційного педагогічного досвіду з медіаосвітою, що відкриває нові можливості у діяльності педагога вищої школи. Саме тому застосування ресурсів Інтернету, соціальних мереж стає необхідним компонентом сучасної професійної діяльності педагогічних працівників. Сучасному студенту стає дедалі складніше орієнтуватися у величезній масі інформації. Разом з тим проблема полягає не стільки в обсязі одержуваної інформації, скільки в природі масової комунікації. Реальність, відображена в медіа, зокрема, в соціальних мережах, не є «справжньою» реальністю, і дедалі частіше у віртуальному світі межі між реальним фактом і вимислом стають прозорими.

Інтеграція навчально-методичних матеріалів у соціальні мережі може значно підвищити інтерес учнів до такого виду навантаження, як самостійна робота. З огляду на те, що більшість відвідувань соціальних мереж припадає на вихідні дні, розміщення навчально-методичних і допоміжних матеріалів в Інтернеті дає змогу посилити інтеграцію учнів у навчальний процес у вільний час.

Одним з ефективних шляхів підвищення медіаграмотності як професійно важливої якості викладача вищої школи, на наш погляд, є оновлення державних освітніх стандартів з педагогічної освіти із впровадженням спецкурсів у навчальні плани підготовки викладачів вищої школи, а також включення до системи підвищення кваліфікації педагогів ВНЗ навчальних модулів з технологій використання мережевих сервісів у навчально-виховному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демина Г. Ю. Социальная сеть как педагогическое пространство / Г. Ю. Демина // Интернет-журнал «Эйдос». – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eidos.ru/journal/2011/0325-04.htm>

2. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
3. Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов, О. Волошенко, Л. Кульчинська. – К. : АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
4. Онкович Г. В. Медіаосвіта як інтелектуально-комунікативна мережа / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2008. – № 3. Д. 1. Тем. вип. Наука і вища освіта в Україні: міра взаємодії. – С. 130–137.
5. Програма «Ціннісні орієнтації сучасної молоді України» за підтримки Державної служби молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rpp.nashaucheba.ru/docs/index-15143.html>
6. Стучинська Н. В. Дослідження комунікативної активності студентів медичного університету у соціальних мережах / Н. В. Стучинська, Т. О. Соколова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – № 3 (23) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_3/Ind.
7. Фатеева И. А. Медиаобразование: теоретические основы и практика реализации / И. А. Фатеева. – Челябинск : Изд-во Челябин. гос. ун-та, 2007. – 270 с.
8. Gemius, gemiusAudience – Fusion Panel [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.audience.com.ua/>

УДК 070:378(477)

V. V. DYBAK

ЕЛЕМЕНТИ ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Аналізуються питання використання певних елементів медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи. Розкривається специфіка аналізу періодичних видань на практичних заняттях, підбору новин засобів масової інформації (ЗМІ), перегляду та обговорення відеофільмів. Визначено причини необхідності впровадження медіаосвіти у навчальний процес вищої школи. Висвітлено основні положення Концепції медіаосвіти в Україні.

Ключові слова: вища школа, медіаосвітні технології, медіаграмотність, медіаінформація, засоби масової інформації.

V. V. DYBAK

ЭЛЕМЕНТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕДИАОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Анализируются вопросы использования определенных элементов медиаобразовательных технологий в учебном процессе высшей школы. Раскрывается специфика анализа периодических изданий на практических занятиях, подбора новостей средств массовой информации, просмотра и обсуждения видеофильмов. Определяются причины необходимости внедрения медиаграмотности в учебный процесс высшей школы. Освещены основные положения Концепции медиаграмотности в Украине.

Ключевые слова: высшая школа, медиаобразовательные технологии, медиаграмотность, медиаинформация, средства массовой информации.

V. V. DYBAK

THE USAGE OF MEDIA TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL PROCESS AT HIGH SCHOOL

The article considers the usage of certain elements of media technologies in educational process at high school. The peculiarities of analysis of the periodicals at practical classes, the selection of the news from mass media, watching and discussing movies are defined. The necessity of introduction of media literacy in the educational process of high school is stressed. The key statements of the Concept of media literacy in Ukraine are analysed.

Keywords: high school, media technology, media literacy, media information, mass media.

Приєднання України до Болонського процесу ставить перед українськими ВНЗ завдання готувати професійних фахівців вищої школи високої кваліфікації з їх подальшим виходом на

європейський ринок праці.

Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація ВНЗ на кінцевий результат: знання й уміння випускників, здобуті з різних джерел інформації, мають бути застосовані і практично використані на користь усієї Європи [5].

Оскільки ми живемо в суспільстві, постійно збагачуваному інформаційними ресурсами, що передбачають широке використання сучасних інформаційних технологій, надання можливості користуватися та обмінюватися інформацією і знаннями, виробляти інформаційні продукти, повною мірою реалізуючи особистісний потенціал кожної людини щодо професійної кар'єри та якості власного життя, то формування єдиного інформаційного простору висуває певні вимоги до всіх сфер суспільного життя. Зокрема, це стосується системних перетворень освітнього процесу та модернізації національної системи освіти в питаннях, пов'язаних з інформатизацією і комп'ютеризацією.

У документах ЮНЕСКО зазначено, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, що розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці (7).

На нашу думку, визначення поняття «медіа-освіта» і питань інформатизації та комп'ютеризації освітнього процесу й національної системи освіти можна трактувати як інформатизацію – отримання інформації з різних джерел (телебачення, радіо, газет, журналів, Інтернет) та комп'ютеризацію – інтерактивна взаємодія між споживачами та ЗМІ.

Інтерактивна взаємодія між споживачами та ЗМІ розкрита у державних документах, зокрема, в Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці на 2006–2010 рр.», Національній доктрині розвитку освіти, Законі України «Про вищу освіту», де наголошується, що входження України в Європейський освітній простір вимагає якісно нового підходу в підготовці студентів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності [2; 3; 4].

Актуальним для студентів є набуття системи знань і практичних умінь для орієнтування в інформаційних потоках сьогодення: пошук, засвоєння, застосування необхідної інформації, зокрема, медіа-інформації; адекватне сприймання, критичне осмислення, звільнення від непотрібної інформації і творче інтерпретування різноманітної медіапродукції.

Оскільки деякі ЗМІ насичені негативною інформацією (наклепницькою, неправдивою, такою, що розпалює певні релігійні і дискримінаційні моменти, сценами насильства та жорстокості, порнографії), це негативно впливає на формування свідомості не тільки дітей молодшого шкільного віку, а й усього суспільства. Одним із методів зменшення впливу негативною інформації є медіаосвіта – напрям педагогіки, покладений в основу розвитку особистості за допомогою і на матеріалах ЗМІ з метою формування культури спілкування, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вміння повною мірою сприймати, інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти, навчати різних форм самовираження за допомогою медіатехніки.

У вітчизняній педагогічній науці дослідження процесу впровадження медіаосвітніх технологій у навчальний процес вищої школи поки що на початковій стадії і потребують насамперед вирішення педагогічної проблеми формування медіакультури майбутніх педагогів, зокрема, професійної культури педагога вищої школи.

Питанням специфіки медіакультури, її впливу на суспільство та особистість присвячені праці Д. Белла, М. Маклюєна [6], Л. Найдьонова [8] та інших науковців.

Елементи використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи певною мірою відображені в доробках вітчизняних і зарубіжних дослідників (М. Гриневич, І. Жиливська, Л. Зазнобіна, Ю. Козаков, О. Мусієнко, А. Новікова, Г. Онкович, О. Спічкін, Ю. Усов, О. Федоров, І. Чемерис, С. Шумаєва та ін.).

Як зазначено в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [1; 2; 3], Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [4] та інших нормативних документах, підготовка фахівців до їх професійної діяльності в умовах розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій можлива за умови оснащення освітніх закладів електронними засобами навчання та телекомунікаційними засобами доступу до інформаційно-освітніх ресурсів. Таким чином, на сучасному етапі найважливішим завданням вищої освіти є підготовка випускників до успішного застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Метою статті є дослідження особливостей використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи.

Відповідно до зазначеної мети нами поставлені такі завдання: узагальнити особливості використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи, використовуючи відеофільми, періодичну пресу, технології Інтернету тощо.

Одним із стратегічних напрямів підготовки студентів є передусім інтегрування медіаосвіти в навчально-виховний процес ВНЗ для формування медіакультури сучасного фахівця як необхідної умови його професійної культури, професіоналізму та конкурентоспроможності.

Сучасний фахівець повинен мати високий рівень професійної культури, що виявляється у здатності творчо мислити, постійній орієнтації на пошук і новизну, використанні науково-технічних знань для вирішення технічних проблем. Одним з елементів такої підготовки є використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі. Завданнями цієї технології є навчання користуватися медіа, що, відповідно, є одним із основних завдань вищої школи, де студенти вчать розпізнавати способи й форми маніпулятивного впливу медіа, розвитку «критичного мислення» в процесі медіаосвіти до вітчизняних умов, орієнтуватися в інформаційному потоці сучасного демократичного суспільства.

У процесі професійної підготовки студентів використовуються найрізноманітніші види, форми й програми медіаосвіти. Основними з них є лекторії, ранки й вечори, присвячені медіакультури, фотовиставки і стінгазети, факультативи з медіакультури, дискусійні медіаклуби, любительські медіастудії; репродуктивні, евристичні, ігрові, проблемні медіаосвітні заняття. Форми медіаосвіти – рецензія, вигадування, творчі роботи – написання репортажу, статті, інтерв'ю, мінісценарію, «екранізації», розповіді від імені героя фільму; аналіз теле-, радіопередач, сайтів Інтернету; розкадровування, складання колажів, афіш; евристичні, ігрові заняття – вікторини, конкурси і т. ін.; диспути, конференції; екскурсії, зустрічі з діячами медіакультури тощо [9].

У процесі вивчення дисциплін у вищій школі (актуальних проблем педагогіки, педагогічних інновацій, педагогіки та психології вищої школи) передбачено різні види діяльності студентів: відвідування лекцій, ведення конспекту, практичні заняття на рівні відповідей на проблемні запитання, що часто пов'язані з переглядом відео- й аудіофрагментів, на рівні виконання індивідуального завдання дослідницького характеру.

Оскільки однією зі складових нинішньої інформаційної цивілізації стали аудіовізуальні технології, які створюють навколо людини щільне інформаційне середовище, індивідуальні завдання обов'язково передбачають огляд періодичної преси, що впливає на формування всебічної обізнаності в галузі педагогічних нововведень, критичного ставлення до отриманої негативної інформації.

Технологія огляду періодичної преси включає аналіз друкованих газет, журналів, та електронних джерел. Здійснюються критичний аналіз матеріалів, порівняння викладених там фактів та визначення їх відмінності, пошук замовленої або неправдивої інформації, так званої «джинси». Кінцевим етапом огляду періодичної преси є формування власної думки. Однією з умов огляду преси є не кількість поданої інформації, яка навалюється на сучасну молоду людину, а її якість, оскільки із засад етики й естетики вона інколи є не тільки низькою, а й шкідливою.

Ще одним елементом використання медіаосвіти у навчальному процесі вищої школи є технологія «Free to Choose» – дискусійна програма, заснована Будинком Анни Франк в Амстердамі у співпраці з партнерами у 12 європейських країнах. Програма складається із серії провокативних відеороликів, в яких висвітлюються важливі проблеми різних країн. Це чітко показує, що права і свободи можуть конфліктувати одне з одним чи з потребою захисту демократії. Зазначені відеоролики спонукають студентів критично мислити і займати певну позицію.

Мета програми «Free to Choose» полягає у стимулюванні студентів обмірковувати те, як ця специфічна проблема співвідноситься зі схожими проблемами в їхньому суспільстві. Дилеми на кшталт цієї трапляються у кожній країні, і люди можуть дотримуватися різних поглядів, які повинні бути аргументованими [10].

На нашу думку, формуванню висококваліфікованого медіакомпетентного студента сприятимуть: аналіз програм радіо, кіно, телебачення, сайтів Інтернету; систематичний перегляд проаналізованих навчально-пізнавальних, особистісно-розвивальних програм; робота

в Інтернет з метою збагачення корисною інформацією, формування критичного ставлення до негативної інформації; ознайомлення з політикою держави щодо відповідного використання та підпорядкування для особистої користі засобів медіаосвіти; аналіз специфіки роботи найрозвиненіших каналів телебачення для з'ясування особливостей вибору, для транслявання і створення нових програм телебачення; узагальнення значення медіаосвіти як мотивувального чинника в навчанні та соціалізації.

Однак основне завдання майбутніх фахівців у ВНЗ – вивчення можливостей Інтернет-ресурсів і їхнього ефективного застосування, використання електронної пошти для індивідуального пересилання кореспонденції, випуск електронної дошки оголошень, створення посилань на сайти в Інтернет, які можуть бути корисними для студентів та відкривають доступ до каталогів бібліотек або на індивідуальні сторінки студентів.

Широко використовуються в навчально-виховному процесі телекомунікації, які сприяють розширенню освітнього простору та вихованню людських цінностей. До мультимедійних послуг входять телефонія, відеоконференція, Інтернет, дистанційне навчання, огляд відео на запит у режимі «on-line» та ін. Відеоконференція є комп'ютерною технологією, що дає змогу користувачам, які територіально розміщені в різних місцях, одночасно бачити й чути один одного, обмінюватися інформацією та спільно обробляти її в інтерактивному режимі. Студенти можуть вільно спілкуватися з викладачами, ставити запитання й відразу отримувати відповіді на них.

Однак викладачі припускаються помилок у тому, що не виховують у студентів критичного ставлення до інформаційних веб-ресурсів Інтернету. Необізнаність майбутніх учителів, викладачів і неспроможність вирішити цю проблему можна пояснити тим, що вони не отримали належної підготовки у використанні засобів медіаосвіти.

Навчально-пізнавальна діяльність магістрів є найрізноманітнішою. Вона охоплює: самостійну підготовку випусків новин; редагування та порівняння текстів, створення програм на телебаченні та радіо; випуск університетських газет, які потім розповсюджуються за допомогою Інтернету; співпрацю з професійними журналістами; самостійне визначення способів функціонування медіа (за принципом «навчання через діяльність»); інтеграцію медіаосвіти у викладання навчальних предметів (здебільшого гуманітарного профілю) вищої школи; окремі заняття з кіномистецтва, телебачення і медіакультури; створення аудіовізуальних матеріалів, їхня критика й аналіз.

Тому важливою стала реалізація Концепції упровадження медіаосвіти в Україні. У цьому документі медіаосвіта розглядається як важливий складник модернізації національної освіти. Концепція базується на вивченні медіакультури населення України та міжнародному досвіді організації медіаосвіти. Основні положення Концепції відповідають завданням, сформульованим у Паризькій програмі-рекомендації з медіаосвіти ЮНЕСКО та резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у сфері цифрової інформації.

Основна мета вітчизняної Концепції, визначається як сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної й ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у вихованців медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей.

У Концепції запропоновано визначення таких термінів, як медіаосвіта, медіапедагогіка, медіакультура, медіаграмотність; визначено мету, завдання, пріоритети розвитку медіаосвіти та напрями, етапи й умови реалізації [5].

Питання застосування медіаосвітніх технологій у підготовці студентів досі не було предметом комплексних наукових досліджень. У нинішніх умовах, коли суспільні вимоги до професійного рівня майбутніх фахівців підвищуються, це потребує розроблення сучасних педагогічних підходів до їх професійної підготовки із застосуванням медіаосвітніх технологій.

Таким чином, у процесі дослідження теоретичних положень формування медіакультури студентів ми дійшли висновку, що певного переосмислення потребує характер підготовки фахівців, що вища освіта може стати середовищем інтегрування медіаосвіти в навчальний процес ВНЗ як необхідної умови його професіоналізму та конкурентоспроможності. Крім того, залучення студентів до створення творчих проектів для формування їхньої медіакультури стане більш ефективним за умови використання аудіовізуальних технологій.

Стрімкий розвиток у сучасному світі інформаційно-комунікаційних технологій і ЗМІ

потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування ними. На жаль, Україна робить лише перші кроки у цьому напрямі, хоча необхідність запровадження медіаосвіти не викликає сумнівів. Однак залишається невирішеним питання, хто саме має займатися і відповідати за формування програм медіаосвіти, адже головне її завдання – підготувати аудиторію до життя в інформаційному суспільстві, навчитися передбачати, а за потреби і нейтралізувати наслідки негативного впливу ЗМІ на свідомість людини.

ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту» № 2984-III, зі змінами від 19 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://crl.dsmu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=103&Itemid=50
2. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chnu.cv.ua/index.php?page=ua/grants/main/933>
3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm
5. Гриневич М. С. Медіаосвіта молоді в рамках Болонського процесу / М. С. Гриневич // Вища освіта України у контексті інтеграції до 7 європейського освітнього простору: Вища освіта України. – Дод. 3, Т. V. (12). – 2008. – С. 134–139.
6. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека. Understanding Media: The Extensions of Man. / М. Маклюэн – М.: Кучково поле, 2007. — 464 с.
7. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Іванов., О. Волошенко., Л. Кульчинська та ін. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
8. Найдюнова Л. А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури /Л. А. Найдюнова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – К., 2007. – С. 162–168.
9. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика. / А. В. Федоров. – Ростов-на-Дону, 2001. – 708 с.
10. «Free to choose» або вільний вибирати: межі свободи: навч.-метод. посібник / авт.-упоряд.: Б. Ван Дріель, А. Ленчовська. – К.: ТОВ «Майстер книг», 2011. – 64 с.

УДК 070:378+81'233:347.96

О. В. КАЛИЦЕВА

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Висвітлено нові продуктивні методики формування і розвитку професійного мовлення майбутніх юристів. Йдеться про впровадження у навчальний процес ВНЗ різних форм та засобів активного навчання, які пропонує сучасне інформаційне суспільство. Обґрунтовано доцільність використання потенціалу медіаосвітніх технологій у процесі фахової підготовки студентів-юристів.

Ключові слова: професійне мовлення, медіаосвіта, медіаосвітні технології, фахова підготовка юристів.

Е. В. КАЛИЦЕВА

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕДИАОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ

Указаны новые продуктивные методики формирования и развития профессиональной речи будущих юристов. Освещены вопросы внедрения в учебный процесс вузов различных форм и средств активного обучения, которые предлагает современное информационное общество. Обоснована целесообразность использования потенциала медиаобразовательных технологий в профессиональной подготовке студентов-юристов.

Ключевые слова: профессиональная речь, медиаобразование, медиаобразовательные технологии, профессиональная подготовка юристов.

APPLICATION OF MEDIA EDUCATIONAL TECHNIQUES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL SPEECH TRAINING OF FUTURE LAWYERS

The article is devoted to the development of new productive methods of future lawyers' professional speech formation. The issues of implementation of various forms and means of active learning characteristic of modern information society into the education process are discussed. It appears expedient to use the potential of educational media-techniques in the process of professional training of lawyers.

Keywords: professional speech, media education, educational media- techniques, professional training of lawyers.

Завдання вищої школи на сучасному етапі – підготувати гармонійно розвинену, грамотну, високоосвічену особистість. Для цього необхідно, щоб навчання формувало сучасний тип мислення, новий стиль діяльності, орієнтований на максимально ефективне вирішення виробничих, соціальних, культурних і багатьох інших проблем. Одним із аспектів такого завдання є підготовка фахівців, які б досконало володіли державною мовою у повсякденно-професійній сфері, набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, а також оволоділи мовою фаху. В рамках зазначеного наразі акцент у методиці викладання української мови у виші слід перенести на формування навичок професійної комунікації, студювання особливостей фахової мови, розвиток культури мови, мислення і поведінки особистості.

Останнім часом особливу увагу в дослідженнях, присвячених професійній підготовці майбутнього юриста, звертають на питання педагогічної культури (В. Ільїн), розвиток комунікативних якостей (С. Базоров, Т. Казаніна), професійне самовиховання (М. Тухватуллін), формування професійної свідомості, професійно важливих якостей майбутніх юристів (Т. Анісімова, А. Бражникова, Т. Кушнірова, А. Теймуразян, В. Рижиков).

Увагу багатьох дослідників привертає також проблема формування мовленнєвої компетентності, зокрема, упродовж останніх десятиліть до неї зверталися дидакти і лінгводидакти (А. Алексюк, О. Біляєв, Є. Голобородько, Г. Дідук, В. Мельничайко, Г. Михайловська, В. Онищук, Е. Палихата, М. Пентилюк, К. Плиско, М. Стельмахович, О. Хорошковська та ін.).

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, нині все ще залишається чимало проблем, стосовно процесу фахової підготовки юристів. Однією з них є пошук нових, більш ефективних методик.

Разом з тим зростає роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, оцінювати і використовувати її у різних сферах пізнавальної, професійної, творчої діяльності в період формування інформаційного суспільства. За таких умов актуальною стає медіаосвіта як фактор модернізації і підвищення якості вищої освіти.

Матеріали мас-медіа, спеціально відібрані для застосування у навчально-виховному процесі вищої школи, були предметом вивчення вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Г. Онкович, Б. Потятиника, О. Федорова, Н. Леготіної, Н. Духаніної, І. Чемирис, І. Гуріненко та ін.

Проведений аналіз наукових праць свідчить, що проблема ефективності застосування медіаосвітніх технологій для формування комунікативних умінь як складової професійної підготовки майбутніх юристів ще не була предметом спеціального дослідження.

З урахуванням викладеного вище **метою статті** є дослідження перспектив використання медіаосвітніх технологій для навчання професійного мовлення майбутніх юристів.

Дослідивши держстандарти освіти, навчальні плани, програми підготовки юристів та зважаючи на реформи вітчизняного законодавства, В. Рижиков зазначає, що спеціаліст-юрист має володіти певними ключовими компетенціями:

- бути здатним професійно діяти в іншомовному середовищі;
- володіти культурою мислення і мистецтвом логічного аналізу, знати його загальні закони й уміти в письмовій та усній формі правильно (логічно) їх вибудовувати;
- уміти на науковій основі організувати свою працю, володіти комп'ютерними методами збору, зберігання та обробки інформації, уживаними у сфері професійної діяльності;
- бути здатним в умовах розвитку науки й соціальної політики, що змінюється, до переоцінки накопиченого досвіду, аналізу своїх можливостей; уміти здобувати нові знання,

використовуючи сучасні інформаційні освітні технології;

– у професійній сфері на основі системного підходу вміти будувати й використовувати моделі для опису та прогнозування різних явищ, здійснювати їх якісний і кількісний аналіз;

– бути здатним поставити мету і сформулювати завдання, пов'язані з реалізацією професійних функцій, вміти використовувати для їх вирішення методи вивчених наук;

– бути готовим до кооперації з колегами й роботи в колективі, знати й вміти використовувати методи управління, вміти організувати роботу виконавців, знаходити й ухвалювати управлінські рішення в умовах суперечливих вимог, знати психологію людей і окремих офіційних груп, основи педагогічної діяльності, форми й методи правового виховання населення [1, с. 91].

Успішне оволодіння цими компетенціями, безперечно, базується на вмінні спілкуватися як невід'ємній частині майбутньої діяльності.

Навчаючись у ВНЗ, студент має оволодіти мовою спеціальності, що забезпечить повноцінну професійну діяльність, ефективні комунікативні зв'язки, а отже, допоможе випускнику досягти успіху в житті. Проте не можна не погодитися з тим, що студенти, вступаючи до вищої школи, не володіють ані змістом майбутньої професійної думки, ані формою її вираження. Така ситуація зумовлює двоседину проблему: необхідність здобути спеціальні професійні знання і разом з тим удосконалити навички професійного мовлення.

Новітні наукові педагогічні дослідження цієї проблеми у галузі вищої освіти переконливо свідчать про необхідність широкого впровадження в навчальний процес різноманітних форм і засобів активного навчання, які пропонує нам сьгоднішнє інформаційне суспільство.

Оскільки однією з найхарактерніших ознак сучасного світу є стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, необхідна нагальна цілеспрямована підготовка особистості до вмілого й безпечного користування ними. У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, схваленій постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 р., зазначено, що у вищій школі медіаосвітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки з різних спеціальностей у відповідних обсягах [2].

Разом з тим Г. Онкович вважає, що, крім основних напрямів медіаосвіти, доцільно виокремити медіаосвіту майбутніх фахівців різних напрямів підготовки, оскільки вбачає в цьому один із резервів підвищення фахового рівня спеціалістів, котрі не тільки послуговуватимуться набутими знаннями, а й підтримуватимуть засобами медіа власний професійний рівень упродовж життя [3, с. 110].

Попри те, що роль ЗМБІ в житті суспільства стає більш вагомою, сучасна юридична освіта України все ще недостатньо активно використовує переваги й потенційні вигоди, які надає інформаційне суспільство, зокрема завдяки медіаосвітнім технологіям.

Про недостатній рівень медіаграмотності сучасних студентів юридичного профілю свідчать результати проведеного нами опитування. Як на першому, так і на старших курсах молодь, витрачаючи час на перегляд телепередач, читання періодичних видань, пошук інформації в Інтернеті, все ще недостатньо обізнана з тими медіа, що пропонують матеріали за їхнім фахом.

Застосування медіаосвітніх засобів може зарадити вирішенню різноманітних питань підвищення якості освіти у вищій школі. Так, на Всеукраїнській конференції з питань реформування вищої юридичної освіти в Україні, що відбулася 23 жовтня 2009 р., було представлено Проект концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні, в якому зазначається, що навчальний процес наразі переобтяжений нормативно-теоретичним навчанням, а тому не стимулює індивідуальну навчальну активність студентів [4]. З огляду на це мова має бути не стільки метою, скільки засобом здобування професійної освіти, у зв'язку з чим викладачі у процесі навчання студентів української мови мають урахувати їхню майбутню спеціальність.

Успіх мовного професійного спілкування залежить від мовця як особистості з індивідуальними якостями, його знання сучасної української літературної мови як основи мови професійного спілкування, уміння використовувати ці знання і втілювати інформацію в текст залежно від мети, ситуації тощо.

Навчання в контексті професійної підготовки як умови активізації пізнавальної діяльності студентів виявляється у моделюванні мовних ситуацій професійного спілкування,

створенні проблемних ситуацій, а відповідно, у комунікативній спрямованості занять з мови, яка передбачає спілкування студентів між собою для вирішення життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні.

Моделюючи на заняттях реальні ситуації з професійної діяльності майбутніх спеціалістів, викладач сприяє усвідомленню ними потреби опанування мови професійного спрямування на високому рівні, що, безперечно, підвищує мотивацію. Яскраві зразки таких ситуацій, зокрема у галузі права, пропонують сьогодні викладачеві різноманітні медіа.

Варто погодитися з думкою І. Гуріненко, яка зазначає, що доцільність і можливість використання ЗМІ в навчальному процесі визначаються їхніми особливостями впливу та сприйняття. Матеріали, оприлюднені в ЗМІ, у навчальному процесі виконують роль наочного матеріалу і разом з тим нерідко стають яскравими доказами теорії [5, с. 182].

Застосування медіаосвітніх технологій дає можливість яскраво проілюструвати тактику і стратегію прийняття правових рішень, елементи юридичної психології, етику та діяльність з представництва інтересів громадян і юридичних осіб у судах, державних органах, органах місцевого самоврядування, риторику та судове мовлення.

Досліджуючи проблему формування усного професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей, І. Дроздова зазначає, що, як правило, студенти набувають умінь розуміти тексти, що звучать, унаслідок стихійного процесу слухання значної кількості їх: навчання аудіювання і говоріння відбувається одночасно, що, безсумнівно, шкодить аудіюванню. З огляду на це рівень розвитку умінь розуміння на слух текстів за фахом, а отже, й рівень комунікативної компетенції не можна визнати достатнім [6, с. 37].

Погоджуючись із таким твердженням, можна запропонувати використання медіатекстів у рамках вивчення курсу «Українська мова за фаховим спрямуванням». Такий метод дасть можливість уникнути зазначеної проблеми і разом з тим спонукатиме студента не просто до засвоєння певного обсягу наукового матеріалу, соціального досвіду, зафіксованого у вигляді навчальної інформації, а до формування здатності на основі цих знань самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі завдання у майбутній галузі професійної діяльності, зокрема в нестандартних ситуаціях.

Отже, проведений нами аналіз свідчить, що медіаосвітні технології розкривають широкі перспективи для підготовки нового покоління до активної життєдіяльності в умовах стрімкого розвитку інформаційно-технологічного суспільства. Перспективи використання засобів медіаосвіти як методу підготовки молоді до успішного функціонування в інформаційному суспільстві в умовах навчально-виховного середовища юридичних ВНЗ стають дедалі актуальнішими. Саме тому подальша розробка і вдосконалення методик використання медіаосвітніх технологій належить до перспективних напрямів досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рижиков В. С. Компетенції та основні якості і знання, які повинен опанувати майбутній юрист у процесі професійної підготовки відповідно до професіограми юриста й реформування юридичної освіти / В. С. Рижиков // Освіта Донбасу. – 2011. – № 1. – С. 89–92.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
3. Онкович Г. В. Часткові методики медіаосвіти як ресурс розвитку сучасного суспільства / Г. В. Онкович, А. Д. Онкович // Вища освіта України. – 2012. – № 3 (46). – С. 106–115.
4. Проект концепції розвитку вищої юридичної освіти в Україні: сайт Хмельницького університету управління та права. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.univer.km.ua/doc/koncept.htm>.
5. Гуріненко І. Ю. Сутність терміна «Медіазасоби навчання» / І. Ю. Гуріненко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2009. – Вип. 3 (56). – С. 177–184.
6. Дроздова І. Формування професійного мовлення студентів нефілологічних спеціальностей ВНЗ під час навчання усного мовлення / І. Дроздова // Українська мова і література в школі : науково-методичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 37–42.

А. Є. МИКОЛАЄНКО

СУТНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Розглянуто сутність формування засобами медіаосвіти технологічних понять в учнів професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ) як педагогічна проблема. Обґрунтовано основні функції медіа освітніх технологій у навчально-виховному процесі ПТНЗ.

Ключові слова: формування технологічних понять, суть поняття, учень, професійна освіта, медіаосвіта, технологія.

А. Е. МЫКОЛАЕНКО

СУЩНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ СРЕДСТВАМИ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ В УЧЕНИКОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Рассматривается сущность формирования средствами медиаобразования технологических понятий в учеников профессионально-технического учебного заведения как педагогическая проблема. Обоснованы основные функции медиаобразовательных технологий в учебно-воспитательном процессе ПТУЗ.

Ключевые слова: формирование технологических понятий, суть понятия, ученик, профессиональное образование, медиаобразование, технология.

A. Y. MYKOLAIEENKO

THE ESSENCE OF TECHNOLOGICAL CONCEPT FORMATION IN VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS BY MEANS OF MEDIA EDUCATION

The essence of technological concepts formation in vocational school students by means of media education is discussed as a pedagogical problem. The main functions of media educational technologies in vocational education are analysed.

Keywords: formation of technological concepts, essence of a concept, student, vocational education, media education, technology.

В Україні, що прагне до входження у сучасне міжнародне співтовариство, гостро постала проблема підготовки підростаючого покоління до життя і праці в умовах високотехнологічного суспільства. У зв'язку з цим до найактуальніших завдань професійно-технічної школи необхідно віднести забезпечення якісно нового рівня технологічної освіти.

Проблема змісту освіти серед багатьох педагогічних проблем стоїть, як завжди, на першому місці. Людству на будь-якому етапі розвитку доводилося вирішувати питання, чого навчати підростаюче покоління. Лише після цього виникають питання – як навчати, за допомогою чого вчити тощо [4].

Зміст освіти у професійно-технічному навчальному закладі (ПТНЗ) зумовлений метою і потребами суспільства і виявляється у вимогах до системи знань, умінь та навичок, світоглядних, громадянських і професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників.

Важливе значення для оволодіння в теорії і на практиці загальними науковими принципами сучасного виробництва має формування технологічних понять майбутніми робітниками. Засвоєння знань про будову і принципи дії приладів, машин, технічних установок, про природничо-наукові основи й закономірності протікання технологічних процесів – усе це по суті є засвоєнням системи взаємопов'язаних технологічних понять.

Сьогодні знання та інформаційно-комунікаційні технології є основою суспільного розвитку. Тож людство є активним споживачем інформації, що постійно збільшується. Величезна кількість телевізійних каналів, відео - та аудіопродукції, газет, журналів, сайтів в Інтернеті – все це невід'ємна частина сучасного суспільства. Щодня світ медіа створює навколо кожної людини особливу – медійну реальність, під впливом якої формуються світогляд

людини, її освіта, культура, життєві цінності.

Проблема формування понять відображена у працях психологів Г. Балла, Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Давидова, О. Кабанової-Меллер, Г. Костюка, В. Крутецького, О. Леонтєва, Н. Менчинської, С. Рубінштейна, Н. Талізної, А. Усової, Л. Фрідмана, І. Якиманської та ін.

Питання вдосконалення процесу формування понять і вмій учнів різних типів навчальних закладів розглядалися, зокрема, в дослідженнях А. Алексюка, Л. Гриценко, Л. Даннік, П. Дмитренка, С. Єрмака, А. Зака, О. Калігаєвої, Ю. Колягіної, І. Лернера, М. Махмутова, В. Мельничука, О. Морєва, В. Онищука, В. Паламарчука, В. Сердюка, В. Сидоренка, Б. Сименача, М. Скаткіна, І. Тесленка, М. Тименка, Д. Тхоржевського, А. Усової, В. Юрженка.

Проблемою технологічної підготовки учнівської молоді займалися багато вчених, вивчаючи такі аспекти, як сутність і структура політехнічних знань (П. Атутов, В. Гусєв, С. Калюга, І. Конфедератов, Д. Тхоржевський, С. Шабалов та ін.); науково-педагогічні засади відбору змісту технічної і технологічної підготовки (зокрема С. Батишев, Л. Мороз, П. Ставський); основи техніки у процесі профільного трудового навчання, факультативних занять (наприклад П. Атутов, В. Олійник, В. Поляков); зміст загальнотехнічної підготовки учнів старших класів з поглибленим вивченням предметів за вибором (Й. Гушулей, В. Ледньов, Ю. Обрезков); психолого-педагогічні основи загальнотехнічної підготовки (М. Бабкін, І. Калюшина, Г. Костюк, Т. Кудрявцев); дидактичні основи вивчення техніки на уроках трудового навчання (А. Дьомін, Г. Левченко, В. Мадзігон, В. Сидоренко, Г. Терещук).

Проблеми впливу мас-медіа на особистість та суспільство висвітлюються у працях Д. Бакінгема, Ж. Гоне, І. Дзялошинського, Дж. Лалла, Л. Селлєра. Використання матеріалів ЗМІ перебувало в центрі наукових інтересів Є. Міллера, Г. Онкович, Н. Саєнко, О. Сербенської, В. В. Усатої, О. Федорова, І. Чемерис, О. Янишин та ін. Роль комп'ютерних технологій у навчальному процесі розглядаються у працях З. В. Данилова, Г. О. Козлакової, В. Краснопольського, Л. Павлюка, Т. Солодкої та ін.

Медіаосвіта охоплює величезний інформаційний, дидактичний та мотиваційний потенціал у навчально-виховному процесі. «Російська педагогічна енциклопедія» визначає медіаосвіту (від англ. media education, від лат. media – засіб) як напрям у педагогіці, що обстоє вивчення школярами «закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео і т.ін.). Основні завдання медіаосвіти – підготувати нове покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприйняття будь-якої інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати наслідки її впливу на психіку, оволодіти способами спілкування на основі невербальних форм комунікацій за допомогою технічних засобів» [8, с. 555]. О. Федоров під медіаосвітою розуміє «процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, вмій повноцінного сприймання, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіа-техніки» [12, с. 133]. Г. Онкович зазначає, що медіаосвіта – це процес навчання і самонавчання особистості за посередництва засобів масової інформації/комунікації). Медіаосвіта розглядається як автономна дисципліна, як частина загальної освіти, що «може бути інтегрована в традиційні дисципліни» [10, с. 130]. Б. Потятник визначає такі найважливіші елементи медіаосвіти: 1) медіафілософія; 2) масове оволодіння сучасними комунікаційними технологіями, включно зі створенням власних Інтернет-ресурсів для індивідуального чи корпоративного самовираження, громадських, наукових чи мистецьких цілей; 3) вироблення «психологічного імунітету» до потенційно негативного впливу сучасних медіа (у Західній Європі та Північній Америці для означення цього напрямку застосовують поняття «медіаграмотність» («media literacy»)); 4) медіакритика (media criticism). Отже, на думку ученого, медіаосвіту можна розглядати як інструкцію з користування медіа для широкого загалу [11].

У рекомендаціях ЮНЕСКО зазначається, що медіаосвіта – це частина основного права кожного громадянина будь-якої країни на волю самовираження й одержання інформації, що сприяє підтримці демократії. Визнаючи відмінності в підходах і розвитку медіаосвіти в різних країнах, рекомендується, щоб вона була введена скрізь, де можливо, у межах національних навчальних планів, так само як і у рамках додаткової, неформальної освіти та самоосвіти протягом усього життя людини [1].

Серед основних європейських підходів до медіаосвіти були виділені такі: розвиток

критичного мислення (Л. Мастерман та ін.), семіотичний (К. Метц та ін.), протекціоністський (С. Міккінен, В. Черніков), розвиток демократичного мислення (Ж. Гонне, Д. Букінгем), культурологічний (К. Безелгет, Е. Харт та ін.). До основних російських підходів медіаосвіти відносять: естетичний (Ю. Усов, О. Баранов, С. Пензін, Л. Баженова), розвиток критичного мислення (А. Спічкін, Л. Зазнобіна, А. Журін), соціокультурний (А. Шаріков), синтетичний (О. Федоров, Е. А. Бондаренко та ін.), практичний (Л. Прессман, Ю. Божков) [9].

Мета статті – формування технологічних понять в учнів ПТНЗ засобами медіаосвіти у навчальному процесі.

Отже, медіаосвіта вчить суспільство не стояти осторонь величезного потоку інформації, а впевнено користуватись ним, фільтрувати і вибирати все, що сприятиме всебічному розвитку індивіда [7].

Технологія (від грец. *téchne* – мистецтво, майстерність, уміння й *logia* – вивчення) – це сукупність методів та інструментів для досягнення бажаного результату; спосіб перетворення даного в необхідне [2].

Термін «технологія» посідає важливе місце в методиці медіаосвіти, оскільки застосування будь-якої технології має великий вплив на результат освіти.

Технології медіаосвіти сьогодні передбачають залучення до навчального процесу як традиційних ЗМІ (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно тощо), так і засобів новітніх інформаційних технологій: програмно-апаратних засобів і пристроїв, що функціонують на базі обчислювальної техніки. Використовують також сучасні способи і системи інформаційного обміну, що забезпечують операції збирання, накопичення, збереження, оброблення й передавання інформації [5].

О. Горюнова зазначає, що медіатехнології супроводжують людину давно. Медіа умовно поділяють на п'ять типів: ранні (писемність), друковані (друкарство, літографія, фотографія), електричні (телеграф, телефон, звукозапис), мас-медіа (кінематограф, телебачення), цифрові (комп'ютер, Інтернет) [3].

Різноманітні і класифікації технологій навчання: з орієнтацією на вирішення проблем, проектно-творчі, технології РО, комп'ютерні (КТН), дистанційного навчання, модульні, інтегральні й ін. [6].

Сьогоднішнє покоління учнів ПТНЗ технічно випереджає учнів їхнього віку, які навчалися десятки років тому. Інтерес молоді до всього, що пов'язано з технічним прогресом, величезний. Ця зацікавленість може минути, але наразі вона допомагає викладачам. Тому якщо не запровадити медіатехнології у навчальний процес тепер, то у майбутньому це вже не матиме такого значного ефекту.

Застосування досягнень новітніх медіатехнологій відкриває перед викладачами і студентами нові можливості, значно розширює та урізноманітнює зміст навчання, методи й організаційні форми навчально-виховного процесу, забезпечує високий науковий і методичний рівень викладання. Медіаосвітні технології якнайкраще відповідають принципам особистісного підходу. Їх застосування підвищує ефективність подання нового матеріалу, розвиває розумові і творчі здібності учнів. Медіатехнології – це потужна мотивація професійно-технічних навчальних закладів до навчання [7].

У використанні різних ЗМІ у навчально-виховному процесі, зокрема, писемних, друкованих, електричних, телевізійних і цифрових, і полягають медіаосвітні технології. Різноманітні комбінації різних видів медіатехнологій можна віднести до так званих «мікс-медіаосвітніх технологій». Таким чином, на одному занятті ми можемо використовувати друковані й телевізійні технології, на іншому – цифрові та електричні (наприклад, звукозаписи) і т. д. Таке чергування у застосуванні медіатехнологій матиме ефективний вплив на навчальний процес, підвищить мотивацію, інтерес студентів до навчання, спонукатиме до творчої діяльності. Воно також допомагатиме викладачам, які зможуть обирати такі комбінації медіатехнологій, що більше підходять до того чи іншого заняття з урахуванням його теми, цілей, завдань, засобів подання матеріалу тощо.

Застосування медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі ПТНЗ є не лише доцільним, а й необхідним. Вони виконують такі основні функції:

- інформатизація навчального процесу (доступ до різних джерел інформації);
- активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- підвищення мотивації учнів до навчання;

- інтерактивність навчання;
- моніторинг навчального процесу;
- підвищення ефективності засвоєння учнями навчального матеріалу;
- спонукання учнів до творчої діяльності (підготовка презентацій з використанням комп'ютерних програм і т.д.) [7].

Отже, застосування медіатехнологій у навчальному процесі надає викладачеві можливість урізноманітнювати завдання та форми подання інформації, ПТНЗ використовувати комп'ютерні програми, які включають різноманітний набір вправ: навчальних (для презентації матеріалу), тренувальних (для відпрацювання навичок і вмінь), текстуальних (для перевірки знань). Вони також допомагають моделювати ситуації, які максимально наближені до умов професійної діяльності, активізувати навчальну діяльність, посилювати самостійну роботу (можливість обирати інформацію, що безпосередньо стосується професійної діяльності, працювати у темпі відповідно до рівня знань студента), розвивати критичне мислення учнів.

Розуміння учнями технологічних понять у процесі вивчення фахових дисциплін багато в чому визначається тим, наскільки викладач знає особливості процесу їх засвоєння учнями, труднощі, що виникають у них під час оволодіння цими поняттями, умови, які сприяють їх кращому засвоєнню.

Дуже часто, оперуючи технологічними термінами на заняттях з фахових дисциплін, учитель не пояснює деяких понять. Причина полягає і в недооцінці ролі цих понять у формуванні технологічного мислення і в недостатній обізнаності викладача у напрямках його формування. Причиною є і те, що технології, як і все виробництво, елементом якого вони є, постійно розвиваються, вдосконалюється, з'являються нові терміни, а викладач, іноді не встигаючи за цим процесом, просто уникає питань про обсяг і зміст цих комплексних, системних понять, не маючи чіткого уявлення, де і як необхідно ознайомлювати з ними учнів.

З розвитком науки й техніки зростають обсяг і складність технологічної інформації, вдосконалюються способи її обробки та оперування нею. За останні роки з'явилися нові напрями в технічній науці, у зв'язку з тим обсяг цієї інформації подвоївся, у її змісті відчутними стали тенденції як до більшої узагальненості (внаслідок інтеграційних процесів у техніко-технологічній сфері), так і до диференціації та спеціалізації. Однак на всі ці принципи й бурхливі зміни у науково-технічному базисі система освіти, на жаль, реагує з великим запізненням. Тому з часом дедалі більше виявляються суперечності між кількістю і якістю наукової технічної інформації (знань) та педагогічною забезпеченістю її засвоєння. Це свідчить про існування наукової педагогічної проблеми приведення у взаємовідповідність стану об'єкта, точніше, сучасного уявлення про предмет технологічного знання і його представленості у змісті та в технології освіти взагалі й зокрема у професійній освіті, а саме – у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми робітниками металообробного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNESCO. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization In Education for the Media and the Digital Age. – Vienna : UNESCO,1999. – С. 273–274.
2. Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>
3. Горюнова О. Медиа: история экспансии. Краткий конспект курса лекций: Медиа: история экспансии / О. Горюнова. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://edu.of.ru/attach/17/31177.doc>
4. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: дис. ...д-ра – ра пед. наук / Р. С Гуревич. – К., 1998. – 397 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М Дичківська. – К. : Академвидав, 2004.– 352 с.
6. Дочкин С. А. Мультимедия в самостоятельной работе вуза / С. А. Дочкин // Материалы IV Всерос. науч.-практ. конф. «Информационные недра Кузбасса». – Кемерово, 2005.
7. Духаніна Н. М. Медіатехнології як мотивація студентів до навчання / Н. М. Духаніна // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: Вища освіта України. – 2008. – Дод. 3, т. V (12). – С.189–193.
8. Медиаобразование // Российская педагогическая энциклопедия; гл. ред. В. В. Давыдов. Т. 1. – М.: Большая российская энциклопедия, 1993. – С. 555.
9. Новикова А. А Медиаобразование в России и Европе в контексте глобализации [Електронний ресурс] / А. А Новикова – Режим доступу: <http://www.iriss.ru>

10. Онкович Г. В. Медіапедагогіка. Медіаосвіта. Медіадидактика / Г. В. Онкович // Вища освіта України. – 2007. – № 2. – С. 63–69.
11. Потятиник Борис. Хто маніпулює маніпулятором? / Борис Потятиник // Часопис Ї. – 2003. – № 30. – С. 34–54.
12. Федоров А. В. Медиаобразование, медиаграмотность, медиакритика и медиакультура / А. В. Федоров // Высшее образование в России. – 2005. – № 6. – С. 134–133.

УДК 070:377-057.17

А. М. ПЕТРЕНКО

ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ МЕДІАОСВІТИ

Підкреслюється необхідність розв'язання суперечностей між зростаючими вимогами до медіакультури, медіаграмотності, медіакомпетентності керівника професійно-технічного навчального закладу та недостатнім рівнем його підготовки до інформаційно-аналітичної діяльності. Висвітлено принципи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівного персоналу ПТНЗ, реалізація яких уможливорює організацію повноцінної його системної підготовки.

Ключові слова: інформаційно-аналітична компетентність, керівник професійно-технічного навчального закладу, принцип навчання, медіаграмотність, медіаосвіта, медіакомпетентність.

А. М. ПЕТРЕНКО

ПРИНЦИПЫ РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО- ТЕХНИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ

Подчеркивается необходимость разрешения противоречий между растущими требованиями к медиакультуре, медиаграмотности, медиакомпетентности руководителя профессионально-технического учебного заведения и недостаточным уровнем его подготовки к информационно-аналитической деятельности. Изложены принципы развития информационно-аналитической компетентности руководящего персонала ПТНЗ, реализация которых позволит организовать его полноценную системную подготовку.

Ключевые слова: информационно-аналитическая компетентность, руководитель профессионально-технического учебного заведения, принцип обучения, медиаграмотность, медиаобразование, медиакомпетентность.

L.M. PETRENKO

THE PRINCIPLES OF INFORMATIONAL ANALYTICAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF VOCATIONAL SCHOOL MANAGERS IN CONTEXT OF MEDIA EDUCATION

The article outlines the importance of the problem that has been conditioned by deepening the contradiction between growing requirements to vocational school managers' media culture, media literacy, media competence and insufficient level of their readiness for informational and analytical activity. The aim of this research is to determine the principles of development of informational analytical competence of the vocational school managing staff. Their implementation will provide an opportunity to develop the system of complete informational analytical training of the managing staff.

Keywords: informational analytical competence, vocational school manager, training principles, media literacy, media education, media competence.

Сьогодні важко уявити процес професійної підготовки кваліфікованого робітника без упровадження інформаційно-комунікаційних технологій: масово використовуються електронні підручники, навчальні курси з програмним забезпеченням, тренувальні стенди тощо. Сучасні педагогічні технології ґрунтуються на використанні різних мас-медіа (преса, радіо,

телебачення, кіно, Інтернет). Відбувається формування інформаційного освітнього середовища на різних рівнях: державному, регіональному, локальному. Потреба у свідомому управлінні цим процесом у системі професійно-технічної освіти (ПТО) виникла не сьогодні, але її актуальність щодня зростає у зв'язку зі стрімким розвитком інформаційних потоків, інформаційних технологій.

Оскільки медіаосвіта є «дослідницьким процесом», то вдосконалення потребує насамперед інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) керівника професійно-технічного навчального закладу, яка є невід'ємною складовою дослідницької діяльності, а також медіакультури особистості. У процесі ІАД відбуваються пошук, оцінювання й переробка інформації з використанням методів аналізу та синтезу. Основою ІАД є інформаційно-аналітична компетентність – системна багатофакторна інтегративна поліфункціональна якість керівника ПТНЗ, яка характеризується набором його інформаційних, аналітико-синтетичних та комунікативних знань, умінь, навичок, а також способів мислення і ставлень, структурованих спеціальним шляхом, та здатність до їх практичної реалізації, що дає змогу виявляти і вирішувати проблеми управлінської діяльності на рівні, адекватному ситуації.

Однак за результатами діагностики виявлено, що рівень сформованості теоретичних і технологічних інформаційно-аналітичних знань керівників ПТНЗ становить відповідно 42,0 і 29,2% (когнітивний компонент), а рівень сформованості аналітико-синтетичних та комунікативних умінь (функціональний компонент) – 34,1%. За визначеними нами та обґрунтованими критеріями це відповідає базовому рівню (21–40%) – у більшості керівників ПТНЗ сформовані окремі інформаційно-аналітичні знання і уміння, які використовуються здебільшого для копіювання алгоритмів ІАД без урахування власних можливостей, здібностей і особливостей конкретної професійної ситуації, з обмеженим використанням різних мас-медіа, комп'ютерної техніки, комунікативних каналів. Наведені дані ми одержали за результатами діагностики 791 керівника (директорів, їх заступників, методистів, старших майстрів) зі 129 ПТНЗ різних типів у 7 областях України. Наведені емпіричні дані ілюструють поглиблення суперечностей між зростаючими вимогами до управління на основі наукових підходів, що передбачають інформаційно-аналітичну діяльність, медіаграмотність, та недостатнім рівнем розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівного персоналу.

Найавторитетніші міжнародні та європейські освітні організації ЮНЕСКО і Рада Європи розглядають необхідність запровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес навчальних закладів різних рівнів як одне із головних завдань сучасності [9]. Основні напрями медіаосвіти, її роль у допрофесійному та професійному навчанні, принцип її безперервності розкриті в наукових працях вітчизняного вченого Г. Онковича. Проблеми теорії медіаосвіти досліджують О. Горбаткова, Т. Іванова, О. Федоров, І. Челишева, О. Шариков та ін. Над методичним забезпеченням медіаосвіти працюють В. Іванова, О. Волощенко, Л. Кульчинська, Т. Іванова, Ю. Мірошніченко [4].

Проблеми розвитку ІАК у процесі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах розкриті в наукових працях О. Алфєєвої, І. Бабакової, О. Гайдамак, Т. Єлканової, Н. Зінчук, О. Назначило, В. Омельченко, Н. Рижової, О. Філімонової, В. Фоміна. Однак принципи розвитку ІАК керівників ПТНЗ залишаються малодослідженими, розглядаються лише аспектно в контексті розв'язання проблем підвищення кваліфікації та безперервної освіти (В. Олійник, А. Чміль).

Мета статті – з'ясування принципів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівного персоналу ПТНЗ, реалізація яких уможливіє організацію повноцінної системної підготовки до ІАД в системі методичної роботи обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти (ОНМЦ ПТО).

У науковій літературі педагогічні принципи розглядаються як «керівні ідеї, нормативні вимоги і рекомендації щодо організації і здійснення навчально-виховного процесу в цілому, як способи досягнення педагогічних цілей з урахуванням закономірностей і умов перебігу навчально-виховного процесу» [2, с. 98]. С. Гончаренко зазначає, що сучасні педагогічні принципи є теоретичною основою для вироблення методики або технології навчання, відображають нагальні соціальні потреби і здатні видозмінюватися, вдосконалюватися під впливом соціального прогресу і наукових досягнень.

Кожній педагогічній системі притаманна своя система принципів. Відповідно до авторської концепції розвитку ІАК керівників ПТНЗ [6], має бути визначена й обґрунтована

система принципів як «методичне вираження пізнаних законів і закономірностей, ... знання про цілі, суть, зміст, структуру навчання, виражене у формі, яка дає можливість використати їх як регулятивні норми практики» [2, с. 101]. Тому, опрацьовуючи проблеми розвитку ІАК керівників ПТНЗ, ми керувалися тим, що відбір і структурування змісту навчання та організація навчання (вибір форм і методів) керівного персоналу ПТНЗ мають здійснюватися з урахуванням як загальнодидактичних принципів, так і принципів професійного навчання.

Так, *принцип науковості* реалізовано передусім в опрацьованні програми розвитку ІАК керівників ПТНЗ та змісту навчально-методичного посібника «Інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу: Алгоритми ефективної діяльності», в якому розкриваються особливості ІАД керівника ПТНЗ – основи розвитку ІАК, медіакультури та медіаграмотності. На основі теоретичного обґрунтування структури і змісту ІАК керівника ПТНЗ виокремлено групу вмінь, опанування і розвиток яких сприятиме підвищенню ефективності роботи з інформацією у процесі підготовки і прийняття управлінського рішення. У контексті порушеної у цьому навчально-методичному посібнику проблеми розглядаються питання управлінської культури, рівень сформованості якої значною мірою залежить від інформаційної обізнаності керівника, його інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань і умінь, здатності використовувати їх в управлінській практиці.

Логікою розробленого методичного посібника передбачається алгоритмізація ІАД керівника ПТНЗ, що відображено в структурі книги. Один із розділів книги присвячено розкриттю методичних засад розвитку ІАК керівника. Таким чином, зроблено спробу наблизити зміст книги до безпосередньої управлінської практики керівного персоналу системи ПТО. Для цього наведено також приклади роботи з інформацією, здійснення аналітичної діяльності, практичні поради, рекомендації. Значне місце відводиться технології якісно-змістового перетворення інформації для підготовки і прийняття рішення. У доступній формі розкрито суть і методи роботи в Інтернет, особливості використання інформаційно-пошукових систем, технологізації пошуку інформації.

У посібнику дотримано логічних зв'язків між окремими темами, що відповідає *принципу систематичності і послідовності в навчанні* – «кожен елемент логічно пов'язується з іншими, наступне спирається на попереднє, готує до засвоєння нового» [2, с. 108]. Вичленення у навчальному матеріалі провідних (ключових) понять, що утворюють термінологічне поле розвитку ІАК керівників ПТНЗ, встановлення їх зв'язку з іншими поняттями сприяють системності навчання. Реалізація принципу системності передбачена через розкриття і впровадження механізмів розвитку ІАК керівника ПТНЗ у міжкурсовий період у системі методичної роботи ОНМЦ ПТО.

Принцип доступності в розвитку ІАК керівників ПТНЗ виявляється у відповідності навчання рівню реальних навчальних можливостей кожного, хто навчається. Система завдань для практичного застосування інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань будувалася з урахуванням рівня підготовленості учасників експерименту, їхніх побажань. Тому кожний обирав самостійно предмет ІАД, на якому відпрацьовувалися методи аналізу та синтезу інформації, використовувалися мас-медіа, різні джерела інформації на паперових носіях та в Інтернет, а також різні комунікаційні канали (електронна пошта, телефонний зв'язок, Skype, eDisk – віртуальна флешка, Google+, соціальні мережі). Таким чином, здійснювалися підготовка доповідей на педраду, обґрунтування методичної теми, над якою працюватиме педагогічний колектив, проводилося дослідження з певної проблеми, результати якого оформлювалися у вигляді статті в науковий журнал або тез на конференцію, узагальнювалися результати внутрішньоучилищного контролю за підготовкою кваліфікованих робітників, розроблялися педагогічні проекти тощо.

Принцип поєднання різних форм організації навчання залежно від завдань, змісту і методів освіти ми розглядали як один із принципів, що впливає на ефективність навчального процесу. Оскільки розвиток ІАК керівників ПТНЗ відбувається в міжкурсовий період у системі методичної роботи ОНМЦ ПТО, то необхідно було враховувати соціально-економічні, педагогічні та психологічні умови. Вивчення наукової літератури, результатів досліджень із проблеми розвитку ІАК у різних фахівців дають підстави для висновку, що прикладний аспект технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ має визначатися: а) специфікою професійної діяльності суб'єктів навчання; б) умовами навчання – системою методичної роботи ОНМЦ ПТО; в) життєвим досвідом і досвідом професійної діяльності; г) ступенем підготовки суб'єктів

навчання до роботи з комп'ютером і використання інформаційних технологій; д) вибором адекватних і ефективних форм навчання. Відповідно до сучасних тенденцій розвитку освіти, вочевидь, доцільно обирати ті форми, методи, технології розвитку ІАК керівників ПТНЗ, які більшою мірою відповідають тренуванню розумових здібностей, логічного інтелекту і вербальних навичок у процесі комунікації з тренером у групі, використанню потенціалу змісту зазначеної компетентності для розкриття творчих здібностей, сприяють самовихованню, самовдосконаленню, саморозвитку особистості, забезпечують поступовий перехід від традиційного навчання до динамічного у системі безперервної освіти. При цьому слід зважати на те, що методика організації динамічного навчання враховує специфіку мисленневих процесів. Тому особливої ваги для розвитку ІАК керівників ПТНЗ набувають *принципи (аксіоми) динамічного навчання*, обгрунтовані німецьким дослідником К. Фопелем:

- мозок – це комплексна адаптивна система;
- наша психіка соціальна за природою;
- навчання залежить від фізіології;
- людина має властивість в усьому шукати смисл;
- навчання включає в себе виокремлення знайомих, пов'язаних з минулим досвідом, структур і створення нових творчих моделей;
- почуття відіграють найважливішу роль у навчанні;
- сприймаючи інформацію, мозок водночас диференціює її та узагальнює;
- концентруючись на чомусь, ми водночас сприймаємо і те, що знаходиться поза полем нашої уваги;
- навчання відбувається як на свідомому рівні, так і несвідомо;
- у нас є різні можливості запам'ятовувати інформацію;
- ми краще запам'ятовуємо і розуміємо інформацію, коли у нас є можливість «прожити», відчувати її;
- навчання продовжується протягом усього життя;
- навчанню сприяють зацікавленість і азарт, а заважає погроза;
- мозок кожної людини унікальний [8, с. 19–26].

За результатами впровадження цих принципів у практику роботи К. Фопель дійшов висновку, що найбільш повно вони реалізуються в таких формах навчання, як воркшоп, лабораторія, майстер-клас та тренінг.

На основі аналізу планів роботи ОНМЦ ПТО, співбесід з їх директорами та керівниками ПТНЗ нами була виявлена потреба у проведенні теоретичних занять з обраної теми. Результати вивчення теоретичних і прикладних досліджень свідчать про те, що серед технологій традиційного навчання, які використовуються для розвитку компетентності (її когнітивної складової), широко практикуються *лекторії* або *окремі лекції*. Більшість дослідників цієї форми навчання переконані, що лекцію доречно проводити, якщо: бракує підручників з нових курсів, що запроваджуються (лекція – основне джерело інформації); новий навчальний матеріал ще не дістав відображення в існуючих підручниках або якщо деякі їх розділи застаріли; окремі теми підручника особливо важкі для самостійного вивчення і потребують методичної переробки лектором; з основних проблем курсу існують заперечливі концепції (лекція необхідна для їх об'єктивного висвітлення) [1; 3; 5].

Проаналізувавши наукові здобутки учених-педагогів, дидактів і психологів, ми виокремили вимоги до лекції, поміж яких: моральність змісту навчального матеріалу і викладання; науковість та інформованість (сучасний науковий рівень); доказовість та аргументованість; цілісність розкриття теми або якогось великого чи важкого розділу курсу; наявність достатньої кількості яскравих, переконливих прикладів, фактів, обгрунтувань, документів і наукових доказів; емоційність викладання; активізація мислення слухачів; постановка питань для роздумів; чіткі структура й логіка розкриття питань, які послідовно викладаються; використання різних методичних прийомів – аудіовізуальних дидактичних матеріалів, навчальних відеофільмів, магнітних записів, презентаційних матеріалів, застосування елементів евристичної бесіди, виокремлення головних думок і положень, підкреслення висновків, повторення їх у різних формулюваннях; викладання доступною й зрозумілою мовою, роз'яснення нових термінів, понять, назв тощо. За результатами дослідження О. Сидоренко, лекцію для керівників ПТНЗ в системі методичної роботи ОНМЦ

ПТО, організовану за окресленими рекомендаціями, можна назвати *тренінгом*, оскільки сьогодні тренінгом називають будь-яке навчання, окрім шкільного або університетського [7]. Однак така лекція може бути одна і проводитися як установча, оскільки навчання керівників ПТНЗ у системі методичної роботи обмежене за часом, а тому в її змісті має бути реалізованим *принципи науковості, інформативності, розвиваючого навчання*.

Методикою розвитку ІАК керівників ПТНЗ також передбачені *воркшопи* – короткі практичні семінари, інтенсивний навчальний захід, у процесі якого учасники навчаються насамперед завдяки власній активній роботі. Для проведення воркшопу використовують форми навчання, які дають змогу не тільки передавати знання (передача інформації), а й розвивати в учасників компетентність. Так, в ІАК керівників ПТНЗ це творчі здібності, аналітичні і синтезуючі уміння і навички. Крім того, формується готовність брати на себе відповідальність, самостійність і готовність до співпраці, здатність приймати рішення, а також розвивати комунікативну компетентність, що відповідає вимогам сучасних підприємств і організацій. Тобто арсенал методів, які використовуються у воркшопі, дає змогу не тільки навчати, тренувати уміння, але й виховувати дорослу людину, фахівця з певним досвідом, розвиваючи в неї професійну компетентність і використовуючи її власний досвід. У цьому контексті зазначимо, що розвиток ІАК завдяки унікальності її структури має неабиякий потенціал для духовного зростання суб'єктів управління ПТО, підвищення їх інтелектуального потенціалу.

На наш погляд, воркшопи можна розглядати не тільки як форму організації навчання дорослих з використанням комплексу різних технологій розвитку ІАК керівників ПТНЗ, але і як окрему педагогічну технологію – системний метод створення, використання і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, завданням якого є оптимізація форм навчання (ЮНЕСКО).

Найбільш поширеною формою навчання в нашому педагогічному експерименті з розвитку ІАК керівників ПТНЗ стали *електронні портфоліо (e-портфоліо)*, які створювалися учасниками експериментальної групи за рекомендаціями керівника експерименту, та *персональний блог* автора «Керівник професійно-технічного навчального закладу» (<http://petrenko-work.blogspot.com/>). Саме блог дав змогу консолідувати зусилля всіх суб'єктів педагогічного експерименту, здійснювати моніторинг його відвідування, географію, взаємодію та активність учасників, розвивати їх медіакомпетентність, варіативні аналітичні інструменти, вибудовувати стосунки між користувачами блогу, вдосконалювати уміння користуватися різними комунікаційними каналами. Застосування цих форм навчання уможливило реалізацію *акмеологічного принципу* – створено умови для самореалізації особистості, розвитку її індивідуальних можливостей і здібностей, руху для здійснення нових, соціально значущих задумів, прогнозування наслідків своїх вчинків, прояву здатності до свідомого прийняття рішень.

Звичайно, нами розкриті далеко не всі принципи розвитку ІАК керівників ПТНЗ через певну обмеженість рамками однієї статті. Саме використання комплексу принципів уможлиблює досягнення позитивних результатів, серед яких, на наш погляд, важливими слід назвати високу мотивацію на досягнення успіху, розширення спектра джерел інформації в Інтернеті (використання електронних бібліотек, сайтів наукових установ, електронних наукових видань, наукових праць), якими стали користуватися учасники експерименту. Виконані ними завдання (доповіді, аналітичні записки, тези, статті, коментарі, проекти) свідчать про використання більш широкого арсеналу методів аналізу інформації, її синтезу, що позитивно позначається на медіакультурі, медіаграмотності та медіаосвіті. Одержані дані за результатами формувального експерименту проілюстрували, що рівень сформованості теоретичних і технологічних інформаційно-аналітичних знань керівників ПТНЗ зріс відповідно до 75,0 і 48,8% (когнітивний компонент), а рівень сформованості аналітико-синтетичних та комунікативних умінь (функціональний компонент) – до 51,8%, що за визначеними нами та обґрунтованими критеріями відповідає професійному рівню (41–60%).

Перспективними, на наш погляд, можуть бути розвідки у напрямі розвитку ІАК педагогів ПТНЗ медіазасобами, формування медіаграмотності кваліфікованих робітників для різних галузей виробництва та сфери послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдалина Л. В. Профессионализм педагога: психолого-акмеологическая модель развития в системе повышения квалификации: учеб. пособ. / Л. В. Абдалина. – Воронеж : ЦНТИ, 2010. – 208 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2012. – 192 с.
3. Жигулин А. А. Теоретико-методологические основы исследования и развития правовой компетентности специалиста среднего профессионального образования неюридического профиля: монография / А. А. Жигулин, Н. В. Полянская. – Воронеж : ООО «ВЦНТИ», 2011. – 63 с.
4. Иванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / В. Иванов, О. Волошенко, Л. Кульчинська, Т. Иванова, та ін. – 2-ге вид., стер. – К. : АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
5. Педагогика и психология высшей школы: учеб. пособ. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 544 с
6. Петренко Л. Концепція розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л. Петренко // Професійно-технічна освіта. – 2012. – № 3. С. 34–36.
7. Сидоренко Е. В. Технологии создания тренинга. От замысла к результату / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь ; ООО «Сидоренко и Ко», 2008. – 336 с.
8. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых. Проведение воркшопов: семинаров, мастер-классов: пер. с нем. / К. Фопель. – М. : Генезис, 2010. – 360 с. – (Все о психологической группе).
9. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO. In Education for the Media and the Digital Age. Vienna: UNESCO, 1999, P. 273-274. Reprint in : Outlooks on Children and Media. – Goteborg: UNESCO & NORDICOM, 2001 – P. 152.

УДК 070:378

I. A. SAKHNEVICH

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕДІАТЕКСТІВ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВТНЗ

У статті описано основні види аналізу медіатекстів фахового спрямування з метою формування медіакомпетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіакомпетентність, медіатексти, медіазасоби.*

I. A. SAKHNEVICH

КРИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ МЕДИАТЕКСТОВ СПЕЦИАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ КАК НЕОБХОДИМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ФОРМИРОВАНИЯ МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ВТУЗ

В статье описаны основные виды анализа медиатекстов специальной направленности с целью формирования медиакомпетентности будущих специалистов технической сферы.

Ключевые слова: *медіаобразованіє, медіакомпетентність, медіатексти, медіасередства.*

I. A. SAKHNEVYCH

THE CRITICAL ANALYSIS OF PROFESSIONAL MEDIA TEXTS AS A COMPONENT OF MEDIA COMPETENCE DEVELOPMENT OF FUTURE PROFESSIONALS OF HIGHER TECHNICAL SCHOOLS

The article describes the basic types of media text analyses with the aim to form the media literacy of the future specialists in the technical sphere.

Keywords: *media education, media literacy, media texts, media means.*

Сьогодні тривають активні пошуки нових педагогічних технологій для підготовки майбутніх фахівців ВТНЗ, зорієнтованих на формування особистості, розвиток творчості й

самостійності. Мова йде про розробку нових концепцій навчання, спрямованих на особистісно орієнтований розвиток майбутнього інженера, формування його як творця, здатного не лише самостійно здобувати знання, а й реалізувати їх відповідно до вимог сьогодення. Важлива роль у цьому процесі належить медіаосвіті студентів як складовій їх професійної підготовки. Саме тому **метою статті** є формування медіакомпетентності (як необхідної складової медіаосвіти) у майбутніх фахівців технічних спеціальностей шляхом упровадження медіаосвітніх засобів і технологій у професійну підготовку. *Завдання* полягають у визначенні основного алгоритму аналізу професійно спрямованих медіатекстів з метою формування критичного мислення як основи медіакомпетентності; розробці практичних творчих завдань, які сприятимуть розвитку критичного мислення.

Аналіз наукових джерел показав, що проблемі впровадження медіаосвіти у національній школі приділяють увагу такі українські науковці, як Г. Онкович, Б. Потятинник, І. Чемерис, Л. Найдюнова, Н. Войтко, російські дослідники О. Федоров, А. Новікова, Ю. Усов, А. Шариков, Л. Зазнобіна, О. Баранов, С. Пензин, Л. Усенко, американські медіапедагоги Ч. Ворсноп, Дж. Панжете та ін. Оприлюднено національну Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, розроблену Національною академією педагогічних наук України, що свідчить про беззаперечну важливість медіакультури молоді для сучасного українського суспільства в умовах світової глобалізації та інформатизації [1]. Концепція враховує світовий досвід становлення розвитку медіаосвіти й водночас – стан медіакультури молоді України. Згідно з Концепцією, протягом 2010–2013 рр. в Україні передбачено проведення експериментального етапу реалізації Концепції, одним із основних елементів якого є впровадження медіаосвіти на всіх ступенях шкільного навчання, у тому числі у вищих навчальних закладах.

На підставі узагальнення теоретичних напрацювань Ю. Казакова [2], Н. Леготіної [3], О. Мурюкіної [4; 5], О. Федорова [6; 7; 8; 9] та інших відомих медіадослідників пропонуємо такий основний алгоритм аналізу медіатекстів:

етап створення мотивації до розгляду медіатексту: передбачає аргументований виклад основних мотивів контакту з медіатекстом у рамках навчальних елементів дисципліни та окремого заняття;

етап безпосереднього представлення медіатексту у вигляді його озвучення викладачем або самостійного опрацювання (читання) студентами. На цьому ж етапі учасники педагогічного процесу (студенти і викладач) беруть участь у визначенні основних проблемних питань і ситуацій згідно з контекстом медіатексту, практикуючи коментоване читання;

етап критичного аналізу медіатексту згідно з визначеною метою заняття та поставленими завданнями.

Наведемо деякі приклади творчих завдань, які сприяють розвитку критичного мислення. Значимо, що студентам запропоновано роботу з фаховими друкованими та Інтернет-виданнями газет і журналами освітнього характеру.

1. Контент-аналіз. Оскільки метою цього виду аналізу може бути визначення відповідності змісту і внутрішньої структури концептуальній моделі і формату певних засобів мас-медіа, перед студентами можуть бути поставлені такі завдання:

Завдання 1. Проаналізувати останні випуски фахової газети або газети, яка видається ВТНЗ, використавши такі запитання:

Новини охоплюють тільки життя студентів закладу чи є новини й на іншу тематику (наприклад, про нафтовидобувну галузь, історичні довідки тощо)?

Новини в газеті можна назвати «свіжими»? Аргументуйте відповідь.

Чи можна використовувати видання для розваги (наприклад, у вільний час розгадати кросворд, почитати художні чи гумористичні твори тощо)?

Чи є у виданні рекламні оголошення? Які теми вони охоплюють? Чи можна знайти необхідну інформацію в такій рекламі?

Чи можна це видання використовувати з навчальною метою, наприклад, для підготовки реферату з відповідної технічної галузі, з іншої тематики (з історії, правознавства, української мови тощо)?

Завдання 2. Проаналізувати, які видання (Інтернет чи друковані) нині є найбільш популярними серед студентів технічних спеціальностей. У яких виданнях (професійних, тематичних чи «жовтій пресі») фотомонтаж трапляється найчастіше? З чим це пов'язано?

2. Іконографічний та семіотичний види аналізу пов'язані з декодуванням або розшифруванням аудіовізуальних образів, тому для аналізу медіатекстів у цьому ракурсі можна запропонувати студентам такі завдання, які визначають мову медіа, наприклад:

Завдання 1. Спробувати визначити, де на поданих зображеннях справжнє фото, а де – фотомонтаж?

Завдання 2. Визначити, яку інформацію можна «прочитати» на рекламних зображеннях логотипів певних компаній?

Завдання 3. Проаналізувати, чи можна довіряти рекламному оголошенню про робочі вакансії, якщо воно представлено тільки у вигляді одного фотографічного зображення?

3. Ідеологічний та філософський аналізи медіатекстів ґрунтуються на припущенні, що засоби медіа здатні впливати на суспільну думку, у тому числі і в інтересах тієї чи іншої політичної партії, організації, суспільної думки тощо. Для визначення такого впливу студентам можна запропонувати такі завдання:

Завдання 1. Дати відповідь на запитання: як часто кореспонденти застосовують фотомонтаж в тематичних виданнях?

Завдання 2. Ознайомитися з новинами у відповідній технічній галузі. Спробувати визначити ступінь довіри джерелу інформації, а також проаналізувати спосіб подачі новин: факт або думка; позитивний або негативний коментар новин з боку авторів; можливі варіанти трактування новин різною аудиторією: студентами, викладачами, політиками, продавцями, безробітними, літніми людьми.

Загалом, аналізуючи розроблені завдання для студентів, не можна провести чітку межу між певним видом критичного аналізу і змістовим наповненням того чи іншого завдання, оскільки одне й те ж завдання можна розглядати крізь призму декількох видів критичного аналізу. Наприклад, відповідь студентів на запитання «У яких виданнях (професійних, тематичних чи «жовтій пресі») фотомонтаж трапляється найчастіше? З чим це пов'язано?» містить як етичний, так і моральний та естетичний аспекти, а завдання визначити ступінь довіри джерелу інформації, а також проаналізувати спосіб подачі новин вимагає, окрім етичного аспекту, розгляду і герменевтичних чинників.

Спектр завдань із залученням фахових художніх та документальних фільмів з навчальною метою в процесі застосування кінотехнологій у професійній підготовці майбутніх фахівців може бути досить широким залежно від технічної галузі. Практичні завдання літературно-аналітичного, творчого характеру можуть бути побудовані із залученням не тільки іконографічного, семіотичного, ідеологічного, філософського, контент-аналізу, а й автобіографічного (особистісного) аналізу та аналізу персонажів медіатексту.

Наведемо приклади. Особливу увагу звертаємо на стиль завдань. Звертання до студентів на «ти» сприяє, на нашу думку, створенню більш дружньої, невимушеної, приятельської атмосфери, коли студент залишається сам-на-сам з навчальними матеріалами в процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності:

Завдання 1. Подивись на постери фільмів. Чи чув ти коли-небудь про ці фільми? Якщо так, то де і коли?

Завдання 2. Чи виникло в тебе бажання після перегляду фільму прочитати ще й роман? Обґрунтуй свою відповідь.

Завдання 3. Деякі дослідники кіномистецтва та психологи вважають, що «темні сили» або «підступні» герої фільму – це своєрідні негативні риси характеру основного героя, яким він протидіє, намагаючись перебудувати себе і позбутися власних вад. Інші фахівці вважають, що негативні герої фільму – це втілення людських страхів, які намагається подолати головний «позитивний» герой. Проаналізуй негативних героїв з фільмів. Які негативні риси характеру вони мають? Які людські страхи втілюють? Як ти вважаєш, чого бояться сучасні молоді люди? Чи мають якісь страхи фахівці технічної галузі? А чого боїшся ти?

Завдання 4. Прочитай відгуки глядачів про фільм в Інтернеті. З якими відгуками ти погоджуєшся? Зверни увагу на мову відгуків. Чи подобається тобі сленгова мова відгуків? Порівняй відгуки молодих глядачів із відгуками дорослих кваліфікованих глядачів. Чи погоджуєшся ти з ними? Якщо так, то чому?

Завдання 7. Спробуй проаналізувати документальні фільми відповідної технічної галузі. Тобі допоможуть такі запитання:

- Які аспекти реального життя були показані у фільмах?
- Яке враження ці аспекти справили на тебе?
- Що нового й цікавого ти дізнався після перегляду фільмів?
- Які засоби використали режисери для того, щоб ти краще зрозумів тематику фільмів?
- Яка думка режисерів про теми, розглянуті у фільмах? Чи погоджуєшся ти з їх думкою?

Практичні завдання, які передбачають роботу з Інтернет-джерелами є найчисленнішими. Така їх популярність пояснюється передусім зростаючим впливом Інтернет в Україні й у світі і, відповідно, великою кількістю проблем, які створюють мережеві засоби навіть освітнього характеру для сучасної молоді. Вважаємо, що маніпулятивний вплив медіа найбільшою мірою виявляється саме в роботі молоді з Інтернет-інформацією. Серед багатьох прикладів – підміна понять реального і віртуального спілкування в соцмережах; відверте спонукання до злочинів та пропаганда безкарності на особистих сторінках мережі й у чатах; засилля порнопродукції навіть на освітніх сторінках тематичних сайтів; пропаганда легкого, дешевого способу пасивного навчання за допомогою використання результатів чужої праці у вигляді «скачування» або купівлі рефератів, курсових, дипломних проектів тощо.

Учені переконані, що захоплення соціальними Інтернет-мережами може призвести до деградації особистості, зниження рівня концентрації уваги, втрати багатьох невербальних навичок, наприклад, під час розмови дивитися в очі. Людина втрачає уявлення про своє місце в суспільстві, у неї зростає песимізм, змінюється соціальна активність, знижується самооцінка, виявляються безкомпромісні судження і соціально агресивна поведінка, а також підвищується інтерес до метафізичних та ірраціональних проблем.

Враховуючи досвід російських і канадських медіапедагогів, пропонуємо цикл таких творчих завдань для розвитку критичного аналізу Інтернет-інформації, які запобігатимуть негативному впливу Інтернет-текстів, створюватимуть у майбутніх фахівців технічних спеціальностей медіаімунітет до шкідливої інформації, навчатимуть протистояти навколишньому агресивному середовищу, формуватимуть уміння розрізняти прямий і прихований зміст мережевої медіаінформації. Серед основних завдань виокремлено такі:

- «deskриптивні» – передбачають переказ медіатекстів, перелік дійових осіб, подій, наукових досягнень тощо;
- «особистісні» – побудовані із застосуванням опису стосунків, емоцій, спогадів на основі поданого медіатексту;
- «аналітичні» – передбачають аналіз структури медіатексту, його мовних особливостей, поглядів;
- «класифікаційні» – визначають місце подій, зображених у медіатексті, в історичному, економічному, науковому контексті;
- «пояснювальні» – формують судження про медіатекст у цілому або про його окремі частини;
- «оцінні» – передбачають формування висновку про позитивні сторони медіатексту на основі певних критеріїв, наприклад, моральних, особистісних, технічних, наукових тощо.

Для прикладу наведемо такі творчі завдання щодо формування навичок критичного аналізу медіатекстів Інтернету:

1. До проблеми обзивань або зневаги до людей в Інтернеті:

Завдання: прочитай відгуки на форумі споживачів тієї чи іншої технічної продукції. Проаналізуй мову споживачів.

2. До проблеми конфіденційності інформації в Інтернеті:

Завдання: спробуй визначити, яка із запропонованої нижче інформації є, на твою думку, конфіденційною?

ідентифікаційний код	мобільний номер телефону
серія і номер паспорта	серія та номер водійських прав
адреса проживання	серія та номер студентського квитка
домашній номер телефону	банківський рахунок
інформація про службу в лавах Збройних сил	номер страхового полісу
адреса Інтернет-скриньки	робочий номер телефону

інформація про купівлю квартири або іншого нерухомого майна	інформація про твою участь у виборах
номер факсу	інформація про отримані книжки в бібліотеці
інформація про твоє притягнення до кримінальної відповідальності	інформація про твоє притягнення до цивільної відповідальності
інформація про купівлю машини	інформація про твій найм на роботу

3. До проблеми ксенофобії в Інтернеті:

Завдання 1 Народний депутат України О. Фельдман вважає, що треба «боротися» з певними проявами кіберненависті в Інтернеті. Він пропонує просто модерувати (утримувати інформацію у межах, дозволених законом) та видаляти провокаційний контент (зміст); видаляти профілі кібер-провокаторів; «банити» (тобто тимчасово забороняти відсилати повідомлення в Інтернеті) неадекватних користувачів. Чи погоджуєшся ти з таким вирішенням проблеми? Як, на твою думку, можна вирішити проблему ксенофобії в Україні?

Завдання 2. Перший моніторинг українських сайтів, проведений «Інститутом прав людини і попередження екстремізму та ксенофобії» показав, що понад 60% статей і новин на провідних сайтах містять коментарі з елементами ненависті та заклики до провокацій. Серед них: близько 50% – містять відкриті образи; 19% – культурно-політична ксенофобія; 17% – провокують національну ворожнечу та принижують національну гідність; 7% – містять ненависть за регіональними та соціальними ознаками; тільки 5% зосереджені на предметі повідомлення.

Поміркуй, як часто тобі доводиться читати на сайтах Інтернету статті з елементами ксенофобії? Чи є серед них галузеві статті?

У результаті виконання зазначених практичних завдань, спрямованих на формування навичок критичного аналізу медіатекстів фахового спрямування у мережевих або Інтернет-джерелах, студенти отримують позитивний настрій від ознайомлення з Інтернет-інформацією. У них формуються вміння інтерпретації поданих медіатекстів зі зверненням до власного досвіду та досвіду інших. Вони починають глибше розуміти культурну спадщину країни, її історичні, технічні, наукові цінності, оволодівають тим мінімумом базових медіаосвітніх знань, який необхідний для формування медіакультури особистості. У більш вузькому значенні завдання передбачають тренування пам'яті, розвиток навичок творчості, самостійності, професійне самовдосконалення.

Отже, формування навичок критичного мислення на прикладах фахових медіатекстів у майбутніх фахівців технічних спеціальностей є запорукою створення сприятливого медіаосвітнього середовища, в якому медіаосвіта, а відтак і її основні рівні – медіаграмотність та медіакомпетентність відіграють важливу роль у професійній підготовці майбутніх фахівців технічного профілю.

Результати дослідження можуть бути використані у перспективі для обґрунтування та подальшого ефективного впровадження медіаосвітніх засобів і технологій у вищих технічних навчальних закладах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [Електронний ресурс] / Нац. академія пед. наук України. – 2010. – 10 трав. – Режим доступу : <http://osvita.mediasapiens.kiev.ua>. – Назва з екрану.
2. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юрій Миколайович Казаков. – Луганськ, 2007. – 240 с.
3. Леготина Н. А. Педагогические условия подготовки студентов университета к реализации медиаобразования в общеобразовательных учреждениях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Наталия Александровна Леготина. – Курган, 2004. – 172 с.
4. Мурюкина Е. В. Диалоги о киноискусстве: практика студенческого медиаклуба / Е. В. Мурюкина. – Таганрог : Изд. центр ГОУВПО Таганрог. гос. пед. ин-та, 2009. – 208 с.
5. Мурюкина Е. В. Медиаобразование старшеклассников на материале кинопрессы / Е. В. Мурюкина. – Таганрог : Изд-во Кучма, 2006. – 200 с.
6. Федоров А. В. Медиаобразование в ведущих странах Запада / А. В. Федоров, А. А. Новикова. – Таганрог : Изд-во Кучма, 2005. – 270 с.

7. Федоров А. В. Медиаобразование в зарубежных странах / А. В. Федоров. – Таганрог : Изд-во Кучма, 2003. – 238 с.
8. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика / А. В. Федоров. – Ростов н/Дону : ЦВВР, 2001. – 708 с.
9. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза : монография / А. В. Федоров. – М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. – 616 с.

УДК 070:37+377(075)(477)

В. В. ЮРЖЕНКО

ПРОБЛЕМИ МЕДІАОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ ДЛЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Висвітлено метод нейролінгвістичного програмування (НЛП). Проаналізовано можливості реалізації аналогів деяких методів НЛП, зокрема, через ігрову діяльність, у навчальні електронні ресурси системи професійно-технічної освіти (ПТО) України.

Ключові слова: електронний підручник, нейролінгвістичне програмування (НЛП), аналоги методів НЛП, пізнавальний інтерес, емоційне стимулювання, ігрові засоби.

В. В. ЮРЖЕНКО

ПРОБЛЕМЫ МЕДИАОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СОЗДАНИЯ УЧЕБНИКОВ ДЛЯ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Изложен метод нейролингвистического программирования (НЛП). Проанализированы возможности реализации аналогов некоторых методов НЛП, в частности, посредством игровой деятельности, в учебные электронные ресурсы системы профессионально-технического образования (ПТО) Украины.

Ключевые слова: электронный учебник, нейролингвистическое программирование, аналоги методов НЛП, познавательный интерес, эмоциональное стимулирование.

V. V. YURZHENKO

THE PROBLEMS OF MEDIA EDUCATION IN THE CONTEXT OF TEXTBOOK CREATION FOR VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

Neuro-linguistic programming (NLP) method is discussed in the article. The possibilities of implementation of techniques similar to NLP into educational electronic resources of the vocational education system of Ukraine by means of game activity are analyzed.

Keywords: an electronic textbook, neuro-linguistic programming (NLP), analogues of NLP methods, cognitive interest, emotional stimulation, game tools.

Існують різні концепції, елементи яких можуть бути використані для відтворення професійних функцій. Наприклад, кібернетична модель регуляції нервової діяльності реалізовує фундаментальні основи ментальних і поведінкових стратегій (Міллер, Галантер і Прібрам «Плани і структура поведінки», 1960).

Можна пригадати і досить відому концепцію функціональної асиметрії півкуль («латералізація мозку»), що використовується як одне з джерел для базового припущення нейролінгвістичного програмування (НЛП) про те, що окоорухові сигнали (а іноді жести) пов'язані з візуальною / аудіальною / кінестетичною репрезентативними системами й певними зонами мозку і дають змогу вибудовувати й закріплювати поведінкові функції, у тому числі й професійні [5]. Наприклад, згідно з однією з теорій функціональної асиметрії, вважається, що ліва сторона більше відповідає за логічно-аналітичну функцію мозку, а права – за креативно-творчу [4], а зони мозку, як вважається, спеціалізуються на виконанні певних функцій, наприклад, пов'язаних з аналітикою й мовою, що допомагає адекватно, цілеспрямовано відтворювати засвоєні функції.

Система НЛП Management by Objectives, МВО (цільового управління) ґрунтується на цільових показниках або управлінні через оцінку ефективності. Вперше ця система була описана Пітером Дракером у 1954 р. в його книзі «Практика управління». Узятя з наукових моделей управління S.M.A.R.T., вона набула нині великого поширення в управлінні інформаційними потоками в телевізійних приймачах останнього покоління, які фактично є спеціалізованим видом сучасного комп'ютера, — модель лягла в основу НЛП концепції під назвою чіткого сформульованого результату.

Класична теорія умовних рефлексів І. П. Павлова про фундаментальні основи вищої нервової діяльності також дістала відображення в теорії розвитку НЛП.

Розглянемо психолого-педагогічний підхід до проблеми виникнення умов розвитку інтересу в навчальній і пізнавальній діяльності, а також питання виявлення методів і прийомів формування інтересу як ціннісної риси особистості й основи успішності учнів ПТНЗ, що лягли в основу цього дослідження. Зацікавити (навчити ловити рибу), а не дати знання в готовому вигляді (нагодувати рибою, як у відомій притчі) завжди було наріжним питанням дидактики, пов'язаною з формуванням ціннісних орієнтирів дітей підліткового віку.

Умови і шляхи розвитку пізнавальної самостійності учнів ПТО розглядалися у працях Л. Занкова, Д. Ельконіна, Є. Голанта, В. Лозової, О. Савченко, В. Буряка, Г. Щукіної та ін. Питання теорії і практики педагогічної науки у сфері інтерактивних методів навчання розробляли Ш. Амонашвілі, С. Лісенкова, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, В. Сухомлінський, І. Якиманський та ін. Розвиток творчого потенціалу учнів вони вбачають в психолого-педагогічному обґрунтуванні та інноваційних технологіях навчання, які системно поєднують традиційні й інтерактивні методи навчально-пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ і цілісний розвиток когнітивної, емоційно-ціннісної, діяльнісно-практичної та психомоторно-регулятивної сфер особистості через мотиваційну складову сучасних інноваційних підходів у навчанні.

Основою бази формування мотиваційної складової процесу навчання є інтерес. Цей важливий компонент внутрішньої мотивації, за Г. Щукіною, характеризується трьома основними ознаками [2, с. 45]:

- наявністю безпосереднього мотиву, який є продуктом самої діяльності;
- позитивністю емоцій щодо діяльності;
- наявністю пізнавального компонента цієї емоції.

І саме проблема забезпечення виникнення виразних позитивних переживань щодо навчальної діяльності, її змісту, форм і методів здійснення гостро постала останнім часом перед психолого-педагогічною наукою.

Мета статті: використовуючи методи НЛП, яким, зокрема, є заглиблення, «занурення» в ігрове середовище, підвищити зазначеним вище способом впливу на особистість активізацію й акцентування уваги до змісту навчання та збільшення мотивації професійної підготовки учнів ПТНЗ.

Психологи з давніх часів відзначали, що процеси мислення, пам'яті, уваги стають ефективнішими, якщо їх супроводжує душевне хвилювання, що виявляється через гнів, здивування, радість тощо. Відмічено, що цікаво робити те, що вимагає певного напруження. Проте труднощі мають бути посильними, інакше це може дати протилежний результат. Спрощення навчального матеріалу, невиправдано повільний або пришвидшений темп його вивчення, багаторазові повтори, особливо у випадку з дітьми підліткового віку, формують реакцію відторгнення навчального процесу й створюють клімат щодо учіння зі знаком мінус.

Процес навчання є найбільш характерним проявом пізнавального інтересу, який використовується у значенні інтересу до оволодіння будь-якою новою інформацією. Розрізняють види інтересів глобальні й локальні, державні й окремих категорій населення, професійні та сімейні, колективні й індивідуальні, технічні, художні, гуманітарні, спортивні тощо. Як і будь-яка класифікація, ця також за своєю суттю є суб'єктивною й у кожному окремому випадку спирається на певні критерії, властиві конкретним координатам систематизації.

Пізнавальний інтерес охоплює навчальний та інтелектуальний інтереси. Він матеріалізується в єдності важливих для розвитку особи психічних якостей, таких як активний пошук, домисли, готовність дати оцінку тощо.

Найбільш важливим елементом пізнавального інтересу з огляду на процес навчання учнів ПТНЗ є інтерес до навчання. Навчальному інтересу властиві емоційні прояви: здивування, очікування нового, переживання інтелектуальних радощів успіху від засвоєння й можливості подальшої реалізації засвоєного.

Але без вольового зусилля будь-які благі наміри не можуть бути здійснені. Адже процес учіння, який протікає під впливом навчального інтересу, є своєрідним рухом, що супроводжується подоланням труднощів сприйняття нової інформації, її розуміння, сприйняття і відкладання в пам'яті як результату розумової діяльності, так і кінестетичною дією (що особливо важливо для навчання робітників високої кваліфікації).

Основними методами формування навчального інтересу є: дискусія, диспут, включення учнів у ситуацію особистого переживання успіху в навчанні, в інші ситуації емоційно-моральних переживань (радоші, задоволення, здивування тощо). Особливо важливими для навчання професійних умінь і навичок є метод спирання на здобутий життєвий досвід, метод пізнавальної, дидактичної, рольової гри тощо.

Прийомам методу найбільш активного емоційного стимулювання навчання є створення ситуації зацікавленості, тобто застосування цікавих для учнів прикладів, парадоксальних фактів, проведення дослідів, аналогії, зокрема, порівняння наукових і життєвих тлумачень окремих природних і суспільних явищ, тощо.

Автори електронного підручника завжди мають пам'ятати, що основним джерелом інтересу до навчальної діяльності є насамперед її зміст. При формуванні змісту необхідно враховувати визначений для нього стимулюючий вплив. Для підвищення стимулюючого впливу змісту навчання можна використовувати прийоми створення ситуації новизни, актуальності, наближення змісту до важливих наукових відкриттів тощо, реалізуючи тим самим реальні процеси виробничої сфери.

Дедалі частіше у процесі навчання в навчальних закладах системи ПТО використовуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що спрощує процес пошуку інформації, її обробки і відображення в різноманітних інформаційно-матеріальних формах. Учені, які вивчають вплив інформаційно-комунікаційних об'єктів на сучасну молодь, дійшли висновку, що при цьому досягаються такі цілі: підвищення особистісної самооцінки; підвищення мотивації до самоосвіти; формування нових компетенцій; розвиток особистісних якостей. Хоча останнє цілепокладання стосовно впливу інформаційно-комунікаційних технологій, як правило, розглядається з позиції негативу.

Сучасний підхід до професійно-технічної освіти України вибудовується з позиції Ліссабонської декларації, у якій особлива увага приділяється підвищенню інтеграційних видів і форм організації навчальної діяльності учнів. Це здійснюється завдяки інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій з педагогічною системою організації навчальної діяльності, що дає змогу розширити можливості учнів щодо учіння.

Істотну роль у цьому відіграють засоби сучасної комп'ютерної техніки як універсальні для обробки і передачі інформації, особливо в процесі самостійної роботи учнів, що, у свою чергу, потребує формування навичок інформаційної діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології, педагогічно адаптовані до вікових особливостей учнів, сприяють формуванню навичок їх інформаційної діяльності і є основою для здійснення їх самостійної роботи в умовах позааудиторного часу.

Оскільки в ПТНЗ особливе значення має лабораторно-практична робота учнів, заслуговує на увагу інтеграція рольових та інших типів ігор, які можуть позитивно впливати на процес навчання й учіння. Особливо це цікаво в контексті інтеграції навчальних посібників і ігрових консолей на базі квестів тощо.

Один із типових прикладів заглиблення, що за своєю суттю є аналогом, подобою до «занурення» в методах НЛП, є гра. А чому б не використовувати ігри для формування підґрунтя щодо виникнення інтересу до навчання за робітничою професією. Тобто відтворювати у вигляді гри сам навчальний процес, наприклад, квесту або інших типів ігор. Це зменшувало б психологічне навантаження, дискомфорт у процесі навчання підлітків – учнів ПТНЗ, пришвидшуючи адаптацію їх до навчальної діяльності в умовах, наближених до технологічних процесів, що відбуваються на виробництві.

Завдяки активному використанню навчальними закладами системи ПТО Інтернет-технологій, телекомунікаційних та інших засобів використання інформаційних ресурсів можна

говорити про результати відносно активного впровадження ними інноваційних процесів, за допомогою яких в ПТНЗ відбуваються зміни підходів у навчанні, а саме: змінюються мета і зміст навчальних планів, форми й методи навчання, зменшуються витрати часу на засвоєння матеріалу тощо.

Один із найбільш поширених типів ігор, які є в сучасному інформаційно-комунікаційному просторі, – квест (від англ. quest – мандрівка, подорож) – комп'ютерна гра, в якій гравець має досягти певної мети, використовуючи власні знання й досвід, а також спілкуючись з учасниками квесту [1, с. 68]. У зв'язку з їх використанням у формуванні навчального контенту електронних підручників можна досягти практичної мети отримання учнями ПТНЗ інформації, що створюватиме умови для більш активного сприйняття інформації, розвитку критичного мислення, аналізу, синтезу й оцінки інформації, що надходить.

Розгляньмо алгоритми розробки квестів, під яким розумітимемо спеціально організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої учні проходять заздалегідь вибудовану структуру знаннево-спосібного компонента навчальної програми, здійснюючи пошук інформації як у ресурсах, бібліотеці самого електронного підручника, так в ресурсах Інтернет за вказаними в підручнику адресами. За своєю організацією ці алгоритми складні, оскільки спрямовані на розвиток в учнів ПТНЗ навичок аналітичного і творчого мислення. Викладач повинен мати високий рівень наочної, методичної та інформаційно-комунікаційної компетентності з метою професійного навчання саме учнів системи ПТО.

Тобто квест-ігрове середовище електронного підручника поєднує ідеї проектної та ігрової методик у середовищі програмного забезпечення навчальних програм на базі інформаційного програмного середовища засобами комп'ютерних, «хмарних» і веб-технологій. Для максимальної ефективності ця квест-програма вбудована у зміст електронного підручника і повинна містити:

- вступ, в якому описуються терміни проведення і задається початкова ситуація;
- цікаве завдання, яке можна реально виконати;
- набір посилань на ресурси мережі, необхідні для виконання завдання [3].

Проте не всі ресурси можуть бути скопійовані із сайту визначеного підручником веб-сервера – ресурсу. Але частково це полегшує скачування матеріалів. Вказані ресурси мають містити посилання на веб-сторінки, електронні адреси експертів або тематичні чати, книги чи інші матеріали, наявні в бібліотеці чи у викладача. Завдяки вказівці точних адрес при виконанні завдань учні не витратять зайвий час на те, щоб знайти інформацію; розбити на етапи процес виконання роботи із зазначенням конкретних термінів, отримати деякі пояснення щодо обробки отриманої інформації, а саме: прямі запитання, дерево понять, причинно-наслідкові діаграми; висновок, який нагадує, що вивчали і чого навчилися, виконуючи це завдання.

І останнє та найголовніше – зазначення шляху подальшої самостійної роботи за темою або опис того, як можна перенести набутий досвід в іншу галузь.

Тривалість квестів буває різною (залежно від терміну виконання та масштабу ресурсів як самого комп'ютера, так і Інтернет, що використовуються) – довгостроковою і короткостроковою. Залежно від стратегії і тактики формування підручника вибирають тип квесту.

Довгострокові квести спрямовані на розширення й уточнення понять. Після закінчення роботи над довгостроковою навчальною квест-програмою учень повинен уміти проводити глибокий аналіз отриманих знань, розуміти, як ці знання і вміння трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб зуміти створити завдання для роботи за темою, розділом, усім предметом і навіть за професією. Робота над довгостроковим квест-проектом може тривати від одного тижня до місяця, але не більше двох місяців.

Метою короткострокових квест-програм (фактично вбудованого в підручник модулю) є отримання інформації і здійснення їх інтеграції у свою систему знань і способів діяльності. Робота над короткочасним квест-модулем може тривати від одного до трьох сеансів.

Експериментальна робота на майданчиках показала, що квест-програми краще за все підходять для роботи в міні- або мікрогрупах, проте можна створювати і навчальні квест-програми або модулі, призначені для індивідуальної роботи з кожним учнем.

Форми навчальних квест-програм в електронних підручниках можуть бути різними. Найбільш популярні:

- 1) створення бази даних з проблеми, де всі розділи учні проходять самі, без підказок;

2) формування мікросвіту, в якому учні можуть пересуватися за допомогою гіперпосилань, моделюючи фізичний простір;

3) створення певного ресурсу чи документу, що дає аналіз будь-якої за складністю навчальної або навіть технологічної, виробничої проблеми. Учні запрошуються взяти участь у його створенні, погоджуючись або не погоджуючись з думкою авторів.

Створюючи та виконуючи інтерв'ю у блозі або з віртуальним персонажем (найчастіше це викладач або майстер, не задіяні безпосередньо у процесі навчання), який не відомий в даний момент усій групі або конкретному учневі. Відповіді й запитання складають самі учні, які добре ознайомлені з проблемою, котра має бути вивчена. Цей варіант виконання завдання краще пропонувати не окремим учням, а мінігрупі, яка отримає загальну оцінку за свою роботу.

Дуже важливим і цікавим є використання квест-програми як домашнього завдання для учнів, що цікавляться предметом або конкретним розділом.

Щодо реалізації амбіцій учнів до отримання позитивних результатів у навчанні, то цей вид діяльності дуже добре зарекомендував себе при підготовці до олімпіад, оскільки розширює світогляд, ерудицію й самоусвідомлення себе як майбутнього професіонала.

Використання цієї технології (квест-програми) у навчальному процесі, зокрема електронних підручників, дає змогу підвищити мотивацію до розвитку пізнавальної активності, якості знань учнів, сприяє розвитку навичок професійної адаптації до виробничих ресурсів, набуття, окрім базових знань необхідних професійних компетенцій.

Дуже цікаво і важливо, коли при підготовці робітників високої кваліфікації виникає навчальна тріада: мотивація до учіння в учнів завдяки інформаційно-програмному середовищу – інноваційна методика використання сучасних засобів і способів навчання (у тому числі і завдяки програмно-інструментальній платформі) – функціонування елементів навчальної програми з певного навчального предмета за робітничою професією на основі інформаційно-програмного середовища.

Саме поєднання новітніх педагогічних прийомів при використанні електронних засобів навчання й учіння дає змогу зменшити час негативного впливу комп'ютерів при їх використанні і вивільнити час для заняття спортом та іншими розвиваючими, руховими видами діяльності дитячого (підліткового) організму. Як показує досвід останніх десятиліть, гіподинамія у дитячому і підлітковому віці створює проблеми зі здоров'ям і закладає негативні тенденції з ним на все подальше життя.

Актуальними напрямками дослідження є подальше вивчення наслідків реалізації деяких екстрапольованих елементів НЛП в експериментальні електронні ресурси системи ПТО у разі їх успішного експериментального впровадження, теоретичне і методичне обґрунтування цих результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кадемія МІО. Інноваційні технології навчання: словник-госарій навч. посіб. для студентів, викладачів / МІО.Кадемія, ЛС.Євсюкова, Т.В.Ткаченко.–Л.: Сполгом, 2011.–196с.
2. **Мухина С. А. Нетрадиционные педагогические технологии в обучении / С. А. Мухина, А. А. Соловьев. – Ростов-на-Дону, 2004. – 236 с.**
3. Тверезовська Н.Т. Стимулювання індивідуального інтересу студентів засобами веб-жестів / Н.Т.Тверезовська, А.І.Блюва // Збірник наукових праць Педагогічної науки – Вип.60 – Херсон: ХДУ, 2011. – С.375-381.
4. Bandler Richard Patterns of the Hypnotic Techniques of Milton H. Erickson, M.D. Bandler Richard / John Grinder, Judith Delozier. – Vol. II. – 1977. – Cupertino, CA: Meta Publications. – P. 10, 81, 87.
5. Dilts R. Modeling With NLP. Meta Publications, Capitola, CA, 1998. (англ.).

УДК 070:378+81'25

О. К. ЯНИШИЙ

ФОРМУВАННЯ МЕДІАОГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ

Визначено окремі аспекти медіаграмотності перекладача (лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий, інформаційно-технологічний та педагогічний) і конкретизовано їх зміст.

Ключові слова: медіаграмотність, професійна освіта, медіа-освіта, перекладач, мова тексту.

О. К. ЯНИШИН

ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В ВУЗЕ

Определены отдельные аспекты медиаграмотности переводчика (лингвистический, лингвострановедческий, информационно-технологический и педагогический) и конкретизировано их содержание.

Ключевые слова: медиаграмотность, профессиональная подготовка, медиаобразование, переводчик, язык текста.

O. K. YANYSHYN

FORMATION OF MEDIA LITERACY OF FUTURE INTERPRETERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Certain aspects of interpreters' media literacy such as linguistic, country studies, information technology and educational are defined and their contents are specified.

Keywords: media literacy, professional education, media education, interpreter, the language of the text.

Створення глобального інформаційного багатомовного суспільства вимагає здійснення великих обсягів перекладів найрізноманітнішої інформації, кількість якої невпинно зростає. За такої ситуації особливо актуальними стають проблеми підготовки висококваліфікованих перекладачів. Сьогодні для ефективного виконання своїх професійних обов'язків перекладач має бути медіаграмотним, тому форми запровадження медіаосвіти у його професійну підготовку у ВНЗ та її зміст потребують подальших досліджень.

В Україні вже накопичено значний досвід медіаосвіти у вищій школі, зокрема, з'ясовано педагогічні умови її впровадження [3; 8], можливості організації самостійної роботи майбутніх фахівців нафтогазового профілю [8] та для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів, фахівців технічних, економічних спеціальностей, журналістів і документознавців та ін. [3; 7; 10; 12]. Проте особливості й можливості застосування медіаосвіти у фаховій підготовці майбутніх перекладачів ще не були предметом окремого дослідження.

Мета статті – визначити основні аспекти формування медіаграмотності майбутнього перекладача та їх зміст. Для цього спочатку визначимо місце медіакомунікативної діяльності у професійній роботі перекладача; виокремимо аспекти медіаграмотності, які мають бути формовані в процесі фахової підготовки перекладача у ВНЗ, та конкретизуємо їх зміст.

Сучасні російські медіапедагоги І. Дзялошинський та Ю. Мастерова вважають, що медіадіяльність посідає третє місце у загальній системі діяльності людини, поступаючись провідній професійній діяльності та комунікаційній діяльності. При цьому функції останньої у межах професійної діяльності зводяться до забезпечення спрямованого пошуку зв'язків і контактів. З погляду цих учених, роль медіадіяльності в такому разі обмежується виключно керівництвом діями індивіда у процесах пошуку та вироблення контактів у медіасередовищі [1, с. 15].

Однак з огляду на мету нашої статті звернімо увагу на особливе місце медіакомунікаційної діяльності у професійній роботі перекладача, який виступає посередником (або медіатором) у процесі міжкультурної комунікації.

Ураховуватимемо те, що професійна діяльність перекладача має забезпечити комунікацію між учасниками, які, володіючи різними мовними кодами, часто навіть не вступають у безпосередній контакт, обмежившись переданим через певний комунікаційний канал іншомовним текстом. Оскільки інформація перетворюється на товар лише за умови її зрозумілого викладу та своєчасного надання, то в інформаційному суспільстві дедалі більшого значення для її споживання набувають сучасні засоби масової комунікації й адекватність обраної мовної форми. Якщо, з одного боку, зважати на широкі можливості сучасних ЗМІ як джерела призначеної для перекладу найновішої інформації про досягнення в галузі науки, техніки чи про новітні технології, про весь світ, матеріальне й духовне життя, а з другого – взяти до уваги їх доступність практично для всіх соціальних верств у різних районах планети, стає

цілком очевидно, що ефективна професійна перекладацька діяльність можлива лише за умови, що фахівець володіє цим потужним інформаційним та освітнім ресурсом.

Для підготовки конкурентоспроможних фахівців вища професійна освіта на сучасному етапі потребує впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема медіаосвітніх, на що вказують провідні освітні організації світу та Європи, тим більше що мета медіаосвіти цілком співзвучна з основними пріоритетами Болонського процесу [11]. Йдеться про той вимір медіаосвіти, який забезпечує досягнення ефективного професійного рівня медіаграмотності майбутніх фахівців на основі врахування особливостей їхньої професії (що передбачає роботу із професійно орієнтованими медіатекстами, але не обмежується ними) [5].

На основі систематизації та узагальнення науково-практичних підходів вважаємо медіаосвіту напрямом педагогіки, що охоплює вивчення закономірностей масової комунікації та залучає їх до освітньо-виховного процесу, допомагає індивідові опанувати інформаційні потоки, сформувані такі комунікативні вміння, які забезпечать адекватність процесу передачі та отримання інформації, відбору релевантних комунікаційних засобів та сприятимуть природному переходу від формального навчання до освіти впродовж усього життя. В арсеналі медіаосвіти є широкий набір власних інноваційних педагогічних технологій – медіаосвітніх. Вони забезпечують розв'язання навчально-виховних завдань на основі використання одного із засобів масової інформації, утворюючи в комплексі єдине ціле – медіадидактику. Наслідком медіаосвіти є медіаграмотність, тобто вміння самостійно відібрати й адекватно сприйняти інформацію із засобів масової інформації та інтерпретувати її, а також оволодіння способами спілкування за допомогою мас-медіа [12].

Безперечно, для того щоб набути вміння використовувати мас-медіа у своїй професійній діяльності, перекладач має здобути інші знання, ніж інженер, пожежник, документознавець чи економіст, про різні види засобів масової інформації. З цього погляду, можемо виділити такі основні аспекти вивчення ЗМІ: лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий та інформаційно-технологічний. Якщо два перших тісно пов'язані зі змістом медіатекстів, то останній, на додаток до загальнопоширених інформаційних технологій та програмного комп'ютерного забезпечення, охоплює ще й професійні перекладацькі технології, значення та різноманіття яких постійно збільшуються. Окрім того, майбутні перекладачі, які паралельно набувають кваліфікації вчителя іноземної мови та перекладу, мають оволодіти медіаосвітніми технологіями для їх подальшого використання у педагогічній діяльності.

Оскільки реальний процес у ВНЗ унеможливує впровадження повноцінного курсу медіаосвіти до навчального плану спеціальності «Переклад», вважаємо за доцільне скористатися синтетичною формою запровадження медіаосвіти у фахову підготовку, що забезпечить наскрізне використання медіаосвітніх матеріалів і технологій у процесі вивчення навчальних дисциплін різних циклів (основної та другої іноземних мов для вивчення особливостей мови медіа та лінгвокраїнознавчого аспекту функціонування ЗМІ у різних країнах, практичного курсу перекладу – для опанування труднощів перекладацького аспекту роботи із медіатекстами, дисциплін комп'ютерного циклу – для оволодіння перекладацькими технологіями, педагогіки та методики викладання іноземної мови й перекладу – для практичного засвоєння медіаосвітніх технологій. Для упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес потрібно керуватися основними принципами інтеграції медіаосвіти: дотримуватися пріоритетів базової дисципліни, одночасно доповнювати та розвивати зміст навчального предмета та медіаосвіти, враховувати здатність медіаосвіти до вбудовування у різні методичні системи [2, с. 41]. Для забезпечення повноцінного курсу підготовки майбутніх перекладачів до педагогічної діяльності розроблено вибіркового курсу педагогічного практикуму із медіаосвіти. Таким чином вдається забезпечити органічне поєднання викладання дисциплін різних циклів і теорії з практикою, вивчення навчальних дисциплін із розвитком професійних мотивів до їх опанування. Так формується усвідомлення цінності медіаграмотності та медіаосвітніх технологій для майбутньої трудової діяльності, виховується культура професійного і критичного мислення. Далі докладніше зупинимося на практичних способах реалізації медіаосвітніх підходів.

Провідний російський медіапедагог О. Федоров до ключових понять медіаосвіти відносить сприйняття, інтерпретацію, аналіз, категорію медіатексту, мову медіатексту, технології медіа. Представники семіотичного напрямку медіаосвіти основною її метою вважають те, щоб допомогти правильно «читати» медіатекст. Головний зміст медіаосвіти

становлять коди і граматика медіатексту, тобто мова медіа, а відповідну педагогічну стратегію – навчання правильного декодування медіатексту, відтворення його змісту, асоціацій, мовних особливостей, денотацій та конотацій [9, с. 11]. На нашу думку, такий підхід раціонально використовувати для формування перекладацьких умінь, які за своїм обсягом перевищують звичайне поєднання знання мови оригіналу (вихідної) та мови перекладу (цільової), оскільки передбачають залучення фонових знань із лінгвокраїнознавства, міжкультурної комунікації та структури ЗМІ в цілому й особливостей окремих жанрів медіатекстів загалом.

Переклад медіатекстів має певні особливості, якими відрізняється від перекладу звичайних або науково-популярних текстів. Йдеться передусім про особливості, які відображають поточну подієву інформацію (хроніки, політичні коментарі, глоси, репортажі тощо).

На перший погляд, може здатися, що текст, який містить факти й передає інформацію, легко зрозуміти. А насправді у щоденних газетах, наприклад, спостерігається високий ступінь денотативності, насиченість неологізмами, назвами реалій певної мови чи культури. Слів, для декодування, а потім перекодування яких потрібні додаткові зусилля, може бути дуже багато. В газетному тексті, де зноски неможливі загалом, перекладач має докласти максимум зусиль до створення якнайкоротшої перекладацької примітки, що врахує мовний і культурний фон цільової аудиторії. З часом деякі із них, як-от дорожня карта, рамкова угода, стають загальноживаними і не потребують додаткових пояснень.

Для того щоб переклад медіатексту був якісним, дуже важливо визначити і зберегти відображену в ньому систему координат. Аби уникнути непорозуміння, перекладач має з'ясувати і вказати в перекладі точний час і місце подій (наприклад, 90-ті роки минулого або ХХ ст., у столиці Великої Британії тощо); роз'яснити можливі розбіжності сприйняття певних явищ у різних культурах (нормою вважається запізнення на 20 – 30 хвилин); пояснити значення реалій (мате – парагвайський чай або команда рефері «Припинити бій» в дзюдо) або замінити їх відповідниками (бульварна газета замість таблоїд), пояснити роль згаданих осіб (наприклад, улюблений футболіст, суперпопулярний телеведучий, скандальний політик тощо). При перекладі таких статей перекладач має усвідомити і граматичні тонкощі обох мов. Наприклад, перекладаючи пряму мову з англійської українською мовою, для уникнення калькування слід перенести слова автора із прикінцевого положення, яке є типовим для англійської мови, на початок або в середину українського висловлювання. Іншими проблемами, що пов'язані із перекладом медіатекстів, є особливості передачі місцевого діалекту, сленгу, ненормативної лексики.

Особливо маємо наголосити на міжнародних вимогах до оформлення перекладів із періодичних видань, зокрема на тих, що містяться в чинному стандарті Міжнародної організації стандартизації ISO 2384 «Документація – презентація перекладу», дія якого поширюється на різні види перекладу (повний, частковий або скорочений) і забезпечує можливість ідентифікації вихідного документа.

Аналіз міжнародної практики підготовки майбутніх перекладачів у ВНЗ, зокрема у США, показує, що обов'язковим її елементом є вивчення програмного забезпечення, яке застосовується для здійснення перекладу, пошуку необхідної для перекладача інформації в Інтернет та створення веб-сторінок. Окремо вивчаються інформаційні технології для високоякісного опрацювання текстових документів та редагування машинного перекладу, для підготовки, створення та застосування комп'ютерних словників, глосаріїв і баз даних тощо [4]. Рівень сформованості інформаційно-технологічного аспекту медіаграмотності перекладача визначається тим, наскільки ефективно він здатний послуговуватися сучасними перекладацькими технологіями. Під перекладацькими технологіями розуміємо сукупність технологій, які забезпечують автоматичний переклад текстів з однієї мови іншою у будь-якому вигляді. Найважливішими серед них є автоматичне розпізнавання мовлення, машинний переклад, перетворення текстів на мовлення, термінологічні бази даних, програмне забезпечення для роботи з багатомовними веб-сайтами й локалізація програмного забезпечення [6, с. 9, 22].

Незважаючи на прогрес комп'ютерних технологій, нині машинний переклад за якістю значно поступається перекладові, зробленому людиною. Проте технічні засоби перекладу є незамінними у випадках, коли виникає потреба у значних обсягах дешевих або й зовсім безоплатних перекладів, висока якість яких не є обов'язковою і мета яких – ознайомлення із загальними ознаками іншомовного матеріалу. Крім цього, комп'ютерні технології значно полегшують роботу перекладача, оскільки забезпечують можливість дотримання однорідної

термінології та підвищують продуктивність праці. Машинний переклад і перекладацька пам'ять як інструменти перекладу перебувають нині на початковому етапі свого розвитку, тому без участі перекладача не може бути й мови про якісний переклад. Разом з тим машинний переклад допомагає перекладачеві зрозуміти суть тексту, залишаючи водночас йому редакторські та консультативні функції. У навчально-виховному процесі перекладацька пам'ять використовується ще недостатньо широко. Ширше також потрібно залучати Інтернет до одночасної роботи більшої кількості перекладачів над одним документом. Одним із медіаресурсів може стати безплатний веб-сайт для машинного перекладу компанії Lionbridge, яка володіє одним із найдосконаліших механізмів машинного перекладу «Барселона» (Barcelona), розробленого на основі Bowne Global Solution.

Формування педагогічного виміру медіаграмотності майбутнього перекладача мають забезпечити навчальні дисципліни психолого-педагогічного циклу. Особлива роль відводиться лекційно-практичному курсу «Практикум з педагогіки», який вивчається студентами спеціальності 6.020303 «Філологія» (освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр») Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу на кафедрі теорії і практики перекладу впродовж 81 години (2,5 кредиту ECTS) у VIII семестрі та має на меті сформувати у майбутніх перекладачів (учителів іноземної мови та перекладу) медіаосвітню компетенцію. Залучення сучасних комп'ютерних і медіаосвітніх технологій сприяє формуванню критичного мислення, усуненню міжкультурних комунікативних бар'єрів, національних, культурних та гендерних стереотипів, виробленню вмінь та потреб навчатися впродовж життя. Використання іншомовних медіатекстів, у т.ч. професійно спрямованих, сприяє поглибленню іншомовної комунікативної і референтських компетенцій майбутнього фахівця, розширює його мультилінгвальний репертуар, обсяг активної фахової лексики та знання мови засобів масової інформації, сприяє розвитку інформаційної, перекладацької й інтелектуальної компетенцій і медіакомпетентності.

Курс охоплює такі питання: загальний огляд теоретичних концепцій і медіаосвітніх підходів та основи медіаосвітніх технологій (проведення медіаосвітніх занять, розвиток критичного мислення в процесі медіаосвіти; пресодидактика і пресолінгводидактика; медіаосвіта на матеріалі реклами; використання періодичних видань у викладанні іноземної мови). Під час його вивчення студенти ознайомлюються з основними теоретичними концепціями медіаосвіти та медіаосвітніми підходами, різноманітними технологіями проведення медіаосвітніх занять; навчаються складати власні фрагменти занять на основі медіатекстів різних видів; готуються до практичного використання медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі та повсякденному житті, що забезпечує підвищення рівня їх педагогічної, інформаційної та комунікативної компетентності.

Окрім традиційних методів (лекційні та практичні заняття, самостійна робота, письмове реферування, анування газетних та наукових статей за фахом) використовуються й інтерактивні форми навчання (мозковий штурм, групова дискусія, визначення пріоритетів) та індивідуальні творчі завдання, проводиться заключна науково-практична студентська конференція з презентацією результатів студентської дослідницької роботи, проведеної в межах групового медіапроекту «Аналіз інформаційного простору художніх фільмів: педагогічний аспект» на основі медіатекстів.

Актуальність впровадження медіаосвіти у процес професійної підготовки майбутніх перекладачів визначається суперечністю між потребою суспільства мати медіаграмотних перекладачів та браком обґрунтованої системи формування їх медіакомпетентності. Встановлено, що медіакомунікативна діяльність є важливою складовою фахової діяльності перекладача; визначено окремі аспекти його медіаграмотності: лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий, інформаційно-технологічний та педагогічний. Високий рівень сформованості медіаграмотності майбутнього перекладача можливий за таких умов: наскрізне використання медіаосвітніх матеріалів і технологій при вивченні навчальних дисциплін різних циклів; дотримання основних принципів інтеграції медіаосвіти та впровадження педагогічного практикуму із медіаосвіти. Формування кожного аспекту передбачає використання специфічних медіаосвітніх підходів і технологій. Найменш розробленою залишається методика використання перекладацьких технологій, детальне дослідження яких може стати предметом наступних наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзялошинский И. М. Медиа и социальная активность молодёжи : в 4 ч. / И. М. Дзялошинский, Ю. И. Мастерова // Медиаобразование молодёжи в информационном обществе. – Ч. 4. Медиаобразование: от теории к практике : сб. материалов III-й Всерос. науч.-практ. конф., 21–22 октября 2009 г.; сост. И. В. Жилавская. – Томск : ТИИТ, 2009. – 444 с.
2. Журин А. А. Интеграция медиаобразования с курсом химии средней общеобразовательной школы : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (химия в общеобразовательной школе)» / А. А. Журин. – М., 2004. – 41 с.
3. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.03.04 „Теорія і методика професійної освіти» / Ю. М. Казаков. – Луганськ, 2007. – 21 с.
4. Мартинюк О. Порівняльно-педагогічний аналіз змісту та форм організації навчання майбутніх магістрів перекладу технічного профілю в університетах США та України / Олена Мартинюк // Порівняльно-педагогічні студії. – 2010. – № 1–2. – С. 44–50.
5. Онкович А. В. Медиаобразование: векторы развития / А. В. Онкович // Педагогическое образование: вызовы XXI века : Материалы междунар. науч.-практ. конф., посвященной памяти выдающегося рос. ученого-педагога В. А. Слостенина, 16–17 сентября 2010 г. : в 2 ч. – Ч. 1. – М. : МАНПО, 2010. – С. 322–338.
6. Переводческие технологии для Европы. – М. : МЦБС, 2008. – 64 с.
7. Прадівляний М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. Г. Прадівляний – Вінниця, 2006. – 20 с.
8. Сахневич І. А. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців нафтогазового профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. А. Сахневич. – К., 2012. – 20 с.
9. Федоров А. В. Медиаобразование в России: краткая история развития / А. В. Федоров, И. В. Чельшева – Таганрог : Познание, 2002. – 266 с.
10. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. М. Чемерис. – К., 2008. – 22 с.
11. Янишин О. К. Медіаосвітні технології як спосіб упровадження ідей Болонського процесу / О. К. Янишин // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2010. – № 4. – С. 48–54.
12. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. К. Янишин. – К., 2012. – 20 с.

АВТОРИ НОМЕРА

АЛЕКСЄЄНКО ТЕТЯНА ФЕДОРІВНА	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України
БАЛАБАНОВА КАТЕРИНА ЄВГЕНІВНА	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології професійної освіти Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) УМО НАПН України
БОНДАРЕНКО ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач лабораторії медіаосвіти Інституту змісту і методів навчання Російської академії освіти
ВАКАРСЬВ ЄВГЕН СЕМЕНОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології професійної освіти Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) УМО НАПН України
ВАРЕЦЬКА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент Інституту вищої освіти НАПН України
ВАСЯНОВИЧ ГРИГОРІЙ ПЕТРОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор, в. о. директора Львівського науково-практичного центру Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
ВИСОЦЬКА АЛЛА МИХАЙЛІВНА	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України
ГЛАДЧЕНКО ІРИНА ВІКТОРІВНА	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України
ГЛАЗИРІНА ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА	учитель німецької мови Запорізького колегіуму № 98 Запорізької області
ДИВАК ВОЛОДИМИР ВАЛЕРІЙОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
КАЛІЦЕВА ОЛЕНА ВІКТОРІВНА	викладач кафедри гуманітарних дисциплін Миколаївського інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»
КОЗИР ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА	директор Армянської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 1 Автономної Республіки Крим
КЛИМОВА НАТАЛІЯ АНАТОЛІЇВНА	науковий співробітник сектора «Соціалізація обдарованої дитини» відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України
КРАВЧУК ВІРА ОЛЕКСІЇВНА	аспірантка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
КРУТІЙ КАТЕРИНА ЛЕОНІДІВНА	доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності вчителів початкових класів і вихователів дошкільних закладів Інституту педагогіки, психології та інклюзивної освіти Кримського гуманітарного університету (м. Ялта)
ЛИТВИН АНДРІЙ ВІКТОРОВИЧ	доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу професійно-практичної підготовки Львівського НПЦ ПТО НАПН України

ЛУК'ЯНЧУК НАТАЛІЯ ВАДИМІВНА	завідувач сектора «Соціалізація обдарованої дитини» відділу проектування розвитку обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України
МЕЛЬНИЧЕНКО МАР'ЯНА ВІКТОРІВНА	головний спеціаліст відділу кадрової служби Департаменту роботи з персоналом та керівними кадрами Міністерства освіти і науки України
МИКОЛАЄНКО АНДРІЙ ЄВГЕНОВИЧ	старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін та методики викладання трудового навчання і креслення ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
МОКРОГУЗ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського
НОСАЧЕНКО ІРИНА МИХАЙЛІВНА	учитель інформатики Корсунь-Шевченківської гімназії Черкаської області
ОНОКО ОЛЕСЯ ОЛЕГІВНА	магістрантка Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
ПЕТРЕНКО ЛАРИСА МИХАЙЛІВНА	кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
ПЕТРОЧКО ЖАННА ВАСИЛІВНА	доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту проблем виховання НАПН України
ПОЛЄВІКОВА ОЛЬГА БОРИСІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Херсонського державного університету
ПОЛІХУН НАТАЛІЯ ІВАНІВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу підтримки обдарованості і міжнародної співпраці Інституту обдарованої дитини НАПН України
РАДЧЕНКО КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА	старший науковий співробітник лабораторії психології навчання імені І. О. Синиці Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України
РОБАК ВОЛОДИМИР ЄВГЕНОВИЧ	кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу природничо-математичних дисциплін Львівського НПЦ ПТО НАПН України
САХНЕВИЧ ІННА АНДРІЇВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
СУПРУН МИКОЛА ОЛЕКСІЙОВИЧ	доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України
ХОВАНОВА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА	директор комунального закладу «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської області

ЧЕЛИШЕВА ІРИНА ВІКТОРІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціокультурного розвитку особистості Таганрозького державного педагогічного інституту імені А. П. Чехова (Російська федерація)

ЧЕБОТАРЬОВА ОЛЕНА
ВАЛЕНТИНІВНА

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України

ЧОРНА КАТЕРИНА ІВАНІВНА

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України

ЮРЖЕНКО ВОЛОДИМИР
ВАСИЛЬОВИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії підручникотворення для системи професійно-технічної освіти Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ЯНИШИН ОЛЬГА КАРОЛІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

ЗМІСТ

Теоретичні і методичні засади організації медіаосвіти	3
<i>АЛЕКСЄЄНКО Т. Ф. Вплив інформаційних технологій на стан і вирішення актуальних соціально-педагогічних проблем суспільства</i>	3
<i>БОНДАРЕНКО О. А. Технології медіаосвіти в сучасній школі.....</i>	8
<i>ВАРЕЦЬКА О. В. Критичне ставлення до рекламного медіапродукту як складова соціальної компетентності вчителя початкової школи</i>	14
<i>ВАСЯНОВИЧ Г. П. Духовно-моральний смисл використання мультимедіа у навчально-виховному процесі.....</i>	20
<i>КРАВЧУК В. О. Перспективи використання мистецтвознавчої періодики у навчанні студентів творчих вишів</i>	26
<i>ЛИТВИН А. В., РОБАК В. Є. Завдання медіаосвіти в підготовці фахівців.....</i>	31
<i>МЕЛЬНИЧЕНКО М. В., ХОВАНОВА О. А. Використання медіаосвітніх ресурсів у процесі формування статевої поведінки у дітей-сиріт з порушеннями психофізичного розвитку (з досвіду роботи)</i>	37
<i>ОНОКО О. О. Сайт медіаосвітнього спрямування «медиадошкольник.рф» у роботі редактора періодичного видання для дітей дошкільного віку.....</i>	44
<i>ПЕТРОЧКО Ж. В. Участь у житті суспільства як прояв соціальної ініціативності підростаючої особистості</i>	47
<i>РАДЧЕНКО К. В. Особливості гендерних стереотипів українських педагогів залежно від рівня стереотипності сучасних мас-медіа.....</i>	52
<i>ЧЕЛИШЕВА І. В. Методика організації медіаосвітніх занять: традиції естетично орієнтованої медіаосвіти.....</i>	57
<i>ЧОРНА К. І. Основні пріоритети виховання громадянина-патріота в умовах інформаційного суспільства.....</i>	62
медіаосвіта як напрямок навчально-виховного процесу в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.....	69
<i>ВИСОЦЬКА А. М. Медіаосвіта як аспект корекційного виховання школярів з розумовою відсталістю</i>	69
<i>ГЛАДЧЕНКО І. В. Медіаосвітня гра як засіб формування життєвої компетентності розумово відсталих дітей дошкільного віку</i>	73
<i>ГЛАЗИРІНА О. В. Медіапедагогіка як складова педагогічних знань.....</i>	77
<i>КОЗИР Л. М. Медіаосвіта як напрям навчально-виховного процесу.....</i>	81
<i>КРУТІЙ К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників</i>	85
<i>ЛУК'ЯНЧУК Н. В., КЛИМОВА Н. А. Віртуальна комунікація у формуванні комунікативної компетентності обдарованих старшокласників.....</i>	90
<i>МОКРОГУЗ О. П. До питання запровадження медіаосвіти у школі</i>	95
<i>НОСАЧЕНКО І. М. Медіаосвіта як напрям навчально-виховного процесу в школі.....</i>	102
<i>ПОЛЄВІКОВА О. Б. Специфіка впровадження дошкільної медіаосвіти на Херсонщині.....</i>	107
<i>ПОЛІХУН Н. І. Мережеві ресурси підтримки дослідницької діяльності обдарованих учнів</i>	113
<i>СУПРУН М. О. Медіаосвіта в соціалізуючому вимірі особистості дитини з особливостями психічного розвитку (кадровий аспект)</i>	124
<i>ЧЕБОТАРЬОВА О. В. Використання інформаційних технологій у навчанні молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату.....</i>	129
інформаційно-комунікаційні технології у професійній освіті молоді	134

<i>БАЛАБАНОВА К. Є., ВАКАРЄВ Є. С. Використання соціальних мереж у професійній діяльності викладача ВНЗ.....</i>	<i>134</i>
<i>ДИВАК В. В. Елементи використання медіаосвітніх технологій у навчальному процесі вищої школи.....</i>	<i>139</i>
<i>КАЛІЦЕВА О. В. Застосування медіаосвітніх технологій у процесі навчання фахового мовлення майбутніх юристів.....</i>	<i>143</i>
<i>МИКОЛАЄНКО А. С. Сутність формування засобами медіаосвіти технологічних понять в учнів професійно-технічного навчального закладу.....</i>	<i>147</i>
<i>ПЕТРЕНКО Л. М. Принципи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у контексті медіаосвіти</i>	<i>151</i>
<i>САХНЕВИЧ І. А. Критичний аналіз медіатекстів фахового спрямування як необхідна складова формування медіакомпетентності майбутніх фахівців технічних галузей</i>	<i>157</i>
<i>ЮРЖЕНКО В. В. Проблеми медіаосвіти в контексті підручникотворення для системи професійно-технічної освіти України</i>	<i>161</i>
<i>ЯНИШИН О. К. Формування медіаграмотності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки у ВНЗ.....</i>	<i>166</i>
<i>Автори</i>	<i>172</i>
<i>Зміст.....</i>	<i>175</i>

ДЛЯ НОТАТОК
